

పోతన అంద్రమహాగవతమున
భక్తి శ్లోగారములు

ప్రిథమ ముద్రిణము
(మే 1990)

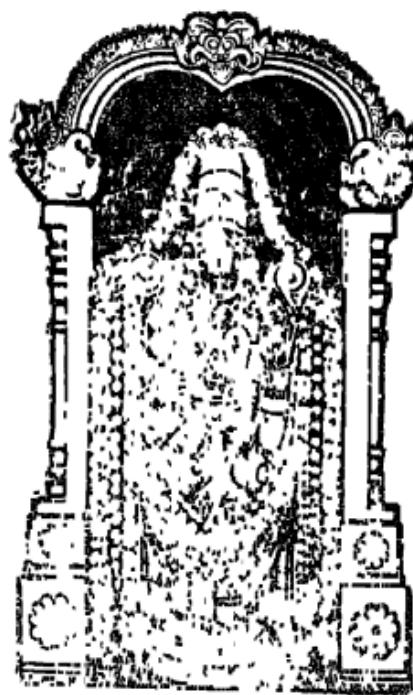
ప్రితలు : 1000

ప్రాక్తులు : గ్రంతశక్తివి

ఫెల : రూ. 50/-

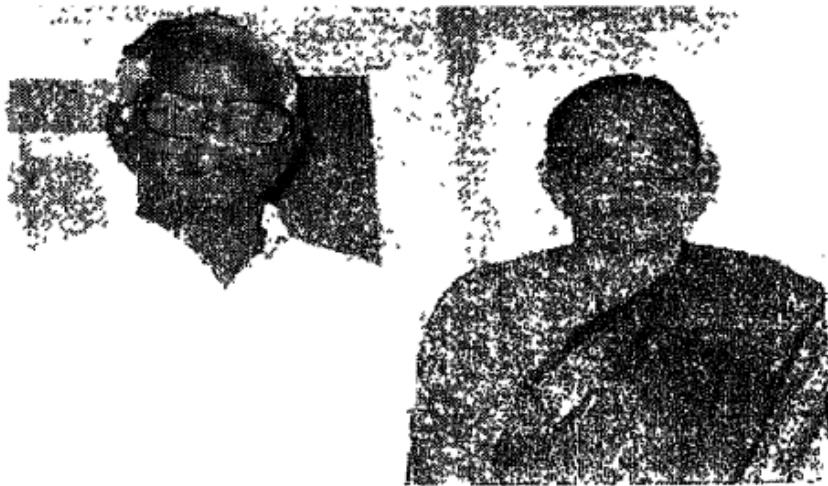
ప్రితులకు : శ్రీమండి డి. వుణి
C/o. డా. టె. బి. డి. సుబ్బరామ
లచ్చరక్
ఎ. బి. తెలుగు కాఫ
కి యన్. ఆర. కాలేజి
శ్రీమహరం - పూ. గో. కెళ్లా

: ముద్రిణ :
శ్రీ కొనటాక లైప్షికల్స్ & ఎంపర్స్ : శ్రీమహరం - 1

THIS BOOK IS PUBLISHED WITH THE
FINANCIAL ASSISTANCE OF
TIRUMALA TIRUPATI DEVASTANAMS
UNDER THEIR SCHEME AID TO PUBLISH RELIGIOUS BOOKS

మం. నరణున్నంటును సార్తకం పఱమ విజ్ఞానంటుచే భక్తి ఇం
ధర శృంగార కథ సమాకలిత సదోగంట సంధించుచున్న
బురుచ్ఛం బొనెగూర్చు భాగవతమున్ దొల్పూరగెల్చించు బ
మైర పొతన్నకు వందనంచిద వచో మీవాకీ ధ్యానించుటే.

శ్రీ డి. యస్. ఆర్. రాజు

ప్రేమలి శ్రీ. చందులు

కృతి సమచ్ఛవామం

సీ. గాట్టుముక్కుల వంశ కుషలయ కుషలయే
శ్వరూపుడు సీతారామద్విరాణు
ప్రీధావతీరాథు చందులెడిపి
వర్షల స్వాంపు రఘురూపతీరు
ఏపు మీతిన పేరిమ సీ పుణ్ణి వంపతు
లస్యదీయ జైమ నుహరహంయ
నరసి నన్ బుఱబట్ట నాచరించుట వారి
యాన్మణ్ణమునకు చిహ్నంయ గాగా

గీ. సుకృతి పోతనార్యుని పరికోదనంపు
గ్రింథమిది యంకిలంబిత్తు గాఢతత్త్వి
పోతనామాత్య నేలిన భూసుతా ర
ఘూర్తుములు పీరి రక్షించు చుంచ్చు గాక |

పరీక్షక నివేదిక

“పోతన అంధర్మహాఖాగవత్సలక తక్తి శృంగారములు” అను ర్షీక గఁ సిథ్యాంతవ్యాసమును పరిచించితిని. ఒక ఉత్తమ సిథ్యాంత వ్యాసమును పరిచించితిన్న సండు తృప్తితో అందలి గుణములను నిరూపించుటన్నాను.

1. పోతన భాగవతముపై ఇంతకుముందు అనేకపరికోఠన వ్యాసములు, నిమర్య గ్రౌంధకులు వెబాధియున్నావి. మరల దానినే యధికరించి పరోధనక ఘ్రామకోసుట - ఒక వీధియగా - సాహసకార్యమే. అయినను ఆ సాహస్రమ్య ఆష్ట్రాన పతిలము, అఫలంచుకాకపోత్తుటయే కాదు. సుంచరరసపద్మంధనముదూర్మికి పోత్తె నొఱారినది.

2. తక్తిని గూర్చిన పరికోఠనకు శృంగార సంపర్కము కూర్చుటకి పరోధసును బంగారమునకు పరీషము సుంతరించినాడను భావము లాంచ కలిగినది

3. పరికోఠకుని దృష్టి యటు శాత్రువిషయములలో ఎంత గాడమే ఇటు విషయసిరూపమున అంత వాడిగా నున్నది.

4. గ్రౌంధములు ఉష్ణారములలో ముందియెత్తుక విషయవివరణమున ఇంద మొనర్చుటకై పరీయత్తీంచిన తీరు ప్రీకంసాంశాత్రీ మగుమన్నది.

5. విషయ ప్రజింపాదనమున వ్యాకరణమూత్రమునుండు వలె ఆణ్ణయిమ లేనట్టి చిక్కుందనమును సాధించిన ధోరణి అచ్చెరువు గాలుపుణున్నది.

6. నాయోపాసకుడగు పోతనామాత్యుని కవితానుపీలనమును వాడ మాఘర్యసంకలిత సుందరశళ్లివిన్యాసభూయిష్ట వాగ్యిశ్చమున నింధించట మ్యాదయమ నెంతయు నాకట్టు కొన్న మహగుణము.

7. ముఖ్యముగా 8, 9, 10, 11 సంఖ్యలుగం ఆధ్యాత్మముల పోత్తోధకుని స్వయంపుం వ్యక్తిత్వమును పక్కాగా నిరూపించుటన్నావి.

8. గోటమున నూక వంతుకు భోరచి పరిహరింపబడినది.

9. ఒకసాధే సాహిత్య పరిశోధకుల కొక ఉమ్మెళ్ళ బంశియై యంలరావు
ఉత్తమస్తోళాగ్రహి తం గోటము రూపొంవినది.

ఇట్టి ఈన్నార వ్యామాణములు నల ఈ సిద్ధాంత వ్యాసము నర్వ
విషముల డి. ఐ. ఎట్లి ప్రధానమున కష్టమై యున్నదని నా తీస్తు.

చక్కని, చెక్కని పరమార్థసౌందర్యముగల వ్యాసమును సమర్పించిన
అవ్యాప్తిని, దానికి నేత్యున్మును వహించిన ఆచార్యుని మనసార అభినందించును.

(Sd/-) Prof. S. Raghunatha Sarma

ANANTAPUR

Dept. of Telugu - S. K. University

27-10-1988

Sri Venkateswarapuram (P. O)

ఆ చినందన మండా రమణ అం

ధార్మక్రమమారి బలబాహుకృష్ణ సుబ్బాజాగారు నా ఆవు క్రింది, నా పర్యాప్తమైన వీధిభక్తతలతో కూడా సరవచ్చాపోతే సమదిక పకోధన చేసి సమాజమితా మరంథరుడైన వోతపార్యుని అందర్చిపుహాగివతముచోసి తత్కృంగార రసముంపై ఈ సునిఖ సిధాంతవ్యాసమును ఆంధ్రపీశ్వాదివ్యాపారమునకు సమర్పించి 1989 సంయుక్తి ఏపోట్ డి. టిప్పి పారితోషికమును పోందినారు.

ఈ గ్రౌంధము సుబ్బాజాగారి పొర్చీన సాహితీ పరిశీలనాత్మక దృక్కృషము నకు, పరిశోదన పచిమతు, విమర్శన కై రారప్పమునకును శాశ్వత ప్రీతిక. భక్త కవింట్యుర్చైన వోతపార్యుని వివిధ భక్తీభావ యాంగార శృంగార రస ఇన్ఫోస్ పైఖరిని ఈ రచయిత సాంగోపాంగముగ ప్రపంచాని యుస్సారు. భక్తీ శృంగారములకు గల అవినాభాచసంబంధ మిందు దృష్టింగ పూర్వుముగ నీరూపింపఁయింది పోరన కవితా కైజ రత్నమును పిండిక్కున సాంఘమున ఆంధ్రపీశ్వాదియు పాతక రోకమునకు ఇది అందించుచున్నది. తత్పూర్వ మధుర రసధారా వైశేషములను ఏత శ్రీంథ సత్యాత్మి ద్వారా సహృదయ పాతకం ఆస్మాదించి తరించురు గాక !

మధుసూదన సరస్వతి, రూపర్చే వ్యామి, జయదేవుఁము, శీలా ఉఱ్ఱుఁయు ఎఱుఁ: బుమితుల్యాలైన భక్త కవింట్యుర్లు పవిత్ర సంస్కృత నాహితీ ఔత్సీమను లక్షణప్రాయ సమస్యలు మార్గములలో ఆత్మకచీలా మధుర సంస్కర్యతా భక్తీకి శాశ్వత రసప్రీతిపత్తిని కల్పించినారు. రన శాగవంచికరణములో ప్రముఖ భగవద్గీతల సిర్పుల పృత్తాంతముల నాధారముగఁ: జీసికాని కేవలము లక్ష్మీకృష్ణీలో భక్తీ భాషము నాకు రసరూపపట్టమును గట్టి ఆంధ్రపీశ్వి కవితా సరస్వతి సలరించినాఁము. “తతు హృద్యాపల సభ్యమున్...” అను పద్మములో ప్రతిపాదింపఁదిన సపవిధ భక్తీ మార్గములను, “కామోత్సంతత గోపికల్” అంచ పద్మములో ప్రేర్ణావఁఱదిక గోపికాదులు ఆయు భక్తీమార్గముల నాశ్రియించి తరించిన శీతులను ఈ గ్రౌంథక్క చప్పగా విపరించియుస్సారు. భగవంతునికి ఆబద్ధక్క రఘుగా తీవించి జన్మాంతర సంస్కార

ప్రభూతముచేత తరించు మహా దాతు మార్గము కేవలము మనభూర్ధిలు కష్టిసంస్కరితిలో
తప్ప తదితగ సంస్కృతులు² నెచ్చుకును కానరాచు. ఇట్ల వింపజ తక్కిమార్గమును
అంద్రభూగంపత రచనా రూపమున లోకమున కంచించిన పోతనార్థుడు భస్యుచు.
ఎట్లి పోతనార్థుని వక్త శృంగార రసరమణీయక రచనా సస్నేహములు అత్య పరి
చోధనాత్మక వ్యాపకమున లోకమున కంచించిన డాక్టర్ స్ట్రుబ్యూరాజాగారు
ప్రకంపాపార్యులు.

24 జయంతిత సుకృతినోరససిద్ధాః కపీళ్వరాః

వాస్త కేశాం యశః శాయే జామరణః తయిం

అను నాచోఽస్తికి పరమలక్ష్మి భూతుభైన పోతనార్థుని రససిద్ధిని, కవిలా సుంచర
సాద సౌహసగ్యమును, ప్రాగాథ పరిష్యంగ రూపమున పెనవేసికొసియున్న భక్తి
శృంగారములు ప్రీపంలించి ఆత్మరచనా రూపమున ఆ భక్త కపీంప్రీని ఉపించా
పరకాష్ట శాశ్వత ప్రతిపత్తికి కైవారము ఉర్ధ్వంచిన డాక్టర్ సుబ్యూరాజానకు
నా పోర్చుకాశినాదన మందారములు.

(Sd/-) Dr. K. Venkata Rama Raju

BHIMAVARAM

1-5-1990

Reader (Rtd) P. G. Dept. of Telugu

D. N. R .College

కృతజ్ఞతा నవైదనవు

1955 మేలో పిచ్చార్ డి. పట్టము కౌడికు ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాపాఠాన్ని
సమర్పించిన పరిచేధన గ్రించమిదు.

ఈ గ్రేడ్ మాచరీటుకు అనుమతించిన “ఆంద్రప్రెస్క్విక్షాపిటిషన్లు” అధికారిషువులు, క్రీయత సోసియిటీలు రంగరాజు మహా దయలకు, శార్యుదర్శి త్రి డి. బాపిరాజగారికి, పాలకప్రద సమైలకు, మాటి ప్రీసిపిట శ్రీ యన్. ఎంగారార్మారికి, ప్రిస్టి పిరీసిపిట శ్రీ రి. వి. ఎ. నరసింహరాజగారికి, ఏ. లి. మాటి తెలుగు ప్రెస్ డా. వేంకటరాజగారికి మరియు అభివృద్ధి సౌమయ్య మంత్రిచిన రితువుల తీవ్రముతో ప్రాగ్తము వారికి నా అభివాచులు.

పరిచేసున వ్యాసంగిమనకు పర్యవేక్ష పదవిసంఖారంది ఆమూలటి సూచనలిప్పి అభిసంద్రస తెప్పిన గురువాడుయ అచార్య రా. కలిదించి పెంకటరామ రాబగారితి, తమ అయ్యాల్యాప్ప, ప్రశ్నయ నివేదికలు అంధర్యిశ్వకృష్ణపరిష్కర్తకు సిమ ర్యాచిన ఎడ్యుటీచెంటలు, తన నివేదికలు మందిరింయకొసుదుయ ఆమోహసు డ్రైన గురుసమాపులు బ్రిప్ప్యూర్తి అచార్య ఎస్ రాఘవాంశ్ ర్ష్ మహాపయలు, మాథిక పరీషాప్తా దులకు నా హైదరాబాద్కు సముద్రమాణిలులు.

నా పరిశోధనకు కొలసిన గ్రింథాలమైనందించిన డి. యన్. అర్. కళాశాల గ్రంతాలమూడికాదులకు, పి. లి విహాగ గ్రింథాలమూడికాదులకు, ఏటీ లింగ సమాయ గ్రింథాలయము (కుమువవ్ర్యు) ఆఫీసలకు, నా పరిశోధనకు ఉపయోగించిన గ్రింథముల రద్దుయతలకు నా కృతజ్ఞతాంబరి.

ఈ గ్రింథమును శ్రీపతస్తులకో పురోవరముగా వుద్దించిన మెఱ్చలు త్రు తొసల్చా ప్రియున్ వారికి ముఖపర్చిప్రియిత త్రీ లాస్కుర్క నా పోర్చికప్రియంసయ.

అ ను క్ర మ ళే క

	పుస్తక
1. అంధ్ర భాగివతానుష్ఠానము	1
2. పోతన శీవిత చరిత్ర	10
3. అంధ్ర మహాభాగవత పురాణములు	22
4. భూగూఢము - స్మృతములు	30
5. భక్తి శ్యాంగారముం ఉత్సవాలై వికాసములు	43
6. భక్తి - రసప్రీతిష్ట	57
7. భక్తి వైవిధ్యము	63
8. పోతన చిత్రించిన భక్తులు	84
9. వైష్ణవ మతమునకు భక్తి శ్యాంగారములకుగా సంబంధము	153
10. భక్తిశ్యాంగారములలేర్చుటిన అవినాభావ సంబంధము	157
11. పోతన నిర్మించిన పొరమార్థిక మూర్గులు	169
12. అనుకరణలు - అనుసరణలు	168
ఉపసంహరము	193
అనుబంధము]	195
అనుబంధము]]	198

పోతన ఆంధ్రవాణిభాగవతమున

భక్తి శ్లోగారములు

1. ఆంధ్రభాగవతావతరణము

ఆంధ్రసాహితీనందనోద్యమవనమున మనోజుసురభిష ప్రసూన సంభరితములగు కావ్యలతాగుల్చము లనేకములు గలవు. అరంబదళ లోనే అనగా పచునొకొండవ శతాబ్దియందే ఆంధ్రభాషలో ప్రపథము ముగా నన్నయభూరకుని చేతినుండి ఏతత్కావ్యలతాంతసముద్రము జరిగినదని చెప్పవచ్చును. ఆయనకు ముందు వందలాది సంవత్సరముల సుండి త్రిలింగ దేశమంతట నాంధ్రభాష వాడుకలో సున్నను దానికి కావ్యరూప నూబైలేదు. కవితాస్వరూపములో కూడ దేవియచ్చందృప్రయోగము మాత్రమే యప్పటికి కలదు. సమగ్రమగు నాంధ్రకపిత్యమును మన కండించిన ఆడికవి నన్నయభూరకుడే. ఆతయు నాటిన మొక్కను తిక్కన మహామనీషి మొక్కవోని పగితో చక్కగా సాకి ఆమూలాగ్రప్రవాళవ్యమిత్రముగా తీర్చిదిద్దినాడు. దానికి తత్కుంగల చక్కందనములు పుక్కిటిబంటిగా నలవరించిన మహాక్షుల కోవలో నన్నెచోడుదు, పాలుక్కరికి సోమన, ఎఱ్ఱ ప్రెగడ, నావన సోమనాథుడు మొదలగు వారెల్లరు ఆంధ్రభాషా ప్రియంభాషులకు ప్రాతఃస్నారజీయులే.

నంస్కాతభాషకు రామాయణమెట్లో ఆంధ్రభాషకు కవిత్రయ విరచిత మహాభారత మట్లే ఆదికావ్యమై, ధర్మరామమొక్కచతుర్వీ పురుషోద్ధర్మప్రాపకమై, ఇహాముత్రసకలేష్టఫలావా ప్రీవిస్తారమై, నక్క

పోతన అంధమహా భాగవతమున భక్తిశృంగారములు

ిదశాస్త్రపు రాజీతిహాసక కాసుధారసస్తానమై ఆంధ్రులంయఱకు నుదయ లమందే చర్చింపరుసిసారయ్యను. మహా భాగవతరచూకాలమున గ్యాసభట్టారకుఁడు వాక్తుచిచ్చిస విధముగనే ఆంధ్రమహా భాగవతము మగ్గముగను, నమిచీముగను నిర్వహింపబడుతు ఆంధ్రుల మదృష్టము. మహా భాగవతముందు చతుర్యోధశురుప్పార్దములకు సంబంధిన విషయమంతయు వాక్యసభట్టారకుఁడే సమ్మగముగ పడిల రచెను. ఆ పురుషార్థము లన్నియు సంగ్రహస్థాండ్ర పముచే నద్దము ఒదలి కొండవలే అంధమహా భాగవతమున కవిత్రయముచే అన్నాతము లయ్యెను. అంగుచేతనే దానికంత ప్రవక్త్ర కలిగెను

సన్నయ కాలముపుండి ఎఱువ కాలము వఱకు అనగా పడునో ఒండవ శతాబ్దినుండి పదునాలవ శతాబ్ది వఱకు జరిగిన కాఁ మును గాలముగ నాంధీకరణయుగ మని కొండరభిజుబు వాకొందురు. ఈ యుగములో వ్యాఖ్యక్కి భాస్కర ప్రజీతమగు భాస్కరరామాయణము ఒధశాస్త్రప్రసూనములలో ద్వితీయమయ్యెను అద్వితీయకవితారస సూనరాజముగా విరాజిలినది. భాస్కరమహాకవి కవిత్రయాధిష్టిత పహాసనోపాంతమహాంధ్రకవితాసింహాసనారూఢుఁడై రామకథాసుధాఁథారానిరాజైపణియకవితాపై భవుఁడై కీర్తివహించెను. అప్పటికి ఒధులకు ఒక చేతికి భాగవతము, మహాక చేతికి రామాయణము క్షుముగా దక్కినట్టెనది. ఇక ముఖ్యముగాఁదక్కువలసిన యితిసములలో భాగవతమొక్కుఁచే తక్కువయ్యెను. ఆలోటు తీర్చుగల హానియుఁడెవ్వుడు? తెలుగు తల్లి మెల్లిమగు మూర్తికి హాసియ ఘృతి కూర్చుగల ప్రజాకవి యెవ్వుడు? భక్తిశృంగారరసప్రవాహాల కేతములెత్తి తులీయ పురుషార్థకేదారముల పండించగల భక్తావతంసుఁడెవ్వుడు?

మ. “జనరన్ నన్నయ తక్కునాది కను ది సుర్విం బురాణావకుల్ తెనుగుంపేయచు మత్తురాకృత శుభాంక్రూంబు డానెట్టీదో తెనుగుంపేయై మున్న భాగవతమున్ దినిం దెనింగించి నా జననంబున్ సఫలంబుఁపేసెదుబునర్జుఁబు లేకుండఁగన్.”

(ఆం. మ. భాగ. 1-19)

స్నేహాది మహాకవులు భారతాది మహాకావ్యములను తెనిగించిరి. ఖాగవతమును మాత్రము తెనిగింపరైరి. అట్లు దానిని తెనిగింపకుండుటు పోతు తన పురాకృతముకృతవిషేషముగ పరిగణించుట వయాతని స్తోత్రిల్యామును, పుర్వకవివృషథులపటు తనకుఁగల భక్తిపవత్తులను పేసోట్ల చాటుమన్నది. విద్యావివేకసంపన్నుఁడెందును రినయధనుఁడై చుండును. “విద్యాదదాత వినయమ్....” (పోతోపదేశము-ప్రస్తావికా-లీ) అని చెప్పినట్లుగా పోతనవంటి విద్యాధికులు రినయధనాలై, జన్మమృత్యుజరావ్యధియాథదోషానుదర్శనాలై, అనవ్యధక్తిభావభావనాపపుల్లమసః పద్ములై యందురు. అట్లి వశ్యవాక్యుల ముఖపద్మములనుండి వాక్యుదారసథారలే థారాథర థాతావాస్తాకము నగా వినిరతము లగుచుండును.

3. “భాగవతము దెలిసి పటుకుట చిత్రంయి
శూలికైను దమ్మి శూలికైను
విబుధజనులవలన విన్నుంత కన్నుంత
దెలియవచ్చినంత డేల పటుతు.” (ఆ)

ఏనే పోతనార్యైడు వినమ్మన్యభావుడై భాగవతసమగ్రప్రభావసును తెలుము గావించినాడు. భగవత్తత్త్వమిట్టిదని నిర్వచించి ప్పుట శివబ్రహ్మదులగు పరమప్రాప్తమలకే దుర్భభమన్నచో జననంరణపరంపరాప్రవాహాపూపనం సారరుఱిపతితులగు మానవమాత్ర

లెతటబీవారు ? పండితులు చెప్పినది, తానాకథించుకొన్నది. తనకర్మ మయినది, తనకు కనవచ్చినది, తాను చెప్పగలిగినది నూతమే చెప్పుటకు ప్రయత్నింతునని వినయాన్వీతుఁడై సరసగంభీరముగ చెప్పగలుగుట ఒక్క పోతను కే దక్కినది. ఇప్పుటున విజ్ఞాప, ఒక పించు మును గమనింపవలసియున్నది. వేదాంతము ఆచరింపవసంసిన విషయమే గాని వర్ణించి నిరూపింపదగిన విషయము కాదు. అధ్యాత్మిక రంగములో ఆచరించి అనుభవించవలసి యుండునేగాని చూచి వర్ణించవలసిన విషయ మూడదు. కపిత్వ మట్టుకాదు కపి భావించి, అనుభవించి, వింగడించి అష్టరము, శబ్దము, వాక్యము, అఱంకారము, ఘందము, రసము, ఖ్యాస మొదలగు కొలమానములతో కమసీయముగా వర్ణించి వస్తుషముగ్రమర్మనమునకు బ్రహ్మానందప్రభహృచారియగు రసానందముకు నోపానములు కట్టుచుండును. రసానందమునకు ఔమెట్లఔ బ్రహ్మానంద మును అనుపహితశ్శర్దుచెతక్యమ్మాత్రి ప్రకాశించుచుండును చేసికంచెడి వస్తుపులతో నూహకందసి పస్తుపుసు కొలుచుట యెట్లు ? అడుగు బద్దతో అనంతమగు ఆకాశమును కొలుచుట యెట్లు ? శ్శము, అలంకారము, ఇంని, వ్యంగ్యము మొదాగు కొలమానములతో అనంతచినాన్కితమూర్తియగు భగవంతుని నియాపించుట దుర్గభమని తేలుచున్నది. ఈ భావమునే పోతన కర్మచీనుడగు ధూరణి

“ఏ లీలనీ గొనియాడనేరు నుపమోత్స్వాధ్యని వ్యంగ్య....” (చాపంశ్రీశ్వర శత. 51] అను చక్కని పటుకులలో నొక్కి చెప్పేను. ~

అసలు వేదవ్యాన ముసీంద్రునకు భాగవత మేల వ్యాయవలసి వచ్చేను ? జగదితరతుడగు నమ్మహసీయుడు వేదములను బుగ్యజుసానమాధ్వర్యంములగా విభాగించి, శురూణేతిహాసములను విరచించి

వేదములు వరువదగని వారల మేలోరి భారతమును వినిర్మించెను. అయినను ఆతనికి తనిపి సనదాయైను, అత్యలో మునీశుడు సంతసింపఁ డాయైను. సరస్వతీనదీతీరమున నొఱటిగా కూర్చుండి దుఃఖించు చుండెను. మహాసీయుడగు నతని దుఃఖము నవనయింప సయిఖార దుడగు నాదరుడుచ్చుటి కేతెంచెను. “జ్ఞానవిజ్ఞాన తృప్తాశ్చుడవగు నీటి విధముగా శోకింప కారణమే” మని యడిగెను. అనంతమగు తన వంత దీను సుపాయ మెత్తిగింపుమని పారాశర్యుడు నారదు కరించెను నారదుడప్రడిట్లు చెప్పెను. “అర్య ! నీవు సమస్త ధర్మములను ప్రపంచించితివి. వానీయందు హరికథలు సమగ్రముగా చెప్పేనేరవైతివి. హరిసి గొనియాడమియే నీ దుఃఖమునకు కారణము. అందుచే మాధవ కథాను ధానిధానమగు నొక్క భక్తి ప్రధానమగు కావ్యంబును వినిర్మింపు” మని ప్రభోధించెను. నారద ప్రచోదితుడై వేదవ్యాసుడు భాగవతమహాకావ్యనిర్మాణబద్ధస్థాపనాఁ డాయైను. వ్యాసునంతటి యాత్మజ్ఞునకు కూడ భాత్మకమగు సంతాపము తప్పదాయైను. అట్టి సంతాపము నవనయించుటకు హరికథాగానమే కాని వేతోందు దివ్యాష్టధ మిా జగానగానమని వేదవ్యాసమనిసీంద్రుఁడే లోకములకు నిరూపించి | సపంచించెను. ప్రపంచమందలి యే భాషయందైనను ఒకొక్క మహాకావ్యప్రారంభము తత్తజ్ఞన పురాకృత సుకృతముచే నొకొక్క పుణ్యముహూర్తమున జరుగుచుండును. యాదృచ్ఛిక ముగా సంభవించు నొకొక్క పుణ్యమున రసభావరమజీయభావమాపమంచితముగ, రసిక జనహృదయానందనంధాయకముగ సుదుమించు చుండును. వ్యాన ధట్టారకప్రణీతమగు మహాభాగవత మిట్టిదే.

వేదము కల్పతరుసదృశము. తత్తులమే భాగవతము. భక్త సత్తముడగు నారదునుండి రసిఁ త్తరమగు నాభలమును వేదవ్యాసుఁ

పోతన ఆంధ్రమహా భాగః తమున భక్తి శ్లంగారములు

ఓదుకొని శుక్రముఖస్వాస్తము గావించినాడు. అమృతబీందుస్వయంది నుగు నాఫలము శుక్రముఖముసుండి పుడమి పై ఇడ్డి. రసానంద రమ్మిథితముగు త్వదసము నాను మహాసీయులకు బ్రహ్మస్వందము నుదూ రము కానేరదు. అట్టి భాగవతము అట్టిదిట్టిదని చెప్పుఖానుట చాప ల్యాము. దుష్ణహానము.

పోతన పూర్వులెల్లరు శైవమతావలంబులు. పరమ మహాశ్వరాచార సాపన్నుల. పోతన కూడ కొంత కాలము శైవుడుగా నుండి పిమ్ముట చిదానందయోగిచే ఆరకమంత్రోపదేశమునోంట వైష్ణవుడై నాడు. అయినను అర్దైత మతావలంబియే. తిక్కున కాలమునాడు హారాహారిగ మారుమోగిన శైవవైష్ణవహేషభేధాంకాదములు పోతన కాలము సాటికి కూడ పూర్తిగ పన్న కిల్ల లేదు. అంతఃకంహాము లతో, ఈర్శాయ్యద్వేషములతో, పరస్పరగ్రదోహాచింతనములతో కళాపిక లైన సామాజికులెల్లరను ఇహమునుండి పరమునకు మర్మించగల ఒకానొక శక్తి అవశ్యకమయ్యెను. ఆ శక్తికి మూలకందము పోతన్న. ఏతత్కూతముగు నాంధ్రభాగవతక్షేపమంజరి తన సౌరభములతో దిగంతపరివ్యాప్తమే దుర్గంధబంధురముగు నాటీసమాజము నా సాంత ముగ ఛూళనము గావించవలసియున్నది. పోతన కన్నులు మాసికొని నాడు. పవిత్రీనదీసైకతమున పద్మాపసమ్మాదై పరమేశ్వరభాయానము గావించు నమ్మిసికి శ్రీరామవంద్యిదు సాఙ్కాత్కరించినాడు. ఇది యేమి వింత ? ఈశ్వరుని భాయానించు లేమి ? శ్రీరాముడు ప్రత్యక్ష మగులేమి ? ఇదియే చమత్కారము. వస్తువులందలి భేదము కంటిసి ఒట్టి వచ్చునదిగాని వస్తుతత్త్వమును బట్టికాదు. సామాన్యుల ఇషయ ములో శైవవైష్ణవులు పరస్పరదర్శనస్వర్గునాడు లజగించి దూషణ తిరస్కరాదుల కుప్రకమింతురు. కాని హరిహరల కాథేదము లేదు.

“ఏకోనారాయణః కేశవోవాచివోవా” అను నదైతోక్కుల ననుసరించి తివుడే విషువు విషువు విషువుడని పోతన తన అదైతోకాధన తత్త్వమును వక్కగా నిరూపించినాడు.

కలికాలములో మనుజు లలనులు. మందబుధులు. దురీతులు. అట్టివా రీభాగవతమును విన్నతోడనే ముక్కికాంతారగ్రహణ మాచరింప నరులగుదురు. శుకమహారి పరీష్టిస్నేహఃరాజునకీ భాగవతమును విసిపించి మోష్టలక్ష్మీ సామార్జ్యమును జాఱిచ్చెను. అది చూచిన బ్రహ్మకే రిష్యు తెగుయ ఫ్లట్తెనట ! వేదాంతక్రవణము కంటె, గీతా హరాయణము కంటె, భాగవత కథా క్రవణము చేతనే భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యము లిఖ్యాడిముబృధిగ కరాయత్తము లగుచుండునట ! భాగవత నొట్టిది కావుననే తన్నహాదాశయ సంపత్తితో కావ్య శ్రీకారము చుట్టును చోతన్న అది తన భాగ్యవిశేషమని ఆనందించినాడు. ‘ఆశిర్వమస్మియా వస్తునిదేశోవాటి తన్నుబమ్,’ అను శాంత్ర సంపదాయము ననుసరించి ప్రాచీన కవితలజాలెలరు ఆశిస్నేచేతగాని, నమస్మారముచేత గాని, వస్తునిదేశాత్మకముగా గాని కావ్యారంభము గావించిరి. వారి ననుసరించియే పోతన నమస్మియాత్మకమగు కావ్యారంభము గావించి కృతికి శ్రీకారము చుట్టెను. భూదేవతాకమగు ‘మ’ గణము వాయుదేవతాకమగు ‘స’ గణమును మేళనించి, తుభాంచితముగా నిరర్థధారాసముదాత్తమగు శార్దూలవుత్తముతో భాగవత పొరంభము గాపించెను.

ఈ. “శ్రీ కైవల్య పదంబుఁ జీరుతుకునై చింతించెదన్, లోక ర్ఘూకారంభకు, భక్తపొలనకళాసంరంభకున్, దానవో గ్రదేక స్తంభకుఁ, గేళిలోలపిలసద్గుళ్లాల సంఖూత నాసాకంపాతభవాండకుంభకు, మహానందాంగనాడింభకున్.”

(ఆ. మ. భాగ. 1-1)

అను భక్తి భావబంధురమనోహర పద్యము అంద్రభాగవత వాటి శికోశాషణముగ నలరారు మన్నది. పోతన మహాభక్తుడు. తీరామ పదపంకరుహనిరంతరసేవాసక్తుడు. నవవిధభక్తి మార్గములలోచింత నంబమనది తొమ్మిదవది. అందుచేతనే పైపద్యములో 'చీఱించెదన్' అను క్రియా పదమును నిబంధించి భక్తి భావభావమాచి ధురమగు స్వయినిప్పాగరిష్టతను పట్టిపుము గావిందినాడు. సామాన్య కపులు పొట్ట కూబికై శాఖ్యము లలుచుందురు. ముముక్షువగు పోతన బుభుక్షును లగు కవిసామాన్యులవలె గాక అశోకికానండసంధానచణమగు మోషి లక్ష్మీసామాజ్యవైభవాభిలాపత్రి కృతి చెప్పినాడు భక్తకవి తెఖరుల లక్ష్యశుద్ధి ఇస్తేయందును. తుండియ పురుషోద్ధాంషు యగు మనిషి కీలోకముతో సంఠంథ మేమండును? అట్టివాడు కవిత్వమేల వ్రాయవలెను? అట్టివాసికి జగద్గార్థితమే పరమప్రాప్తియ మగు వస్తు వుగా కన్నించును. వ్యాసుడందులకే భాగవతము చేపట్టును. పోతన యందులకే తదాంద్రీకరణమునకు పూనుకొనెను. తాము తరించి పరులను తరింపజేయవలెనని కదా అభియుక్తుక్తు! తాము తరింపవలెనన్నను, పరులను తరింపజేయవలెనన్నను హరికథా గానముకంటె నతిరికమగు మార్గము లేకుండుటచే పోతన కూడ ఆ మార్గమే యసున దించినాడు. తొలి పద్యములోనే పోతన శాఖ్యాద్ధసూచనమును గాచించినాడు. ఆనందాంగనాడింభక్తసి కౌరకై తాను నందాంగనాడింభక్తని (తీకృష్ణని) చించమనట. లీలామానుష విగ్రహుడగు నాకృష్ణఁడె సమస్త కల్యాణ గుచ్ఛారపుడుగు తీసున్నశాఖవిమహి. లోక రక్షణారమే దశావతారము లెత్తినాడు. భక్తజనుల నెలర ననురక్తఁడై ప్రోచినాడు. దుష్టదానవమారణకారకఁడైనాడు. విలాసమాతముగ జగముల సృజించినాడు. యశోదపట్టియై ముద్దులుమూతుగట్టి నాడు. ఈ చేతలన్నింటితో భాగవతకథా సర్వస్వము సృష్టమయినది

I ఏవంవిధకావ్యకథావన్తునిదీరేశము ఇతర కావ్యసాహాన్యము మనము సక్కుత్తుగా చూడఁగలవు. ఈ పద్యమందలి లింమ ;క భక్తార ఫునరావృత్తిచే నందమగు నంత్రాన్వస్త్రాపాశమును ప్రయోగాను సాగించు రఘనలో నరమతో పాటుగా శబ్దమున కీనున్న భాన్యమునుగూడ సూచించినాడు. పోతనార్యాడు తన భాగవతలో భక్తిశృంగారకమసీయవిన్యాసములకు సముచితధ్వని ప్రధాన ఖంగిమలను మేళవించి సంగీతసాహిత్యముల సెకోన్స్‌న్యూఐముగానాడు

గుణచింతనమున కర్మము పనికివచ్చును. గుణకీర్తనమునకు ము పనికివచ్చును. శబ్దము శరీరమువంటిది. అర్థము ప్రాణము వీది. శరీరము లేనిదే ప్రాణము లేదు. ప్రాణము లేనిదే శరీరండదు. ఇట్టి శబ్దార్థముల యిన్యోన్యో సంబంధమును కవితుల తిలడగు కాలిదాను తన రఘువంశకావ్య ప్రారంభమున—

“వాగ్రథావిన సంపుక్తా వాగ్రథప్రతిపత్తయే।

జగత్తః పితరౌ వద్దనే పార్వతీ పరవేశ్వరౌ॥” (రఘు. 1-1)

ఉత్సాక రూపమున మనోహరముగ చెప్పియున్నాడు. అష్టర రఘుయే ఒ సాదికవి నన్నయ వలెనే భక్తకవినత్తముడుగు పోతన్నయ గవతమును శబ్దమూధురీధురీణముగ రచించి అంధకవితాకేదార లఱబండించి ధన్యడయ్యెను.

ఇట్టు పోతనామాత్యాడు అదైవ్యతభావబంధురమైన భక్తిరసంధాన కవితామాధురీమనోజ్ఞముగు భాగవత గ్రంథమును సంప్రాయాంతర విరోధాభావముగ రచించి అంధ్రపొరకమహాజనులకు సుకపెట్టి తాను తరించి ఎల్లఱను తరింప చేసినాడు.

పోతన ఆంధ్రమహాభాగవతమును

భక్తి శ్లోంగారములు

2. పోతన జీవితచరిత్ర

I. పోతన వంశము :

ఆంధ్రభాషాసందర్భాద్యానవనమును అనేకంగు కవితల్ల జాలు మొల్లముగ పెంచి పోషించినారు. అందు నన్నయమండి నేటి వజకు ఎందఱో మహాకవులు శిష్టాచారపరాయణాలై, ధర్మసిర్వలమార్గావలంబులై జాతికి సీతి గరపుచు వారి వారి జన్మలు సార్థకము గావించు కొనినారు. అదేమి పాపమోగాని అట్టి ధన్యజీవుల కాలాదికమును గూర్చియు, వంశాదికమును గూర్చియు సమగ్ర సమాచారము మన కీనాటికిని లభ్యము కాలేదు. నిన్న మొన్నటి కవులను గుటీంచి కూడ మనకీనాడు చీకటి పయనమే. ఆంధ్రకవుల చరిత్ర, ఆంధ్రదేశ చరిత్ర ఈనాటికిని అసమగ్రముగ, సృష్టాసృష్టముగ నుండుట మన దురదృష్టమని చెప్పక తప్పదు. దీనికి ప్రభాసముగా రెండు కారణములు. ప్రాచీనకాలము నుండియు మనకవిపండితులలో చరిత్రకారులు లేకుండుట, కవులు కావ్యములలో తమ్ము గూర్చియు, తమ కాలమును గూర్చియు విశేషములను అవతారికలలో సైనను వివరముగా తెలియజేయకుండుట. ఈనాడు ఎంతటివారు సిగతటు పట్టినను ఆలోటు తీర్చుట కవకాశము లేదయ్యెను. అయినను ఆధునికాంధ్ర విమర్శకు లాలోటు తీర్చుటకు యథాశక్తిగా ప్రయత్నము గావించు చున్నారు. ఏతడున్నఖముగా పీరుగావించు ప్రయత్నము బహుభాప్రశంసనీయము.

నన్నయాది కవులెవ్వరును తమ కాలమును గూర్చి కావ్యములలో నుటంకించలేదు. బమైళ పోతరాజు కూడ తన కాలమును, నిహాసమును స్వీయగ్రంథములందెందును పేర్కొనలేదు. కాని పీరభద్ర విజయమునందును, భాగవతము నందును పోతన వంశ చరిత్ర స్ఫూర్థముగ ప్రకటింపబడియున్నది. అందును భాగవతము నందలి వంశవృక్షము సంగ్రహముగ నున్నది. ఆ పద్యములను బట్టి పోతన వంశియులు కొండిన్యనగోత్రులనియు, ఆపస్తంబసూత్రులనియు తెలియుచున్నది. భాగవతాశ్వసాంత గద్యలలో పోతన తనకమాత్య శబ్దము ప్రయోగించుకొనుటదే వారు నియోగి బ్రాహ్మణులని తెలియుచున్నది. పోతన్న లక్ష్మిమాంబాకేసన్నలను పుణ్యదంపతుల పూజాఫలము. కేసన శివతత్త్వ మనోరథ కొతుకోన్నతు"డని పీరభద్ర విజయము వలనను "కైవ శాస్త్రమతము గనిన వాడు" అని ఆంధ్రమహాభాగవతము వలనను తెలియుచున్నది. (1-24) పోతన తల్లి లక్ష్మిమాంబ తనయుని భక్తసత్తమునిగ తీర్చిదిద్దిన పవిత్ర చరిత్రురాలు. సచాివసేవాహేవాకమాతో, దానదయాబహుమానపరతంత్రబుద్ధితో నాదర్శపొయమగు జీవితము గడిపి సన్నతికెక్కిన ధన్యరాలు. 'మానినులీడుగారు' (ఆం. మ. భాగ. 1-24) అన్న ఎత్తుగడతో లక్ష్మిమాంబ నిష్ఠాగరిష్టత్వమును, తల్లియెడల తనయుని భక్తిప్రవత్తులును చక్కగా సూచింపఱడినవి. ఆతల్లి ఈతనయుని ధిచాతురితో తురీయశురుషార్థరతునిగ, తంత్యరసేవాతాత్పర్యధుర్యుసిగ, దీనిమాసవ నముదరణదీక్షాదత్తులిగ తీర్చిదిద్దినదని ధ్వనిపూర్వకముగ చెప్పుకచెప్పినాడు. ఆంతకు పూర్వము కవులెవ్వరు తల్లుల గూర్చి చెప్పిలేదు. తండ్రిని గూర్చి చెప్పుకే ఆచారమైన కాలములో మాతృమూర్తిని గూర్చి పోతన ప్రత్యేకముగా వక్కంణించుటలో ఆయన అవలంబించిన స్వాతంత్ర్యము మాతృభక్తిపరాయణత్వము దోషతమాన మగుచున్నది.

పోతన యన్న తిప్పన. ‘కంశ్వర సేవాకాము’ దని భాగవతమును బట్టియే తెలియుచున్నది. (1-25) కృత్యాది కచన మందలి ‘మహేశ్వరభాగ్యానంబు చేసిన’, అను మాటలను బట్టి పోతన కూడ పరమ మహేశ్వరాచారసంపన్నఁడైయే తెల్ల నుగఁచున్నది. (ఆం. మ. భాగ. 1-18) అంతపఱకు పోతన పంశ్ములందరు తైవా చారపరాయణలే. పోతన ఇవకేళవాభేదము తు చ. తప్పకుండ పాటించినవాడు కాపు ననే ఆయనకు శాహేశ్వరభాగ్యానము వేన శ్రీరామవంద్రసాఙ్గ ఆగ్నిరము దక్కినది. తుదకుకృష్ణాంకితముగా భాగవతకృతి నావిప్రసిద్ధినాడు. ఇట్లు చూడ ఇవకేళవ భేదముగాని, హరిహరమూర్త్యం తరభేదపరిగణనప్రీతిగాని యాతనికి లవలేశము లేదని నిరూపితమగుచున్నది.

పోతనకు మల్లన యను కుమారుఁడుగణింటు లోకప్రతితి గలదు. కాని దీనికి గ్రంథాధికారము లేవియు లభ్యమగుట లేదు. ‘దాక్షాయని పరిణయ’ ప్రబంధ కర్తృత్వాన కేసన—మల్లనలు పూర్వకచి సుతిలో బమ్మెఱు పోతనార్యాని స్తుతింపుచు నాతడు తమ తాతయని పేరొ౜ని యుస్మారు. కేసన—మల్లనలు తమ తండ్రి ప్రాథసరస్వతి యనియు ఆ ప్రాథసరస్వతి పోతన కమారుఁడనియు తమ గ్రంథమున తెల్చి యున్నారు. ‘జడయనంబి విలాసమను గ్రంథము పలన ప్రాథసరస్వతి యను చినుడు గలవాడు కేసన యని తెలియుచున్నది వితత్తోగసరస్వతి బినుదాంకితుడగు కేసన, పోతన పుత్రుఁడ తెలియుచున్నది. ఈ కేసన అప్పులమ్మయందు కేసన్నను, ఎల్లమ్మన ద్వీతీయ కళత్తమగు పీరాంబ యందు మల్లనను గాంచెను. ఎల్లమ్మ అజరపు పేరయలింగమున కిచ్చి వివాహము గా చించెను.

భాగవతము, పీరభద్రవిషయము, దాక్షాయని పరిణయము, జడయనంబి విలాసము నను గ్రంథము లాభారములు

పొతన వంశవృక్ష మింగ్ క్రిందివిధముగా పట్టి కారూపములో జూప వచ్చును.

కాండివ్యన గోత్రము — అపస్తంబ సూత్రము

బమ్యుణ మల్లన్న

భిమన

అన్నయ (భార్య గారమ)

సోమన (భార్య మల్లమ)

రేవన అన్నయ ఎల్లన అయ్యలపెగ్గడ మాదయనాగఁడు
(భార్య మాచమ)

కేసన మాధవుఁడు ఇమ్మడి నాగయ్య

(భార్య లక్ష్మాంబ)

తిప్పన

పొతన (భాగవత కర్త)

కేసన (ప్రహ్లాదసరస్వతి బిరుదాంకితుఁడు)

భార్య

భార్య

అప్పలమ్మ

పీరాంబ

కుమారుఁడు

కుమారై

మల్లన

కేసన

ఎల్లమ (అజ్ఞరసు పేరయలింగ కవిభార్య)

మనకు లభ్యమగు చారిత్రికాధారములను బట్టి పోతన వంశము థిమన నుండి, కేసన వషకు సివిధముగా విస్తరిల్లినది. కానీ వారిని గూర్చిన వివరము లేవియు మనకీనాడు తెలియుట లేదు.

II. పోతన నిఖాసము :

తీకృష్ణుని వినియుండసి యూంధ్రుడుండిన నుండ వచ్చును గాని పోతన నెబుంగని యూంధ్రుడు లేడని చెప్పవచ్చును. ఆయన కవితారపుప్రసూసౌరభము సకలజనమనస్సుమోఘానమైనది. పూవె చృంత పుట్టిన దన్నది ప్రశ్నకాదు. సౌరభమును బట్టియే పుష్ప గౌరవ మేర్పుడును కాని పుట్టిన ప్రదేశమును బట్టికాదు గదా! పోతన యొచ్చుట పుట్టిన నతఁడాంధ్రు లందటికి చెందిన కవితామకరందమనోజు మందారమూ.

వోతన బమ్మెత గ్రామస్తుఁడై పిదప నోరుగలు నివాసియై యుండెనని విమర్శకులు పెక్కరు సిద్ధాంతీకరించి యున్నారు. ఓరుగలు పుట్టుఱము కాకతిరాజధానియగు నేకళిలా నగరమే. ‘ఓరుగలు’ అను తెనుఁగు వదము సంస్కృతీకరింపబడి ‘వికళిలానగర’మైనది. తటి వ్యత్పత్తి చేతనేకాళ కవిప్రయోగ బాహుభ్యము చేతకూడ నీ ‘ఓరుగలు వికళిలానగర మగుచున్నది. పోతనకు కొంచెము ముందు వెలువడిన ‘కృత్యాభిరామము’(54)లో—

“మందన వింటివో వినవో మన్మథుఁడేక శిలాస్తురంబులో....
అన ఏక కళాపురమును ప్రస్తావించి, తదనంతర ప్రాతఃకాల వర్షానలో—
“ఉయిగపట పురంబు సౌధములపై నొపొప్పిరదిన జూబితే....” (64)
అఁ ఉలుసగంమునే ఓరుగలుగా వణ్ణిఁంచి మనకు సందేహము లేకం గఁ ఉఁడెను ఇదేవిధముగా కొఱవి గోపరాజ రచించిన
'సపఁ . . నుంచి' (8-166) తుందు కూడ సిరుపితమయ్యెను.

ఉ. “ఆకడ సీతికాత్రు విదుండ్రె గురుపీణ్ణుని యేగి వేడ్కుతోఁ
గాకిత మూలక కి గనిగా నొనరించిన పైడెచటు నా
నెకళిలాభిధానమున నెన్నిక తెక్కి థరిత్రిలోన నే
పోకలఁబోని యట్టి సిరిషుట్టిన యింటికి నోరుగంటేకిన్”

ఓరుగల్లును, బమ్మెఱయను గ్రామము నితఃపూర్వము నిజాము రాష్ట్రా
మునకు చెంది, ఈనాడు తెలంగాణ మందున్నది. పోతన వంక మూల
తురుములు మొదట బమ్మెఱ గ్రామ వాస్తవ్యాలనియు, పెదవ తమ
తమ యథీష్టముల ననుపరించి బుద్ధిబలమును ప్రదర్శించి కాకతిరాజుల
రాజధాని యగు నోరుగంటేకి, డాని పరిశర్పింతములకు వలన
వచ్చి స్త్రిపడిరనియు వారే బమ్మెఱ వారుగా ప్రభావిత వహించి
రసయు సిద్ధాంతికరింప వచ్చును.

విద్యాన్ ఖండవల్లి సూర్యనారాయణకాత్మి ప్రాసిన ‘భక్త
పోతన’యను విమర్శగ్రంథమున “వికళిలాసగరమనుసది కడవ మండ
లములోని ‘బంబిమిట్లు’ కాద”ని నిశ్చయించిరి. (పుట్-రీ) పోతన
కూడ బమ్మెఱ గ్రామములోనే పుట్లే యచట కొంత కాలమున్నట్లు
కూడ నిదర్శనములు తనబడుచున్నవి పోతన కృతిసందంధలఁచెన
సింగఫూపతి కూడ పోతనతోపాటు ఓరుగంటి ప్రాంతనివాసియే. భాగ
వత శిథిలభాగపూరణము గావించిన వెలిగందల సారయాదులు కూడ
ఓరుగంటి ప్రాంత నివాసులై దగ్గరలోనున్న పోతన్నకు శిమ్ములైరి.
పోతన సగోత్రులఁగు బమ్మెఱ వారిష్టాటికిసి ఒడుగంటి ప్రాంతమున
నున్నారు. బమ్మెఱ గ్రామములో ‘పోతరాజుగడ్డె’యని నాలురాళ్లు
పాతిన స్థలమందలి యొకళిలను పోతరాజని వ్యవహారించుచు, తుభ
నమయములలో నాళిలను నేటికిని పూచీంచున్నారు.

పోతన భాగవతరచనాకాలము నాటీకి ఏకశిలా సగరవాసి. ఏకశిలానగర మనగా ‘బీరుగలు’లేక వరంగలు. ఈయోరుగలు కాకతిరాజుల రాజధానియగు ఏకశిలానగరమే, ‘బీరుగలునకు అనతిదూరమందలి బమ్ముల గ్రామము పోతన జన్మస్తానము, పోతన వంశస్తాలు ఆబమ్ముల గ్రామ నామమునే గృహసామముగా స్వీకరించియండరి, ఏతన్నియోగి బ్రాహ్మణ కుటుంబులు బమ్ముల గ్రామమునండి వఁస వచ్చి బీరుగంటిపురమున, తత్కరిసర గ్రామములందును స్విరపడియుండిరి అని మనము సీదాంతికరించుటలో బిషపత్రిలేదు. ఈ వాదమునకు వినుకొండ వల్లభామాత్య కృతమగు క్రీడాధిరామమును, సింహసన ద్వార్చితించికయును ప్రోద్ఘృతముగ నుండుటయేగాక శ్రీజయంతిరామయ్యపంతులుగారు, కందుకూరి పీరేశలింగంఎంతులుగారు, చిలుకూరి పీరభద్రరావుగారు, శేషాదిరమణకపులు, కొమత్తాజు వెంకటలక్ష్మణరావుగారు నమగ్ర పరిశిలనము గావించి బహుజనసమ్మతముగా స్వీకరించి యున్నారు.

III. పోతన కాలము :

పోతన యికాలము వాడని యిదమితముగా నిరూపించుటకు తగిన సాక్ష్యదారములు శాసనస్తములుగాని, శాసనేతరములుగాని ఇంతవహకు లభింపకుండుత మన దురదృష్టము. అంతకు ముందు ఆంధ్రదేశమం, ఆంధ్రతేజము కూడ కలసి మెలసి, పొంది పొసగి అవిభాజ్యమైకాకశీలు సామ్రాజ్యముగా విరాళితినను, అతర్కృత ఒహాకురుష్మైనిష్టారణ దండయాక్రాఫలితముగ ముక్కె చెక్కుతై కకాలిక లైనది. రాజకీయస్థోర్యము లోపించిన జాతి భీవన మూపొందుటకే దుర్భముగా నుండెను. అాదును తురుష్కదండయాక్రతలకు లొనైన దేశము మిక్కిలి బీభత్సముగా, నిస్సేజముగా నుండెను. అనాటి యాంధ్రదేశము ముక్కె చెక్కుతై యెక్కడిక్కడి కొక్కొక్కొక్క సామంతుని పరిపాలనములో నుక్కరిభిక్కరి యగుచుండెను. అరోజులలో బమ్ముల గ్రామముందు పోతన సముద్భవించెను. ఆయన కాలనిర్యామను స్తూలముగానైనను చేయగలుటకు మన కీక్రింది యాధారములు పనికించున్నవి.

1. పోతన శ్రీనాథునకు సమకాలికుడు :

పోతన శ్రీనాథుని సమకాలికుడవియు, నాయన భావములది యనియు పీరిరువురికి బాంధవ్యారణముగ రాకపోతలు సాగుచుండె ననియు కట్టుకథి కట్టులుకట్టులుగా ప్రచారములో నుండి వి. ఆకథలు సాహితీ విమర్శకులెల్లను నుదాహరించినపే. పోతన నిరాదంబరజీవ నము నామైపించినవారిలో శ్రీనాథుడు ప్రథముడని యాగాథల తాత్పర్యము. శ్రీనాథుని కాలము క్రీస్తు శకము (1380-1460) మధ్య కాలమని విమర్శకులు నిరూపించియున్నారు. (చాటువద్యమణి మంజరి—పుటు 11వీ) అయిన కీయన సమకాలికుడైనచో సుమారు పోతన కాలము కూడ నిదే కానులసివచ్చును. ఈని యా భావములది వాదము కల్పితము, నిరాధారమని చెప్పకతప్పదు. పోతన శ్రీనాథుని కాని, శ్రీనాథుడు పోతనసుకాని తమతమ కృతులలో ప్రస్తావించి యుండలేదు. అంతేకాక శ్రీనాథుడు పాకనాటినియోగి. పోతన యారువేలనియోగి. అకాలమునందు అరువేలనియోగులకు పాకనాటి నియోగులకు పీల్లల నిచ్చివుచ్చుకొనునంతటి సాంగత్యములేదు. మటియు శ్రీనాథుడు కాల్పుత్తుఱము వాడు. పోతన తెలంగాణము వాడు. పీరిరువురికి ప్రాదేశికముగా సాన్నిహిత్యమేనియు లేదు. రాక పోతల సౌకర్యము లేమాత్రము లేని యారోణలలో సంతదూరముగా పీల్లల నిచ్చివుచ్చుకొను నాచారము లేదనియే చెప్పవచ్చును. మటియు శ్రీనాథుని భావములదినని చెప్పుకొన్న దగుపల్లి దుగున పోతనను గూర్చి యమంకింపలేదు. పోతన శ్రీనాథునికి వాసువముగా భావ ముఱది యైనచో నుటంకింప కుండునా! అట్లు కేసన్నములు నలు తమ ‘దాఖ్లాయణి పరిణయము’లో పోతన పోత్తులమని చెప్పుకొనిరేగాని శ్రీనాథుని గూర్చి వారును పేర్కొనలేదు. సంబంధమున్నచో సంతటి వానిని పేర్కొనకుండుట ఆచారము కాదు. అందుచే పోతన శ్రీనాథు

నికి బావముణది యన్న వాదము నిర్వేతుకము, కేవల కల్పనాజల్పిత ముని నిర్వివాదముగా కొట్టిపొఱ వేయవచ్చును.

2. భోగసిదండకము — సర్వజ్ఞ సింగభూపతి :

వోతన చిన్ననాటి కృతియగు భోగసిదండకమునకు కృతిపతి సర్వజ్ఞసింగభూపతి. ఈ సర్వజ్ఞసింగన క్రి. శ. 1480-1475 మధ్య కాలముని పరిపూర్ణంచిసువాడని శ్రీమలంపర్లి సోమశేఖరశర్మగారు నిర్ణయించియున్నారు. (ఆం. మ. భాగ ఉప. పుట 15) సింగభూపతి ప్రేరణపై వోతన తన చిన్ననాట సీకృతి రచించి యుండును. ఇందు సింగభూపతి కృతిభర్త యే గాక, కథానాయకుడు కూడ కథానాయక సింగభూపతి పేత్య. ఆమె సింగభూపతిని చూచి మశలుగొని తనతుల్లి నాతని వద్దకు దూతికగా పంపించి, యాతని సాముఖ్యముతో బాటు, గజారోహాచాదికములగు గౌరవలాంధనములు స్వీకరించుట ఇందలి యాతివుత్తము. వోతనవంటి పరమాష్టమీకుర్దిటి వారకాంతాకథాకథ నను గావించునా యని యనుమాసించువారు లేకపోలేదు. కానీ యోవనారంభమందు వయను పరపథ్మద్విత్యు యవకవి యేపం విధ ముగు నితిన్నాత్తము స్వీకరించి యుండవచ్చు ననుకొనుటలిం సనొచిత్య మేమియు లేదు.

సర్వజ్ఞ సింగభూపాలుడు సాహితీసమచాంగణముల సంగడి కాడు సాహితీసాన్నివ్యాత్యము అవక్రపరాక్రమము పారంపర్యముగా సంక్రమించినవాడు. భోగసిదండకములో నీతనిని గూర్చి వోతన కుమారాన్న పోతావనీనాథసూడయనియు, పోతమాంబాలసదర్భసంజ్ఞాతుఁడనియు, రావుసింగట్టమాసాథప్రాతుఁడనియు, సమాచిన రేచర్లు గోత్రాంబుజాతత్వమిత్రుఁడనియు పదింపదిగా వర్ణించియున్నాడు.

ఈవంశమందు సర్వజ్ఞ బిరుదాంకితు లిదరు గారు. వీరలో మొదటి సర్వజ్ఞసింగభూపాలుడన్న మారంబ కుమారుడు. ఇతఁడు

రసార్జు పనుధాకర గ్రగంథకర్త. అది సంస్కృత లక్షణ గ్రగంథము. పండితులు లందలి రసాచితి కొదలలూచి మెచ్చిరని ప్రతీతి. ఇంక రెండవ సర్వజ్ఞ బింబాంకితుడగు రాపుసింగభూపాలుడై మన భోగినీదండక కృతి భర్త. ఈతడు పోచమాంబా కుమారుడు. కవిసార్వభౌముడగు శ్రీనాథుడు ఈతనిని దర్శిగచి ప్రస్తుతించెను. అదియునుగాక యా సర్వజ్ఞసింగని గూర్చి శ్రీనాథుడు కూర్చిన చాటువు నేటికిని ఐన వ్యవహారములో గాఱముగా నాటియున్నది.

క. “సర్వజ్ఞ నామ ధేయము
శ్ర్వనకే రాపుసింగజనపాలునకే
యద్విం జెల్లును తక్కురు
సర్వజ్ఞండనుట కుక్క సామజమనుకే”

(చాటువద్యమణిమంజరి—పుట 117)

ఇంతకను మన పోతన తన పాతికేండ్ల వయసులో భోగినీ దండకము విరచించి సర్వజ్ఞసింగభూపతికి కృతియిచ్చియండుననియు, పోతన రచనా ప్రారంభము పద్మాదవ కత్తాబ్ది యుత్తరాద్ధమునకు చెంది దనియు, పోతన యోవనము శ్రీనాథుని యవసాసకాలముని కించుమించుగా పంపదించి యుండుననియు అనుకుతముగా శ్రీనాథుని గూర్చి పోతన వినియుండుననియు, పీరుభయులకు పంపంథబాంథవ్యములు లేవనియు మనమించర్చములో సిద్ధాంతీకరించుకొనవచ్చును. ఏయాధారము నుండియేనియు మనము స్ఫూర్ధార్థంధతీ న్యాయమున పోతన కాలమునకు పయనింపవలసిన వారమే కాని నేరుగా జొరబడు నవకాళము లేకమును గానరాదు. అట్టిచో పాతిక ముప్పుది సంవత్సరము లించుమించుగా మనము గమ్యస్థానము చేరుకొనగలము. కేవన, మల్లనయ-శాఖాయణి పరిణయము :

పోతన పౌతులగు కేసన, ముల్లనలచే రచింపబడిన ‘వార్కాయణి పరిషయ’ కావ్యము ఈంకాల నిర్విషా యమున కుపస్థారక మగు భూమిక యైనది. దాక్కాయణిపరిషయ కృతిపతి గురజాల చినములన సోమ యాచి. ఇతనికి నాలువతరమువాడగు పేరయిమంత్రకి పోదూరి పెద రామామాత్ముడు ఈకృతియొకక్క 80 సంవత్సరముల క్రిందటి ప్రతిని విమర్శించి మతోక క్రొత్తప్రతిని వ్రాసి యిచ్చెను. అక్కా త్రపతి ధాత నామ సంవత్సర అశ్వయుజ బహుళ దశమి సోమవారము ఐదు వ్రాసియిచ్చినట్లు అందరి పద్యమొకటి మనకు సాష్ట్యమిచ్చు చున్నది.ఏ దానికి సరియు తేడి కీ. శ. 18-10-1756.

४ సీ॥ ధాతాశ్వయజ కృష్ణదశమిా, దువారంబు, వరకు దాఛ్యాయం
 పరిణయంబు
 తత్కృతి నాథుడై తనరిన గురుజాల, చినముల సోమయాజికి
 తనూజు
 డగలింగ ఘనసుతుడై సట్టి యజ్ఞసత్రపుభునకు తనయుడొ
 పార్వతీశ్వ
 రునకు తిమ్మమకు పుత్రుడయి పోడశమహా, దానముల్ సప్త
 సంతాసముల ను
 తే॥ చేసి వంశవర్ణనుడయి సిరుల వెలయు
 భేర మంత్రిశ్వరు నకు పోడూరి పెద్ద
 రాముడైనుబది సంవత్సరముల నాటి
 | పతి విమర్శించి | వాసిదేవు పత్తమునకు.

ఆనాటినుండి మనము (రి+రి_రి) అఱు తరములు వెనుకకు లెక్కకుట్టు కొని పోయినచో మనకు పోతన కాలము తేటుతెల్లపుగును. తరము నకు సుమారు 30 సంపత్కురము లనుకొని వెనుకకు ఇరిగినచో పోతన

కాలము నుమారు క్రీ.శ. 1450-1500 అగుటోకార్బూంతరముండదు. చాగంటి శేషయ్యగారి యాంధ్రకవితరంగిణి (పుట 169) ననుసరించి పోతన కాలము క్రీ.శ. 1450-1508/1509 ములంపల్లి సోమశేఖరశర్మ గారు కూడ సీవాదము నంగికరించి. (ఆం. మ. భాగ, ఉప, పుట 14) పిమ్మటు ‘అకూడమీ భాగవత పీఠికాకారులును’, (పుట 12) అంధర్థ భాగవతవిమర్శలో (పుట 41) దా॥ ప్రసాదరాయ తులవతీగూరును కూడ ఈవాదమునే స్వీకరించియున్నారు.

పైయూధారముల ననుసరించి పోతన కాలము క్రీ.శ. 1425-1500 అని సిరారించుటలో ఎట్టి విప్రతిపత్తి యండదని నావిశ్వాసము.

పోతన ఆంధ్రమహాబాగవతమున భక్తిశ్రీంగారములు

3. ఆంధ్రమహాబాగవత వూరణమంలు

ఆంధ్రసాహిత్యమం దేవిచ్ఛిన్మే కానీ యే యికొనమను పరిశీలించినను నది లేక కర్తృకముగా సాగలేదు. ఆంధ్రం కాదికావ్యముగు మహాభారతమును నన్నయ, తిక్కన, ఎష్టాప్రెగద యను ముఖ్యరుక్ఫలు విరచించిరి. ఎల్లవిభమూ మనకు ప్రమాణ గ్రింథముగు వా మహాబారతమందే మూడుచేఱలు అతిలోకమనోజ్ఞ రచనాచణములై శరణాగత తార్ణింములగు తిర్పుమార్గుల కరకులములవలె దర్శన, మొఘ్యమండను. అట్టే రామాయణము కూడ హుళకిర్ప భాస్కరాయాక్షుదే యంధీ శరింపలేకపోయినాడు. దానిని అయ్యలార్యో ము, మల్లికార్ణనుడు, కుమార రుద్ర దేవుడు సా య ము పద్మి అయినదనిపించినారు. కణాటి తఱకు భారతమును, రామాయణమును, భాగవతమును కూడ పెక్కురు కపులు మక్కువతో తెనిగించుచునే యస్యారు. కానీ ఇన వ్యవహారములో మాత్రము భారతమనగా కవితయ భారతమే రామాయణమనగా భాస్కర రామాయణమే, భాగవతమనగా బమ్మెయ పోతన భాగవతమే. మిగిలినవికావు కాలేవు.

భాగవతమను ప్రధానముగా పోతన యంధీక దించినాడు. ఇందు పంచమ స్క్రంధమును కొప్పరాజు గంగన, పష్టస్క్రంధమును ఏర్పూరి సింగన ఏకాదశద్వారకస్క్రంధములను వెలిగండల నారయ తెనిగించినారు. మణియు కొన్ని శిథించూగములను కూడ నారయ పూరించియున్నాడు. ఈ విధముగా భాగవతము కూడ నాలుగెం చేతుల మీదుగా నడచినదే. మొత్తము మీద ప్రధానములు

పోతన అంధమహాభాగవతమున ఈ కృంగారములు

ములు తామూర్తు అనేక కర్మకములుగానే నదచినవి. కారణములేవైనను | ఆ మీదుగా సాగు నద్యష్టము వీని కణ్ణలేదు.

అనేక కర్మకములుగా నదచిన గ్రీంథములకు నేటి కాలములోకూడ పెళ్ళిరఱములు చూపించవచ్చును. అందు ప్రముఖముగా పేర్కునది రత్నిషేఖటకవి విరచితమగు దేవిభాగవతము. ఇతములైన యిరిపోసమాల పీభాగవతము కూడబ్యుషాస్త్రింథమే. రత్నా ప్రశాంతిక సిద్ధపాశమ కొన్నప్పుడే శాప్రిగారు, వెంకటశాప్రిగారు నేతాభిప్రార్థయులై చిపరి వాట్లనక్కాంధములు మటకు వారి సహాయులను, శిష్యులను పోర్త్రపొంచి వారిచే రచింపించిరి. మ అది తిరుపతిదేంకపీయముగానే ప్రకటింపబడినది. అందు మూలముగా సారాంశమేమనగా బృహద్గ్రీంథముల సనేరక ర్తుకములుగా కొనసాగించుట కాయ. మీయమిక్కెలి ఆది సులభ మార్గము. అట్లు చేయుట వలన రచన రాబధ్యాపి, సుసాధ్యముగులు. తా దృష్టితోడనే హూర్ధమనేకములగు నితిపోసములు విడినవి. ముద్రితమైన లభ్యేయ పోతన భాగివతము కూడ సుసూరు తొమ్మిది శ్యుపద్మములు గం మహాగ్రంధము.

ఆ గ్రీంథమునందు మొదటి సాలుగు స్క్రంధములను, సత్కమ స్క్రంధము శివమ స్క్రంధము వఱకు గల వాట్లనక్కాంధములును పోతన యాంధీకరించి మి.

ఆపు దయుదాయస్కంధములను గంగన, సింగసల కాతదే యచ్చి తెనుగు పోర్త్రపొంచి యుండును. ఏడన స్క్రంధము నుండి రచన వివిధకథాసుధా పై శ్రావణ శీర్పించిర్థవలసిన వచ్చేయను. అందులకే ఆయుదాయి స్క్రంధములు తన మిత్రులు, సహావతులునగు గంగన సింగసల కొసంగియిండుననుచే బుక్కముగా నుండును. అంతియణని పోతన భాగవతమంతయు హూర్ధిగా కచువాక అయివాఱు స్క్రంధములందు శిథిలములగుటచే గంగన, సింగసలు పెట్టిరాశి సమయించుకొనుట సమంజసనముకాయ. వారనుసరించిన రచనా

విధానమును నిరీక్షితముగా పరిశీలించినచో వారివారి లారతమ్ముములు మనకు విశదము కాగంచు.

గంగరాజు పూర్వములు :

పంచమస్కృంభమును చెంపువామాత్మపుత్రుడగు గంగరాజు తెగిగించిన ట్లాశ్యాసాంతగద్దులు బట్టియే మనకు తెలిషుచున్నది. మొదచే సాటగు స్వంధముల పరికాళ యాస్కృంభము రెంకాశ్యాసములుగా విశబ్దింపబడినది. గంగరాజు తన్న గూర్చి యిందేమయు చెప్పికాసలేదు. ఈతడు పోతన సహవర్తులై ప్రమితిపూర్తులై యుండవోపును. ఈ రచన మంతము సుమారు యథామాత్రకముగను, తీథరియ వ్యాఘ్రాన మార్గానుసారముగను, పోతరాజు కపితాప్రతిషీంబమాత్రముగను పాగినది.

అందములు చిందులాడు స్వ్యక్షపోల కల్పన లందందు లేకపోలేదు. పూర్వా చిత్తి యను సచ్చర మచ్చికంటి యపూర్వ సౌందర్యమును వచ్చించుచు వాతణిల్లు చిక్రించెను —

మ. “పటు తాటంక రథాంగ యుగ్మమనకుం బల్యాయి థిపిల్లచున్ నటనం బంచిచు గందు మీనములతో సాసన్న నీతాలకో త్వర్తు త్వంగావితో ద్వ్యాజాపకి లసత్కాంతిన్ విధంబించు మా అట కాసారముటోలి నెమ్ముగము దా రంజిల్లు సత్కాస్తులిన్”

(అం. మ. థాగ. 5-88)

తాటంకము లనెడి రథాంగములకు భయపడి కన్నులనెడి గందుమీలు నటించుచున్నపను నలంకారము (ఉత్త్రేక్ష) పై పద్మమునందు ఖిన్నగా నున్నది, ఈ కల్పన ఆమూలకము.

గంగరాజు భరతోపాథ్యముందు కరుణరసమును చక్కగా పోషించెను. తతతుడు లాలించిన ఫారిజశాఖకము పిస్సువాట గావించిన చెంచ్చుములు స్వాధా

సుందరమూర్ఖ వర్ణించేయి. భరతుని కథయందు అవిరతమగు వ్యధ కమ్మలకు కళ్ళినట్టు చూపించిను. లేకి పిల్లలపుఱ స్తోతోన్న, భరతుడండ్ర గావించు సందర్శించి పెంచిపోషించు దెందమందంతి కొంచలయి చదువరుల నెమ్ముదిని దందకిగాల్పక మానవు.

సింగరాజు పూర్వాంశము :

భాగవత ప్రశ్నాంధము నాంభీకరించినవాయ ఏర్పురి సింగరాజు. ఇతయోరుగల్లు పౌర్ణంతమగు నేర్చూరు గ్రామనిపాసి ఇతడు గావించిన స్కృంధమున అవతారిక, ఆశ్వాసాంత గద్యకూడ సుక్రితి విపులముగా ముస్కురించి ఉపాయము క్రిందినట్టు చెప్పులేదు. పోతన యాదేళానుసారమే యీ రచన మీతయు గావించియుండును, అవతారికతో సీతము ఇష్టవేవతాప్రార్థనము, స్వర్పము వృత్తాంతము, పుష్ట్యంత నిర్ధారణముగా వించినాయు. భాగవతమును పూరించిన మువ్యరిలో సీతని స్థానము ప్రకస్త మైనది. ఇతని కవిత్వము థారా తథి రోతితమై రసోజ్యారానిష్టుగా ప్రీవాహనదృక్మై యుండును.

సింగరాజుపకు గురువు పోతన ఇనచో కవితా గురువు తిక్కన. శాపయు పోతన పలె హృదయమునకు, లిక్కన పలె బుద్ధికి గూడ సమప్రాధాన్యమైనంగి రచన సాగించియుండేను. శత్రుమునకు పోతన, భాషమునకు తిక్కన గుచ్ఛవులుగా స్నేహకరించి యాకవి ప్రస్తావము గావించినస్తీతని కవిత్వమే మనకు సాక్షించుచును.

ఇంటి వాకిలి చూచినచో నించేనిశార్చుయు నిల్లాలని గూర్చియుకూడ చెప్ప వచ్చునందురు. అట్లే అవతారిక చూచినచో కావ్యమును కడితా నిష్టము కూడ చూచి నట్టే యసును. సింగరాజు గావించిన యవలాదిక నిష్ఠానిష్ఠంముగా సాగినది. శంకుములు మిక్కితి పొడుపుగా వారటముచు నర్థవంతముగా ఉదచినది.

ఉ. “ఎమైలు సెప్పనేలి? అగమెన్నగయన్నగ రాషాయకిన్ స్థామ్యుగ వాక్య సంపదు నూఱులు చేసినపాని భక్తి కో నమిస్తున వాని భాగవత లైష్టిక్స్‌డై తగుపానిఁశేర్మితో బమైయాఁరాజుఁ గవి పట్టపురాజుఁ దలంచి మొక్కెదన్.”

(ఆ. మ. భాగ. 6-12)

పోతరాజును తొలుదొల్ల మెర్కీర్కినవాడు సింగరాజే. ఎటుపంచే తేఱ మాటలు పోతనకు ప్రేతినిఁతునో అటుపంచే తేఱమాటల తోడనే యా పద్మము సీటుగా సాగుట గమనిఁవదగ్గది. సుకుమారములు, సుందరములు నగు శబ్దములతో చేయ బడిన యా పద్మ పృష్ఠానోపహరము రసమరందసుందరమై యంఱారుచున్నది. సింగన పద్మములు పెక్కుట పోతన వేమోయను త్రమగొల్పుచుండును. ఒక్కిత్కు చేతి కొక్కుత్కు వింటయగు నౌహుపు సొంతమగుచుండును. పోతన చేతి యొక్కుత్కు చొక్కుము వటిక్కె చక్కుగా చక్కుగాన్న విక్కుపుకవి సింగరాజొక్కుఁడే.

సింగరాజ విరచితమగు నవలారీక తిట్కున భారతావతారికవలె నడచినది. ఇవిడాని కనుకరఁ ప్రాయమై యున్నది. పిష్టుట కభారివనమున సింగరాజు కూడ పోతరాజు వలినే త్రిధరియవ్యాఖ్యానుసారముగా రచన సాగించెను. ఈని పోతరాజు పట నిబ్బాఁఁ ముఖుఁడిగా రచన పేఁచక కొంచెము క్లప్పముగావించెను. పోతన వాటికి సీలని బాణి మిక్కులి దగ్గరిలగ నదిపి క్రుశార్థుడయ్యెను. ఈతడు గంగరాజు కంచెను, నారయ కంచెను మెన్నుయగు కవిత్యము చెప్పగరిగిపాడు. పోతన కవితా మహాద్యమమున పచుమారులు పరిఫ్రీమించి తదమందమరందరసాస్యాదనముగావించి కవిలాన్నిప్పిరెన మహాయులలో సింగరాజు పొతు: స్నేరఁ చుఁడు.

అఛామికోపాభ్యాసమున సింగరాజు వసంతర్ల పర్మసము గావించెను. అది పోతన గజేంద్రీ మోయణ మందలి వసంత వర్షిసమును తలపీంచు నందముగా నడచినది. సహజ సుందరమగు సింగరాజు కవనమందు శబ్దము లయాచితముగా నడవిచచి పొందిపొగి పీసులకు విందు సేయును. ఈ వచన మందలి యక్కరములు గావించు శయ్యాసంసమచే సర్ఫముతో సంబంధము లేకుండ శబ్దము విన్నుంతనే మనస్సులు పల్లచించి, కోతకించి, కుసుమించి, ఖరించును.

సింగరాజు అఱవోకగా పద్మము చెప్పుటలో దిట్ట. లేట ఎన్నెను మాటలలో ఆహాతు గావించు రథనము పోతరాజు రథనము అని వ్రతమకొల్పుండును. పోతన ప్రిభావముచే సింగన వోటి నుండి శాలువారిన ఈ పద్మము మండు.

క. “నాకును సుఖ్యము వుణ్ణు
క్షోకలతో గాని తర్వాతాన్నము సింగా
కై విమోచాలతో దఱ
గాకుండ వోనర్కుమయ్య | కంబవారా |” (అం. మ. భాగ. 8-401)

దీనికొక్కటింపియను పోతన పద్మమిది -

క. “స్వాధకమల సేవయు
స్వాధార్పకుంతో కి నెయ్యమును నిశాం
తాపార ఘూత దయయును
దాపన మందార | నాకు దయ సేయగలే |”

(అం. మ. భాగ. 10 పూర్వ. 1269)

పోతన పద్మములు కొన్ని సాధితీ ప్రియుల మాకుసముల కొల్లగడ్డి యెద్ద వేళల రసవించువు ప్రముఖ పట్టుకొనియుండును. ఆంద్రమున పద్మ నిశ్శాఙచులో నాయన ఇంపించిన కౌళము మిక్కెలి ప్రశంసాపాత్రమైనది. సింగరాజుడై పద్మములు కొల్లగుగా పుక్కి ఉటటే యూన్నదించెను. అప్రయత్నముగా వానిభాయలలో తన చప్పుములు హృద్యములై నడక సాగించెను.

సింగరాజు అంచుముగా నాంభీకరించి కృతార్థాడైనాడు. నెరసులేరి కొనుటా రంధ్రాన్నిషులపు సేయువారికి నరసులే కస్మించుటా. తక్కి వినమ్యిదగు హనుమంచని డాబి కోతియని పరిచోసము గావించిన సత్కంచరార్పకుం గతి సి రంధ్రాన్నిషుషుణ తక్కిపర్చుల యూహచోహాలు రట్టించుకొనుట పెరిప్పుములాదు. రస ప్రియుడ్దిచితులగు నీతివిత్తమం మొత్తములకి పోరచులెఱ్త నీకవినత్తముని ప్రస్తుతించుట మన కస్మిసపు కరి వ్యము.

న పూర్వమాలు :

భాగవతమును పూర్వించినపారిలో వెలిగంచట నారయ ముఖ్యముగా దగినందు, తంత్రశు పోతనకు సమాలీనుడు, శిష్యుడు కూడవై భాగవతాంగ్రేకరణముతో సతిసన్మిహితముగా ముదిపది యున్నవాడు. ఉండశ, ద్వాదశ స్క్రంధములను స్నేయ కర్తృకములుగా నిర్వహించివాడు. తనమాయ్యని ప్రియక్షిప్యులైనని ఆశ్చర్యసాంత గద్యలలో పేర్కొని ము. ఏకశ, ద్వాదశస్క్రంధ విరచనమే గాక, దశపుస్క్రంధోర్ధర కంచును, అతర స్క్రంధములందును, శిథిలములయిన భాగముల నీకండే రని చెప్పుచుండురు. శిథిలములయిన ఏమే భాగముల నీకండు సమర్పించేవోముగా చెప్పుటకు వలసిన సాంఘారములు మనకీనాడు లభించుటలేదు. పూర్వించిన శిథిల భాగముల పోతనకైలి సనుసంచించి పూర్వించి యుండుటచే ఎము లివియని పక్కాపెంచు దుష్కరమైనవని. ఏమే భాగములు శిథిల రంధమున కొంత శిథిలమైనట్లు తదనంతర కర్తృకములైన గ్రంథ స్థాధారముల నకు తెలియుచున్నది. అందు నారయ పూర్వించిన భాగములు కనిపెట్టటు ఆ లభించుట లేదు.

అంతవరకెందులకు ? దెబ్బదేండ్ల క్రితము తిరుపతివేంకటకవులలో ను శ్రీ దివాకర్ తిరుపతిలాప్రీగారు పాండవవిషయము అను నాటకము శాకినాడ సరస్వతి పత్రికలో తిరుపతివేంకటదీయముగా వర్ణిక లేంచి రి. కాంమున నచే నాటకమును పెంచి “పాండవోర్మ్యగమ”, “పాండవ” అను రెండు నాటకములుగా విభజించి ప్రకటించిరి. ఆ పెంచిన రోగాని మరీచుతర గ్రంథములలోగాని వారుభయుల రదనము వింగఫించుట దుస్సాధ్యమైయున్నది. ఈనాటకిని పారి సహప్రియులలో, శిష్యులలో సభిష్టలై యుండియు కూడ ఎవరీయే రపనలు గావించిరి. చెప్పుకున్నారు. తము నమ్మి యుంత్రీము మన దేశమునకు వచ్చిన తరువాత మన కనుల రీతిగిన పచ్చయము. ఈనాటకి సంబంధించిన రహస్యములు ఎన్నియోగ్రూక యాతన పెట్టుచుంచగా సుమారు ఐదువందలేండ్ల క్రితము సంతచించిన లిత్యమునకు కారణములను, సమాధానములను తింపించుకొనపలసినదే కాని వగినది కాదు.

వారయ ఏకాదశధ్యాద్యాదశములను మిక్కిలి విల తణ ముగా హృదించెను, ఇతని రచన యథామాతృకముగా సాగలేదు. పణుగా మిక్కిలి సంగ్రహముగా నడవినది. అదియును నిఖిలముగా పరిశీలించినచో మహాహరముగ సాగలేదు. అట్లని యాకోనికి పద్మాదచన సుష్మగా పట్టుండలేదని నిర్మారించుచూ ధాగవతము నందు ఈంచు వేరీయపైట్నిన ఘర్థము లన్స్సొంటికి అదియే గతి పట్టవటసి పచ్చమున్నది. ధాగవతమున రసహీనములగు తావులన్నెయు సీతనిచెయగి నెంద మోపుట కూడ పాడిగాదు. ఒక వెతుమీవనే నడవిన గ్రంథము లన్సొంటిలోను ఒకదోట సతనముగ నడపుట మలోకచోట సీరసముగ నడముట గమనించుచనే యున్నాము. శ్రీకారము నుండి మంగళం మహాత పరకు ఒకేటాని నడవిన మహాగ్రంథములందు కూడ ఈ సందర్భములు చూపించ పచ్చను.

వారయ శిథిలంబాగ హృదాములు మిక్కిలి నీట్లతో గాపించి యుండును. పీరియ శిథిలంబాగ తన కర్తవ్యమును గుర్తైయింగి సురుభక్తి తత్కురుచై ఆతము పెట్టు శిథిలంబాగములను ఔగరుకుచై హృదించియుండును. అట్లు హృదించుట కాతయ మిక్కిలి శ్రీమనొంది ఎత్కువకాలము విసియోగించి యుంచును. అనుంతము ఏకాదశధ్యాద్యాదశములను ఏకారణముచేతకో తక్కువ వ్యాపదిలో హృదింపవలనిన వార త్యైము ఈ కారణములు సాంపూర్చికములో, సాంఘిక రాష్ట్రికియ విపరిజ్ఞానములో కావచ్చును. అంచు వాతయ కొంత తొందరవడి ఎవరి తరుముకొని వచ్చుమన్నట్లు మిక్కిలి సంగ్రహముగ అన్యాంశముగు మనస్సతో హృదించి అయినదనిపించెను. అంచు చేతనే పోతనకు ప్రియిమ్యైకయుణ్ణును భోతనకు ప్రియిచోత్రీమగు కపితారీలిని ప్రిదర్శింపలేక పోయెను.

వారయ సంగ్రహముగా రచించబడినపు, అంచముగా రచించలేకపోవు చేతను ఎకాదశధ్యాద్యాదశములు వాచిమండి నేటిపయకు నచ్చిన్నముగ లిర్మింపబడు చునే యున్నావి. క్రాపుపులలో హరిభట్టు రచన సహజ సుంచరమై, ధారాణద్ది లోఫికమై గజన తక్కినవి. హరిభట్టు హృదాములలోకి పోతన ధాగవతములు పెక్కాలు ప్రమరింపబడినవి ప్రాచీనులలో హరిభట్టుకపె ఆర్యాపీపులలో సింగరాచార్యులు మంచిపేరు తెచ్చుకొనిరి. పచునాకంపవస్త్రంధ మొక్కదానినే పెక్కాముఁఁ కత్తుళాంప్రీతరించించి. ఈ ఏధముగా పెక్కుర్చిస్త్రంధములాంధ్రికరించుటకు కారణము వారయ పీనికి గాపించిన అన్యాయమే.

పోతన అందువుహోభాగవతమున భక్తిశ్రుంగారములు

4. భగవతము - స్క్రందవంలు

భగవతము కల్యాణములో పోల్చుటాడి అందలి భాగములు స్క్రందములుగా నిర్మింపబడినవి. భగవత కల్యాణము మొదలు సుండితే పండించు కాథలుగా చీలి ఆకసమంట ఎదిగినది. కనుకనే ద్వాదశ స్క్రందములైనది. ఈ పండించించికి అసలు వోడె ఒకచే.

మ. “ఉలిత స్క్రందము గృహమూలము తలాలాచాఖిరామంబు మం
బులూ కోథితమున్ సువర్షసుమనస్సుక్కేయమున్ సుందరో
జ్ఞ్యోఽ వృత్తంబు మహాఫలంబు విమల వ్యాసాల వాలంబునై
వెలయున్ భగవతాఖ్యకల్యాణతరు వుర్దిన్ స్త్ర్యోజకేయమై.”

(అం. మ. భగ. 1-210)

కల్యాణమనగా కోరికలను తీర్చు చెట్టు. ఇది స్వగ్రమలో సుండును. కాని ఆ కోరికలు భోతికమైనవే కావలిను. ఇతి భగవత కల్యాణమన్నులో ఒక స్క్రందాతికవాంగాపరిపూర్తి కే కాక అధ్యాత్మికప్రీగతి రూపమైన మోకసింగ్ కూడ పనిచివచ్చును. పైగా దీనికోసము ఏ స్వగ్రమనకో పోనక్కరలేదు ఇది భూమి యందు వెలసిన కల్యాణము. అందుచేతనే “వెలయున్ భగవతాఖ్యకల్యాణతరువుర్దిన్” అన్ కన్న స్త్ర్యోజకరించివాడు.

అందుముఖ్యముగా భగవట్లావలార వర్ణన చేయటాడినది. భగవతుడైన శ్రీమన్నహిష్మితు తన శరీరమున ఇగర్తునకు ఆయాసమయములలో సంభవించేని ఆపదలను నిపారించుటకై అనంతకోట్టువలారముల నెర్చును. వాసిలో పీకవింశత్య వలారములు ఉపంథా కీర్త సీయములు. ఇంకను మరింతముఖ్యముగ అందలి దశావ

శారములు అత్యంత ప్రిధానములు. వానిలో కృష్ణవతారము అనిర్వచనియే మహాప్రాణములోనే కొండి తము. ఏంయన కృష్ణదు పరిష్వార్థతమావతారము. వైకుంకములో విష్ణుమూర్తికున్న శత్రు లలో కొన్ని మాల్మే మిగిలిన అవతారములలో అనిష్టతములు కాగా కృష్ణవతారములో అన్నయు అవిష్టరింపబడినది. అందుచేరనే అది పరిష్వార్థమావతారమైనది. రామమానుకు సంయంధించిన వంశవామములగు దాశరథి, రాఘవుడు, ఇనశంకోవృష్టిదు, సీతావల్లభుడు ఇష్ట్వాకులదీపకుడు మొదలగు పేళ్ళకు రాముడనియే ఆర్థము గాని విష్ణువని ఆర్థమై రాదు. కానీ కృష్ణమానుకు గల వంశ సామవులన్నీయు, అనగా వాసుదేవుడు, సందనంచుడు, దేవకీనందనుడు, యూరో దేవుడు, యదువుకోవృష్టిదు, ద్వారకావల్లభుడు, రుషీజీమునోహరుడు, ఆశాంకా వరణుడు మొదలగు సేర్కన్నియు కృష్ణని యందును, విష్ణువునందును సమానముగా ప్రవర్తిల్లాను. కృష్ణదు భాగవతములో ఎంతప్రధానపాత్రమీ, భారతములోకూడ అంత ప్రధానపాత్రమీయే. కనుకనే భారత ప్రశంసకూడ భాగవతములో శేయవలసి వచ్చినది. ఏ ప్రశంస ఎచ్చు చేసినను, దాని ప్రధాన శాత్రుర్ధము తలీయపురుచార్ణ సముపోర్చునములోనే పర్మహసించును విషయము విస్క్రింపఁదగదు.

ఈత స్క్రంధములలో ప్రిధానముగా చర్చింపబడిన విషయములను దిణ్ణు ప్రముగా స్పృశించుట అప్రస్తుతములాడు. ప్రథమ స్క్రంధములలో ఉత్తరాగర్ప రంగవంచు, ఆశ్వత్థామగర్వథంగము, భీష్మస్తవము, పరీక్షిష్టననము, త్రుక్కి నిర్మాణం, ధర్మజమస్తిప్రస్తావము, పద్మిక్షీలాసము, శృంగిరాపము, శకమహార్షి కృతభాగవత పచనము విస్తరింపబడినది. పీని ఆస్మించిలోను ప్రత్యుషముగనో పోతముగా తీక్ష్ణ ప్రశంస భాసుచేసికాసియే ఉన్నది.

దీర్ఘియు స్క్రంధములో విరాప్పుభూషము వర్ణింపబడినది. ఏతత్తరి భూసము కృష్ణపుత్రుమండె పర్మహసించును. భకుడు పద్మిముఖుడు తః స్వరూపము నిష్ఠాపించును. భక్తి పారీక్షస్త్రముందు తలస్వర్చిగా వివరింపబడినది. ప్రపంచము యొక్క పుట్టుకముగూర్చి ప్రపంచింపబడి చురాణర్థస్థిని పొందినది. పారిశాశ శారప్రాపము, ఇగెర స్క్రంధై శక్తి శాస్త్రించుకొనగోర బ్రిహ్మాదేవుయైనర్చిన తప స్పమూఢి వర్షనము ఇంచు హోంచుపరుపబడినది.

తృతీయ స్కృందములో అఖండవేదాంతవరమార్థసారము వ్యుతించేడి ఏదు పైతేరీయసంవాదము నిఱంధింపబడినది. స్క్యాయంథుషమనువృత్తాంతము, య వరాహావతారవర్ణనుయు, జయవిజయులకు సనకాటులచే కలిగిన శాపము, హితచ్ఛాయా హితస్యుళితుల జుననగాథ, హితచ్ఛాయ సంహితము, కర్మమదేవమూర్తుల వివాహము కపిలుని యుష్వికసారము, సవిస్తరముగ వర్ణింపబడినది. స్కృందారంతముః ఎంతచే అనిర్వచనియుష్వివేదాంతసారప్రవర్ణము రురిసె కో స్కృందాంతముః అంతచే వేదాంతమహావైభవవిశేషప్రతిపారనమే కపిలదేవమూర్తిసంవాదములో సనకూర్చుటుడినది.

చతుర్థస్కృందముకో దాధ్యరథ్వాంసగాథ మ.కోహరముగా ఆచిష్కరింపబడినది. ఇది కేవలము శివైపాధాన్య ఉన్నాటినది. దినితో పోతన హరిహరాద్యో సిద్ధాంతసమిర్మాణిలభూత ప్రత్యక్షముగా గోపరించుచున్నది. పైగా తులాణము సగపర్తిసగ్గ, వంశ, మన్వాంతర, వంశానుచరితోపనిఱంథనబంధరమై విలసిల్చివలెన గనుక సగ్గారంథమున నవబ్రింధ్యాల స్ఫుర్తివిధానమును విన్తించుచు అందు దక్కప్రాణపకి ప్రాణం చేయక తప్పుడు గముక అట్లు చేయుచు పొస్తావికముగ ఆతని అహంకారము, తత్త్వాలము శివ బహిప్రారఘార్యక యుష్మనిర్వహణ, తద్వినాశనము లకో స్వాష్టికరించి ఏకిక్యులోపాననామైభవమును వెలార్చును.

తట్టు శివ చారమ్య నియావం చేయుటచే పోతనామాత్యునకు శివద్వేష మంటగట్టువారి అట క్రైష్ణికినట్టుయినది. అశుద్ధర్పమున చయర్యులుప్రాపతిక్రతసితకంతస్తోత్రీయ పోతన ఇకథక్కి నిర్మాయక మగుట బహా ప్రాణసియము.

విష్ణు పొతమ్య బోధకమైన ప్రధానోపాధ్యానము ఈ చతుర్థ స్కృందమునకు మరియుక పెట్టుని నగ. ఇది ప్రాణ్యదచరిత్రి వంటి ఆకలంకణాలభక్తమూర్ధన్యుని ధన్యగాథ. ఇందరి సారవోపచిష్ఠారకమంత్రిరహస్యము సకలప్రాణే సంసారయ్యాశాసంహారకము కాగలదు.

ఇందరి వేన మహారాజు చరిత్రము శాత్రుప్రమాణమును థిక్కరించు స్వేచ్ఛ బాధి బీతుం పతనమును వచ్చేచుపు నాదర్ఘము వంటిది. ఆవెనుపెంటునే ప్రపాతనమై

పుటు చక్రివర్తి చరిత్ర దర్శమూర్గాపలంబులు కల్గి విజయసిద్ధిని ప్రీదర్శించ సాధనము. రుద్రగీత, పురణాలోపాథ్యానము పెక్కు దర్శములకు గసుల వంచివి.

ఈ పంచమ స్కృంధములో బుధాంతార వర్ణనము, భరతోపాథ్యానము సంగ్రథించులయినవి, ఈ తరతుడే ఈ ఇందమునకు తతతథంద ప్రశస్తి తెచ్చిన మహానీయుడు. విష్ణుట భూగోళ, భగోళ విస్తార వర్ణనము, పాపులు ఇవ ననుతవిందు నరకలోక ప్రశాంత ఇందు విస్తరింపబడినవి. కేపలము ప్రత్యుతమును మూర్తమే ప్రీమాళముగా స్వీకరించు ఆశాత్రుపరిష్ఠాతంకు నన్నక పోయినను కార్యింత దర్శులగు మహార్థుల యివ్వే చంపుల్నిలానములో సాఖాత్మకాలించు లోకాంతర గాథలు అనుష్టుములని కొట్టి పారవేయుట ఎవరితరము ?

ప్రశ్న స్కృంధములో అణామికోపాథ్యానము, హరిథక్తుల నిత్యకల్యాణ సంపన్మహానీయాంతరవైభవమును చాచీ చెప్పును. దత్త కృత హంస గృహ్యాన్తము, నారాయణ కవచమును మంత్రి శాశ్వత రహస్యావనితములైన పుణ్యమట్టములు. చిత్రీ కేశుపాథ్యానము మరల ఒక పురుషోద్ధ ఐని.

సత్కు స్కృంధములో సుయుధోపాథ్యానము, పోర్చావిక గాథ. ఇందరి ప్రశ్నద చరిత్ర ఖాగవతమున కంతకును మచిమకుటాయమానమగు మనోహర భక్తి రఘుపూఢానప్రభుంధరాణము. ఇదటి నృసింహపలార ప్రఫ్లనము, స్రంతోదృప గద్య భగవద్గీత యంవలి విఘ్నాతి విశ్వారూప సందర్శన చౌగములతో దులచూగు నంటచీ మహిమ సంపన్మములగు మహర సన్నివేశములు. నృసింహమూర్తి ప్రఫ్లదు నాదరించిన ఘట్టము భగవంశనకు భక్తసుకు గల విదచీయరాని అనుబంధమునకు ఆవించిన సాకర్ప్రాణ ప్రతిష్ఠ హిరణ్య కథిం చచు -

“పరిచార్మికాయ సాధుసాం వినాశాయచ యవ్యుతామ్

భర్మసంస్థాపనార్థాయ సంపూమి యుగేయుగే” (భగవద్గీత 4-8)

ఆను భగవద్గుపనమునకు ప్రపర్చుక సెదర్శనము.

ప్రిపురాషుర సంహర ఘుట్టుకు మరియొక శివమహిమాసుటిథకమధుర సందర్భము. అట్లు పెక్కుచోట్ల వారి మహిమలో పాఠు హరమహిమకూర పోతనా మాత్యుడు ప్రీకటించుచు వస్తుము అతని అరైణుతుఫ్టికి నిర్దారకము. ఇందే నారత భగవానుని హృష్యజన్మగాథ లోధింపబడినది.

అష్టమ స్కృతములో గజేంద్రిమోక్షగాథ కలదు. ఇది పోతన కవితా యక్షపతాక అగుటయొక అంత్రం భక్తి భావరసరురికూర సగుట రఘ్జులకు ముదాపశము. సప్తమస్కృతమందలి ప్రప్తోదచరిత్రిమలోను, ఆష్టమస్కృతమందలి గజేంద్రిమోక్షములోను పోతనామాత్యుని కవితాపరిపాకము, పుటములుదిరిన పదియారువన్నెబంగారువలె చేవలగక్కుసుమన్నది. గజేంద్రునిమొర మూలాతీయాలు భక్తి భావబంధురములు. అదియొక ప్రత్యేక భావకాప్యమువలె పరిథవిల్లాయన్నది. అపలూగ్రాలములో అంధగృహమ్మాస్తులు -

క. కలఁడంయరు దీనుల తోడు

గలఁడంయరు పరమామాగి గఱముల పోలం

గలఁడంయ రన్ని చికంసు

గలఁడు కలం దశియాడు గలఁడో లేదో” (ఆం. మ. భాగ. 8-86)

క. “ఎవ్వనిచే ఐనించ జగ మెచ్చనిలోపలనుండు లీనవై

యొచ్చనియందుడించు బరమేక్యరుఁడెవ్వుడు మూలకారణం

ఓప్పుఁడనాది మధ్యుగయుఁ తెవ్వుడు సర్వముఁ దానయైనవాఁ

దెవ్వుఁ వాని నార్చవతు నీచ్చునునే శరణాలు వేడెదన్”

(ఆం. మ. భాగ. 8-73)

క. “ఆ వాక్యింరయులేదు దైర్యము విలోలంబయ్యుఁ బ్రాహంబులున్

రావులేదప్పెను మూర్ఖుపచ్చు దసుతున్ దస్సెన్ శ్రీమంబయ్యేదిన్

నీపె తప్ప నిపఃపరం పెయఁగ మన్మింపందగున్ దీనునిన్

రాఁసే యాళ్యర తాపవే పరద సంతకింతు భద్రాత్మకా.”

(ఆం. మ. భాగ. 8-90)

మొదంగా పద్యములను పారాయణ చేసికొందురు. ఇవిభముగా అయిదుక్కాల్మిములుగా అపరస్యురూపుడయి, అంధుల జిహ్వీగ్రమందు నర్తించుమన్నాడు. మొర విశ్వ వికుంపవాసుని స్వరూపమును

మ. “అలవైకుంరఘుంయాలో సగరిలో నామూల సౌభంబుదా
పల మందార వనాంతరామృత సరః పార్చించెందు కాంలోపలో
త్వం పర్యంకరమావికోది యగు నాపస్య ప్రీసన్నుండు చి
హ్యాలపాగేంద్రము పాపిా పాపిా యనగుయ్యాలీంచి సంరంధిష్టి.”

(అ. మ. రా. 8-95)

అన్న పద్యములో పోతన ప్రిత్యుష్టికరించిన తీరు “నమాతో నభవిష్టులి” అన దగ్గిదిగా నున్నాయి. ఇంక గిసేంద్రితార్థి పరాయిసుండైన నారాయణుడు వికుంబసీమలనుండి భూమికేతెంచు ఘుట్టము కన్నులకు కట్టినట్లు వర్ణించుపట్టున పోతన చంపిన కూర్చు నేర్చు అనస్యామాన్యము.

మ. “సిరికిం జెచ్చుఁడు శంబుచక్రి యుగముంజేపోయి సంధింపఁడే
పరిపారంయు జీర్ణ ధధ్రీగ పతిం బస్సింపయాకర్మి కాం
తర ధమ్మిల్లముఁ ఇక్కు నొత్తుఁడు వివాదపోర్ధ్విత త్రికుచో
పరి చేలాంచరమైన పీదడు గణ్ణిపాణా వనోత్సాహిష్మి”.

(అ. మ. రాగ. 8-96)

ఇందు భగవాసుని దుష్టివం, శిష్టరవం, వ్యాపారమాయాంశుము అపిలోకస్తు పనీయ చుగావన్నెకెట్టినది.

పిష్టుట తీరసాగరముతనగాథ, ఛ్ణావతారమును కూర్చువతారమును గూర్చిన వర్ణనము చయ్యిపచ్చాంగిగర్పుజనితసుధాకలశ ని మిత్త మై సంఘటిల్లిన సురాసుర సంగార్చిషములో హరి ప్రిదర్శించిన నేర్చు పర్మణాతీతము. పిష్టుట వామన చరిత్రీగాథ ఒక స్వితంత్ర మధురకావ్యముగా తీర్చిదిద్దఁఱినది.

మ. “ఇతఁదే దానప త్రపత్రి సురతోచేంద్రాగ్ని కాలాది ది
క్షురి గర్వమయచ్ఛిచరి గతలోభ సూర్యి నానాము
ప్రిత దాన ప్రపణాసువర్తి సుమహా రామామునో భేదనో
ద్విత చంద్రాతప కీర్తి సత్య కరుణా భర్తైడ్ల సమ్మాతి దాన.”

(అం. మ. భాగ. 8-548)

ఖ. “స్వాస్తి జగత్క్రియా భుజన శాసన కర్త తు పోసమ్మాతవి
ధ్వన్స నిలింపథర్త తు నుదార పదవ్యుషమార్త తున్ ముసీం
ప్రద స్తుత మంగళా ప్రార విధాన నిర్మలీగఁ
స్వస్త సువర్ణ సూత్ర పరిహార్త దానవలోక భర్త తున్”.

(అం. మ. భాగ. 8-549)

మొదటగు పద్యముఁస్నియు ఆంధ సాహిత్యమునకు సంగీతశాస్త్రసమ్మేళనము సాక
కూర్చుబఁదిన దివోద్యాహాపరిపాపులు. బలిప్రదర్శించిన సత్యవాక్యరత్యము, ప్రభుపున
రషించుకొనపలెనఁడి త్యులాచార్యుని ఆరాటము ఏమయిన దెఱిసిరనునో బలిప్రకపరి
అవహేళన చేయవమ్మననెడి వాపునమూర్తి రముక్క - నిర్లిపు గాంభీర్యోభ బిహుఇ
స్తవపేయములు.

శ. “కారే రాజులు రాజ్యముల్ గలుగవే గర్భోన్నతింపొందరే
వారీరీ సిరి మూడు గద్దీకొని వోచంణారిరే భూమిపై
బేరైనం గలదే శిఖిప్రముఖులుం శీర్షిన యశః కాములై
యారీకోర్చులు పారలన్ పుఱచింయిక్కు-లమున్ భాగవా.”

(అం. మ. భాగ. 8-590)

శం. “వ్యాప్తిం చొందక వగవక
ప్రాచ్యంగు లేక్కునే ఒచితేలసుమం
దృష్టిం జెంచని మనులుఁడు
సవు ద్వీపముల నయిను ఇక్కు-ందడునే.”

(అం. మ. భాగ. 8-574)

మొదటగు పద్యములు పోరన యభాలాభ సంతుష్టికి ఆధ్యము వచ్చుచున్నవి.

మ. “నీరంచుండైన నిఱణైమైన దరం నిమ్మలనండైనదు
ర్థరణండైన సుశాంతమైన నియమున్ రానిష్టు కావిష్టుచే
చ తుండైనన్ చూరియైన నీరంభపుం చభ్యాగయండైనదో
దియగున్ నేరచు వాదు లిహ్వు విసుమ్ | భీషర్థు వేయేబెకిన్.”

(అం. మ. భాగ. 8-598)

ఈట ప్రవర్తితమైన బలిశ్యాగ పురోచు అపితోక మనోహరము.

మ. “ఇంతింపై పటుఁడింరమై మయెయ్ | దానింతై నభోజేఖింపై
నంపై తోషవమందశ్యాగమున కళ్లుండై ప్రభాశాంపై
నంపై చంచుని కంచుమై ప్రమాణిస్తుంపై చుహుశ్యాపింపై
నంపై సత్యవేస్తుం దగుమ ప్రమ్యంధాంత సంప్రద్యిమై”

(అం. మ. భాగ. 8-822)

ఆమచేట దాచు గ్రేహించి వాచుసుఁడు త్రివిక్రముఁడై ముల్లోకచుల వాక్రమించు
పట్టున చెతన పుటిన రచన పొటపము వేనోన్ క్షామించిసు సమగ్రిము కానేరచు.
అము పీచ్చుట చుల్మాపూరు పుట్టుము నుఘురముఫురముగా పృథంచితమైనది.

ఉఁడు స్క్రంభములో సప్తమ మనుషు లైపస్యురుని అవిర్మావగాభ
అరంటించించినది. పిమ్ముట వారియుక వధుర మంఱల స్వీతంత్రశాప్య కశా
ఖంధముగా తీర్చివిశ్వరుయిన అంఱిపేచ్చిపొచ్చునచు భక్తుల గాఫలలో మచేషూస వంపీట,
ఎచ్చాసుచు అపాంకారము, అంఱిపేచ్చిన విశయగలిమ, సుచర్యువుక్కముయుక్క
ఇచ్చి పెంచ్చిముము, విష్ట భగుమాంచని అర్థత్రాంపరాయిత్తుము, భక్తుల అలోక
సామాన్యముగు లాభిక్ష్యునిచేచు ఇంటు రసోదంచితముగా ప్రపంచింపబడినది.

ఇంటు పంచగాప, సగరుని కథ, గంగావతరణము, త్రీరాముభరితము,
చరతయయాతిపరుణరాసురంతిచేవ ప్రభుకి మహానీయుల గాథలన్నుయు, దేసికదే
య రసవక్ష్మీలంభముగా ఇంటు పొంయ వయపఁఁచినది.

భాగవతమునందలి స్కృతములన్నియు ఒకయొక్క దళముస్కృతము ఒకయొక్క. విష్ణుమార్తియొక్క దగ్గావతారములను వివుంచుగా వర్ణించు పట్టున పోతామాత్యుడు కొన్ని కొన్ని స్కృతములలో కొన్ని కొన్ని అవతారములను గూర్చి నాశివిపులముగను, దిశ్మాత్రముగను, సందర్భోవితముగను పర్చించి పదలి వైచెను. ఏ అవతారమునుగూర్చి ముహుర్తించినను దానివితమార్కము నావిష్ణురించి దానివలన సిద్ధించు పురుషార్థస్వరూపమును వివరించుచుండును.

ఈని ఒక కృష్ణావతారమును పర్చించుపట్టున ఆతడు ఆ అవతారగాథ భాగవత మహాగ్రీంధములో ఏకదేశమే ఆనుమాటను విస్కరించి ఆదే గ్ర్యాంథసర్వస్వయముగా తత్తత సన్నిఖేతముల కుచితమైన రసపరిజితిని సవిత్త రముగ సాధించుచు ఒక ఆనుమామానసికారవక్షములో బ్రఘ్మినందలీతామహార్థవలహారీవిహారమొనచు స్వతంత్ర మహావ్యారథనగా దానిని తీర్చిదిద్దెను.

తీక్ష్ణమ్ముచు విష్ణుమార్తియొక్క పరిహార్థతమావతారము కనుక విష్ణుమార్తికున్న భాను, బం, యశ్వర్య, త్రు, శక్తి, గౌందర్యములు పరిష్కారముగా కృష్ణావతారములోకూడ యథాంధముగా అవిష్ణుర్థములైనది. అందువలన ఈ అవతారమునకు ప్రత్యేక చౌరీధాన్యమొచ్చి పోతన ఈస్కృతమును ప్రథమద్వితీయ భాగములుగా విభజించినాడు. తీక్ష్ణమ్మని అవతారారంభమునుండి కల్యాణముచుకు గల గాఢను పూర్వభాగమునను, ఆక్రూడిసుండి మిగిలినగాథు ఉత్తరభాగమునను పొందుపుచెను.

దళమస్కృత పూర్వభాగములో తీక్ష్ణమ్మఁడు చేపక్కిన సు చేతుంక కుమారుడుగా అవిర్యవించినిదిమొదలు బాల్యకీడలను పర్చించుచు పోతన, ఆతడే పూతనను సంహరించుట, శక్మాసురసంహిరము, తృణాపర్యుడు మొదంగు రావసులా ముదియించుట అనుషుట్టములను బాంకృష్ణని అగ్నాక్షికాద్యుతశక్తాయవిష్ణురపూర్వకము సుకుమారమనోహరకైలీపరిపాకలాహణ్ణగిఅముగా రచించెను. కృష్ణఁడు చేం కైశవదేష్టలలో భాగముగా మృదువులు మొనర్చినపుడు లోడిశాంకలు య్యోదలో చెప్ప ఆమె భయముచెప్పుటకై తగ్గితిని దంచింపఁఁయొయెను. అప్పుడు బాంకృష్ణు నోదుతఱచి తల్లికిచూచిన విక్ష్యాపమును అసాధారణ ప్రాతిభాసుందరముగా ప్రాపించెను.

“శ. అమ్మా మన్నదినంగ నే శిఖతునో యకొంటినో వెట్టినో నమ్మం జాదకు పీరిమాటలు మదిన సన్నిష్ట గట్టంగ ఫీరి ముగ్గంటు ఘటించి చెప్పెడఱ కాదేనిన మదియాస్యగం భమ్మాలైఫూణము సేసి నాచదనముల్ దమ్మెన దండింపవే.”

(ఆం. మ. ఖాగ. 10 ఫార్డు. 889)

“మ. కుమా బైష్ణవ మాయియా యితర సంకల్పమో సత్కమో తలపవ నేరక యన్నదాననో యకోదాదేవిగారో పర స్తులమో బాంపఁచెత యావని ముఖస్తంటై యకాండంటుప్ర ఇంగాలమై యుండుక కేమిహేతువో మహాశ్చర్యంబు చింతింపగవ్”

(ఆం. మ. ఖాగ. 10 ఫార్డు. 848)

చెముదంగు చచ్చుములు అంప్రపాయ్యయములో రసగురికలు. పిమ్మట యమార్థున చంగిము, బృందావనవిహిరము, పత్సాసురధేశాసురవపవలు, కాయియమర్థునము, గోపికాప్రార్జిప్రహరణము, గోవర్ధనోద్దరణము, గోపికాగీతలు, రాసక్రియలు, జలక్రియలు, ఉవర్యున, శంఖమాడ, కేళి, వ్యోము, దానవహనము — అను నీఘట్టములు వేసికపే ఉమాతిమధురమైన దివ్యానుఖూతిదాయకములగు సన్నిఖేళములు. ఆయా మ్ముముల కోని ఇచ్ఛాప్రీకరించుతిని అస్మాన్నదింపలేని అపరిపక్షమస్యంలకు అవి అక్కలములుగా గోచరించుకు వారిపారి ప్రార్జ్యములకు సూచకములేగాని కదాసందర్శములలో ఆవాచిత్యమేఖియులేదు. నంగోకులములు బ్యందావనమునీడి రామక్ష్ములు మధురానగర ట్రీవేళ మొకచ్చి దృష్టించుకున్నిచిన కంచునివచించి ఉగ్రసేనుని పట్టాధిషేషము కావించిన కథా ఆగములుకూడ ముఢ్మముఢ్మగా ముగిసి మువ్వుర్గొలుచుపున్నవి. అపైన భ్రిషిర గిరలు ఉకుమురమైన అచ్చాత్మికనన్నివేళము. అటుండి ముచికుండసంరపణము, కాలయవననంచోరము గాచించి రుక్మిచేదేవిని జరాసంధాదియవ్యుదానవసంహరపూర్వకముగా విషాహముచేసిరోనుటవలకు పూర్వాగములోని కథలే. ఏపాత్రయొక్క ఏతపును వర్ణించవలసివచినను పోతవామాయ్యేదు అవర్షనావిశిష్టమైన తత్తవపూస్థితపాత్రిపారటని చిత్రములో శాశ్వతముగా ముద్ర వహించునట్టుపడ్డించి కచితాంగర్హలో చరితాంగదమ్ము.

రథమస్నేహితీతిరథాగము శ్రీకృష్ణాభరో అతిమధ్యములలున చుట్టూము
లకు-ఆనగా శ్రీకృష్ణవగవానుని ప్రోధపయస్సులోను ఉత్తరవయస్సులోను ఆవరించిన
లోకోత్తర వృథాచముతముయన కర్మకాపములకు వేదికగా అమరినది. శ్రీకృష్ణ ని
కుమారుడగు ప్రముఖునిగాథ యిందే విస్తరింపబడినది. విష్ణుక్షుర తథిత్తి
సాఁడు పారాయించొగ్గుమైన స్వమంతకములే వృత్తాంతము, స్వాంజిత్తు మణిని దరించి
సుదర్శాప్రవేశము చేసినపుడు కృష్ణుడు దానినిడుగుగా ఆతఁడు తిరస్కారించిన
పిమ్మట ప్రసేనురు దానిని అంంకరించుకొని వెటుకపోగా సింహ మాతనిని వధించి
అమయిని కైకొనిపోతే వుండగా జాంబవంతుడు దానినిఫలించి ఆమణిని తనపుత్రికలు
అభరణముగచేయుట, ఇది తెలియులోకము శ్రీకృష్ణునేందించుట, అందులకు కారణము
వివాయకశభ్రుండైన చిత్రితిచంప్రమి తీరఘటములోపాచుకు తమస్సుగు వృత్తాంతములు
మొదలుకొని ద్వారంద్రముద్రములో జాంబవంతుని మెప్పించి మణిలోపాటు ఆరని
కూతురుగు జాంబవతియను కన్యామణిని స్వీకరించుట, మణిని సత్యాజిత్తున తీయగా
ఆతఁడు ఆమయిని మరం గృఘ్నిసుకే ఇమ్మటలోపాటు మరియుక కన్యామణియను
సత్యామణియను ఇమ్మటిపఱుకుగల కథాగమునంతము రసోదంచితముగా పోతనా
మాత్యుణించు ప్రతిపాదించెను.

ఈక సరకాసురవధ టక స్వతంత్రకావ్య మనవచ్చును. ఇందు పూచన
సోముని ఉత్తరహారివంకమునకు పెక్కు అనుకరణమూలు గోచరించును. పాణిశాలా
పహరణము వేకాక స్వాలంతర్మిలావ్యము అన్నట్టి మలవబడి ముక్కుతిమ్మునగారికి
మార్గదర్శకమైనది. బాణాసురవధ, కూపరిణయము మరియుక రసవంగాథ.
స్వగమహరాం లోకోత్తరధర్మాచరణకత్తరుండై ఆశేషవ్రీణానీకమునకు ఆదర్శ
ప్రాయుండుగా వ్యర్థి అట్టిపూర్వకముగాచేసిన విప్పాపకారముచే ఊసరవెల్లియై
ధర్మాచరణకు పీఱిలేని కిష్క ననుభవించుండ ఆరని పొపము పరిషక్కుమైన కాంమును
గుర్తించి శ్రీకృష్ణవగవానుడు స్వియహస్తస్వర్గచే ఆతనికి హర్యాహమొనంగిన
కథము రసవచ్చుందరముగ పోతనామాత్యుణించు తీర్చిదిద్దెను.

విష్ణుస్వరూపుడగు వాసుదేవునిపై కషాంధి ఆముఖప్రీకృతిగల పౌంటర్స
వాసుదేవుడు ఆనే అనలు వాసుదేవుడనన మదించి శంఖచక్రములకూత ధరించి

ఆవాసువేషైయా ప్రమృకవిమానముతో విహారించుమంతగు అతనిపై పోతీకి తాను సౌంధక విమానముతో విహారించుమ ఆమాయకప్రజంను కృష్ణత్తిసుండిమరల్ని తన్నే, ప్రాయింద వలసినదిగా హింసించుమంశ పెద్దపరిల్పిగోయిన ప్రజలగోమాలించి శ్రీకృష్ణభగవాముడై సౌంధర్మికావాసువేషైని వథించినగాథను పోతనామాయ్యదు కృష్ణభక్తు లకిందు సరన మనోహరముగా కానుక పెద్దైను.

పిమ్మిటు ధర్మరాష్ట్రావించిన రాజసూయుధభుజుము మాకితక్కి స్తోపకముగ ప్రపంచింపబడినది శ్రీకృష్ణని సాహాయ్యములేనిదే ధర్మరాజు స్మియసోదరచత్ప్య యముచే చర్చల్లిగ్యిజయ మొనర్చేయుట, శిఖపాలసిబ్బర్లుపూర్వకముగ యాగనిర్వ హంచివిషయమున సఫలకృతమిరోరథుఁదగుట సందవించిపెచిగావు. దినుట పేరునకు ధర్మరాధు యుజమానుఁదయిను యాగానో క్రయుఁచ మాఫపుఁచే తః సందర్భమున యాగకర్తరుడ అమ్మెనన్నను యిఛార్థమూర్ఖుకాయ.

శ్రీకృష్ణని ఆఖందరమావిభవసుపన్సతటు వన్నెపెట్టిన బిసయ్యార్వక మహాదార్శసుపద్మిలసితముయన సేవాప్రచుట్ మాహాహరముగ అచెష్ట్రముయన కుచేలగాథ ఇలయ పోతనామాయునిచే సహాగంభీరసెరాదంబరైల్చినోళిముగ పొంపరు ఎఱడి ఆనందరిక బహుస్నితంతోహావ్యవాటక నిర్మాణయులయ మాత్రకగా వింసిల్లినది. ఇవ్వటి వర్షపర్వత పొర్చింధికక్రైలికిశాంత పొర్చింధికొనసాగినది. కుచేలుని దారి ద్వయ ము బహుకుటుంబిత్వము, పొత్తుశాథపరియ్యమానసప్రయుము. వామాకి పాతిపత్యము, కుచేలకృతప్రవక్తిపూర్వక వాసుదేవ సందర్భము, వాసు దేవుని దీనఱోద్దరణ ప్రియంబాపుకత్వము ఉత్తరోత్తరమహానీయ ప్రపిలుషురస్మృత ముగా, ఇంయవర్షింపబడి సారస్వతేయులకు సార్వ్యాలికనపరస భరితసత్కావ్య చుప్పేన్నథేజనమషట్టిపటునినది. పిమ్మిటు బలదాముని మనోరథమునకు విరుద్ధ ముగ శ్రీకృష్ణదు నుశద్రను అమ్మనుకిమ్ముటలో పహించినపాత్రిను, అద్దుముడు విధాముపట్టి రాగముతో విరాగినేపము వేసికొన్నవిపరశమున విరుద్ధరస నన్నిపేఁ సుందరముగపర్చించిగ సుభద్రాపరిణయముహుడ తమపాకి పెమ్ముండి కపులక పేర్చిరంకల్పించి స్వశంతోహముల నపతరింపఁసినది.

పొదశస్నేహములో త్రీకృష్ణుని చరమగాథ చూకి సౌధసౌఖ్యముగా ముంచుఱడినది. వసిష్ఠుడిమహార్థులు త్రీకృష్ణుగానుని సందర్శించుట, విదేశులుపథసంపాదము, బ్రాహ్మణుడినేవరులువచ్చి త్రీకృష్ణుని వైకుంఠమునకు అప్యునించుట, త్రీర్పుస్తావతార ప్రమోజనము శూర్పిగ నెరవేరుటచే అంచుల కాతఁతును సమ్మతించుట, ఇవాక బహుస్వల్పాలములో అప్రాపిహరమైన యాదవవంకము అంతరించుటకు సూచనగ పెక్క యర్మిమిత్రములు తోచుట, యాదవులను ప్రీభాసల్పిర్థమునకు పంపుట పరమ భక్తాగ్నీర్ ఎల్కుయన ఉద్ధవుకు త్రీకృష్ణుగానుఁడు పరక్కిచెక్కిన వైరాగ్య వైతముతో ఒరమార్ఘము ఉపచేసించుట, రుదుకు లీలామానుషవిగ్రహాడై భూతోకమున ఆనస్నాపాచూన్నస్సామృత్యువిశేషముతో నిరంతర సాంఘికరాజకీయసాంస్కృతికస్సుమీతి కాది బంచుర్చు బాహుళ్యస్సిర్మిహృషాణములో తినకు రానే సాటియనీ ఏ శరీరము ద్వారా నియాపించుకొన్నారో ఆ పొందధాతికరశరీరమును విస్తరించి, వైకుంఠధామమునకు విచ్చేయుట అసునీగార్థము చురీవేగరుల్యముగ మచ్చుటేంపఱడినని.

ద్వాదశస్నేహములో భావికాల ప్రస్తావన గలదు. భారత మందిలి అరణ్యపర్వములోను, భూరుతమునకు థిలపురాణముగ ప్రీపస్త మయిన భవిష్యత్కర్మములోను చెప్పుఱడినట్టే ఇవ్వటను శ్రేతపరాహాకల్పమందలి వైవస్యతమన్యంతరముతో అష్టామించన్నహియుగానంతరవర్తిష్టమాణగాభావిశేషములను గూడ ప్రీస్తావించెను. స్నాతకముల ప్రీపయుములు యుగధర్మములు విభూన విలసితముగ ఎన్నింపఱడినవి. జనమేషయుచోరాజు కావించిన సర్పయాగము ఎణ్ణింపఱడినది. వేదములు, పురాణములు ప్రీప టిల్లిన క్రమము స్వచ్ఛముగ సిరూపింపఱడినది మార్గందేయోపాధ్యానము వీపులమించుగా వివరింపఱడినది. ద్వాదశాదియ్యులినూపణము, తత్తుత్తమైత్రాది ద్వాదశమాన చక్రసంచార విపరణము ప్రీపర్చింపఱడినది.

తావిధముగ భాగవతము దేశాంతర లోకాంతర లుణాంతర గాథా ప్రపంచముతో మానవమేధకు అవసరమున విధముగ శకలరంగపరివ్యాప్తములున విభూనవిభవనంపుర్తి నందించుటలో కృతకృత్యముగుట్టిరున వ్యాఘభట్టారకునిచే సంస్కృతములో ఎట్లు నిబింపఱడినే అప్పే ఆప్తామాణ్యమునకు తరుగని లేదున పోతనమార్యునిచే ఆంధ్రభాషలో నిబింపఱడి సాహితీపరుల శాశ్వతప్రశంసనలకు చొక్కము తెలుగుసాక్షి గర్వకారణములనది.

పోతన ఆంధ్రమహాగవతమున్ భక్తిశృంగారములు

5. భక్తిశృంగారముల ఉత్సత్త్వత్తివికాసములు

నొజ్వపుష్టిచమడకు రసప్రీపంచమునకు ఏక అదిరాజ్యాదగు సంచందము కలదు. నొజ్వపుష్టిచమడలోని వస్తువులను, ప్రయోగాలను అలంబించుకొని తీవీంచుచున్న కవి రథ ద్వాన్ని విప్రారమునే రస్మపుష్టిచమడలోనికి మచ్చించి నుండి కునకు త్రుచ్చించలు కలిగించును. తీవీంచకటిచునుకు ప్రపూతియొక ప్రక్రమిసచో, నెప్పుత్తి రెండవ ప్రక్రము, వంటిది. పోతన తీవీతపు లండి కీరండుచక్రిములు నక్రిముగా నవక్రవిశాంతిక్రమనమండన ముగా పొందిపొనగి యుండెను. ఆయన సంతుష్టుడై సంసారము సాగించెను. ఖాంచుకై వరమేక్యురాచాధనము కానసాగించెను. లోకసౌమాన్య మగ్ను తీవీంచు రథప్రాధాన్యమై ప్రపూతిపొందాన్యమై సాగుచుండును. అగ్రికసౌమాన్య మగ్ను తీవీంచు కమప్రాధాన్యమై భక్తిప్రాధాన్యమై సాగుచుండును. ప్రపూతియందరి రసము లన్నియు నిప్పుత్తిచే జ్ఞాతములై రసనిమ్మగాప్రవాహము సాశాశ్వముమండి ఛూతంమునరు ప్రపచొంపజేయుచుండును. ఆట్టిఅర్కిక్ రసప్రాపాముల కేత చెల్లి చ్చిపచొంపజేసిన కవితల్లడులలో పోతన అగ్రిస్తానీయుడు.

కావ్యములు రసప్రాధానములై యుండేను. కావ్యమను శకీరమునకు శసము ప్రాణము వంటిది. రసప్రతీతి లేని కావ్యమునకు కావ్య ప్రపంచమందు ప్రాశనము లేదు. ప్రఫ్ఫాసము లేదు. కావ్యమున కాచ్చుయేది యను విషయములో పాంచారికులు పెక్కుంచు పెక్కుస్థాంతములను ప్రాలిపాదించి యుండిరి. కొండ అలంకారములనిరి. కొంచు గుణములనిరి. పటి క్షోందలు రీతియనిరి. కొండలు ఉక్కి వైపిక్కి యనిరి. చివరికి రసమే ప్రాణప్రీద మనియు, నత్యాచళ్ళక మనియు నిర్మారించిరి. రసమును భ్యాని పూర్వాయపదము వంటిది. కావ్యము భ్యాని చ్చిధాన మైసరని “భ్యాన్యాలోకము” చాటిచెప్పుచున్నది. పూర్వాలంకారికు లెల్లరు తమ తమ

శక్తి శృంగారముల ఉత్సవాల్ని విషాదించుట

వాదములఁ వింగడించియున్నపు మొత్తముమీద రస్క్రిప్షాఫాన్స్‌ము నంగికరించివిహారించుండుకైననులేదు. బాగా రసమే కావ్యమున ఆత్మసానీయమని సిద్ధాంతికరింపవును.

మనవు దేశత్తికి చెందిన వాడైనను, ఏ యుగమునకు చెందిన వాడైనను ఇకరానేకఱపునంతానమునకుంబలెనే పుట్టుట, పెరుగుట, గిట్టుట సహస్రమీగా సంక్రమించుకొన్న వాడై యున్నాడు. ఇందు పుట్టుట యను చుని ఒకయాలంబనముగా సాగుచున్నది. తండ్రతియే కేంద్రిష్టాసీయమై సంసారమహావృపరిపోతక్కు యున్నది. మన కంటీక కనిపియు సిప్రవంచ మంతయు రకి విస్తరిస్తినదే. అట్టి రతి స్తోత్రముగా నుచ్చుచిల్చిన రసమే శృంగారము. ఒక్కప్రకృతి సమసరించినది. శృంగారము అప్రాకృతమైనది. శృంగార మొక్కాచేలా రసము లన్నియు నపారీకృతములే. స్తోత్రమాచము లన్నియు పారీకృతముఁ ప్రాంతికృతములగు స్తోత్రమాచములే విభూతానుబూప సాత్త్వికసంచారీభావ సముద్రాశితము అపారీకృతములగు రసములగా పరిణమించుచున్నది. రసము అన్నది ఆనఁ స్వామూహమైనపుటు అయిశమం వైలిధ్యము సిధ్యాంతముల కౌఱీకాని వాస్తవమం అన్వేరకముల యానందములు లేవని మనము గుర్తుంచుకొనపలయ్యాడు. తాపాకము గావించు స్థచ్ఛాదయు ఠండకి చేతను రసానంద మనుభూయమానైన రశరీకమంచలి శాస్త్రము లెచ్చియు మాపావానుభవమే ప్రమాణముగా తుట్టిన అందుభవముతో పొందికలేని శాస్త్రము మనస్సులేని శరీరమువలె తుచ్ఛమగునఁ దానికొక ప్రీపర్సన్ ముండడు. 'రసానందము' అనునది నభః కుసుమమైనచో నియానందములోరాని, దానిని వివరించు నలంబారశాస్త్రముతోగాని మనకు పనిలేక ఇంచి అది య్యాచే కాదు. రామాయుషీలముచేతను, నాటకంల సందర్భమునుచేత సచ్చాదయు లాచూనందమును కిందితాప్తాలమైనను పొందుచునేయున్నారు. ఎయానందము దొండరాపైనగో రాఘ్వానాటకాదులలో ఏ సమాఖ్యమునకు పనియేలే కాచ్చువాటామ రింకగా విస్తరిస్తుటు అవి యంచిచెడు నానందమే కారణము ఉపేరు శాస్త్రము. సామాక్ష్మువలి శాస్త్రమాఖలచే నానందము, దానిదే రసానందమును చుట్టుపడుచుట్టు నానందము లగుచున్నపని ఉత్సవము.

ఈలోకమున నరిపొచీనములగు భావంలో నంస్కృతభాష యొకటి. అది నడులలో గం.ఎసటపలె పరమపవిత్రమైనది. అది సమగ్రము, సార్వకము, సమీచినము నగు లభ్య ఉపటి సమన్వయ సంపదోదార్యగాంధీర్థమైదేవభాష యని ప్రశస్తి గాంచినది. బుద్ధువప్రార్థించ మగు మానవాంశికమునకు సమగ్రిత సాపాదించి వాని నుభ్రింపగల వాణ్ణయము కాపోపూఅలుగా విస్తరిస్తునది ప్రార్థించునగు సీ నంస్కృత భాషముందే. ఇందలి పేచములు, రాత్రములు, పురాణములు, అతిచోసములు కూడ సీ ప్రమాయము కొఱకే విస్తరిల్లినవి. ఆ విస్తృతి కాలక్రమమున కావ్య నాటక ప్రఫ్టోచమగా రూపుదిస్తోన్నది. సంస్కృతభాషయందలి కావ్యానాటక ప్రచంచము నందు శ్రుంగారశస్తుచూపు వ్యాఖ్యాతిషేఖము చేయబడినది. డానిసమసరించి ఏక రసమును ప్రాచార్యు మీయబడినది. ముఖ్యముగా కాభ్యములలో కౌణదిష్టచము శ్రుంగారశస్తుపూచమూగా సవచినవే. శ్రుంగారశస్తు వర్ణింపబడిన కావ్యము లేచస్తును అతిచోక్కమితి లానేరదు. శ్రుంగార మొక్కాలే రసము, తక్కినవ కాపని భోజుయ ఉపాధమును ప్పాపించుటలోనీ యంతరార్థ మిటియే.

“రసో భుమాచోటహంకారః శ్రుంగార ఇతి గీయలే” ,
అని కోఱు సరస్వతికంఠాఫరణముని (పే. 555) కిర్తించెను. ఈ శ్రుంగార శస్తును ప్రాచార్యు ముగా స్వీకరించి కాదొను, పాచుడు మొదలగు మహాకథులు అద్వితీయమ చోళకల్పనావైభవసమంచితమూగా వర్ణించి దీనికి లక్ష్మీ సిద్ధి చేశార్చినారు. శ్రుంగార మొక్కాలే రసముని వాదించిన భోజుని మరమున శ్రుంగామునకు అభిమాన శస్తు, అహంకారశస్తు అనునవి నామాంతరములు. శాంతమొక్కాలే యహంకార ప్రాచు చూపమించ రసము. వక్కిన రసములన్నియు నహంకార రూపమలే. శ్రుంగార మొక్కాలే రసమని ఎహతచు వల్మీకీణినాడు.

శ్రుంగార ఏవ మధురః చరః ప్రఫ్టోచ.చో రసః ।

తన్మయం రావ్య మాక్రిశ్య మాఘర్యం ప్రతి తిష్ఠతి !”

(భ్వస్యాలోకము - ద్వితీయాక్రోతము 7-18)

“ధ్వన్యాత్మ భూతే శ్రీంగారే యమకాది నిబ్దనమ్ |
క్రతువపి ప్రమాణిత్యం విప్రలంభే విజేషతః ॥”

(ధ్వన్యాలోకము - ద్వితీయాచ్ఛాపము 1-2)

అని ఆనందవర్షసుడు శ్రీంగారరసము మొక్క ప్రాముఖ్యమును ప్రస్తావించి యున్నాడు.

“లోకోత్తర నాయక్క యత్పైన శ్రీంగారస్య పరిపోచాతిశయ :”

(ప్రతిభావమహాయోధూషణము - పుట 162) అని విధ్యానామ్ డారసమును పేర్కొనియున్నాడు.

లోకములో నితరములైన సంఘంధములయందు కంటే భార్యాభ్రత్త ల సంఘంధమునందు శారీరకముగానే కాక మానసికముగా కూడ సౌంఠక్ష్యము నెంకుగా నుండును. త్రీ పురుష సంఘంధము వారి హోవిహావములచేతను, లీలావిభాగముల చేకటు, వీరోదవిహరములచేతను, కటూష మందహసములచేతను, చుంబహాలింగములచేతు పరిష్వమైతి సురతత్త్విడిల యుందు పరిణమించి శ్రీంగారితసపుత్రిపోషిక మగుమండును. తథశ్రీంగార రసమునకు రతి స్థాయిభావము. నాయుకానాయకులు ఆఱంబన విభావములు, కటూషమందహససాదులు, వస్తోర్పితరణాయులు, వసంతర్పుకోతిలగానచంద్రపర్వత్యసులయాసిలప్రసారాయ లుధ్దిపన విభావములు. నాయుకానాయ కుల సమాగమమునకు పెక్కలూటంకములు కలుగుమండును. అప్పుడు వారి మనసులలో పెల్లుయిరు కంక, గ్రోస్, మూర్క్ష, కుర్క్క మొదలగునవచి వ్యుధిచారిభావములు. తణ్ణీతి సత్క్రమించిన పితువ రతియను స్థాయిభావమందలి రజస్త మో రూకమైన రాకిక కాలుష్యము జూడితమై, రతి భావితమై సాత్మ్రికత సంతరించుకొనును. అప్పుడు పోదకట్టు స్తుంభము, ప్రీకయము, చోమాంచము, స్నేహము, గాగ్గచ్ఛము మొదలగు నవి సాత్మ్రిక భావములు.

“విభావైరనుభావై శ్రు, సాత్మ్రికై ర్యుధిచారిలిః,
అనీయమాన సాప్నియత్యం, స్థాయిభావోరసః స్నృతః”

(దశరూపకము VI. I)

విభాగానుభావపొర్తి, యక్కవ్యాఖ్యానిసామగ్రిచేర సమ ల్లాసితమైన రతియను ప్రాయిభావమే కైతన్యముయొక్క అథః ప్రిక్కతి నుండి ఈర్షుప్రత్యుతికి చేరుకొని క్రమముగ శృంగార రసముగా పరిణమించును.

“క్రంగాం పార్యిధాన్యమియత్తీతి శృంగారః” అని నైఫుందికలు దీనికి వ్యుత్తితి చెప్పియున్నారు. (ఆమరకోశమ - గురుఱాం ప్రదోధికావ్యాఘ్య 1-17) ప్రాయాన్యమును పోందునని దీని యథిపార్యియము. శృంగారము రసరాణముగ పరిగణింపులు ఉన్నది. ఈ రసరాణము తగవంతునకు కూడ ప్రియిప్రాత్రమైనది. “శృంగారపిర్మియో న్యాసాః” అను నార్థోక్తి యా విషయమును వ్యక్తము గావించు ఉన్నది. శృంగారమునకు వ్యాప్తపరిషతి కనుక దీనికి పారమార్దిక పార్యిధాన్యము కూడ నున్నదని తెలియున్నది. లీతాప్రశ్నాదు కృష్ణప్రశ్నాప్రశ్నములో, ఇయదేవ్రుడు గీత గోవిందములో, పోతనమాత్యుభు భాగవతములో త్రీకృష్ణనిలీలంను శృంగారరస పరిష్కారములుగ పరణాష్టదశలో చిత్రించి తరించినారు.

భావనచేత భావ్యమూన మగునది భావము. భావనాపథము నతిగ్రమించునది రసము. అంటునే మనస్సున కనుకూలములు గాని దుఃఖాదులంకు తనకుగల సుఖానుభవాభిమసమే రసము. అది పరంపరా సుఖచేతువు అగుటచే రత్యాదు లంఘురు రసపర చౌచారికము. కాప్తన రత్యామలకు రసత్యామలేదు. భావనా చిషయములగుటపలన భావత్యమే. కావున శృంగారమే రసము. శృంగార మనగా-

“రసోభిమాచేతమారః శృంగార ఇతిగీయతే
యోత్కృసు స్మాన్యాయాత్మావ్యం కమసీయత్వం మాన్యతే.
విశిష్టాచుష్ట ఇర్మాయం జన్మినా మంతరాత్మసు,
అత్మసమ్ముగ్రాయేచ్చుతే రేకోప్మాతుః ప్రికాళతే.
శృంగారీ చేర్పు-విః కామ్యే జాతం రసమయం అగత్,
సప్తప చేదశృంగారీ సీరసం సర్వమేవ తత్.”

(సరస్వతికంతాభరణము V - 55)

దీనివలన రావ్యామునకు కమనీయర్థము లంగి-చును. కని శ్రూరమైనవో అపని కావ్యము రసమయమగును. శ్రూరారి కాని కవిచే రచించఱడిన కావ్యము నీరసమాగ సుంచును. తన కోర్చె-లచే నభివ్యక్తములగు రత్నాదులు ఇశర వ్యక్తి యందు గ్రగోచంచి స్వమిచరుములుగా భావించుటపలన తన రక్తాదులకు నాశయము క్లగును. సుభిషు బ్యాటు సుభయిభామలకును అశిశయము క్లగును. ఈ అమితయములకు హోమభూత మహంకారవిశ్వము, ఈ యహంకారమే శ్రూరము.

న వ ర స మం లు :

“శ్రూర హస్య పరణాః రౌద్రపీర భయానకాః
బీచక్సాధ్యుత సంట్టో చేత్యాష్టో నాభ్యోరసాః స్మృతాః
ఏత్యాష్టోరసాః ప్రోప్తాద్యుహిణేన మహత్వసా.”

(నాట్యాశ్రమ VI - 16 - 27)

అని బ్రహ్మ చెప్పినట్టుగా శ్రూరాదులు రసమ లెవిమిదియని వాస్తవించము. ఆ యొసిమిదించికి ప్రోయిభావములు వ్యసగా ఇట్లు పేర్కునెను.

“రలిద్దసక్షారకృ క్రోధోక్సాహా భయం తథా
ఖగుప్సా విస్మయ క్షేత్రి స్థాయిభావాః ప్రీకిర్తితాః”

(నాట్యాశ్రమ VI - 18)

అని భరతముని తన నాట్యాశ్రమున నెనిమితి రసములనే నిరూపించెను. కాని “క్షుఢిల్చిషుమః” అని భరత్యుంచరముగ శాంతము నంగికిరింపకపోలేదు. పిష్టుట శాంతరసమును గుయించి విభారించి నిర్మారించినవాయి భట్టోదృష్టుడు. అప్పే యా శాంతమును రసముగా నంగికిరించి దానికి పలసిన స్థాయిభావమును నిర్మయించి నాట్యాశ్రమును బ్రహ్మవేశపెట్టెను.

ముష్టుఁడు, అసందివథినుఁడు, అథివహపుఁడు మొదలగు నర్మాసీను ఉను నాలంకాలిను లందయి నవరసవాదము నంగికిరించినవాపే చిరకాలము లొమ్మిదిగా చెల్లిన రససంఖ్యా క్రీమముగా పెరుగ వొచ్చెను. రుద్రటుఁడు ప్రేమి రసమును ప్రీపిశపెట్టెను. పిష్టుట దానికి “స్నేహప్రకృతిః ప్రేయాన్” అని

ప్రచోదయోరసమునకు స్నేహము స్తోయిభావముగా నాతడు పేర్కు-నినట్లు కావ్యాలంకార స్తుప్రాప్తములో సన్నిధానము వారు తెలియియున్నారు (3-304). మటియు స్నేహితుల పరస్యరఘ్వమహారమే పేర్చోదయోరసముని నిర్వచించెను. ఈ విభముగా రసములు పడియే గాక నిర్దేశాచులు కూడ రసత్వమును పొందుచున్నవి. శ్రుంగారాదులు రసత్వము పొందుటకు రస్యమానత్వయుపథర్థ మే కారణము, ఈ రస్యమానత్వము నిర్దేశాదు 10ందును గలదు. కావున అవియు రసములే యని యాతని మతము. రసము లనంకములనియు, తోక్కుప్రస్త్రి నచుపరించి భరచ్చుచు కొన్నించేనే గ్రహించెననియు వ్యాఖ్యిచారి భావములు కూడ విభావాది సంమోగమున రసము లగుచున్నవని సిద్ధాంతం ఉంచిని.

తరత్తుఁడు రససంభ్యలో వత్సలరసమును చెప్పకపోయినను తన సిద్ధాంత ములో పత్సలరసము నంగికరించెను. వత్సలరసముయొక్క స్తోయిభావము వాతన ల్యాంపు. ఆనగా స్నేహము. దీనికి పుత్రీభూత్రాచు లాలంబనము. వారి చేష్టాదు లుచ్చిపనము. ఆర్థిగనము, ఈంపణము, పుఱకలు మొదలగునవచి అను భావములు, అన్నిష్టంక, గర్వము, హర్షము మొదలగునవి వ్యాఖ్యిచారిభావములు.

ఈవిభముగా సుక్యవస్తీత మగు రససంభ్య అవ్యావస్తీతమై ‘అనంతావై రసో’ అన్వట్టుయినది. ఒకమై పున రసములనంభ్య పెయగమంఢగా మరొకమై పున ఏకరసపాదము మొలాటి నది శ్రుంగార మొక్కాచే రసమన్న భోజని వాదము, మనము పరిశీలించిమంచిమి. ‘ప్రోరసః కరుణ ఏవ’ అని కరుణ మొక్కాచే రసమని భవభూతి మహాకవి సిద్ధాంతికరించి యుండెను, అట్టే అధ్యాతమును రసమన్న వారును గంరు.

రాకిక ఛీవితములో భార్యాత ర్తులకు, తల్లిత్తిలకు, అన్వయమ్మలకు గుర్తుచిప్పులకు, స్నేహితులకు, సహాద్యాయులకు, సహాద్యాగులకు సన్నిహితసాంగత్యముండును. ఈసాంగత్యములందు భార్యాత ర్తుల సాంగత్యము విలవణము, భృథము, అంతరంగికమునైనది. లైంగికమైన త్రైత్తరుణ సంబంధము క్రమముగా సాంతరుగికమై, నిరంతరాయమై, అవిభూతమై ఇహపరసుభాసాధకముగా పరిజమించును. చతుర్యిద్వరుచౌర్ములను సాధించుటకై నూతనవభూవరులు అగ్నిసౌక్రికముగా నొకరి

నొకరతిక్రమిలచి పర్మింపులి ప్రమాణము చేయుటరు. "ధర్మిచార్యైద కామేచపాతి చరామి", అనునది మన సంప్రదాయబ్రహ్మప్రమాణము. సనాతనసంప్రదాయము ననుసరించి యిట్లు ప్రమాణముగా వించిన పథుపరులు శారీరకముగాను, మానసికముగాను కూడ ఐక్యమును పాటించి పురుషార్థములకు సాధించురు. ధర్మార్థకామమోకములను సాధించుటలో భార్య భర్తకు సహకరించును. అందుచే భార్యాభర్త లందు ప్రపర్తింయ కామము కావ్రుసమ్మతమై, దోషరహితమై యొస్యామన్నది. భార్య భర్త లితువురు జాముకీడిరచు లగుటయే గాక పురుషార్థసంపాదనరచులే కూడ కలిసియే ప్రపర్తించురు. బకరి ఎతలాటు నోకరు సహింపలేదు, పరస్పరకర్మన స్వర్ణనములు అపరిషోర్యము లగును. పోటామములు, లీలావిలాసములు, వినోద విచోరములు, కటూకమందహసనములు, చుంబాలింగసములు పేని యన్నెలితో పాటు సురతక్రిదలు రఱిథునములకు నియ్యకృత్యము లగును. ఇదియే కృంగారమసము.

ఏ మానవుడైనను సాధారణముగ కోరుకొనుటది ఇహానుఖము. ఈ తోకములో సుఖముగా కీపయాత్రీ సాగించుటకు మానవుడు గావించ ప్రయత్నమంతయు కర్మ ఆను పరిధి తోసికి వచ్చును. ఇహామందలి సుఖమును అత్యుదయమందురు. పరమందలి సుఖమును నిశ్చైయిస మందురు. ఇహాపరాభ్యుదయ చిత్రశైయస హౌర్యభూత మగులకు మానవుడు విపోతకర్మల నాశ్రియించుచు నిషిద్ధ కర్మలను పరిపరించుచు ఛీపయాత్ర సాగించును. కర్మాచారణమునే కర్మాచారమందురు. ఇట్లే కర్మాచారములకు దాంపత్యఛీపచు ఛీపగట్ట వంటిది. గృహప్రాశ్రమము నాక్రయించి మానవుడు ఇహానుఖముట పరసుఖమును పొందగలాడు.

కృంగారాది రసము లన్నియు మానవటీవిచముతో మమకివడి యున్నవి. మానవకీవిచముతో సంఘంచులేని రసమంలకు నిజిలగత్తు లోగాని, రసఱగత్తు లోగాని తాపులేదు. మానవుడు ఆయు వస్తువులను సంపాదించుటకు ఆయు సంపదంను పొందుటకు ఆయు మనోభావములతో ప్రపర్తింయచున్నాడు. మనసు మంది పుట్టి నది భావము. ఈ భావము సుస్థిరమై నెరంతరప్రభుమానైసపుడు అదిల్యే రసముగా పరిణమించుండును. ఆ రసము మానవుని సీరసమునుండి మళ్ళించి వానిని ఎల్లపుషు ధృత్యుశ్చాహసమన్యితుని గాచించుమన్నది. ఈవిధముగా మానవుడు కర్మ నాశ్రియించి ప్రీవృత్తి నాక్రయించి తన మనుగడ సాగించుచున్నాడు.

ప్రసాద అంగమహాగవతమున భక్తి కృంగారములు

కణికానీస్తోనునిగా ఓచితము ప్రారంభించినాడు. ఉత్సాహపంచుడై యొకానోక ర్యాపారము నాశయించి భనాక్షరమును గావించినాడు. ఎన్నో అధికారములను పెట్టినాడు. తసమాట కెమరులేని రింగా సమాజములో తన వ్యక్తి త్వమును ఉపచిష్టి తము గావించుకొనినాడు. ఏటు చూచిన సుఖము, సంపద, అధికారము, స్నేహము ఇట్టిచ్చియో విభవము లోకానివెంట నోకాడిగా నతసికి కైవసము లగు న్నువి. అయినను వాని మనస్సును నేదో తీరినిలోటు చేంటుచేసికొని గాటముగా ఉటయున్నది. అందునే భవకోగమని పెద్దులు చెప్పుటు. ఇసనమరణపరం రాఘవాహనాప మగు సంసారసాగరమున కొట్టుకొనిపోస్తున్న తీర్చుడు తన ఉచితమును థుఱమున గ్రట్టుకొని బకారోక ఇస్కుము నెత్తివాడు. వెంటనే అనుభ ఉపవలసిన కర్మవలమును పొర్చిర్జుమండురు. అది సమంచిత ఫలప్రాణియిన రణముగా మానవునకు సంపద, అధికారము, గౌరవము కోటిక మిలి గ్రాంగ్ మేలే కుము. అయినను వాడనుభవింప వలసిన దుఃఖముకూన అవక్ష్యమనుభోక్త చ్యామే. ఖాము చూచ కాంటి, యంతుమ చలన ఆళంతి - కీచ్చుపేరెంటిని సమానముగా నుభవింప వలసిన వాడగుచున్నాడు.

మానవుడు కాను చేసిన కిర్మమునకు బద్దుడై కాలజ్ఞేపము చేయుమండగగ రవంచుడనువాయి మూడవ వ్యక్తి (Third Party) యగుచున్నాడు. చూస తు. గావించు కిర్మలలో అతసికి కర్మప్రత్యముగాని, ఫలటోక్తప్రత్యముగాని లేతు. కడు కేశంము ద్వాషిష్టమాత్రమే. కేవలము సాణి మాత్రమే. భగవదారాధనము ను. మానవునకు చిత్తాంతి లభించును. కామ్ప్రశమనరూప మగు సీకాంతిచేక కడు వాసనాకయమును ఇష్టముత్వమహాగవిరాగమును, వాని మూతమున తోషాకముయ, ఆత్మసాధాగ్రమును పొందగలుగు చున్నాడు.

మానవ ఓచితములో ప్రిమ్మత్తికి నిద్రముగు నద్ధముపట్టి చూపించు స్తోది ఉగారము విప్పుత్తికి సిమ్మంటకమగు బాటవేయుణది భక్తి రసము. రక్తిని పీంచునది కృంగారము. విరక్తిని ప్రదర్శించునది భక్తి. ఆనగా ఈ రెండు నేములు పరస్పర విరుద్ధము లైనవి. పైకట్టు లింగుత్వము కనిపించుచున్నము వాని ఉంచుత్తు మన్నది, అదియే చమతాగ్రము. నాయకానాయకులు అంధమనముగా ఉగారము జ్యోవరించినట్టే భక్తుడు భగవంచుడు ఆఖంబనముగా భక్తి రక్షము

ప్రిపర్టించును. భక్తుడు నాయకస్తానీయుడు. ఆతడు తన నాయకుడగు భగవంతుని తోడి విరహము వేష్టతములు భరింపోలనిఖాదై నిరంతరసంతత భగవత్పరంజేయపురింతాక్రాంతులై కాంక్షేపము చేయును. గుడి, గోపురము గంటలు, హరకి, కప్పురము అతనికి ఉధీపన విలాపము లగుచున్నవి. భగవంత్య దింకను కరుణింపరేదే యను అసహానము భగవానుని దయఱారగొన్న భక్తుల యేడ నసూయ, భగవానుడెన్నదు కట్టాడించునోయన్న పరితాపము, కంపము, స్నేహము, గాద్రద్వయము మొదంగునవి వ్యాఖిచారి భావములై ఏతదృక్తిరసనిమ్మగాపరిపోషకములై రసళ్ళహృదయసంకోషకరము లగుచున్నవి.

కర్మ, భక్తి, జ్ఞానము అనుసవి ముముత్థవులకు మోక్షప్రదానము గావిధముకు ఏర్పడిన మూర్ఖానిన్నమార్గములు. ఈ మార్గములందు మానవుర్థమ్మాగిగా ఆచరింపవలసిన కర్మలందును, సిద్ధాంతములందును పీకత్తుమున్నది. ఇటు కర్మసు ఇటు జ్ఞానమును పీలవకె కచుతునది భక్తి. ముముత్థమైక్కు మార్గములందు ఈ భక్తి మానవువకు మాధవులకు మండ్యగం ఆగాధమునకు వంతెనవంటిది. ఇహమందు మనమాచరించు కర్మలకు, మనము సంపోదించు జ్ఞానమునకు ఒక ఆను సూక్ష్మత కావలెను. భక్తులేని కర్మలకు—ఆవి నిష్ఠాములయ్యును ఆర్థములేదు. ఆవి తీపుని బధ్మని గావించుచు రోకములో మంచును. కర్మవల్లనే మోక్షము సిద్ధించుట ఆసంభవము, కర్మకు డైవభక్తి లోడించునపుడు అది జ్ఞానముగా పరిణమించును. మనమైక పదార్థము సేవించుచు దారిని తఖ్యారదత్తముగా భావించి సేవించినచో దానికి జ్ఞానాను సీయగలక్తికలుగును. లేనితాడా పదార్థనిమేఘము మనకు బంధకారణముగునేతాని మోక్షకారణము కాణాలదు.

ఇంక జ్ఞానములో భాగమే భక్తి. జ్ఞానమైక దేహమైనవే నంచ ప్రిపర్టించు రక్తమే భక్తి. రక్తప్రిసారము ప్రాణపోషణమున కెంతి అపసరమో భక్తి తస్ప్రసారము జ్ఞాన పరిపోషణమునకంటే యవసరము. కాపున భక్తి లేనిదే జ్ఞానము లేదనియే తేలుచున్నది. “భజసేహాయాప” అనుధాతుపునుండి పుట్టినది

భక్తియును శంఖము. భక్తియనగా భజించుట యని యోర్మే. విభజించుట యని ఆశ్చర్యందరము. శాశ్వతుడగు సీర్వ్యరుని అశాశ్వతుముగు జగత్తునుంచి విభజించి ఆచుటిచెంచుటే భక్తి. నామరూపరహితుడగు తగవంచునకు షికణమము ఒక దూషము నేర్చుంచుకొని నిరంతర ధ్యానసుంధరి సింహగరిష్టుశైలి సేవించుటే భక్తి.

యుగములు లాగ్గింటిలో కలియుగ మల్యాల్మామైనది. దీని దుర్వాంతర్వము శారణముగానే ఇందరి మనుషులు అలసులు, మందబుద్ధులు నగుచున్నారు. క్రీత యుగమున మానుషు లష్టిగర ప్రాణులు. ప్రేతాముగమున మాంసగతప్రాణులు. ద్వాపరమున రక్తగతప్రాణులు. కలియుగమున అస్వగతప్రాణులు. కలియుగ మంచలి మానుషులు కష్టపూర్వములగు షపలపము లాచరింప సమధ్యులుకారు అందు చేరనే ఈ యుగములో మానవులకు స్నేరణచేతనే మాక్రి కంగును. ప్రతాఘాన దావాది సత్యా-ర్యాము లాచరించుటకు జావలసిన శక్తిసాముహిర్యములు కలిమానష్టులకు బోరిగాలేపు. అయినను వారు స్నేరణ మాత్రమేతనే బైపపద బుధిష్టిఃప్రయాచరు అపునర్పుపరీమహనత్యశ్శుము బైపస మొనదించుటకు సమధ్యు ల గు చు న్నా రు ఈ కలిమానష్టుంకు మోహసొప్రామాజ్యములు జూలయిచ్చు తలంపుతో విశాలయష్టి యిగు వ్యాసరగపానుయు ద్వాదశస్క్రంథసుందరము, భగవాల్లాచిలాసకథాశభగమునఁగు రాగవతమును విరచించెను. అంట నందనందనుడు గావిఃచిన తక్కురషణ. దుష్ట శికణుల భక్తి మాగ్గానుయాముల కపాచేయనులై యొప్పుచున్నవి.

భక్తిచేకనే భ్రాహమములు. మానవ శరీరమంతరలి ఇంద్రీసుము.., మనస్సు, బుద్ధిమాన జాగ్రములై యున్నవి. అఱ్యద్ధికి పరమందు తీవ్రుడు కంటారు. ఉపాధి దోషముచే బీఘ్వము శరీరము తానేయురి, ఇంద్రీయములు తానేయసి త్రమలో పడి బురదలో పచ్చ యేసుగుపలె వాస్తవ మెలుంగ లేయాయెను. మనము తమపు కొనుచున్నాము. ఆశమున నొక మెలుపు వెలిసినది. తోరుగా పాన కలిసినది. పెంటనే మనస్సు పరిపరి విదములగు అలోచనలవైపుగా పరుగుపెట్టును. చిత్త విజేపము కలుగును. మనస్సుక చెయ్యి వంచిది. ఆ చెయ్యవుతో చిన్న గుంక రాయి విసరణదెను. ఆ గుంకరాయి ఎన్నో వందలవేల చిఱు కెఱటములను సృష్టించి నది. ఆట్లే మనస్సు కూడ మిక్కిలి దంచలమై యుంచును. ఇట్లే వందలమగు మనసు గుఫమనెక్కి ఏవైపుగా ప్రయాచింప వరెన్నను పురోగమించుట దుర్భము.

మనస్సు వాయువు కంచెను, సూర్యకిరణములకంచెను శ్రీమగామియై పోవలసిన చోటికి పోలేక అలోపుగా పోరాని చోట్ల కఱువది ఎంతాలుమార్లు ప్రియాణముచేసి తిరిగి వచ్చును. అడ్డి మనస్సుతో అత్మహంధమును పెతుక నారంధించుట గాలిలో కిషము పెట్టటిట వంటిది. అడ్డి మనస్సునకు కొంత అభాగము, కొంత వైచాగ్యము అలంకారు చేసికొనుచు పోయినచో అది క్రొమక్రొమముగా స్థీరపడి పరమార్థము వైపుగా ప్రియాణము సాగించ గాదు.

థక్కి యనగా సగుచోపాసనము. భగవంతుని నామము నువ్వరించుట రూపమును స్వీరించుట. ఈ ప్రపంచమందలి వస్తువులన్నియు నామరూపముఱ చేతనే లెస్పగా తెలియఱడుచున్నవి. అడ్డి తగవానుఱుకూడ నామరూపములనే బాగుగా తెలియఱడుచున్నాడు. నాచము రూపములేని పరశ్రమామును ధ్యానించుకి నిర్మలోపాసన యుగుచున్నది. నిర్గుణోపాసన కంటె సగుచోపాసన సుఖము. ఇవి రెండును భిన్నసూర్యము అయియును గమ్య మొక్కటియే. ఈ రెంటియందును సాధకునకు శాపలసినవి — మనస్సు పరమాత్మ యందునిల్చాట, సిరంతర దైవ చింతన, శ్రీర్థ కలిగి యుండుట - అనగా థక్కి, శ్రీర్థ, ఏకాగ్రత ముఖ్య ఘైనవి. సగుచోపాసన మంచరి సౌంభవ్యము నిర్గుణోపాసన యందులేదు. సగుచోపాసకుఱోక నామము ను చ్చరించుచు, నోక రూపమును ధ్యానించుంచుము. గోపికలు త్రీకృష్ణుని నామము ను చ్చరించుచు, రూపమును ధ్యానించుచు మోక్షముడిరి. థక్కున కీసామము, రూపము నాఱం నాములాగా పసిపిపచును. నిర్గుణోపాసనయందిట్టి యాంఱలనము లేవియు సుండరు. అందు చేతనే యది క్షేత్రతరముని తెలియుచున్నది. అడ్డిష్టమాగ్రములో ప్రయాణము గావించ నుద్యమించువారు కూడ లేకపోలేదు. జన్మజన్మన్నల సంస్కరముల ప్రభావము వలననే లోకులు భిన్నరుచు లగుచున్నారు. గమ్య మొక్కటి యయ్యును మార్గము లందరి వైవిధ్యమున కిదియే శారణము.

మనసు సంకల్పికర్మములతో కోగులాడుచుందును. బుట్టి ఏదో ఒక సిక్కుయము చేయుచుం ఏను. ఈ రెంటిని భగవంతునియందు స్థీరముగా ప్రాపించిన వాడు అమరుఛాముయంది భగవంతునియందే నివసింపుగలడు. మనస్సు మిక్కిలి

చందంమైనది. అదియోక అద్దము వంటిది, పరిషుద్ధమైన ఆ నీఱుపుట్టద్దమున ఐముగా ఒక రంగురంగులతెర గండు. జ్ఞానేంజీర్యియములయొక్కయ్య విషయ సంఘాగముచేత సంగ్రహించబడిన అనేక విషయముల యొక్క చాయాపటములు అయివేసికపై స్ఫురుతలకాంచులతో ప్రతిచించించుండును. ఆతెర మీది బొమ్మలన్నయు ఆ యథములో నిద్రనుగా ప్రతిరించింపక తప్పుడు. ప్రతిచించింపుట తప్పుని బుద్ధి చెప్పినను మనస్సున ప్రతిచించుటమానదు పెక్క సంచర్యములలో బుద్ధి మనస్సును మందరించును. కొన్ని సంచర్యానిపలో ఆ మందరింపును కూడ క్రతి చాలకుండును. 'బుద్ధిః కర్మాసుసారీ' అని పెట్ట 10మరు. కర్మఫలము తీవునిచే ఆనుభవింపు జీయునయి నిక్షాపయాత్రక మైన బ్యాయిమే. అట్టి బుద్ధి చేయు నిశ్చయములలో కొన్ని తప్పుండును. కొన్ని బహులంచును. ఆతప్పాప్ములు కర్మ నమనరించి చుండును. ఈ పరిష్ఠ కిలో మ కోన్నిగ్రహమును అనయ్యాక్తి యొక్కచే నులపునరమైన మార్గము. దానిచే మనస్సు క్రమముగా పచించికరింపబడును. ఈవిధముగా ఏప్రాణి ఓఽధ్యాన సంచు మనస్సుయొక్క పొక్క మిక్కిలి ప్రియానమై యున్నది. "మన ఏపుముచ్ఛాం కారణం బంధమోవయో" అని మహితాయైలన్నట్టు మానవుట బంధమోహముకు మనస్సే కారణమగుమన్నది.

మనస్సును సమాధానపలచుట * సామాన్యమైన పరిశాసు. అట్టని ముఖును భయపడి తన వ్యాపాయము నుండి విరచింపబాడు. భగవంతుని దిష్టమంగళచూపము నాలంబనము చేసికొని యొల్లవేళం ధ్యానించు సధ్యాసము గావింపవలెను. అట్టి అభ్యాసము కూడ పెక్కమందికి దుష్టుడమేయగుమన్నది. అట్టివారు తామాచరించు కర్మానిన్నయు స్మార్యారహితులై యాక్యరూధ్యంయాద్దిలో గావింపవరెను. కర్మ భగవదర్యమయాద్దిలో చేసినచో సిద్ధి లభించును. అట్టు కర్మచరణము గావించు కూడ కష్టమే కావ్యము. అట్టివారు కర్మఫలము స్మార్యమను ధారవోసి యేతాంత భక్తిలో భగవంతుని సేవింపవలసియున్నారు.

అభ్యాసమనుగా వేదధర్మముంను తెలిసికొనుట. భ్యాసమనుగా సాత్మతత్త్వమును తోథపణదికొనుట. అభ్యాసము కంటె భ్యాసము గాపుది. భ్యాసము కంటె భగవన్నిష్టముగు భ్యాసము గాపుది. అట్టే భ్యాసము కంటెను కర్మఫల త్యాగము గాపుది. త్యాగముచే శాంతి తప్పక అణించును. భాగవతాధులగు నుద్దీంధములు బోరించు నూత్రించు త్యాగమే.

ఈక్కుడు భూతచయ కలిగి యంపవలయును. ప్రాణాలయైద ద్వేష భావము విస్మిలపవలయును. తీవరార్థములు కలిగియుండపంచును. భక్తులందు ఈ లక్షణము స్వుటముగా గోచరించును. మమకారమును అహంకారమును విడిచి పెట్టిపెటును. కిదు చేసిన వారిపట్ల పగ తీర్పుకొనక ఓరిమి కలిగి యండవలెమ. దొరికినదాసితో తృప్తి కలిగి యండవలెను. ఎల్లప్పుడు భగవంతుని స్వరించపలెను. ప్రయత్నశీలియై యుండవలెను. తృప్తసెక్రెయముతో మాయాప్రలు భగవదధినములు కావించుకొనపరిను. లోకమును క్రోధపెట్టరాదు. లోకముచేతాసు క్రోధపదాదు సంక్రిష్టము, క్రిషము, భయము, రుద్యోగము మొకలగు విభయభావములను విడిచి పెట్టపలెను. కోరికలు విషువ వలెను. బూహ్యమ్యాయి, అంతరథద్మి కలిగి ఎఱువచులెను. కర్మాచరణమంచునేర్చురియై యుండవలెను. దిగులు పోగట్టుకొన వలెను. సంకల్పములను విభయాడవలెను. ఎగోబాటు కలిగినచుచు గోకించరాదు. దొరకని సుఖమును కోరరాడు. మంచిచెప్పలను సమానముగా విడిచి పెట్టపలెను. శక్రము మిత్రుని యంచును సమర్పించ కలిగియుండవలెను. మాహామహాములు, శితోష్మములు, సుఖయఃఫాములు మొదలగు ద్వారాద్వాములపట్ల సమచిత్తురిచై యుండవలెను. దేనియంచు సంగము పెంచుకొనాము. ఇతరులు తన్న పొగడి నష్టుడు పొంగరాదు. లెగచినశ్రుతు ప్రాంగంగరాదు. పరమాత్మతత్త్వమును మనగుము ఆవించుకొన వలెను. ఎచ్చుకు స్మీరముగ నివసింపరాదు. భగవంతుని యంచు శ్రీరముగ నిపసించు భక్తితో సాతనిని కొలుచు చుండవలెను. రంధ్రిధముగా సమస్త రల్లిషణ సమంచితుడై భక్తిప్రశ్నలలో భగవంతుని కొలుచు భక్తుఁడు ఈశ్వరునిలో రక్షయొముందును. జీవేక్యరై క్యము మోహము. ఇదియే భక్తిరసమునకు పరమాప్త.

పోతన అందువుహాగువుతమున భక్తిశ్రుంగారములు

6. భక్తి - రసప్రతిపత్తి

సంస్కృతాచాధసాహిత్యము అందరి కావ్యానాటక ప్రస్తావములో రసమునకు ప్రత్యేక ప్రతిపత్తి యుండెను. రసపీసనమైన కావ్యానునకు పారీచీన సాహిత్యమంచు లోటులేదు. పాతకుడు గాని ప్రేషేతకుడు గాని అసుథమించు ఆనందమునకే స్ఫూర్తి ముగా రసమును నామకరణము గావించి పారీచీనాలంకారికులు దానిని శతవిధములు వింగధించి నిరూపించిరి. రసమునునది పాతకునిచేత ఏవిభముగా అనుభూయమాన మగుచున్నాడో ఉదాహరణహ్వార్యాకముగా ఆనందవర్షసాచార్యుచు మొదలగు మహా సీయులు ఆయాసంద సంవర్ణనమును మనకిచ్చులకు కట్టిక్కు ప్రీరథించిరి. ఈప్రేషేతకును నాటకములందు రసమాత్మాసీయము ఆత్మవైతస్మూలునీదే శరీరమునట మంగవ లేనట్లే, రసము లేనిదే కావ్య శరీరమునకు మనగడ లేదని అర్థించాలగు నాలంకాటికు లెల్లరు ఏకాధిప్రాయిల్యద్వస్ముపులై సిద్ధాంతికించిరి. ఈ విధముగా కాచ్చ్యానాటక పరిశీలనము గావించు కప్పడు సమ్మాదయుల్లెల్లరాసు రసమును పూర్వము కొంఱించు యయ్యెను. పారీచీన కవులెల్లరకు రస మన్మర్లాఖుసీయమై తర్వారిపోవుణమ కొఱకై వారు తత్తతాగ్నమ్మును ఒకేమాటపై, ఒకేదొఱకై ఒకే మూసలో నిపించము కృతాత్మకలేరి. రసపోవుణ మందు భూర్జతా ద్విగ్రీంధములు, కుమారపంచవాది తావ్యములు, శాకుంతలాది సాటకములు ఆగ్రస్తాసీయమైలై కణాటి పణకు కిరీతల్లులు లెల్లరకు మాగ్దదర్శకమైలై యంరాదుచున్నావి.

“రస్యకే ఇతి రసా” అని రసమును నిర్వచించుతు. అనగా ఇకారోళ రసము స్వాయధాకరణ సాముగ్రిజే ఆనందదాయకముగా పరిణమించి రసమగును. అనగా మన హృదయ మందరి భావమే పోషింపఁడి రసముగా పరిణమింపుచున్నదని యథిప్రాయము. కారోళమందనేకములగు భావములున్నావి. ఆ భావసమాపోళ

మన తోరపుటాశక్తిరమున వాక్యరస్యతి విహరము చేయుచుండును. అట్టి భావము లన్నియు రసములు కాచేస్తు. రసములు అనగా కావ్యప్రస్తావములో వాసందమును విందుసేయగల రసములు - తొమ్మిదే. ఈ నాటకము, ఈ కావ్యము నవరసభరితముగా ఖన్నది యనుకొండుమే కాని యారసముల సంబ్యం మనము సాధారణముగా పెంచము, తగ్గింపము. అనగా నీటాకముందు రసము లన్నియు తత్తుదుచితస్తావములలో లెస్పగా పోష్టాపఱినవన్నశాస. దీనిని లభ్యి తేలిన దేమనగా - కుకోకముందు భావము లెన్నియున్నను రసములు మాత్రము తొమ్మిదే. కొంత యానంద మీయగల శక్తి మాత్రమే భావమున కున్నది. కాని రసానంద మీయగల శక్తి రసమునకే యున్నది. భావమునగా అతిప్రాయము. అట్టి అధిపార్చియముల సమాపోరములో ఖాని ఆపుస్వాతినింట్లే స్వాధూకరణవిధానమును బట్టి 'రసము' ఆవిర్మించుచున్నది. "గాలి చల్లగా పీచుచున్నది. బెగ్గరులు కల స్వానములో గానము సే ఖుచున్నపి". ఈ రెండును రెండు భావములు. వీనిని కరిపినవే నోక అందమైన భావమేర్కడినది. ఇచ్చి కొంత అష్టాదము కై సేయగలిగి నదోని అదే రసానందము మన కిందియాయాలదు.

ఈక భావమునకు కవిత్వమునకుగాం సంబంధమును గూర్చి పదిగీరింప వలసి యున్నది. భావమునగా అర్థము, లేక అప్పిపార్చియము, లేక ఉద్దేశము. అనేకములగు భావముల సమాపోరమే ఈ లోకమగుచున్నది. అట్టి అనేక భావముల సమాపోరమే కావ్యమగుచున్నది. అఘనికాంధ కవిత్వములో 'భావకవిత్వము', అనుసది ముఖ్యముగా రాఖలలో నోకటి. ఈ శతాబ్దమునందు సగభాగమునకు పైటి భావకత్తులు విష్ణుధాయిచి ప్రముఖ ప్రానము లాక్రమించిరి. భావమును ప్రభాసముగా నాశ్రియించి చెప్పఱిన కవిత్వమే భావకవిత్వము. ఇట్టి భావకవిత్వము శూర్పుకవల కవిత్వములో నేడి కంటే మేలీగా సాచితేచి కాంచులతో దర్జనమిచ్చుచునే యున్నది. ఈ శతాబ్దమునందలి భావకత్తులందరికి స్వార్థిదాయకఁడు, హగ్గదర్శకఁడు, గురుష్టాసీయుడు ఆశిషీలనయే అసుటలో పెప్పిలిపత్తిలేదు. అతని మాటలు వర్షచిత్రములను చోలియుంచును.

మానవుడు కావ్యపురస్తావముగా వింపునపుడు కిందితాక్షరాల మయినను భావస్థ స్వృతి కోల్పోయి అనందమై ననుభవించుకు. తప్పు, తనచుట్టుపట్ట నున్న ప్రపంచ

మును పఱచి పరిత అస్యాదించు నానందమునే రసానందమూగా వక్కాణించురు కావ్యమునకు ప్రీమోజనము కూడ అనందమే. అనందమే దాని ప్రీమోజనము కానినాదు పార్శ్వలెందలో నిరంతరము కావ్య పతనము గావించు పోసగదు కావ్య పతనము, శ్రీవణము గావించు బుద్ధిమంతులను పెక్కుచుండిని మనము. ఈచు దున్నాము, కావ్యములు పెక్కుచు చక్కగా రచింపబడి పొర్చుర్యము వహించే యొండుటయును గమనించు చున్నాము. కావ్యపతనమును నిరండ రాయమగా కౌనసాగుట కందలి యానందమే కారణము.

వాణ్ణయమంతయు మూడు రకములుగ బిభితింపబడినది. వేదమాయి యము, పురాణమాయియము, కావ్యమాయియమునని. వేదములు శత్రుప్రధానమైనవి పురాణము రథప్రధానములు. ఇక కావ్యములు సూక్తి ప్రధానములు. లాంతా సమీతములు. గుణవరియు థార్య తన గుణహచిలమాతచే భర్త మనస్సు నాళ్లించును. మంచిమాటలలే నాతని సమ్మానపర్తసునిగా జేయుచు నడపించును అంతే కావ్యములు కూడ తను గుణాలంకారకయ్యానోకుమారక్షలాపణ్ణమాఘరక్షవేషములు చే పతితల కానందము చేకూర్చుచు ధ్వని షార్పుకముగా వానికి కర్తవ్యప్రాప్తిశము గావించును. ఈవిధముగా కావ్యములం దుక్కిలైచిత్రికి, వ్యంగ్య మర్మాదకు శట్టర్ఫోటిట్యుము నకు ప్రాధాన్యము ఉటించును. మొత్తము మీద ఆనందము, ఉపదేశము కావ్యముంకు ప్రధాన ప్రీమోజనములని తెలుచున్నది. అందు ఆనందము గాప్యదా? ఉపదేశము గాప్యదా? అను విషయములో అభిప్రాయచేదముఱన్నను అభినవగప్తుడు ఏమాతము ఆనందమే పరమ ప్రమోజనముని నోక్కి వక్కాణించెను. ప్రీతి కారణముగా ఆనందము కారణముగా మానస్సుఱు కావ్యపతనము గావించు చున్నాడు.

భరతుడు మొదలుకొని పార్శ్వినాలంకారికుత్పెద్దరు భక్తిని నవరసములలో చేరిపుండలేదు. భక్తి థావమే యనియు దానికి రసప్రతిపత్తి ప్రెదనియు త్రైసి వైచిరి. నవరసములలో తొలుత స్తోనము దేలున్నను కాల్క్రమమున పత్రం రసము, ప్రీమోరసము, కత్తిరసము కూడ వోటు చేసికొన్నవి. ప్రకరణాంతరమున పత్రల రసము, ప్రేమోరసము వివరింపబడినవి. ఇక భక్తి రసమునకు వచ్చిన్నదో థాగప తాదిగ్రంథములు పెక్కు భక్తిరసప్రధానములై, పరితలకు నాలంకారికులరు కూడ

ఆవళ్ళు పరసీయములై, ఆనందసంధాయకములై యొచ్చుచున్నవి. భక్తి కేవలము
ఒక భావమే కాక రసాసందము నందీయగల భూపరాణముగ గుర్తింపబడి, స్తుతింప
ఖదినది. భక్తిరసమునందు తక్కుడు నాయక స్తోసీయుడు కాగా, భగవంతుడు
నాయక స్తోసీయుడగు చున్నాడు. భక్తునియంచలి తగవద్రతి తూపమగు స్తోయ
భావమే విభూతానుభూతాదుంచే దక్కుగా పోషింపబడి భక్తి రసముగ పరిణమించు
చున్నది.

భసంజముడు, హేమచంద్రీయు, మమ్మటుడు మొదలగు పెక్కుమంది
రాకణికులు భక్తి రసము కాదని సిస్థాంతీకరించిరి. ఇట్టి పూర్వులాహచికు లందరి
యంచును కొంత ముంచు చూసి కలిగి భక్తి విసంతముగ పురోగమించినవాడు
ఐగన్నాయుడు. ఆతము చూడ భక్తిని భావముగానే స్వీకరించి యుక్కను దానికి
విభూతానుభూతాది సామగ్రిగి సిద్ధీంచి త్యాగపతు చూత్రిము దానిని రసముగ
వంగికరింపలేకపోయెను. భక్తి రసమేల కారాడు? భక్తి రసమందు భగవంతు
ధాలంబన విభావము. రోమాంచాప్రీపోలాదు లనుభావములు. హర్షశోకాదులు
ప్యాథిచారులు. ఇందు భగవదనురాగరూపమగు రతియే స్తోయ భావము. ఇది
కొంత రసము కొండె భిన్నమైనది. ఏలయన భక్తికి స్తోయ భావము అనురాగరూప
మగు రతి. కొంతమునకు స్తోయుభావము వైరాగ్యము. తఃరెండును పరస్పర
విరుద్ధములు. భక్తి దేవతానివిషయకమగు రతి యగుటచే అది రసముకాదు,
భావమే యని భరతమని పరిమాణకరించెను. 'దేవతా విషయకమగు రతియు,
ప్యాథిచారులును భావమని చెప్పబడినది' అని ప్రాణిసిస్థాంతము.

"రత్నిధిపాది విషయా ప్యాథిచారి తథాంయితః

భావః పోత్తु....."

కావ్యవర్ణిలాశము - చతుర్థిల్లాశము - ర్మి. 35

అని మమ్మటుడు దేవాది విషయక రతిభావమే కాని రసము కాదని సిరసించెను.
రతి కామినీ విషయకమయును, భగవద్విషయక మయును రతియే. ఇందోక రతి
భావమే మరొక రతి రసమగుద విప్యూరముగానున్నది. భగవద్విషయకమగు రతి
భావమే యయునచో కామినీ విషయకమగు రతి తూడ భావమే అనవలసి యండును,

స్తోయ భావములలోనున్న రతి దేవతా విషయక మైన రతి యని ఏం యనరాదు ' ఏది రసమో ఏది దావమో ఏని వ్యవస్థా విషయపున భరతముని వచనమే మనక ప్రమాణము.

ఈచిచమగా నలంకారగాప్రాచారులెల్లరు భక్తిరసము కాదనియి భూవసేయిము సిచ్చాంతికరించిరి. ఈని వీరియందిరువురు మాత్రము భక్తికి రసర్వమును నంగికరించి ప్రాచీషుం వార్షములు ష్టార్చ్వ్యవము గావించి సవిస్తరముగా ప్రతి పొచించిరి. వారిలో ప్రభముడు "ఉజ్జ్వలసీలమణి" కర్తయు, పంగదేళియుడు నగు రూపగోస్యామి. రెండవవాడు పరిఖాజాచార్యుడైన మధుసూదను సరస్యతి. తూపగోస్యామి మధురము, ఉజ్జ్వలమును చేరుతో భక్తిరసమును సవిస్తరముగ ప్రతి పొచించెను. ఈకండు వివరించిన భక్తి త్రీకష్టగోపివిషయక మైనది. శ్రీంగార రూపమైనకి. దీనికి చిత్తద్రవము ప్రాముఖ్యము. ఇతరశ్రీంగారముపొదేయము ఇందు. కానీ గోపగోపి విషయకమగు రతియే ఉపాదేయము. అదియే భక్తి రస ముగ పరిణమించుచ్చాడి. రూపగోస్యామి భక్తి రసమును ప్రీపంచింపగోరి అంచే కదేశమగు మధురభక్తిని మాత్రమే స్నేహరించి అదియే భక్తిరసమని ప్రపంచించుచు ప్రతి ప్రమాచములకు తోసమ్మేము. గోప గోపివిషయకమగు భక్తిమాత్రమే భక్తి లైనపురు మ్రువుప్రఫ్లోచాది కొలుర యొక్కయు, జనకాండరీచాది రాజభూతయొక్కయు పారచనశకససంచనాది దేవత్తుల యొక్కయు, కుచేలార్థనాది సఖుల యొక్కయు భక్తి భక్తి కాక పోవణి పచ్చుచ్చాడి. భగవదాంశార్థితమగు చిత్తప్రుల్చియే భక్తి. అట్టి చిత్తప్రుల్చియందు మధుర భక్తి యసునది ఒకానోక శాఖికమాత్రమే. అదియే వృక్షము ఇందు. ఒక్కాక్కు భక్తుడు ఒక్కాక్కు విధముగ భగవంతుని భావించి ధ్యాపించును. ఒకండు వంపాంగసాహింథకుని మనస ఘలకముగ ముద్రించుకొనును. మయికము గీతిపదేశము గావించుచ్చు చచుచ్చుఱుఱుని ధ్యానించును. వేత్తాకండు తాను గోపికగ మారి గోపాలని విమలమేచకాంశము ధ్యానించును. ఈ విదముగ భక్తి రసము జాఫోపోథాఖంగ విస్తరించి కల్పలాథమై భక్తులకు భగవదనురక్తులకు ముక్కికాంతా కిరావంఱమును సమకూర్చుచ్చాడి.

భక్తికి సంశ్ార్థ రసప్రతిపత్తి కలిగించినవాడు పూరితక్తి రసాయన ఇందుగు మధుసూదన సరస్యతి. అతఁఁ ప్రతిపాదించిన భక్తి రసము సమగ్రమై

సూర్యకమై, సముద్రత్తమైయన్నది. అతఱు స్వప్నమాణముగా థక్కి రసత్వమును సంచోపించేశు. శోకము, కోరిధము, భయము మొదలగు భావముఱి మనకు దుఃఖ మొన్సగూర్పుగలవే గాని సుఖ మాపంతమైనను చేకూర్పులేపు. అట్టి భావములకుకూడ అనుభవమే ప్రమాణముగా రసత్వ మంగికరించుచున్నాము. శోకము చక్కగా పోవింపబడి కరుణరసముగా పరిణమించు యిన్నది. శోక మను భావము లోకులకు ఆనంద మొనొసిట విలయమైన విషయము. అయినను ఆ శోకమే చక్కగా పీచ్చింపబడిన జాప్యము మనకానందమే యిమ్మమైన్నది. ఇది అనుభవై కవేద్యమైన విషయము. ఇట్టే థక్కిరసము కూడ పెక్కమించే అనందింపబడుచున్నది. థక్కిరసము మిగిలిన రసములకంటే వేఱురెట్లు ఆధికముగ రస్యమాన మగుచున్నది. ఆట్టియెగ థక్కి రసము ఉదుసుఱ హిస్సాస్యుదము. రసకేవిషురెల్లు దేవతా విషయకముగ రతి రసమకాదసిరి. అది భావమే యని సిద్ధాంతికరించిరి. ఇతర దేవతా విషయకముగ రతి భావమే. ఇతర దేవతలు కూడ జీవులే తుగుకు. వంస వారు పరమానందము సీయణాలరు. పరమాత్మ స్వామూర్ఖుడుఁఁ శ్రీకృష్ణుని యందలి రతి పరమానందము నంచియేగలదు. అంటుచే రాసికి రసత్వమంగికరింప వలసిన వారు మగుచున్నాము. అంతేగాక కాంపాది పిషుయించుగు రతికిని భగవద్గుర్తికిని భేదము గలదు. కాంపాది విషయకములగు రసములచే ఆనందము కటగెదు. వానియందు రసపుష్టి లేయ. అందుచే కృంగారాది రసము ఐన్నియు నుద్రరసములు. భగవద్గుర్తి పూర్వరసము. ఆరసములు మిదుగారు పురుగుల చంచేచి. థక్కి రసము సూర్య కాంకి పంచిది. ఈ థక్కి రసమునకు నాలంచ విభావము భగవంతుడు. తచ్చ రిత్రీ లుట్టిపన విభావములు. భగవదాకార చిత్తవ్యుతియే స్థాయి భావము. అదియే భగవద్గుర్తి. అనుభావములు తత్కాలమును బుట్టిన నేత్రాది వికారములం. వ్యధి చారులు నిర్దేశ శంఖాహర్ణాదులు. ఇది పరమానంద స్వామూర్ఖుడుగు థక్కి రసముగా బరిణమొంచును.

పోతన అంద్రమహిభాగవతమున్ భక్తిశృంగారములు

7. భక్తి వైవిద్య ముం

‘భజ’ సేవామూం అను ధారువు నుండి భక్తి యను పదము నిష్పన్నమగను. సేవా ప్రీధాన్యము గం ఈళ్ళురారాధనము భక్తిగా పరిగణింపబడును. ఆసేవ ఈళ్ళురునితో పాటు తద్వేహముగా పరిగణింపబడు ఈగత్తునకురూర పరించును. అనగా జలోపమోగకరసైన రార్యుక్రమములు చేపట్టటి, ప్రీతి వైపరిత్యములు సంభవించినపుడు పీడిత ప్రకాసికమునకు ఊథోపకమునార్థమై నిర్మాణముతముగ కొన్ని పనులు నిర్వహించుట, దీనులను, రోసులను ఆచుకొనుట ఈ అన్నించిరి పుత్రి పంచు కోరకచోపుట సేవయే అగును. కనుక అది భక్తిలో భాగముగనే స్నేక రింపచును. త్యాగబుద్ధి ఈ అన్ని రార్యుములలోను అంతర్లీసముగ నుండును. “To Serve the Man is To Serve the God” “మానవ సేవయే మాధవ సేవ”, అనుఉను ప్రధానముగా గ్రీహించి రామకృష్ణపేరాము. సత్కాస్తాయి సేవా సమితి మొదలగు అనేక సంస్థలు ప్రకోపమోగకరములైన అనేక సేవా రార్యుక్రములను నిర్వహించుట మానవుల తెంతో సేవ చేయుచుచ్చాచి.

భగవంతుని ఇశీరమగు ఇగత్తును సేవించుకొనుట బాహ్యభక్తి అగును. ఈగత్తునకు అంకరాత్మగ నువ్వు భగవంతుని పట్ట అచంచల విర్మానములో ప్రపత్తించి ఆత్మర్పణము చేసికొనుట అంతర్వ్యక్తి యగును. భగవంతుని సర్వకాం సర్వాప్యంల యంట మానసికముగ అందిపెట్టుకొని యుండుట దీని ప్రీధాసలవణము ఈళ్ళునితో సెదబాటు ఒకవఱమేనియు సహింపలేకపోవుట భక్తులప నిత్యానుభవ సిద్ధము. భక్తియందలి వై విభ్యమును స్థాపించుపు పోతన సప్తమ స్ఫుంధములో —

“తను హృదాయపల సభ్యమున్ శ్రీవణమున్ దానట్టమున్ వందనా ర్ఘనమల్ సేవయి వాత్మలో^१ నెఱికయున్ సంకీర్తనల్ చిత్రమం యను నీతిమ్ముది శత్రు మార్గముల సర్వాఖ్యున్ హరిన్ నమ్మి స జ్ఞమలై యందుట తద్రో మంచురలంతున్ సత్యంబు దై తోత్తమా!”
 (అం. మ. భాగ. 7-167)

తర్వి గర్వము నుండియే చూగి కిథామణియు మహాభక్తాగ్రేసరుడు నగు శారదభగవానుని ఉపదేశమ్మతమును గ్రోలు సద్గుష్టమునకు నోషుకొస్తు ప్రప్తాదుఱు తన తండ్రియు అధర్మమార్గసంచారిప్రాగరిష్టమునగు పొరణ్యాక్షిషునకు శత్రు వై విధ్యమును గూర్చి ఉపదేశించుట ఈవిశేషములను ప్రచచించెను. ఇష్టము వచ్చిన పసులెల్లను చేయుట ఏటో ఒకసారి హరి, నారాయణ, గోవింద అన్నంత మాత్రములో ఉది శత్రుయుడాడు. వాడు శత్రుయునుగాడు. మొదట సత్యవీతమును దిఇదవ కతో ఆచరింప చలెను. అదియే శత్రుతో ప్రిభుషానము నాక్రీమించుచుస్తుది. ఐన్నులో తంము ఆలోచన, నోటిటో చెప్పుమాట, ఇంద్రియములతో చేయుపని - రు మూడుడును ఒకచో మండుటకే సత్యమనిపేరు. ఆయసను సిందు రాగద్వైషము లక్ష తాముందరాడు. పరుంపొమ్ము సపహారింపచలనని ఆలోచించి, అపహారించునని కోటిలో చెప్పి, అదరణ షూర్యకముగ అపహారించినచో నిండు ముకోవాక్షు-యము లు ఏకసూత్రనిబిబ్బట యున్నను నిది సత్యముకాదు. శాస్త్ర విరుద్ధమగుటయే అందుకు హేతుపు. కనుక శాస్త్రమీదితపైన చర్య కర్మవిషయముననే త్రికరణ శభ్య పాటింపఁణదిననో సత్యమనిపించుకొనుము. ఇది వీతముగ స్వీకరింపఁణదినపుడు అపరణ క్రమమలో అముకానని పెత్తు క్లిష్టపరిస్థితు దేర్చుయంచుము. అట్టి వానిని పుచుచోవిత ప్రియా పాటవములో పరిప్రేరింపుకొనుమ ప్రిత్యాయ రహితముగ క్రిలోగమింపుచూడే సత్యమాహి.

సత్యము ఇగచ్చక్రి పరిభ్రమణముకు చూలము. వ్యక్తి సంస్కృతాను ప్రణముగను, పరిరోధామాసికిషిపనస్తితిగతులరోని అముల్య దార్శిపూల్యము ను ఒడ్డి ఏర్పాడు నిమ్మాన్నతములను బట్టియు తనకు తాత్కాలికముగ సుఖముని కోచిన దానిని చేయ నిర్మాయించు ప్రతోభపు ఉండవచ్చును. కాని శాస్త్రమున కట్టి క్రిలోభములు ఏవియు నుండపు. అది కేవలము ఇగత్కాల్యాణ తాత్కాల్యముతోనే

త్రైలాలిక ఉర్క వ్యవస్థను నీడ్తింపును. అట్టి దర్జము యొక్క స్వదూహన చము ఎట్టివో తెలిసికొనక గ్రస్తిగా నాశరింపవోవుట నేల విషిచి సాము చేయ వేచుకాదు. తమకనే భక్తి లో ద్వితీయ పూనము శ్రవణమున కీయఱినది. దసలు విషయపరిష్కానమునకై శాత్రుఘ్నాతములను విఫ్కానవేత్తల భావమ్ములను అధ్యస్మింపవలెను. వినుగమ్మాపు పొందురించు అనేకానేక సందేహములను తలాముథప ప్రాతిపక్షమై వెత్తురిపోమయాలు నించి నించి నత్తుధమును భగవత్తు తుంబమైనదు రు.

ఏ శాత్రు మెహ్మెడ్ చెప్పగా నేను తమపదేశించినను ఆయపదేశముల నుమనకు ఇగ్ స్టూర్స్ క్రూర్ క్రూర్ క్రూ అగ్ త్యు-ట్రైచర్ లో కరణాగతియే సౌరభూత శాత్రుగ్గాంశముపోయి. అట్టే భగవంతునకు దాన్స్ ము చేయుట తక్కి సౌరపరంపరలో మూడుషపలిగా నిచ్చి బుంపబుసినది. సాధకుఱు మొదట నా రుణకిలీయాదిలవణవిరహితపైన అచుపహిరస్థాచితస్యూరాజిని ఉపహింపలేయు శాఖాచంద్రవ్యాయముగా నేటి రైక సాచమును, చూపమును నీర్మించుకోసి భగవహ్యార్థికి దానుఁఁఁ దానుఁఁఁ నికహంాలముగ ప్రవర్తించుట ఆశ్వసింపవలెను. ఫలవాంభ యిఁ సంచర్చనలో సర్కార్ క్రూర్ నిపిడ్డము.

తరువాతిది వంచనము. ప్రంచనమనగొ నమసోగ్రారము. ఇది భక్త్యుద్యుతులు నను భేదమును సమసీంపుడైసి యిరువురిని లక్ష్మీమునర్చు వ్రధానికి సర్కెపముగానే రెండు చేతులు ప్రోదీంచుట బలుగును.

తరువాతిది ఆర్గస్. గంభుము, పుచ్చము, అవతలు మొవలగు వరికరముల తో స్వామి గలంకరించి తనపడ్డ సుమఖునిగే జేసికోనుటు । యూషాచము. సాధరుడు తనలో సుస్వాధమ్మయ్ మొలిక్కు అహాంకారమును | వేసికోనువు భగవంతునిలో తనపడ్డ అనురాగమొదవునట్టు - అనగా భగవంతునట్టు ప్రవర్తించుకి ఈషట్టియులో సారాంశముగ రూఫమగును.

ఆమయన సేవయనునచి మరింత క్లిష్టమగునండము. సామాన
మానప్పుడేపని చేసినను ఏదో ఒక పచ్చాడనము నుదేంచి చేయుచుం

ప్రహీజన మనుష్యిక్కు నమంబోపి ప్రహర్తలే", అని కదా ఆరోట్లి ? ప్రహీజనము గృహించు నంతరయకు, స్వార్థచింత ఉన్నంతపయకు అచేయునది సేవ కాణాలదు. రీరయాత్రీస్వర్ఘాణమాత్రప్రమాజనకారి యగు స్వు ల్పి ఫలము నచిలమైంచుట వీళ్లములాడు. ఆస్వాల్పమునకు కూడ సాధకుము భగవంతునే ఆత్మయించవలెను నుక అంతమాత్రములో చోచమచేయ. ఇఏక నంతకుమించి సుభాగములవైపు ఒన స్నేహాత్రీము మట్టినసు, అపి సంగొమునక, అలసభ్యమునకు దారితీసి తక్కికి చఱల్పుపుటిస్ట్రీ యగుము. అన్నిదికి స్వికారునే నమ్ముకొన్న తక్కురు కర్మాను శరముగ సంభవించు శారీరకమానసికట్టేరములను నిషారించుటకు కూడ భగవంతునే శ్రీయించక తప్పదుకదా ! తావన్నాత్రీవాంశాపర్యాప్త్యధికములున చర్యాయే సేవ మగిను.

పరమేశ్వరుని సేవలో మునిగియుండు సాధకునకు అపరిచోర్యాముగా అండవలసిన మరియుక విశిష్టపుణము ఎలుక. ఇది వ్యామోహము నుండి మానవుని పొటును. దృశ్యమానమైన తండుగత్తంరయు గుణార్థకము, పొంతదౌతికము, జీకము అనుసను దీనికి హారములో దారమపలె అంతర్భీనముగనుండు నిధిష్టాన తన్మము కాళ్యాతము అని గుర్తించుటయే భూసము అనుభయను. ఇది కలిగిన వహ వినశ్యరప్రాపంబికతుచ్ఛఫోగపరంపరపై సింక అట్లాడ యొట్లు బదుపును ? ఇయుడుఖిచేచొనుదర్శనమే ఎలుకట వలము. ఇది సిద్ధించినంతనే దీసి సంటిట్లుకొని నిరంతర భగవత్ప్రాణానుభూతి చేతిగోచర మగుమండును. ఇట్లి స్త్రీ చ్చి చ్చిన పిదప సంచితము, ఆగామి అను కర్మవిఫాగములు భవోన్మాములు కాకుండ నే ఖ్యాగ్నిదగ్గములఱు, ఘలానుభూతిచేఁగాని నశించసి ప్రారథ ముక్కుచే మిగిలి, వీహాపతనానంతరము కై వల్యాస్టీ కరతలామలకిమగిను.

ఆత్మలో నెఱుక మచ్చిల్లిన పిదపకూడ అప్పుడప్పుడు మాయాదేవి వేసిది చ్చులలో తగులుకొనక ఆనంగుడయి, అనహంకారియై, అనశరుతము ఖాగయూ కై రాకికకర్మాచరణభూము కారాయ. భగవన్నామునంకి శ్రీనాపరుణై ప్రియై దముపోసాగరకట్టోలహోతావిహరమాణమానసు¹ దగుమందవలెను. భగవన్నాముము విసరసందర్భసర్పోత్పర్యాకారి యగునట్లు బిగ్గరగా గాసము చేసికొనుచుందవలెను. సంకీర్తనధ్వన్యాయపులు వాయువాహితములఱు అవి పయనించినంత మేర సకల

ప్రా.విషాదములను వారింపజేయును. ఇది రోకల్చాణపర్యవ్యవస్థ. ఇక సాఫరికల్లో మనస్సు కేవలము నామసంసీర్చుటూచే ఉగ్రముయి తయండుటచే, భోగమచసంబంధ నంకర్మాంకురము పొదసాచుము. ఒది అతోద్దరణపర్యవ్యసాయి.

పైకి సుకీర్తన లొంతసేవ చేసిన పిలుప కలిగిన అలసటవలననో మరే యాదిర హైక్వాలిసంపదానో సంకీర్తనము కళ్ళపైచ్ఛనపుడు భగవత్పూరంబందచయిన చింతపునంచ నిమగ్నముఱ యుండవలెను. తన స్వామ్యము ఇగత్తు కాచుగనుక దానితో బక్కసంభావన వీడి తన స్వామ్యమేలో అట్టి చిన్నములిరోనే రాళ్ళత సంబంధము పైట్టేకొని పొపారహితుడై యుందుట ఈ చింతనమునకు ఫలము. ఇది భక్తి ఖముంలో చిప్పివరిది. సాధారణముగ మనస్సుడకు ప్రాపందిక దోగముంను గూర్చి చింతించుట అలపాటున వనియే అగుటాడే అ చింతనాణ్ణసముఱు అప్పుత్త షుండి మరల్ని పసుప్త మీదకు ఉరల్చుట సాధకుని కర ప్యము.

ఆట్లు నవవిధకతక్కి నాటనములకోనేను పూర్విన మహానీయుడు స్వాయంబుగచిన్నయుండై వ్యాపారముది పూర్వమిహం పూర్వమాత్రాత పూర్వమువచ్చాడై,” అంట ఉపనిషత్ వాయువ్యాపు అనుభవ కొర్కెలకుమాగచ తలికికాని ఇగస్త్రునువలి ప్రిత్యుథమపురుండును భగిపదిగ్యమాతి నాశ్చాయ్మిదిలి రి తలేకభాషనరోనే ఇగశ్యేవపూర్వ చేసికొనును. పొణహావస్తలో విష్ణువీయుండై ఏలాంఠత నపేటిందినను. సిద్ధావస్తురో అన్నిందికి ఆలీర్చుండై దుఃఖిపెర్చివసేనాఖరంపరుండై సంకతించినమాక్రాంతపూర్వాత్మకాడును.

ఈంక సవిభాగమైలలో “తనుహృద్యాచ్ఛల సభ్యులు” ప్రప్రశ్నలుటా షుఖ్యముగా మొదట చేర్కానిసమి. తనుపునకు హృదయమునకు థాడకు సంపంచించిన ఏకత్వమని సత్కమించును. ఉక్కుమునందలి అంగములలో సత్కమే అగ్రగణ్యమైనది. రామాయణకావాయకునైన శ్రీరాముడు, శంఖారతకథానాయకునైన భర్యరాజు కూడ నిజాంశివములో సత్కముసు పట్టము గడ్డిస జుహనియును. మన ధాగవర ప్రప్రథమన్మంధమంచే భర్యసందమని ప్రసంగి వచ్చును. గురువభఱసితప్పుథానిదాఫు చంద్రప్రాయుసమాసనుయగు నాతము అస్మితము నాగ్రజుంచియే గురువచ గాపించితి నని కమంగా దుఃఖిలైసు. శ్రీప్రసాదు అశనిని థియ్యుని వద్దపు గాంపియెను. థియ్యుధాతనికి రాజదర్శ ముఖచేంచి చేతమందలి కంఠు దిండుప త్వసైను.

ఆతోడా ప్రయంచిన అసత్యము ఆభాసమైనదే గాని నిజమైసదికాదు. ఆభాసమగు అసత్యమువలన నాకని ఈసత్యాచేష మంచిలేదు. లేనిదోషము వాపాదించుకొని వ్యధచించుట థిరుల కుచితము గాదని ఖీప్పుడాతనిని మూదలించెను. థర్మిలుడు అసత్యమువకు వెఱచినట్లు అవమృత్యుమనకు కూడ వెఱచినవాడు కొడు. సత్యపత పరిపాలనాయకుడై ఆతోడు నీకి విత్త ముహర్లో బ్యాసిమత్త ముదని పేరు గడించి కృతార్థావమ్మెను.

సత్యము నెట్లే సహాక్రియంచిన మహిమహూలలో శ్రీరాముడు వ్రిథమ గణనియుండు. ఈపని చరిత్ర ఏమనస్కంధములో నందముగా నిబంధింపబడినది. ఈతెడు నిత్యసత్యాచ్చిత్తు ప్రతికంచరకోపానవాపినిర్విలస్యాయుమై కాలము గడిపెను. ఇందు రాముడు పెక్కు చెట్టు సత్యపత్యుము, సత్యసంపండు, సత్యపరాక్రముడు, సత్యసమ్మితు అని ఈపిధముగా సత్య దీ కూడ త్వం ద సిప్రస్తుతించుకి యిందెను. సత్యమే అతని బలము. సర్వమే ఆతని తేజము. సర్వమే ఆతని విషయము. ఇంచ్చుకిర్చును సంహరించునపుండు, “ఫొర్మాష్ట్ సత్యసుధగ్య రామో దాచరికిర్ణాడు,” అని ప్రతిశ్లేషిసమ్ముసు తత్తుంముగ రాపణి మదసు నట్టువు నిబంధింపబడినది. శ్రీరాముడు ఆశరము పచాంచిన థర్మమనియే గాక అప్తి వహించిన సత్యమని కూడ చౌన వెంటంగేపలనిటుమైన్నది. థర్మమనకు సత్యాయితకు గల థైవము అథేదము కూడ ప్రకటచాంపరమువ చెపరించుబడియున్నది. థర్మము ఎలనే సత్యమును ఈపరోక్షమానకు కుచురై దిన్నో సమపుంచుచును. అందు ప్రేదరి దిత ముడించు ఈలోకములో ఆసి ద్వారమునకు వెట్టు ఉన్నలును. ఈరెండ చంద్రములు స్వక్రమముగాంచు ఇండి అవక్రిగమనమనకు భూఢక్రిమంచెంచున తిరుగులేదు.

రెండపథక్తి మాగ్రము శర్వపాపు. ఈచిచయమాదు చూడ థర్మరాజు చ్ఛిఫమగయ్యా తంపమన్నాడు. ఆతోడు చంప్రెండెంట్లు కారణపులలో పశరాసి జన్మములు గుడిచెను. ఆసమయమంతరము ఆతెడు థమ్మలతోదము, మున్ముము తోదము గడిపి సత్యముల సూంగశత్యముబే నిరంతరథర్మిల్చవజీలుమై కాము గడపెపు థర్మము యిప్పియు సచ్చిదానంద స్వరూపుడగు థగపంకుని సంపద్యోజిష్టములన చక్కగా నిరూపించి చూపించును. ఆ విచేషములు వినుచు నిరంతరథర్మించునుఁడు

కాల తేవము గావించు ఆతము పంక్రీందేంప్పును పండ్రీంయ నిముషములవలె గడిపి కృతాప్తాదయ్యెను. పిమ్మట కూడ శ్రీకృష్ణుని సాంగత్యముచేత ఆతము ఎన్నో రహస్యములు విని పాటించి కృతాప్తాదయ్యెను. మరియు బీమ్ముని వలన వారదాదుల మలన ఆతమెన్నో ధర్మములు దిని నిర్వుల రిత్యాదయ్యెను. ఆతని కృతాప్తమునకు అతని వినుకలియే తొలి కలిమియై వెలుగందెను. రథమస్కృంధమంచ వెన్నుగో రన పిన్నుటనాట పిల్లలస్క్రోవి చల్లగా నూది ఉప్పములకు చల్లదనము వెల్లిగాలైను. తుపాటులు మరచి తిండితిప్పులు విడచి పిల్లపొపం గడజి గోపికలు గోపకాబలు కూడ లెక్కకు మిక్కిలిగా పరుగులెక్కకొన సంవానందనంబోహసంధారించి యెను జ్యాంధావనమున సందనందనుని వేఱుగాన్నక్రమముచే కర్మపుటముల ఆసందామృతరసా జ్యోధనము గావించి చరితాప్తాలలురి. వేఱువోక బ్రిహ్మగీతము. ఇది చెవి సోకిన వారికి ఎదతూకిన వారికి ఆందరికి సందనందనుటు అమందాసందమునే విందు గావించెను. ధర్మములు వినుము, వర్ణించుత ఆక్రంంచు వారికి కలిగి కైవల్యమే వేఱునాదము చెవి సోకిన వారికి చూద్ అఱ్వోకగా చేకూరెను. ఇది యంతము శ్రీపతమంచు అంతర్మాగమైన విషయమే.

భక్త్యంగళులలో ధార్మయము మూడవపది. భక్తుడు భగవంతునకు దాసోటచూచుని దాన్యము నెఱపువు క్రమమూగా ‘సోటహం’గా పరిజమించును. దాసోటచూమనగా నాపరమాత్మనకు నేఱు దానుభుము అను ఖావము. ఇది దైవతము. సోటహమనగా నాపరమాత్మయే దేశ అములూచు ఇది అద్భుతము. భక్తుడు భగవానుని తలిసికొనుపుటి, చూమనపుటి పడస్తితి దాసోటహము. ఆతని యందు ప్రవేశించు నప్పుడి పరిస్తి ‘సోటహం’.

పుంచున్స్కృంవనున నెఱించిపేఱకిన భరతుని కథ ఆసత్యమునకు పురుషు. ప్రభున్నిప్పుడెగు భరతుడు మహారాజు పూరిణాపోరమందరి లులాటముచే పుటమిష్టుచుటై హరిణముగా పరిణామించెను. ఆసందరుణస్కులున బ్రిహ్మన్నిప్పుడగు బ్రాహ్మణానిగా జ్ఞేయించెను. ఆహారము తారములు విస్మించెను. ప్రారణ పరమున తనకు సుక్రిమించిన బ్రాహ్మణుల ఇన్నుమున కాని, బ్రాహ్మణీక్య నిషయందు కాని, కర్మాతీత నిజస్తుతియందుకాని తస్మాము కౌండక అహంకారమును చేయు

చేసికొనసియక అనంగుడై ఛీవించుచుండెను. నిరంతరబ్రహ్మనిష్టానిష్టులమనస్సుఁడై నిజశరీరయాత్రీ నిర్వహించుచుండెను. సంగమ పెంచుకొనుటచే తనకు హర్షము వాటిల్నిన దురవస్థ సెయింగినవాడు కాపునే నిరంతరబాగచూకుఁడై నిజదేహపత్నా వదికముగు కాలము నసంగుఁడు వెటంగుమ మారు నవలింగా నతిక్రమించే దొడంగెను. అంతలో నొక మహిళాదాశివెంఱది బంగరు పల్లిలో దేశాంతర మేంగుచుండెను. బోయా ఠంసియుండిరి. ఛిన్నదగు భరతుని గని యాగని లా శిలికా వహనమున నిచ్చెగించిరి. తరువు ధారాను లక్ష్మీసేయక మోయు చునేయించెను. అంతలుయు మోయుఉతు సీరసప్రాయముగు నిజశరీరము సమ్మర్ము కూడుండెను. మార్గము విశుముగా నుండెను. కాణ్ణు పటపడ వదంపట పల్లి కుదుపునకు కారకుఁడై రాజున రచ్చాగఱుని కోపమునకు కారణమయ్యెను. ఆరుఱు సీఱు గప్పిన నిప్పువలె బ్రహ్మానేయు కప్పువదియుంపుటచే నిచ్చెయే యమకావి రా జాతనిని నించింపదొగిను. ఒక తిట్టుగాక కోచ్చికి చచ్చిన తిట్టిల్లదిద్దిను. అ యవమానము ఆ నింవ ఆ శిలికావహనభార్త ము సహించును సత్కృతమయ్యించై ప్రాతిఫలాపేకలేని యామోత మోయుచునేయించెను. అంపాటులేని పరియగుటచే సరిగా చేయఁంకుండెను. ఆ రాజు కూడ తక్కుల్లాఖాపేవకో నేఁగువాడు. అ మోగి వాగముతముచే తన యథానము లొంగగా ఆ కింక దిగ్గ సురికి అపచి పొదములకు హైకిల్లి విషమ్యుఁడై తత్త్వ ర్మాణింగము. అప్పుడు దాసర్త్తి మహాత్ముతికయముచే శాంత్యారుఁడైన మహిమాగింయ్యిండు. దానశ్రువునకు తక్కుం గచులలో అగ్రిష్టాన మొసరిన అవభావ కంఠఁడే.

థక్కి యందు పించుటి లుంగము చుచ్చము. ప్రోపి, చుంటి మొదలగు సాధ్యులు, ప్రభ్యాయులు, ధుర్విషుయ మొదలగు దాలభిత్తులు చూడ వందనముచే నందనందను దయావిశ్యేము చూరగానిరి. చర్యము, స్వర్యము, వందనము, ఆర్పము కూడ ప్రాఘాథక్కి విశేషపరిపాకముచే పరిణతినొంది నాచకు నకు రుదీయపురుచ్చార్థమై భవము కరతలామలకము గాచించును. ఈ యంగము అన్నియు వింగదింపునను, విషయపరిక్షాసమునకు కోహదారులగునే కాని విదివిగా నెలకొని యుంచునవి కాపు. ద్రౌపది అధర్మవిజితయై కారపులచే పరాభమించయైందు. శ్రీమృండు, విదురుడు, గురుతుల్యురు అమెను రషింపుకపోయారి. అప్పు

విక్రమ సనాయంగు నాచులు కల్పియుండియు వారానెను రషీంపోలక పోయారి. ఆమెకు దిక్కెవ్వురు లేకైరి. ఆచన్చు శరణ్యోదగు హరిని దబంచి ఆమె చేయలటిటి వందనము గావించినది. వందనము అహంకార వినాశనమునకు చిహ్నము. దానికి గుర్తుగా మనము చేయుట లోడించి నమస్కారము గావించుము. ‘న’ అనగా షిఫ్టుయు. ‘మ’ అనగా శిహిదు. సమస్కారముగా షీవుహృద్య సమైక్యము. అహంకారము నశించిన వెంటనే షీఘ్రసతు శిశ్చర్థు స్థిర్మాత్రులై సార్థక్యముఁ ఉకొర్చుము. శిశ్చరి పొందిన తరువాత షీఘ్రసతు పొందవలసిన దుండరు రోకికము లగు సమస్త వదార్థములు నాతడు పొందినపాటి యసుషుస్తుడు. ఆ ఏరపుని పౌరీపు ఉథించిన పిమ్మట సాధకునకు ఆధికముగా పొందవలసిన వదార్థ మేదియు క్షస్యించదు. మహసార్దీయగు దౌర్యపది ఉంచిఫమగు వందన ప్రక్రియుచే సంద తసయని కృష సందగ్గిను.

మనము భగవంతునకు ఇహసంచేక శీయనక్కాడ లేదు. మన వ్యాపారములో లాభ ఏమయక్కుఅలేదు. అట్టే కుంతిదేవియు కృష్ణున కేమియు సీయలేదు అయిని కెల్లప్పుము వావనముగావించి మనస్సులో కొల్పుండెను. ఆచన్చుయగు పామెకు ఆపన్చుశరణ్యోదగు శ్రీకృష్ణునకు నవిభాష్యమగు సంబంధము నెలకొనెను. ఆ సంబంధము క్రీమిక్రమముగా పరిష్కారపోంచి యాసురు జ్ఞానము కరుతామలక మయ్యును.

“శ్రీకృష్ణ ! యచుతుషణా ! నరసథా ! శృంగార రల్చాకం !
లోకప్రాపో నరీంద్రపంశ దహనా ! లోకేశ్వరా ! దేహా
నీక ద్వాప్యుం గోగణాత్రి హరణా ! నిర్వాణ సంధాయా !
సికున ల్యామెక్కెదుయ్యింపవే భవలతల్ నిత్యానుకంపానిధి !”

(అం. మ. ఖాగ. 1-109)

భక్తు వియోగముచే ప్రారంభమైన ఆమె ఛీవితము కొడుకుల బాధలతో తుమిలిపోయాడ. వారికి సుఖములు కట్టబెట్టువలిస్తున్న తపనతో వామె చెవస ప్రశ్నాన మారంభ మయ్యేము. క్రీమముగా భక్తిలతానియధుమగు బుధిచే సామెతు మోహంలక్కా విశ్వేషన మయ్యేము. కాల్పుకుమముర పొందవులు విషయలష్టై సాధులై కురుషమహసామూహిమును వారసులైరి. దానితో వామె కోర్కె నెరవేలలేదు. అదియే

దమత్కూరము. మనమేవైన నొక వస్తువుకై తహతహలాడు ఉండము. కర్ణ వళమన, లాలక్రీమమున అది మన చేతి కండున. కోర్గె మాత్రము తిరిక లెవ్వె గాని దానికి తీరుగ సంవించదు. ఆమె కోరిక తీరెనే గాని క్రీమముగా అపొకు లభించిన చరిణతితో ఆమె మౌహంలతంను హోలగించు మని మారిని ప్రాథించెను. అపొకు పొండతులందును, యాదవులందును మమతారము డొండు. ఆ మమతారము లోగిననే గాని యామె శ్రవణబ్రీమాదయవనికాసందోహావిచ్చేవనము కాపించుకొని సమచిత్తమును చిత్తగింపుఱాలు. దానికై యామె శ్రీకృష్ణ ప్రాక్తయించి కృతార్జు రాశియ్యాను.

థ కీ లైదవ యంగము అర్పము. అర్పనతో నెందటి భూత వరితాథ్యలేరి. వారిలో నంబిష్టుడు ప్రీతముగయ్యాడు. అతడు మహారాజు రాజుల్లి. ఘూషక్రీమంతయు తన యొల్దిగి క్రిందకిపడ్డయు. అందరి సంపదంప్రియు తన స్వాధీన మయ్యాడు. అతడు మాత్రమూ సంపచ్చం అధికుయు జాలేయ నిరంతర జాగుకుటై సభ్యుడిని వైష్ణవార్పుము గాపించెను.

శ. “సవ్చదీపవిచాలభూభరము దోషస్తుంధంబులోం ఖాని సం పొర్ప శ్రీయుటై మహావిభవ సంపచ్చాయిరిం గర్చి దు రాయాప్రిం డెందక వైష్ణవార్పునల మేరం గాలమం బుచ్చుయ్యన్ సుప్తిం రేందక యొప్పె సభ్యుడిగిర్భూం దుంబింధం మిలన్”

(ఆ. మ. రాగి. 9-81)

విష్ట సమర్పనమున తన సర్వస్యము సర్పించిన యా కష్టాఖాని కష్టానమగు శాం సుఖము కైవసమయ్యాడు. క్రిమయుగా వాతడు మనా సన్ముసిదచి వురచుండు; అంతిష్ఠరమందును తగులాట ముఖ్యాగించి గోవిందవదార్పునారచుటై యుండెను.

అ. ‘అతని క్రిందముకై హరులంయిగయలంయ ధనము లంయి గేరివసములంయి బుచ్చుప్రిందు బంధుమొప్రుం యంయు బురమునందు నంతిష్ఠరము నంయి’ (అం. మ. రాగి. 9-8)

అందరీఫని భక్తికి సంతసించి విష్టు వాతనికి నిజ వక్రిము కాన్చు-వెట్టెను. పిండ నాక సంవక్షుర మాత్రము ద్వారచీవతము గావించి హరి సమర్పసము నలి దావాదికములు నిర్వాతించి పారణ కర్మశ్లుపై యుండగా నాతని కదకు దుర్మాసు దేంచెను. రాఘవని ఘోషించి తనతో భేజనంయన కంగికరింపజేసిను. అతడు స్నానావ్యాప్తమై నవి కేగి రాధాయెను. ద్వారచి చనిపొచ్చెను. తపసి రాధాయెను పండితు లా రాఘవు నలిలంబులు సేవింపుమారి, అతడత్తే గావించెను. ముఖపించుకై కృత్యును ప్రయోగించెను. విష్టు వది యెతింగి వక్రిప్రిమాగము గావించోను. చక్రి చూ కృత్యును దహించి మార్యాసుని వెందు నంబెను, దుర్మాసుఱు అచ్ఛి విష్టుపుప్రాప్తుమార్పులను కర్మాచార్యుచ్చెను. వారావక్రము వాపలేకపోయరి. హరి నిని వచ్చుం వైభవ నుగ్గియెచెను. అంఱలీ ఎనే శరమాచేష మని దుర్మాసునకు లుద్ది చెంపును. మర్మాము దంబలీశు పూవములుపైబుడి చత్రానంశ్యాంమాలికల కావితాప్రక తప్పించుచోని ఏముకు జీస్కుదాయసి తన దారిని లాకు చేయెను.

భక్తినకు భగవంతునకు గల సంబంధము విష్టువే స్వయమగా పేర్కొనెను.

అ. “పాచు మేయారేరు పూథచ్చుఁడగు వాయ
కృత్య పంచల తెక పరమ గతిము
భక్తి పోచుఁ జింపేఱల పెంతు వెనువెంట
గోప్త వెంటుఁ పోచుఁ కోడె తంగి.” (ఆం. తు. భాగ. 9-1 8)

క. “సూతేషము వ్యాపులలో
సాతత్త్వ యుంటు వారి నందు జనులతున్
ప్రాతిక్రియ భక్తి సమ్మాను
శ్రీ మాచండు చెయించు సిద్ధము సుమ్ము”. (ఆం. తు. భాగ. 9-124)

ఉమాపత్ని పూర్తి తస్వసు భక్తి లక్షగల సంబంధము నథేదము వక్కగా కార కీచును. హరి సముక్కూవావరతుఁడున తక్కుడు హరిగానే శేషించుచున్నాడు. ప్రమాణించాడని హరికి సభేద మేక్కుషుటచేవనే యాతని వక్రిమే స్వయమగా వర్చించింపును. అతని పొర్చుసము మీరనే వక్రిము వెనుదిగిపోయెను.

శక్తి యందలి ఆఱవ అంగము సేవ. భగవంతుని సేవించి తరించిన ధన్యోపంచతో గలదు. వారితో నక్కారుఁడు ముఖ్యుడు. అక్కారుఁడు క్రూరుఁడును కంసుని యొద్ద మంచిగా పనిచేయుచు ఆతని దుర్మాగ్రము తం కెక్కించుకొనుకుండ సద్గుణసంపన్ముఁడై హరిసేవాపరాయణుఁడై శాలము గడపెను. యాదపులం దక్కారీరుఁడు సజ్జన మూర్ఖున్ముఁడై ధన్యోదయ్యెను. కోమల మగు వెదద, వినయ సంపన్న మగు వర్తనము, గుణవేణ్ణు మగు చిత్రము పీనితో నాతడు సార్థకనామ దేయుచు దయ్యెను. కంసుడు దుర్మాగ్రుఁడై రామకృష్ణుల హింసింప నెంచెను. వారిని తోడి తెమ్మని అక్కారుని ఇంపెను. రామకృష్ణుల అలపరాక్రమములు, శక్తిసామర్థ్యములు కూడ అక్కారీరుఁడెఱుగును. ఆతనికి వారియెదల అప్పారమగు వాత్సల్యము, అనస్యమగు భక్తి. భక్తుఁడగు తనకు భగవంతుఁడగు కృష్ణుని దర్శించి, స్పృశించి, సంఖాచీంచి తోప్పుని వచ్చు ఖాగ్యము కల్గినని అక్కారీరుఁడు పరమానంతథరియుఁడై గోకులయున్క కేంగెను అంచు కృష్ణునిఁ జాబి ఆచండము చెంది ఆతనికి కంసుని ఆవేశము వివరించెను. రామకృష్ణుంచు మనసార ఉపలాలించుచు నుపాసించెను. ఆతనికి వారియందలి భక్తి ప్రిపరులు అధికమై ధ్యానమచ్చర్చియందు ఆతడు ఏమి చూచినను అందే నందనందనుడు కనుపించు సేయదొడగెను. రామకృష్ణులను వెంట నిషుకోని యాతడు రథష్టుఁడై ప్రోందంగెను. సాయంసమయమున ఆతడు సంవ్యాహార్యుచు నదీ ఇలముల స్పృశించెను. అందు రామకృష్ణు లాతనికి దర్శన బిచ్చిరి. ఆతని సేవ ధ్యానముగా పరిణమించి తర్వాతమునే రామకృష్ణుల దర్శనముగా పరిణమించును. అట్టే వల్కోన్మథమైన ధ్యానమే శాలక్రిమమున ధ్యానముగా పరిణమించును. జ్ఞానికి భగవంతునక భేద మిసుమంతము లేదు. అక్కారునకు సేవ పండినది, ధ్యానము తుదిరినకి అని నూచించుకు నిరద్రుననే ఆతడు సీటిలో దగ్గించిన రామకృష్ణుఁ ప్రతిభింపములు. అక్కారీరుఁడు సీటిలో జాచుకొన్నది తన ముఖమును. సీటిలో కన్చించవలసినది తన ప్రతిభింబమే. శ్రీకృష్ణుని ప్రతిభింబము కన్చించుటలో రమాక్రించున్నది భగవంతుడు మింబము. యీప్పుఁడు ప్రతిభింబము. కృష్ణుఁడు వింబము. అక్కారీరుఁడు ప్రతి వింబము. ఆ రహస్యమును దర్శించిన అక్కారీరుఁడు సీటిలో రస ప్రాచించినమును చూడగల్గిను. కీటకము భర్మించు మట్టు తరిగి భ్రమరముగానే శేషించిసట్లు అక్కారీరుఁడు శ్రీకృష్ణుని సేవించుకొని శ్రీకృష్ణు నిగానే శేషించెను.

యాచప్పలంచు అక్కారునకు సాటి రాగల త్రీకృష్ణ సేవలుడు ఉన్నపుడు. ఉన్నపుడు కూడ చిస్కునాచి నుండియు త్రీకృష్ణ ని సేవించును అన్ని ఆదరము ఔల్పల్పి చవిసాచి భమ్మలుతప్పేను. త్రీకృష్ణను అంతరంగికములగు సమస్యలు చచిన్నప్పుడు వాని సాకాలు ఉప్పునిలోగాని, అక్కారునికోగాని సుప్రిందించి వారి శేవలు సద్గులివైశాగము చేసికొనును. రహస్యముగా నెక్కిఇత్తేనను పంపలని చచిన్నప్పుడు కూడ వారిలో పోటకిని పంపించుచు వారికావలయశారకు, దయ్యెను. జీహుని బంధించునపి కామక్రించములు. ఎంత స్కంధాండైనను వానిని పూర్తిగా విశర్మించుపేము. ఉప్పుకు కూడ ఇమంపక మంచి విషయములో నాక పర్మాయము తం చిప్పుతేనే పడును. ఈని త్రీకృష్ణాన్నిభూముచేత ఆత్మ దా కామము నుండి ఒయిటపకి కృత్యుడు కాగలిగేము. ఉన్నపుని ఎల్లివిధముల ఉన్నరించి రక్షించినది త్రీకృష్ణ భగవాను. చే.

త్రీకృష్ణ సేవటలో సంస్కరించుట వినఱాను కేవు. అతడు ఆతమాన ఒకద్వారయముచే త్రీకృష్ణవి ఎల్లావేళల పహాంచి సేవించి భక్తుల్లాగ్రగమ్మ దమ్మను. ఎల్లాపేళాలు కృష్ణను అగ్రిగామిస్తే తన ఉంపుక్కిమములను సాక్షకము గామించుకొనేను క్రిప్తము ఈ సరహానురున్నావై బాధి వెదులనపుడు సత్యభామా త్రీకృష్ణ అను అతడు ఘుషములైనై మో సూనిపోయి అవకర్మను పరాక్రిమముతో రక్కసుల ఉక్కాచంగించి దిగ్రిచించేను. త్రీకృష్ణనకు ఈచండు కేవలమైక వాహనమే గాక అనేక యథాక్షరములలో చుట్టిఖండించువరి నెడలేక పిక్రిమించుడు సేవించేను. ఇంటబీ సేవటించు మార్కో కు లేచు గుండకనే విస్త్రోలయించిందు ఉణాలేకి మనము మూల విచాష్మాకు ముంచు గచ్చుత్వంచుని విగ్రహము అవలోకించి ఆతని యసుమతి కోడనే భగవాన్ కమున కుపుక్కామించుము.

భక్తుగములలో నేడవది అత్యలోనెఱుక. అత్యలో నెఱుకనే అత్యాన మంచును. కట్టిపు క్రమపరిణామచే పూర్వగతమగునది అత్యానము. ఇదీ ద్వారాయేకి ‘ఒక వక్రమపై’ ని ఉదాహరింప వచ్చును. గలివక్రిపరి రాజునాయి రచుచువుచై రఘుతను చ్యాషించుట పరిపాలన చౌగిదెను. అమరీగ్దుని నిర్దించి తప్పగియు నథిపైయించు అశ్వసేధాదులు శాస్త్రిక్తముగా నిర్వహించెను. అతడు గావించిన తీయతాంశుముమ విధివిధితములయ్యును శామ్రకర్మలగుటచే ఆపనికి ఉండ్చొచ్చుటగాని చొచ్చేయుటు కాలేదు. అతడు గావించిన కముపులకు

లోకములు, లోకఫులు, లోకేషులు కూడ తయారాంతర్లే తల్లిదిల్లిరి. అట్టి కామ్య కర్మలు గావించుచు కూడ ఆతిడు భ్రాహ్మణులు కైవసము గావించుకొనఁ దొంగెను.

ఆతిడు స్వదర్శనికరుడై యుంచుటచేతనే ఆతనికి భ్రాహ్మోదయమయ్యెను. అతనిని నిర్మించి లోకములను కాపాడుకు, ఆతని సుధరించి శక్తి రకుణము గావించుకు త్రీహారి కనలార క్లేషమనుతచించుట తప్పనేడు. వెంటనే ఆతిడు వామనమూర్తి ఇంచుసంతాన చేతిపోరి శరీరుడై చూచుట తోచనే సమస్త పౌరీఃఖలను అనందింపఁ జేచు సౌంధర్యమునకు, లావణ్యమునకు, మాఘర్యమునకు, గాంథిర్యమునకు ఉత్సత్తి స్తానమై వామన రూపములో నవరతించి బలిప్రక్రపరి కథకు చరణుతయానపరిగ్రిషణమన్ముఁడై వెళ్లెను. వచ్చినవాఁడు నిక్షపు వడుగు కాఁ దనియు ఇతిడు త్రీహారియే యనియు విత్థాసచ్ఛలమున తస్మి సింపి వచ్చే ననియు బలి ఎఱుకచే గ్రహించగలిగెను. ఆ ఎఱుకచేతనే ఆసు క్రిష్ణరకి భక్తుఁడై ఆతిడదిగిన మూడుఁడుగుల పురుషుని విధువాఁ కషకతో సతంని సంపత్తి సావచుగు నకు దాన మొనంగెను. ఆదానము సౌధారణమైనది కాదు. తస్ముపాలిన దర్శనము మొదలు చెడ్డ బేరచు అన్నట్టు అర్పణానిహోతుభూతముగు దానమును సెంతటి అవి వేకియు గావింపఁడు. భ్రాహ్మవిజ్ఞానముల పారమ ముద్దును వాఁడుగానునే బలి అట్టి దానమునకు టడిగట్టి కట్ట కథవటి పురుషార్థము చేపట్టటలో కృతార్థు దయ్యెను.

తనుపు లాశ్యతములు. మానవుడు ఎంతటి పాఁడై నను మృత్యు యివ నికను దారి నదువి జాలఁడు. మానవుఁ మాధవుని గావించుటకు ఆయుగ మొక్కఁ చే సాధనము. ఆయుగము చేతనే మానవుడు యక్కి కాముఁడై మాధవుడు వచుమన్నుఁడు. అహ లోకమున క్రితికండె శాశ్వతమైనది లేదు. అట్టి ఆయుగముయొక్క గట్టి తన మిట్టెదని బలి పక్కాఁచేయటలో బాచిత్య మున్నది. పంచిన ఆ జాజేంద్రుని మనో మందిరమున నిండిన ఎఱుక ఈ మాటలో చక్కగా తెఱిరెల్ల మగు మన్నది.

ఓ. “అదిన్ త్రీసతి కొప్పుపై దసుతుపై నంపోప్రక్కియంయపై బాధాష్టంబులపై గపోల తటిపై బాలింట్లపై ఒప్పుకు రాయిం ఔండు కరంబు గ్రిందగుట మీఁడైనా కరం బుంట మీ లాండే రాజ్యము గీఱ్యమున్ సతతమే శాయంబు నాపాయమే.”

(అం. మ. ఖాగ. 8-టి 1)

దానవులకు మాచవుడ రాజన్యవిరోధి. అతడు దేవతలను రక్షించుచు కానశ్శంను శిఖించుచుంచును. విష్ణుద్వేషము లలియందు కూడ కాననమ్మేను. విషరీతముగు నా విష్ణుద్వేషము నుండి ఛూనముయొక్క అండచే లలి బయట పదః గరిగెను. విష్ణు ఒన్నగా సక్కాశీవరాసులందును సమస్త పదార్థములందును వ్యాపించి యున్నవాఁచు. అట్టే ఆతనియందు ఈ సమస్త పదార్థములు వ్యాపించి యున్నవి. అట్టే ఆదిపురుషుడు ఒక్క గుర్తులతో వట్టి చేతులతో తన్న యాచింపవెను. అట్టే సర్వత్యుచగు యాచకుని కోర్కెత్తిర్చుట చాతయుట రన ప్రతమ కర్త వ్యాపు. ఆ దాత్యత్వమువలన తనకు చాత్రించు కష్టాంతటి దైనను దానితో ఒక పెరిట్య మున్నది. సిరిసంపదట, భోగభాగ్యములు శాశ్వతములు గావు. శరీరము కూడ శాశ్వతము కామ శాశ్వతములు యాచకుని కోర్కెత్తి తీర్చుటచే లభించేడి కీర్తి ఉక్కచే శాశ్వతమైనది. ఈ విధముగా ఆలోచించి లలి వామమనకు పద్మరథ దానము గావించెను. వామముఁడు త్రీవిక్రిముఁడై ఏదచ్యుయమున బ్రహ్మాండ ముంతము నాక్రమించి మరల వామాకారమై ఆంగికరించెను. విభర్తుస్కు భగ చంచలు తన సువ్రస్త్యము జాగ్రత్తామలీయ నున్నాడో ఆ భక్తుని సమస్త ము తాను పరాన్తము గాచించి ఉధించుచు. అట్టు గాచింపవినో నాభప్రతినకు అహంకార మమకారముల బెదవ శాశ్వతముగా లొలంగడు. అవి లొలగిననే గాని భగవంతుఁ దాతనిక మహాస్నాత స్నేహమహా మీచులేదు. ఆ పదమిష్టుకు ముందియాపడ మోషక తప్పదయ్యును.

భూసియును వాఁ ము ఆక్ష్యోనికంటే ధర్మగ్నానికి, సత్కృత్సనికి పెఱమను. బలి మూడఁచుగులు పామమునకు దానమిచ్చెను. ఆతని మనస్సు అత్మగ్నానియందు కాక సత్కృత పతిపొలసమారవే నిబంధించుటకి యుండెను. వామ ఉపు త్రివిక్రిముఁడై భూతల ముంతము నొక్క పొచంయనను, స్వాస్తిక ముంతము రెండవ పొద ముమను అక్ర్మించెను. బలిపర్క్రిపర్తి యూక్రమించిన సమస్తము నాతఁడు రెండ దుగులలో నాత్రముచి మూడవ పొదమునకు నెలపు చూపుమని కోరెను. ఆప్రదై నను బలి తన వపన శాచని వామము కిరస్సురించపచుచును. ఆదిన మాట తప్పటి పొక్కించిని నిరయ పౌరువని చొచేంగి లలి యా పొదము రన మస్తకమున నుంచు మని వామము నస్తించెను.

"నిరయమునకు, | బాహ్యి| గహంటునకును

బదిపోనతకును బందమునకు

నరథంగమునకు నథిలదుఃఖమునకు

“ వెఱవ దేవ ! శొంక వెఱచినట్లు ”

(ଓ. ম. ফাগ. ৪-৬৪২)

మనస్సు సూన్నత వాక్యమందే ఉగ్రమై యుండెను. సత్యము పారించుట
వేయావడ కైనశు సంసిద్ధులకుమ్మాను. ఒలి తన సమస్తసంపదట కోర్చేవాయ
ఎలై బధ్యులకై కూడ స్వియమగు మకోనైర్భల్యము. శారుణ్యము, సత్యవిర్త
కము దప్పుర త్రీహరి పొప్పు వదసేను. తన సఘంఇములచే భగవంతుని
మండ కూడ జయించి యాతనిక ప్రీతిపార్యులకుమ్మాను. లాను పాతాకలి
తక్కము వహించి చెల్లలవేగం త్రీహరి సామీష్మందును, సంరక్షణమందు
ను గడిపెను. త్రీహరి సామీష్మము, సంరక్షణము, బాలగిస్తూ భక్తినశ్రీ
మంతులి చక్రవర్తి మొరగ్గుచే.

తరువాతి భక్త్యులగము సంకీర్తనలు. వృష్టిముడు నిరుద్యమ మారినామ
ర్తనముచే తరించిన నాశనిలుఁడు. తండ్రి యగు హిరణ్యకిష్మతు వారించి
ధయుకరముగా శిథిలచినను కూడ లక్ష్మీనేయక యామాయామ నామ సంకీర్తన
హారికరణవదని కృతార్థుడయ్యెను. ఆతడు సంకీర్తనచేతనే విష్ణుమూర్తిని
ర్తని గావించుకొనెను. శ్రీహరి సృసేంపుమూర్తియే యావిర్భవించి హిరణ్య
వి సంహరించెను. పిదు రక్షిపేరులందటని సంచారించి చిందరవందర
ఁడెను. ప్రశయుఖాలానమయ్యాలపరి విజ్ఞంఘించెను. దుష్టుకిషణము గావించిన
పు కూడ జారని భయంకర విఘ్నంభఱము శాంతించ లేదు అతని శాంతింపు
టై ల్రోడ్ డివెలప్ టెక్నాలజీలు వేరోక్ ప్రపుతులుచిరి. లాఫము ల్రెక్షచ్చోము.
ఇందిరాదేవిని పిలిచి సృసేంపుమూర్తిని శాంతింపజేయు మని కోటిరి. అప్పు
తటపడ్డాయిండెన్గాని మందుగు కై ది లెచుకుమాట రూడ నాశలేకపోయెను.
సారి శాంతించిన పిష్టుటనే సమిపించునని ద్యుమారకుండెం. అప్పుడు బ్రహ్మదేవుని
ర్తనముచే వృష్టిముడు ముక్కిల రకకములుఁడై ఎనమువిషేఖుమిత్రుడై సర
ంచెతని సన్మిథి తేగి సాప్తాంగప్రదామ మాచరించి పృథివ్యుము నాతని హన్స
గుచే పులకితగార్యిఁడై యాతని స్తోత్రము గావించి యారసి కృపు పోట్రీ
శ్యామ.

గోపికలు కూడ పామనంకీ ర్తునముచేతనే చరితార్థాలైరి. వారు గోపాలచాలునియందు పురులుగొని తమ సమస్తమును విన్యోగించి యాతని సంకీర్తనము గాచించి తరించిరి. వారికి పిల్లపాపలు గలరు. భర్తలు గంరు. అత్తమామలు గంరు. వారి ఎందంతి తగులాటము, వారి యదుపోత్తులు కూడ నిస్సంశయముగా విన్యోగించి స్నేహయిత్తవోరుడైన గోపకుమారునికి చేరి యాట లాచుము, పాటలు పొడుము రాసపీధాయత్తమానసలై ఉదేక సంకీర్తనము గావించిరి.

వారథభగవానుడు నామనంకీ ర్తునముచేతనే కృశాష్టదైన దేవముని. ప్రభుమానసపుత్రుడగు సీతయు సర్వశాం సర్వాపస్తులయంచును కుహనీయమహాత్మివాదనా కైపుణ్ణమతో నగణ్ణావైభవుడగు వారాయాయి చీర్చించు మతదును. చీఫ్సు భస్తుంం దగ్గర్చిగామి యగు వీరుడు భక్తిసూక్తముంచు నిబంధించి భక్తులెల్లరికి ప్రాతః సురాచియుండయ్యెను. కంతని సూచన మీరకే వ్యాసభగివాసుఁచు భాగవత పురాణిల్లాణయ్యి యమ్మెను.

భక్త్రూగమ్మాంచు చింతన మాఖరి మెట్టు. సత్యమాదిగా వెలింగెను నెమిదియంగముఱు చూడ చింతనమంచే చర్యావసెంచి దీనితోడనే భక్తునకు భగవంరు నచు గల సంయంచము అవిభాజ్యము గాపించెను. రుక్మిణిచేపి నిగంతరముగు వారి చింతనముచే పలచుతలు గడచి యాతని చేపట్టి శరించగల్గెను. రుక్మిణి వివరాపుర్వరూపుడగు ఘిప్పుకుని కుహారై. ఆ రాకుమారి బినుకలిపలన వలవంత దగిలి కృష్ణుని పతిగాఁచలంచెను. బందుగు లందులు నామాను కృష్ణుని కిర్యమని తలచిరి. కానీ రుక్మిణి చున్నయగు రుక్మి చెప్పున్నని ఔత పగఁలూని యా కృష్ణుయసు శిఖపోతును తీస్తును నిర్మయించెను. దండగుఁడగు రుక్మి నా ప్రియత్వముండి యొవ్వురును చారించుపోవరైరి. రుక్మిణి ప్రిహారి కడకాక బ్రాహ్మణుని ద్వారా సందేశమును తుప్పించెను. ఆప్తుడు ద్వారకా నగరమున తేగి కృష్ణుని కానె సందేశము నిట్టు విన్నచించెను —

సీ. “ఏ నీ సంములు కళ్లీద్వియంఱులు సోతక దేహాపంఱులు దీయిపోవు నే నీవరూరా ముక్కింపఁ గమ్ముల కథిలార్థకాథంబు గలుగుచుండు నే నీ చరణసేవ లేప్పాడ్చు చేసిన ఘనోస్సుతత్వంఱుఁ చెంద గలుగు నే నీలసన్నాము మే ప్రొద్దు భక్తితో దగచిన బంధనంతతులు వాయు

శ. నద్దే నీ యందు వాచిత్తు మనవరతము
సబ్బి యన్నది నీ యూన వానలేదు
కరుణం జూడుము కంపారి | ఖలవిదారి !
తృయుతాకార ! మానిసీ చిత్తవోర |"

(ఆం. మ. భాగ. 10 పూర్వ. 1701)

ఈ ప్రియులాయ ప్రియునకు చంపిన లేఖ సారాంశము. అందు ప్రేమ ప్రస్తుతికంటె సంసారతాపత్రయపిరక్తియే మండగా మన్నది. రుక్మిణిదేవి నిరంతర చింతనముచే ఖంధనంతరుల చింత లాడిగి భక్త్యావేళ పరిపాకమును వ్యక్తికరణ మొనర్పిగడి. అందుకేవల మగు శ్రంగారముకంటె తక్తియే వేఱుముటుంగు లభిక ముగా దోష్యతముగుమన్నది. పెంట్లే గ్రాహలసిగ పిల్లలు భవబంధసంతరులగౌరిను చింతతో పలవంతకు పొంతన కుదరదు ఇదా ! అమె చేయు ప్రయత్న మంతయు వివాహంథమక్కాలకే గాని సంసారబంధమోదనముకొలకు కాదు. అమునము ఆమె మనఃస్తుఃపి ఆ ప్రేమికల పరిస్తుఃపి కూడ ఆతిలోక సామాగ్యమైనది. ఆతిరు మానవ ఐన్న మంగికరించిన తృపూరి. ఆమె వివర్ఘయం దుర్ఘచించిన తృపేది. అందు చేతనే రుక్మిణి కృష్ణునకు తన్న క్రైంకర్యము గావించుకొని తన్నాతని గ్రామ్యుగా భావించినది.

మ. "ఘను లాత్మీయ తమోనిపృత్తికొలకై గౌరిశుభ్రాద నె
వ్యని పొదాంబుఱ తోయమందు ముహుంగన్ వాంఖంతురే సట్టిసీ
యనుకంపన్ విలసింపనేని ప్రతచర్యాన్ సూయ ఇస్కూంబుఱన్
నినుఁ జింతించుమఁ ప్రాణముక విధిచెడన్ నెక్కఁఱ ప్రాచీశ్వరా |"
(ఆం. మ. భాగ. 11 పూర్వ. 1707)

కన్మూగా రుక్మిణి కోరకాన్నది తమోనిపృత్తి. దానికై శంకరాయులగ మహాత్ములు కూడ తృపూరి పొదాంబుఱతోయమంయుఁ ప్రసంగులికగోరుదురు గంగాదేవి విష్ణుమూర్తి పొదము నొద్దు నుప్పువిర్మినది. అమును శంకరుఁ డుర్గ మాఁ గమున పహించెను. అతటి పురుషోత్తునికి కరుణ తరకు కలుగునో కలుగదో దయకలిగినచో నరేరు. కలుగనిచో భగవంతుని చింతించుట అంపరీతముతు

సూయిలస్నేములైనను పారీణయిలు వీడుచు పారీజీత్క్యరుడు తగు నాతని కరుణ జూలి గాంధును శవశయు గావించెను. ప్రాణములలో పురుషుని ప్రాణములు త్రీ ప్రాణములు వింగదించుకు వీటిలేదు. ఈతోకమంచలి సమస్తప్రాణములు కూడ త్రీలే. ఆ పారీణయిలకు పారీపచేయుచును తగవంచుడు నొక్కిడే పురుషుఁడు. అతడే పురుషోక్కుముడు. తఱహస్తు దోకించియే ఆచో ‘పారీజీత్క్యరా’ అని సంహితించినది ఉఁ “పారీజీత్క్యరా” అటు సంయుక్తి మనము సాహిత్యములో సామాన్యముగా తిలకించునది శామ. సమస్త ప్రాణిరకు ఉత్క్యరుడైన పురుషోక్కుముని గులించి గావించినది.

సీ. “పారీజీ ! నీ ముఖ్యాభులు విచ్చే కశ్యపుగ్రథంయుల కలిమి యేం పురుషరక్షుము ! నీవు ఫోగింపుగాలేని తమలరవలని సౌంధర్య యేం డుచనుకొచ్చున ! నిన్ను, కొచుగుగా లేగి చష్టరించియుముల సత్క్ష్మమేం చుపర ! నీయదరామృతం బాసుగా లేని కిష్టాకు ఘలరససిస్తేయేం

ఆ. సీరిణాతనయన ! నీ వుషువితా
గంధ మయ్యేని భూర్జమేల
భన్నపరిక ! సీను చాట్యాయ సేయుని
జన్మమేం యెస్సు జన్మములకు”.

(ఆం. మ. భాగం. 10-1-1708)

ప్రార్థించు కర్మేంద్రమియుములుఁడును. అవి పూర్వానిపోదపోచూపుశులు. రోచించికంటె ఎక్కువ లలముకో లైదు భూనేంద్రియములు పనిచేయుచుండును. అవి త్ర్యక్క, తష్ణిస్సి, జిహ్వ, ప్రాణము, క్రోతుము. ఈ కర్మేంద్రియములకు భూనేంద్రియములలు నాయకునివలి మనస్సు లేక యాగ్రి లేక ఆహంకారము పనిచేయుండును. ఔ సీన మంచు రుక్మియిచేవియు తన భూనేంద్రియములలో తగవత్సేప ఐచించుచు దాస్య భక్తి చే అపుచింతనము గావించుచుంచెను. భూనేంద్రియములు ఎక్కువ బలము గలది. అవి చదును బలమైన గుఱ్ఱముల పంచేవి. ఆ గుఱ్ఱమును నెచించునచి మనస్సు. మన సౌస గుఱ్ఱములకుండె ఎక్కువ బలమైనది. అవన్నియు ఏకోస్సుఖముగా ప్రయాణము రాగించిన సాఁ దే తగవంతుని కృపకు పాత్మికై అతనిని చేరుకొనుగాను.

శ్లో. “జిస్ట్ కిర్త్య కేళవం మురరిషుం చేతో భజ శ్రీవరం
పాణిప్రస్తు సమర్పు యాచ్యుత కథా క్రొత్తద్వయ త్వం శ్వేష
కృషం లోకయ లోచనద్వయ హరే గచ్ఛాప్తో యుగ్మలయం
జీము ల్ఫూఱ ముక్కస్తపాదతులనీం మూర్ఖ స్వమాధోషమ్.”

(ముకుండమాల 16)

ప్రొక్కోకమలో నఘ్యాక్యారుల (తులజేభర మహారాణ) భ్రాహేంద్రియములను
బుడ్లగించుచు విష్ణు సేవారులు కంఠని బుద్ధి గరత్తుమన్ను: దు. భ్రాహేంద్రియములలో
ఉప్పామిక్కి-లీ చపలమైన దని సూచించుచు ముంచుగా తిప్పునే సంఖోదించుచు కేళవుని
కీ త్రీంపునని యోధించించు. పాల్గు-కు మాటలాదుట, రుచిచుంచుట ఆమ రెండు
ప్రామోఇనములు గలవు. అందు కులజేభరులు మాటలాడుటను తీసికొనినారు.
రుక్మియేవి అట్లుగాక రుచి చూచుటను తీసికొని కృపుని అభరాష్యుర మానవలెనని
తనకోర్కె నెఱింగించుట మిక్కి-లీ సమంజసుగా సున్నది. అంటే మాటలలో
భ్రాహేంద్రియముల సమాచోరము చునస్తుతో కలిసి కృప్సేవాధీముఖుగ పయనించుట
చింతనమునకు పరక్కాచ్చుట, యొప్పుచున్నది.

హరి కిరణించునో లేకోయను చలవంట, కూరిమిది ప్రేముణి ఎచ్చనాద,
జాళక నిరంతరమాస చింతన, నందనందను మీది వలపు ఆతయ పచ్చునో రాంటో
అనుకలత్తు-కం యాపోచనల చిచికంలో రుక్మియేవి తలముపాశలుగ ముని-గి తేలిను.
ఈ తల్లుశచింపటయు చింతనము లోసికే పచ్చును. పదిపక్కమైన భక్తి అనుచింత
నముగా పరిణమించి భ్రోనముగా పర్వతసించును. భక్తులు ఈ భ్రాన దీపమువేతనే
భగవంతుని చూడగల్గామన్నారు. రుక్మియే కూడ కృపుని చూడగల్లిను. రుక్మియే
చూచుటలో ఇతర భక్తులు చూచుటలో కంటె ఒక వైలవణ్ణమున్నది. అది ఏమో
పరిశింతము.

మ. "కణికేన రక్తిణి చంద్రమందల ముఖుం గంతిరవేంద్రివల
గ్ను సవాంభోజవాటు^१ హారుతరవవున్ మేఘ సంకాళ దే
మా పగారాతి గడ్డెంద్రిహున్ నిధిదాంశం ఇక్కి^२ వీఱాంబరున్
ఫన భూషాన్నియ్యు^३ గంబుకంట విషమొత్కృంపున్ జగర్మైవానున్."'

(అం. మ. రాగ. 10 కూర్చు. 1747)

చుక్కిపేచి ముద్దరాలు. అమె దెప్పులార్పని చూపులతో కృష్ణుని కూడ
తేడు. కృష్ణుని వాస్తవముగు రూపము వేయుసూర్యులకంటె ఎక్కువ తీవ్రంమై
చర్చిరీష్యమైనది. అట్టి రూపమును తదేక నిష్ఠతో చూడగల చేవ ముద్దరాలగు
చుక్కిపేచికి రేచు. సర్వాంగసుంచరమును ఆ మూర్తిని దర్శించుట, వెనక్కు
మరఱట మరఱ దర్శించుట రుక్కిటి తన సిగ్గుము ప్రశటము గావించుకొనెను.
మచ్చియు నాచె శ్రీకృష్ణు ని దర్శించునపుడు పైనొక అంగము కీంచునొక అంగము
మఱల పైనొక అంగము కీంచునొక అంగము ఈవిధముగా ఏషమపరిశీలనము
గావించెను. రివర శామె చూపులు కలయడిరిగి సమగ్గిపరిశీలనము గావించు.
ఈపచ్చముయు బాహిరముగా వర్ణించినది శ్రీకృష్ణుని మూర్తిని కాని అంతరముగా
ప్రశర్శించినది తప్ప రాలగు రక్తిణి మూర్తిని. ఇచ్చియే వమతాగ్నిరము.

పోతన అంద్రవంహిభాగవతమును భక్తిశ్రంగారములు

8. పోతన చిత్రించిన భక్తులు

1. బాలవచ్చుడు-ప్రపోదుడు

భాగవత గ్రంథములో పోతనామూల్యాంగు

“తమమృద్ఘం సభ్యమునే ప్రాపణమున్న దాసత్రామన్ వంటి
ర్ఘనముల్ సేవయు నాత్మకో నెఱువులున్ సంప్రేషణ చింతన
ఒను నీ గొచ్చి వక్తి మార్గముల సాగ్రాప్తి జాగ్రిత్తున్
జ్ఞానమై యండుట భద్రమంచే దంచేన్ కల్పులు . వ్రతోక్తుము .]”
(లి. మ. భా. 7-107)

అను ఈ తొమ్మిది భక్తి మార్గములను ప్రచంచించి రక్తార్థాంగుల రూపాఫుర్మ ప్రయ
ముగా ఆయా భక్తిర్థాములను వర్ణించి లుప్పుటాయి. వాసితో సంబోధ క్రమి
బాంథక్కుఁడగు ప్రభోముని స్వేకరించి అవసే అతిమేఘాచయలాలిత్యుముచే క్రమి
ముకరంచనిష్టుంచములో ముదిపి సారస్వతచెంచులకు రసాంశనముగా అంచించి
సుఁడు.

ప్రభోము పంచరర్యాయమ్ముఁచు. వాయిసు. ఇంచుక కానిపీయు.
కాని వాని జన్మాంతరాయాతమహానీయభక్తివాసనావైప్యము మాత్రము ప్రభునాపీఁము.
నిరంతరముకుండవరణారచించపరిచన్యాపోత్తేఁఁఁఁఁ పంచు, త్రాంచు, చెంచు, విచుటు,
చనుటు, మాటుచుట మొదటగు సకలసేవ్యాపోరిఁఁఁఁఁ పూర్తి పురుషుగానే

కావించు వేదవేదాంగాది సకంశాస్త్రసారఘాతమైన రుణియత్తరుచైద్రమును తాను మూర్తిఘాత మొనరిగ్యి ఇగ్గతనకు ప్రదర్శించెను. తానన్నది ఏమియు లేదనియు తానొక చక్కరటిమ్ము వంటి వాండు కాగా సకలంగాన్నిచ్చుణసంరేఖణసిర్మాలన పరాయణఃదగు నారాయణుయు వయు పారావారమై తా నా పచోది గాంభీర్యమును కొలువుటకు ప్రయత్నించి అందుకొరణి తనకింక కర్తవ్యాంరథనిప్పావరిభూనలేకము లేక అందేకమై తన అర్థిత్వమును గోవ్యాంలు శేషము పరచిప్పుముగనే శేషించుట ప్రశ్నల్ని గాథ యందలి పరమార్థము దీనికి సోపానము నిరంతర హరినామ సంకీర్నము. విభయామ్రుముగా వర్ణసిద్ధియు నిందియు వ్యాపారములన్నీంచేసి పరమేళ్వాలోస్తుఫముగా ప్రసరింపఁ కేయటను అసిధారాప్రతముగా. నట్టుసించుట ఇందులకు శాశ్వతనిర్మిషమైన మార్గము.

ఆయప్పాంతము సమీపించినంతనే ఇనుము స్వేచ్ఛక్రిత్వమును గోలోప్యియా దానిచే నాక్రష్టమై తద్విక్షామును భలించుట వలనే భక్తుడు నిరంతరభగవంచాన వ్యాపారపరశపత్వమును అభ్యసించిచో అతని వ్యాధయుము లోహశకలమై భగవంతుడనెడి అయస్మాంతముచేత ఆక్రమింపడఱి తలైక్రు సిథిని పోంచునని ప్రశ్నలుయు నిరూపించెను. ఈ భక్తి వైభవమును ప్రార్థించున రాశివంచితముగా నిర్వహించుట ఇంగలకు పాత్యుధపుట ఆంధ్రీల అవస్థము.

2. బాలభక్తుడు - ద్రువుడు :

“జాతః కూర్చుః సనకః మృదుఘన భరాయ్మితం తేన వ్యష్టం
క్షూమ్మం యాప్తి భువస్య భర్మిషుతి నియమితం యర్థి తేజస్సించ్చ చక్రిం
నంశాత వ్యాప్తి పథః పరశిత కరచే కోపరిభూచ్చ చాధో
బ్రహ్మాచ్ఛేషుమ్మరాస్తర్మశక్తి దపరే యస్తవో జాతనష్టాః”

(భక్తు. నుఖా. పరోపకారపద్ధతి. - 68)

అని యా విశ్వాపవంచమునందు అర్థున్నతస్థాన మంకరించి గ్రీవానపత్రీలారా

మందలము నంతను పక్కవుల వలె తన చుట్టును తీర్పుకొనుచున్న ధన్యామన్యుఁడగు
ప్రభుఁడు బాంధక్కులలో ప్రిణ్టోదాయల సరస మందరగిన మహాశీయుడు.
ప్రఫ్లోదుని పలి ఇతఁడును పంచాల్పచరిమిత వయస్కుఁడు. మహారాజుగు నుత్తున
చౌదుని పట్టమహామీయందు జన్మించినాడు. సౌమ్యపట్టాభిషిక్తుఁడు దగుట కష్టాండై
యుండియు కామాంధకారముచే కన్నులు మూసికొని పోయిన చక్రవర్తి దయకు
పాశ్చిరాలగు నురుచి కోటిల్చిముచే వంచిరుఁడైనాడు. తన సప్తిసోదరుడగు
ఉత్తముని వలె శానును తండ్రి మొది నథిష్టింప నుఱలాటవడినాడు. హృదయ
విదారకముగా సత్యంతినక్కష్టవాగ్గాఁములచే విద్ధమనుస్కుఁడైనాడు. పరమాదారుడు
పరాధవానలణ్ణాలాభస్సుక్కుతస్యాంతుఁడై తనకి భూమందలము మీద ఆదరమను
పచ్చాచు లేవని నిశ్చాయించుకొనినాఁను. పరమదురహంకారపాళదద్వచేతస్కుఁయగు
సుమారేకనే తండ్రి చొంచి ప్రాపించా దంచుచేచి హతికరుకాపూకమునకై
తపస్యమాచి నిమస్సుఁడవై తచ్ఛరచిసోదముచే నాకుమపున నుద్దుచించి అప్పుడు
నీ మారోరథము నెరవేచ్చుకొను మని హేలగా, హేశనగా, హేరాకముగా చేసిన
ధిక్కరతిరస్సాక్కరచీతాక్కరములకు వగచినాఁము. కన్నతల్లియగు ముసీకి చూపు
నిప్పుల పేర్చి తనమనోరథమును సభరీక్కతము కావింపలేచుని సిశ్చాయించుకొనినాఁడు.
పరిషాసనునకై సము, పరిభావమునకై సపతి తల్లి నిర్దేశించి తపోచేచి సవలం
ఓఁయితమే తన సనుసుత్తు పరిచ్ఛాక్కర మార్గ మాచేశింపగలవని నిర్మాయించుకొనినాడు.
తపోచేశావంంఱనములో ఎమరుకాగల సమస్యలయు గూర్చిన సాధక ఘాఢకములను
గూర్చి సంకల్ప వికల్పములు చేసికొనుచు కాలయాపనమైనర్చుఁడు. హరిత కీ
శీజము హృదయయైతీమన నాటుకొన్నుచే మెరులుగా ఆచి పెరిగి పెద్దదై అందించిన
ఖలము నాస్యాదించుట ఎప్పుడూ ఎప్పుడూ అని అచ్చాంతరంగముతో నవవదయైనాడు.
ముర్యాదుకు తల్లికి విషయము నివెదించి తద్వార్యదినమే కంతకోలగా గ్రహించినాడు.
భావి కష్టసములనుగాని, ఘలాఘలములచుగాని, సౌధాయార్యములనుగాని చింతించు
లేదు. హరి చరణారవింద సంలగ్నమనోద్ద్యోప్సాండై ఆదవి కేగుమండెను. ఆహి
పురాకృతవాననాబలనముతక్కు సెంత దుర్భరమైనదో కణ !

తానంతపలకు దక్కివర్తి తన్నాయిఁడనసియు, భావిసామర్చిక్కిపరిపాలనా
వసరము తన భుజస్కుఁంథములపైననే మొప్పగలరనియు భావించినాడు. ఆయ్కా-

ప్రమాదంగా ఉండి యహాదరమునకు తన తల్లి గురియగుచున్నాను, ఎవ్వబడైననన త్రిభువన తరువాత ఫిర్మేసుగా హస్తార్థితము లాక తప్పదని ఘాషించినాడు. సక్రమాంధిన దొరాటముచుండి ఆనీపుదమి కొదయుండగు ఖథబేళ ఎప్పుడఁ ప్పుటు కిడా అనిటు మార్పి మార్చించిమకొనుట, అమావాస్య శాశ్వతహరూడ ద్వారా ప్పుటు విచ్చుకున్న పొడుంపక తప్పదని తంంయకొనినాడు. తనకి మాతాత్ర దాటికు రోగాదరముగా ఒత్తుములో చెలరేగుచున్న అర్తిప్రణమును కుదిపి కుదిపి ప్రాణముచ్చిప్రమాదానింకాటప్పిప్రతకు తన్న గురిచేసినదని వెతుండినాడ ఉండి ఉష్ణీశ్వరముగా నించివిన అషమానకును బాపుకొనుటయే అప్పటి లక్ష్మీము ద్వించిందిందాను. అడవికి ఉయలుదేరినసు తపస్యననేమో దానికపలంచిం చుట్టుప్పాతి వచ్చినారో, సింహసనిష్ఠాస్వరూప మెట్లుండు కో, స్నానసంధ్యా ద్వాన్మధ్యా మంచ్చుమాన్మా, జుపుచుస్వాధ్యాయుక్తము సైక్షిపో అరసికి ఉలింపు. ఉండి పుసుముకించికిప్పి స్వర్యాయంచుకోవలసిన స్తల వెట్టిపో, ఆకలిదిష్టులా కూడా ప్రాచీపేచుకున్నారో, ప్రాచీతపొది క్లైములు చుట్టుముట్టివున్నటు తన్న భాస క్లైముకుండా ప్రాచీపేచిపో, శాస్త్రాలకంటిరపాడి క్యాపడనఱానము వియుంభించి ప్రీతి ఉంచిపుట్టుము స్వరూపాలము నెట్లు చేసికొనవలనిపో కెరిందు. అంగబలముగాని ఉపాయాలి, అంచుచ బలముగాని, మంర్పి బలముగాని, వాగ్నలముగాని ఏమియి దిం తాప అంతపుటు సకలనుచూచుసహితమైన అంతఃపురములలో అఖిలసుభోషితమై రాపూరము ఉంచుకొనుటు ఉద్యోగితివముదే ఆవి కొంత అందః ప్రార్థించునిపుటు, ఉపాయములోనే వ్యక్తిన వాయిదగుటచే ఈ ఏకాంత జీవితముకంచ ఉపాయముచేపుత్తు మిట్టుయ మూపున కెక్కించి తిప్పులు పెట్లు అనవేషితోప్పగ్నః కూడా కావేచుని స్వర్పాయి దేని వాయిద ముఖ్యును హరిచరణకరిషుస్వాపురిష్టపరిపో మంచిల ఉపాయి విక్రాంతమే ఉన్నప్పరించునను ద్వాధనంకల్పముతో, భయసంకయాం నాది చిక్కుచీనములలో విస్తుపోక వస్తుఱంది కృపాప్రశమ్మయగు హస్తి మాటల విస్తుండుపోవమునకై చెంగలించినాడు. వాంతరంగప్రాపేళ మొనర్చు దాటిమున తత్కృత భూర్జాత్మణ్యపరిపాకపోమున అనంపేర్చితముగా తారసిల్లిం పాపపక్కారుని సింతమిర్మాణాప్రముల కెంతమాత్రము మెత్తవోని ధైర్యకవచముతో ప్రాపు నిప్పుండాడు. తప్పించునము గోవిందపచారవిందినిశ్చలధ్యానసమాధిమై భవించు వాసిగా చెపపి తీరపును సంకల్పించిము ప్రపర్చిందినాడు. అప్పుడక

సంతుష్టవికాంతరంగుడగు నాటివ్యామాపనవత్తుడు తదచందలనికృయావేళమునకు, నిర్విలంభ క్రివై శిష్టమురకు. లగుప్ర్యాసాదపాల్పిఖవన శ్రీశ్రవేశమునకును ముగ్గుడై హాస్త మస్తకసంయోగశ్శార్యుకముగా నామాలకుని భవిష్యద్వార్తి యూత్రీకు మార్గము సీధువరచి యమునాతోయావాయానశ్శార్యుకముగా మథువసవరీవేళ మొనర్జ నాదేశించి మథునూదన నామాంతరముగు త్రిమండ్చికరీమహంతిపునక్కరణానైరంతర్యముచే నారాయణాంతర్యమును వర్షికరింయోను భద్రిమార్గమర్య మువదేశించి, ఆ మహా మంత్రము నయుచితిణుగా నముగ్రీహించి తచ్ఛాదనవద్వతిని నిర్శేషించి నిర్వించెను. “గవన్ చుంబ్యాని చుంబ్యానా” (ఫర్మ 99) అను సూత్రికి అష్టాభూత్యాడగు ఘ్రీష్టుభేట్లు లాచంకచలు నేను చేరుకలె రో యొగకోవ్ర నవస్తుండి లేరుకొని ఏకు చేయుపరె, ఏకు చేయురెనో తెరిసిక్కోసు నవస్తు చేరుకొనెను.

ఇల్లాండు, అధింధభ్రమినిధానుడై, పదమఖాగవతచిఠామణిచై నిరంతర ఐగత్కుల్యాంధార్యుకలాఁ నిషుగ్గుమరియై, ఇల్లాండుక్కువారమై, ఆశానిరాశాయహిచ్చార్యా తుండై, భ్రమిసాధనాప్రీతారప్రధారకణానిష్టారుయైనాడు. అనుకొనకుండ మార్గమధ్యమున రాశసిర్లిన నారదత్మార్థవి అమూల్యమహావేశసుధాసారమును నము చితముగా తీర్మియికొన్న చుంప్యుచు మునప్పును బోరపాటున నేనియు సంసారభోగ అంపుడ్చికాగా చ్యోపరింపసీర ఆ పయ ప్పలో సాహించుటకేయు నలచించి విభముగా ఏకాదశేంబ్రి మ నిగ్రీపుశ్శార్యుకముగా భగవదారాదుపధిపాలీవచ్చినిబద్ధుడై వాయి. గుంపు చుంప్యు ద్వారమై పకుపుప్రీమోషకముగా అష్టాభూత్యావచ్చుడై సౌఢ.. చుంపును ప్పుగోగించుండోదంగెను. “శ్రీయాంసిబదుపిచ్చుని”, అను సూత్రి ఉండకేపోనఁ కీతిని ఆ బాలభూతుని అవంచంత వోదీఇవై దక్కణ్ణునునకు మహింద్ర దారి చతుచుండిక నిషీధింపఁఱదిన విషేషములు అసంభ్యములుగా రఁస్కించుండి. బంధుప్రీభులోన్నశ్శ్రీనిశ కళాప్రాధిష్టాయునకు ఆక్ష్యుండు కాలేదు పుష్టులుప్రశ్నరాచి చీమూతప్రదీపిశ్శారమ్యాంగారాదిద చోచ్చుచుచుచు లచే భయభ్రాంతులు కాలేదు. చుంపుప్రీప్రీతిభభూతప్రేషపిశాచయుపరిచ్చింపాఁఁచ్చార్యా కాద్యునప్పుప్రీఖల విరుతప్రీప్రశ్ననములు వెంపుచెందప్పిదు. ఏకాండికతో తప్పిం నిక్కులనమాదినియమితమాచ్చుప్పుశ్శ్రీంతరప్రీప్పుర్తి యై స్తోయముపరె మేరుగితీంద్రిము చంచ మున, పొమువన్నగము చగిది కలహప్రీప్తుకమలాపకముంసంతపుల నదుమ ఆవిర్పి

విందిన చేతిర్మయస్తంధమువలె అవిచలితప్రిచండసిశ్రీయాఖిరాముడై నిలిచినాడు. అతయు లోకాన్తరధ్యానప్రీపంచనిర్మాత మై తేజరిల్లుటగని తమ ప్రియత్మము లేవియు ప్రమాణమైప్రాయాహానిర్మితిషుములు కావని యెఱింగి ఇంద్రార్థిదేవతలు కషులసంభవ పురస్తరుటె కషులసాధదిప్యాదర్శునిఁంది తమ గోడు వెళ్లునోసొనిరి. అతని తెవరి ఏదవిపైన నధిలాండలేము సరికదా ఆతయింట వయకు నమలంబించిన తప్పక్కరాణ తీప్యుతచే నార్మించుకోన్న మోగ్గుతపు సమకూర్చరుగిన స్థాషమే లేకపోయంది. ఇతని నవని కొఱకు మాతస్తోమమును స్మృతించ పలని యున్నది సుమాయని ఉదార్పి పారిని పంపివైచి శ్రీమాన్మారాయణభగవానుడు మధువనమున కరిగినాడు. తపోంప్యాఘమ్మార్తియగు తాను సాంఖ్యార్థారించినము సవికల్పముకాని సమాధి సంబంధించిన భూర్జుని నిషికిరవించిస్తియికచారవించపరిస్ఫుర్మాత్మిముచే ప్రిథ్విధించి దాంతు. బహురుధీపుర్మిజ్ఞాప్రీపంచమైడగాం ప్రమత్తుయు చిర్ప్రమాప్మాతిహారిసాంఖ్యార విభచిస్తిన్నమర్మి అనంతితవేరివిచ్ఛ్యాకై సను వేదమయి తగు చిత్పుభగవానుని దిచ్ఛపంచర్యునపోర్పి తేజరిల్లినంతనే హృష్ణానపచ్ఛావేదవిద్యావినీయుఁడైన వాని పోల్గె సకలోచనిచూస్తాతమగు స్తపరాజముచే నారసని మెప్పించినాడు. అతనిచే గంగమంకర్తారాసహితపిల్లలక్ష్మిసంపుర్ణముగా కేంప్రస్తుసీయుచై ఆ కోపర్యుండలమునెల్ల సమారిత చుంభలి¹ ఆక్రూణపికర్ణి ప్రిక్రియల కగ్గము చేయించ చుంభమూనసమస్త విశ్వాసికప్రియోగమునపు తాపోక ప్రియోకగా నియు మియందచ్చోయి. కానీ అవి రక్తాంశమే అనుషములోనికి వచ్చు ఫలము మాప్రియు కాక పోయినపి. రాను లోయల రాక్షికైన పిల్లుఁడినమూకారి. లిషూతర్మిమునే ఉపై శింపుటచే కౌకికరాజ్యాధారనిర్వహణవ్యవసాయము కొండ కాంచు పాటు మీవపేసి కొనక తప్పుచని ఆదిష్టుఁడై ఆదివిష్టపుచే భేదమోదాతీరములు గౌత్ర మహానుశ్శితిని వరముగా లవని విజయంప్రీకరగ్యాహాజవిద్యాలాథగోధుఁడైనై నిషిచ్చత్త పట్టివేళ మొనక్కుచు.

ఆది మొదలు ధ్యుపుయు చిరకాంచు కావించిన రాఙ్కుపరిపొలసములో చక్కర్మిభపురుఁశ్వరములు రూపుగానుఁడై అహమహామికతి² తదాజ్ఞాపిషాలసమున్నకై ముకు మాసిచోనివచ్చినపా. సిద్ధించిన అనుషమునుఁథాంతిములుయుఁచోదాత టీవన దాగ్యాతిరేకముతో ప్రశాశాపుఁక్కము నిర్వచ్చుపుఁమై నిరుషములోకికానందసిధానుమైనపి.

ప్రథమ పరిషాలనమే తనకు ఖ్యాపము కావలెనని లోక మంత్రయు లోచనస్త్రసత్వీహర్ణ బామ్యసీక్తికావోలమై ఆరాటపడినది. తపోదీఖాపసరమున విఘ్నప్రకల్పనమున కమ క్రీమించిన మమవాడిగీర్యాజివల్లభులు కూడ తమ వల్లభుడు ఖ్యితుడేయని పల్లమాలిక పేర్మాధిమానములతో నాతనిని పరివేష్టించి యుండిరి. ఇది యంతయు నొక ఎర్త. మృగయార్థమై హిమగిర్యాపత్యకాప్రాంతమున కరిగిన సపత్నీ సోదరుడగు సుత్తముడు గుహ్యకప్రయియు క్తసారాచవిషిష్టహృదయుడై మరణించినాడు. తద్విషాదవార్తాక్రీపణమాత్రమేర్పత్తునైరాగ్యమాసనావినివేతితిత్తమై తన్నాత్మమూర్తి యగు సురుది తత్కాశబ్దాన్యేషణార్థమై తత్క్షాంతమునకే పయనించి తవాగ్నిదగ్గిచే పరతోకగఱురాలై నది. వికలమనస్కృత నా మ్రమత్తును లద్దపరికరుడై యుద్ధము సుకు సిద్ధపడి యసగుహ్యకోకమును వికలపర్వికల మొనర్చుటతో సాంఖ్యత్కరించిన స్థాయింథుమముమహారాజు కావించిన ఛ్యానానోధచే ప్రవిషులస్థాంత్రుడైనాడు. ఇది అంతయు పరిగణించగా సిద్ధించిన పరమపాపసథ్యానవిశేషము మోష పుచ్చార్థభయుళమై భువనభవనదిపక్తికాయమాన మయైనని తోయును.

2 (ఎ) శాంత భక్తి - కుంతి :

మానవుడు ఇంచ్చియోన్నముడై పౌర్వికమాయాపార పొరాయలాడుగా ఉన్నంతమయకు అతనికి ఉద్వేగము తప్పదు. ప్రిపుత్రిమాగ్రమలో ఎంతటి నిగ్రహ సంపుణ్ణనలుపు ఆగ్రహించునుగ్రహించోలాయితస్యాంతసుతో ఎవరియందో విగ్రహము నపు దిగవలసి వచ్చుమనే యుంచును. శాంతి అనునది రోకటీవనములో గగన తుసునుపోయము. నిరంతరము అశాంతిమయిశేవనము సాగించుచు రవశాంతి ఘట్టముల రెంటిసిమి సూక్తివిరామమును శాంతిగా త్రథించుండును.

నిషమగు శాంతి మాకప్పు నిత్యమాకలకగ్గమైన అక్క జంతుమరంతసుసరణ గహ్యతమధ్యము నమయ ఎవతగా వెక్కికఱు ఆకూమ. ఈ ప్రిపుత్రిమాగ్రము నుండి ఎరమించి ఇంద్రియానంచమునోద్యేగమునకు హేతుమాతుగు ఆశావంచుమును చేచించి సంకతఫగ్గవన్నమనంకి త్రసమధాసాగరములో తేలియాచుమ జన్మిషాగ్నంరూ యాతసర్వపాపింకిలపాసనావిసరమును విసవిన విసరివైచి మరం రోకికర్మ

సంగ్రహశకు రాతున్నప్పుడే శాంతియనునవి సంభవించును. శాహ్రై ప్రియం వ్యవహారములలో అదుగుడుగున ఇదుచుటు గుటుచుచు ఒకషాఖ జపరాసయిపరివేదన దోషాయమానమానసుడై ఒకప్రీక్రూ తపించుచునే దానిపట్ల వైముఖ్యము గొనుటక మాయ వేరిక ప్రీక్రూ అంతకన్న ఆశాంతినిశాంతపైన కర్మనంకటములను తలకి చుట్టుకొని అదే ప్రీశాంతివిశేషముని తలంచు భ్రమజీవనము నుండిచు నిష్పతలమో శ్రీమజీవనము నుండిచు అశ్రీంతమసి విశ్రీంతి గైకొని ప్రీమజీవనములో అడగినుట కారంధించినచ్చుచు గాని శాంతిమధ్యిల్చు.

కుంతి పసితనమలో దుర్వాసునకు సేవ చేయుటకై తండ్రిచే నిషుక్తయే
తన్నహర్షదత్త వరపరీకణాయిసనమాహాత్మాతథాస్కృతసంప్రదాదత్త సంతాపభాగ్యయగ
పథాగ్యహంము మొదలుకొని అధగదుగున వాస్తవ పదని నిక్షేపముగు కెష్టములేను
యోహనమలో పాండురాఖా ధర్మపల్చి యగుట మాచీరూపమున సపత్నీసాహిత్యమ
నకు నోచుకొనుట చిరసాంసారిక ఛివితానంతరము కూడ అనపట్టురాలగనే యంచి
పోవుట పోంగిపోరలు యోహరోద్యేగమలో దారస్వర్యరు దూరమగు కొచమాపు
నకు భర్త గురియగుట అటనుండి రాజ్యాంగి గపలిత్యాగపూర్వకముగ శర్మంగపర్వతి
పర్వతానివాసము నంగికరించు, శర్మపేచ్చిరితమై ధర్మాచారుపక్రమసంపూర్వ
ఐన్నముయిన గర్వధారణమునకు ఘలముగా ముగ్గురు లిప్పలను గని వారి ముడ్చుముచ్చ
టలు తీరకముండే తైధవ్యమునకు గురియగుట, మాచీకృతసహగమనాసంతరమ
తథపర్వభారసర్వహంమును కూడ స్నేయాపత్రస్నంరకు ఉములోపాటు పహింపబలసి
వమ్ముట తథకెట్టే హస్తినాపురికి చేయకొన్నది మొదలు దుర్మైధనాదిచుట్టదర్శయ
కృతనిరంతరసికప్పమూచూపాయవోష్టమునకు బలియగుమ సంతరాసంతరహచోపాయ
భరితమగు దుర్దీపనము గడుపుట, లాఖగ్రహాచంపాము ఏకాచక్రింగ్రథ తైకాపినము,
ఉసురుసధపీముఖభయంకరఫుసుందర్యము, కాపిల్యాపురప్రికచితమత్స్నియ, త్రు
నివీకరపాచ్చుపోవడిపరికల్పితపంచపాంపదవరిజయప్రసంగము, కపచహాతఫుట్టము
వరహము, తనకు విపాతసాగు తర్వామోదకవర్ధపరిమితచిత్పథసంవాసము, యుద్ధము,
ఆక్రమించేయాగము తణమంత్రముపుటనము లందును అనుసూతముగా జ్ఞాపిత పచ్చ
కట్ట ప్రిసక్తి - ఇవి అన్నియు వామెలో సంసారము పట్ట శీవీ తైముఖ్యమునకు
ఎన్న వే రాచబాటు వేయగా పరమదురంతపొగొంగికింగ్సిల్లాయాపొంగాపొ

శాముల్యమెన్నడో సిద్ధించినది. ఈసుకనే ఆమె మధ్యీలో సంచరించు తుష్ణీరిపురుగు వలె సీటిపై తేలియాడు శామురాకు వలెను దేనిని అంటక మధ్యీక సిద్ధిష్టముగా మంఱట అహాను మొనమ్మకొన్నది. త్రీకృష్ణాము తనకు మేనట్లుడే అఱువను క్రూరంధవజన్యమైన దులకనభావ మాసెకేనాడును లేదు సరికా మీదు ఏంక్రి-లి ఆ తఁ దు సకలంగద్యురనిర్వహించి స్తరక్రూరిర్కుబుఁడును శ్రీమన్మారాయణు దే అనియు తక్కాపంకణధ్యాననైరంతర్వయు సౌధించినచో తనకది అనిర్మాచసీయమోత శామార్థియోగానుభవనైరంతర్వయు కో పర్మాపసించి తీరునుచు దృఘనిశ్చయము నిన్నది కలిగినది. ఈ ఖాపాపారవళ్యమునే నామె యతలవరమకొన్న అంతరంగ న్నది ఆమె కథాదరాంలిని ప్రసాదించుటలో కృష్ణకృర్యా మయ్యెను. కృష్ణసి ఏశాంత న్నిటిఖనావైవర్ష్యములో

“ప్రీకృష్ణా ! యతుఫూఢూ ! నరసా ! శృంగార రత్నాకరా !

లోకస్థోమిసరేంచ్యివంశరహానా ! లోకేశ్వరా ! దేవతా

నీటార్థిహృణగోగణార్తిహరణా ! నిర్మాణసంధాయతా !

సీకన్ మెంచ్చెర్కెదః దుర్మింపవే భపలరక్త నిత్యాయు కంపానిథి !”

(అం. మ. ఖాగ. 1-198)

ఎలి నిశ్చలధ్యానసమాధిలో పోర్తించి భవంతలు త్రుంపుమనియే కోరుకొన్నది గాని ఇయక్కి కస్తాఖ్యము గాని రాయ్యిలోగాది లాంపట్టముగాని రిష్టునిర్దిశకసపోర్తతాత్మారిక ఇంచొతాప్రమాణుగాని - ఇట్టే దుఃఖమీళీతన్నమ్మలునందిఖండముల నెన్నడు కోరుకొన చు. ఇట్టు కోరుకొనకుండటకు కారణము ఆమె మనస్సు ప్రిశాంతమగుటయే. క్షీ క్రీణాతస్థితిలో భగవత్తుర్మును లెప్పుగా నవగాహన మొనయ్యకొని లోక సుసావిష్టయకరుచ్చపురపోర్కెసము చట్ట మనస్సును ఏరుగితసీయగురూదవని తున న్నయము చేసికొని తమ్ముడాను సమీచినముగా శిష్టించుకొన్న దుండచేతనే ఆమెది ఉత్సత్తి ద్వారా ప్రశాంతిచేసు. ప్రార్థానుసోరముగా పీవితములో ననుభవింపవలసిన మౌన్స్తురముల నెన్నించో అనుభవించిన తిక్కానుభూతి ఆమెలో అవంతంతక్కెళ్లాన రాగ్యదార్శమును నిరూఫము గౌవించినది. అందువంట కుండము-వ టి కష్ట రంపలకు గురించుచుటు నైశ్చయమును కోర్పోక చింతాసాగిరమన సతిక్రమించిన

ఆ కుంటిదేవి భస్యాచీవితయై ఐగెత్తున కంతకును సంసారప్యసుచ్ఛమార్జునసమాసాద్యస్తీరానందవైభవమును లభ్యమగాని తల్లిక్ష్యసిద్ధికై పరమేళ్యరచరణారవిందనిరంతరస్వరణపరిణతి చూరగానవకెను బుడసందేశము నందించినది.

2. (ఱ) శాంతభక్తి - భీష్మద్రుతి :

భీష్మద్రుత రాజోచితసకలశక్తిసామర్థ్యములు కలిగి ఆమేయ పితృత్తి పొరవక్షముతో స్వసుఖుతాయాగపూర్వకముగా రాజ్యమును, దాంపత్యధర్మమును తృపిపార్చియముగా పరిత్యోచించి ఎట్టీ వ్యాపాహమునకు లోచిడక అధర్మమును నీర్మించుటకై గురుపాయుండగు భగ్వాన రామునిపోనే యుద్ధమొనర్చి విజియ ల్యోకటావాచీవికణమునకు పొత్రువయిన మహాచాత్పురుషుంగపుఁయ. అనిఁ లె సంపదకు గౌరభసమృద్ధి నాపాదించునటి భక్తి. అది వాసుప్రసరణగలికార్థ కముగా నిత్యనిర్వలమై ఆతని హృదయకుహరము నావసముగా చేసికాని ఉరిచ విల్పిను.

భీష్మదెంత ఉగ్రపోహరోధుకో అంత లాంచభక్తిపరాయాయాయు వేకవేదాంగామిసకలలాంత్రవిజ్ఞానసాకవైభవ మాత్రయు అచ్చికి కరతలాచులకము భర్యమేకో అధిక్యమేదోసూక్ష్మభీచసహితముగ ఆకునికి తెలిసనట్లు సాధారణము జానివరణిని తెలియజని చెప్పుచుటును. పొరపాటున కూడ అధర్మ మాచరించ రాదము నది అతని ధైయము. వృక్షముగాను అప్యద్రుచుగాను అవస్థాత్మియములో ఆతఁఁజాచరించ సకల లార్యుక్తాపాపములు నారాయణపరబ్రహ్మప్రాణముగనే కొనసాగుచుండును. ఆతఁఁడెంత వృఘ్చిరు యినను అతని నెదురొక్కని నిఱవరించుగల చేవ ఎట్టీ యువకోరమునకును లేదు. వచున్నతో పాటుగనే ఆతని లలమును పెరుగుచుంచిను. ఒక్క దైహిక బలమే గాక మహాబలము, నైతికబలము, వైవాహము, ముఖుంచ పాదారవిందములందలి భక్తిబలము ఒకబానిని మించి ఉకటిగ అతనియాదు మూర్ఖిఫిబాటి యుండెను. భాల్యము నుండియు దేనిని చింతించు జయగు కో వార్షకము సామము అవసానము నంమును తన్నిరంతరాభ్యాస లలపోవ్యాధ్యముచేత అనే ఉపస్థిత శాసనమి ఆర్యులు వచించ సూక్తిని తన ప్రవర్తనముచే బుఱువు చేయగలిగిన

అపోకపోవచుపొకనిన్న ఫీమ్ముయు. కనుకనే మధ్యందినమార్కాండమండలప్రాతికానియమువ్రింగతేసిరిచుట్టుకై కురుసంగ్రామరంగమున ఆప్రతిపత్తముగా విఱ్పించి పారిదినయుఖ పొంచుచుచుసమాపుచుచు గుండెంలో సిద్ధించి తాఁఁఁసికోన నియమమునకు కట్టువడి లొఖాఁసిముఖవర్షానపర్యవసొనముగా అత్రసాయాసము గావిం అంపుకయ్య సమహించియు ధర్మమునే అంచెపెట్టుకొని ఉండి గోవిందచరణారవిం సంశ్యులయించి నేమరకి ప్రార్థానుణవుక్కాలమునకై ప్రతీషియ తుండగా త బ్యాప్తులైము గా త్రికృష్ణగోముఁఁ ధర్మరాఘవును తాను సకలధక్కొప్పదేశములను లూంపు సమయ్యుండై యుంచియు ఫీమ్మునిచేకెనే చేయించుట యుక్తమని తలంచి ఆగుమ్మాఁ సపరిధా ఒడై రాగా అపీమ్మిపిలామహాయు తన అనసానవేళలో కేవలం ప్రార్థించుటకే బొంచుమ, మం పునిగ్గుకొని అపటకు వచ్చినట్లు ఖావిం ధక్కురాఘవునకు సకలచిధచక్కుండ్రాంకములను విపులముగ తోఁంచి పిమ్ముదు తన ఇ ప్రైవెయిలు చూస్తేకేగ్గుచుని ముఖమునంచు సిగ్గులముని జియవ్యక్తిని నిగించి అంతఱలై ఎక్కుగుండ కొనసాగించిన తిలాపములను కట్టెపెట్టే సకలేంద్రియవ్యాపారములను ఆ పరమమఫురుథుని పీండకు మధ్యించి కోరఁదగ్గి దేవియులేని అవస్థలో సకలవిశ్రాంతమార్కాంధులు ఇందిరాథిలేరయిందే సంచూర్ధ్వశరణాగుకి చిత్రించి ని ఎమాప్రాచిష్ఠికరచుంచురంజులనే గానె శర్యాయ్యా విశ్రిష్టించుము వలనడ గాని ఉపక్కుము తాఁయును నెట్లే చేయరము ఎఱుగంగ అనంతసిరంరణాంపిసంతోసమాళ్యిం సాగ్గుయుడై త్రికృష్ణఫగచూయని యిఖ్యాస్తుముచు నావిమ్మిరించురిపితిని. అంట త బ్యాప్తుమున్నేత్రిమాట్టుప్పుఁఁరంచపరీసేకముచే గోపించుని ముంచెతుము అసిరతరణాలి భక్తసత్తముల కెల్లరకు పరమాపార్వేయుమైన త క్రత్కాపైరాగ్యమూర్గమును నిర్వీంచుము రక్కారంధాముని యంచు పిత్రువర్తుస్సుప్పుంచుమురణవరపర్యవసానముగా పుణ్యాచుంచు త్రీకృష్ణపరణిప్రాక్కుము నొండెను.

3. సయ్యిఫ్త్కి - అచ్చునుఁడు :

ఆప్యరు చెయ్యిలు కలసి యున్నప్పుడు భారిలో నెట్లే ఫీదవ అన్నము అ వ్యోమ్యుప్పేమలోను పరస్పరమ్మాదయావగాపూస్ప్రమ్మత్తి తోను ఉపకాప్రియ్యాపారమ్మిక్కమ్మాఁ పరేశముదాత్త సౌహార్షానిర్స్టప్పెభరిలోను తల్యిత్వమే ఖాసి

చును. కరీరములు దిన్నములయ్యాను సంస్కారము లభిస్తముగా ప్రివిహితపడగల పార్శ్వముకే స్నేహముషురీపరిధిలో పొచుము మోతుదురు.

స్నేహమనగా చమిరని ఆర్థము. అది త్రిపుగానుండి ఆంటుకొను స్వయంబుము గలది. దెండుష్టుదయముం నడుముగం స్నేహమనకును కణస్వయాపమే కలదు. పరస్పరవిష్టాగస్వర్ఘనైనము సహాయపట వారి లమూహకండని విషయము. స్వామాశనకయనవోఇవాడ ఏగుత్తుక్కున్నవిచేషముంండును వారు సహ చీవన ము పొగింపవలెననియే కృతసిగ్గుయ్యలై యుండురు. డైవికముగా వారిలో రోకరికి వచ్చు నాపడ వేరొకరి కర్మంలముకోవేదనాకారకమై “ఎ ఇన్నఁడు విషట్టి సౌఖ్యసదృశ కిర్ణియుఁడు మిత్రి” (కర్తృ. సుభస - ౬౩) దను ఆర్యోక్తి కుదాహారపేయులై తపాపవార్తిశాహల్గోముకో తాముకూర్చ పైలుపంచుకోవలెనని తహ తహ లా దు చుంచురు. ఇదియే ఉన్నకోటి తెలిగు సభ్యము. ఇది కంవారు సఱలు. సఫ్టుమునకు పయోచెచుగుని, డాం భేదముగుని, దేశకాలభాషాదిభేదములు గాని యువదవ్వు.

ధాగివరులి⁶ శ్రీకృష్ణని దక్కపరంపరలో అర్థమయికాడు. కొందరిలో⁷ చౌక్కచనుకకండె అప్పను అగ్నిగ్రి, ఖ్యాతసాపలనీ లేచున్నాడి. శ్రీకృష్ణని దనులు నుఱుగా బాంధించాని అప్పని గపిరచు ప్రియసాముగ్రిసముచాక్త చిత్తపుర్ణిలో⁸ దేవియింకాను తుప్పుప్పు ఉచ్చిముచ్చు.

ఒకప్పుడు ఎగ్గచ్చుర్చు వ్యవసనాన్ని తప్పుగు దారంటయలసిన అప్పసరము లేక్కించ త్రిహక్కుషాఢిచ్చుతు ననునారాలమజువమ్మాన దేహచ్చుచుచారిట్టు ఐవీషపాంపర నొమ నూచుచుపోనిపోగారిట్టు చమ్ముతు. వారు రైరికమూ భ్రమించుటన్న మాటలే గాని ప్రమాణము కేవలాంచు ఉక్కారే. వారచ్చు, నడుచ్చర్చు నుపక్కి చూచి కుతనే ఇగచ్చుకుఱక్కిమావయ్యకోర్చుతోయెల్లాకొణిస్తున్నాడనీచుటపు రక్కే ప్రిమ నెప్పుడించి నిపుణరచనమ్మాపుమాగవ్వెప్పి నెరంతర్చుమ్మా వాధించె వెధించు వాడగిరి. అప్పుకు వారియవ్వరి రఘు థగ్గుమగుచుంచుట గాంచి అంవాకరు తపో దీక్ష పునస్సిగి యుండుగా వీళకరు కిరశరాసనధారియే రిష్టసెర్చ్యూలనిశార్ట్స్ప్లాన్స్

గుణకత నిర్వయించుకోనిపోతే కొంపకలమట్టు సాగిన పిష్టుట శరధారి తపోధారిమై క్రానిమగ్నుడు కాగా తపోధారి శరధారిమై రాత్రివీశ్వాంగంకియాక్రారచిత్తుడై ప్రహరి దివ్యగుప్తమాచిల్లాడు శాఖిఫక్కుబరపజిపంచిపరిహారణ ర్యాపారసు ఉభయసాధారణమైనది. వారిలోని నారాయణచే కడచిన ద్వాపలాంత మున తృక్కిష్టుడై యవతరింప నకు దట్టునుడై అవిర్ఘామించేను. నాచి నరవారా గ్రామాలు వాతపొర్కాసారణులైరి.

ఆప్యుం అజ్ఞనుచు ల్రి కృష్ణ నకు పరమథక్కాగేనిసయుచచ్చెను.
ఈ భక్తి సభ్యుల్లితి. నిష్ట-ల్వముగా హృదయమేర్పిమలో పాపచుక్కి బీఎ
శ్రీయై వెడజల్లి ద్రైవానుగ్రహమాపాపమైన ప్రశస్తిసస్వమును పెంచి వీషించుట ఈభక్తి
చ్ఛికియయందిలి పరమార్థము. పరమేశ్వరునితి¹ నిధ్నిర్మరహమాను ర్వధాను
ఎందుము సభ్యుహర్షయకముగా సుంపుట ఇందరి ప్రిత్యేకర. ఇరువురు సఖులలో
ఒకరు గాప్య విషాంకు వేలొకరు కొర్కెతసమును భటించినము సభ్యుమలో² ఆ కొలఁఁది
ఎప్పుడు గౌచరింపప్ప. తశ్శుంచ వాపిఁ క్రొన్సముగాని, ఎప్పుంచాని దర్శముగాని
ప్రభీమెళ చ్ఛిదర్శించాడను.

శాస్త్రము, తన డిపార్టమెంటును దీవచగ్గా నుండి రఘవరాయుఃచై స్తోమధారము
కంటు కైటుగాం తప్పాలైనే వాటముగ ప్రోపి అహారపరింపస రగిస కర్త వ్యాములో
ప్రాపము లాంంద చుండుకొమ్మును పూరి ప్రభ్రూకుపరోవతరువాకులు తమునకు సిరొంపరమమ
గుణ చుండుకుమ్ము. రాం శాఖాప్రాపమ్ము కుంపుర్సిను గూడపుంజీవిర్చోరచొంపువతాప్ర
స్తోమధారముండ్రు ఓలతి⁸ సుసంపు వారాయుషప్రిత్యుసిసపులారము ఉద్ది. అని ఆర్థ
ప్రాపము పుట్టి ప్రముఖును తెగుసమంతరప దూరోగులుఁడు. నిపెలిరమై దుండితు.
కి ఉప అంతి కూడా ఉపకూర్క ప్రసురింపాములో పురాణప మ్యాప్ లింగుని వుటిల్లులయ.

ప్రాచీన మొడిల్స్‌మెట్టిల్ కోలు లక్షణాల వివరాలను నేర్చుతుందినీ అధికంగా ప్రశ్న పుట్టిన తమిల్ తెగ్గునిప్పించాలను కూడా తశ్వరకృష్ణాపాశాకము స్వామిప్పిటముయియే యమంగుపు. రాజసూయాముకుగా వాగ్దారుగా తూర్పురంగమూగా దిగ్గిలుయుమైనర్పు కోప్పునప్పుకు ప్రీకృత్యుచించుచు లమథిప్పి ప్రిక్ర

భారీత్రచతువ్వయమును పోర్తెర్తెందు పట్టున పకపాతథోరణి ప్రీదర్శితము కాక పోయినను అర్థమనితో నెరపిన సంభాషములో ఒక అహరార్ఘముగు నాశ్మీయత అభిష్యక్తమగుట రసభ్యలోకమున కనుభవై కపెద్దుమే. ఇట్లే రాయబారమునకై కురు సవతేగ నుచ్చుమించినపుడును అర్థమనప్రసంగఫుట్టమున చీప్పత కానపమ్ము.

త్రీకృష్ణుడు పాండవుల పవమున లీప్తుచోర్ణిణికృపాక్ష్మామాదిమహా రథాధిష్టితము కర్మదుర్జ్యదనాదియష్టచయ్యాధిష్టితముగు తౌరవసయాప్రీంగజమున ఏమాయచుపుష్టమో పేతముగా ధర్మము నావిష్టారించుచు, సిచయాదనకు చేయి చాపక అ కృష్ణమచ రథిష్టే కాక్రుఃఖమ సారథిష్టే పురోగమీందునెద రణరంగములో మామ్ము దుర్యు మెనగాయ నీపకమునందున్నచో యిద్దమునకు సిద్ధపడుమని ప్రభాచర్షుపునకు మహాపచేము చేసిను. ఇద్దుట అంతకుముంచుఅర్థముడు తన్నపుగకపోయినను అరుకి సారథ్యము చేయుటకు లాసునిశ్చయించుకోని తనఅఖిలాండకోచిబ్రిప్పుండ నాయకత్వమును కించపరమకొనుటకు తూద సంకోచింపని వాసుదేవుడు. శ్రేతవాహనున సభ్యాభక్తికి సద్గుళప్రయోగమ సిద్ధిని సమకూర్చెను.

యుద్ధారంథమునకు కొంచెము ముందు చేసిన గీతోపదేశములో త్రీకృష్ణుయ
భో॥ సర్వ గుహ్యాతముం భూయి :

శ్శృంబ మే పరమం పద :

ఇష్టోఽసి మే దృఢమితి

తతో పవ్యామి తే హితమ్ ”

[భ. గిత-18అ-64కో]

“దో మన్మా శవ మద్యకో
మద్యాఛి చూం నమస్కర్య
మామే వైష్ణవిసే సత్యాంకే
ప్రతికానే ప్రీమోఽ సిమే” (భ. గిత-18అ-65 కో)

ఆని అర్థను నుద్దేశించి స్వయముగా పాచ్యము చేసి చెప్పెను. ఇచ్చి అర్థమని సభ్యులక్కి కి త్రీకృష్ణ దిచిన యోగ్యతాపత్రము. శీఘ్రపథమట్టములో ఆయుధము పట్టనన్న అష్టుయుడు చక్రధారి యగుట, వోర్ణిణవధసందర్భములో అంవ్యామము గూడ్చిన

అప్రియవాక్యా - వక్కావీంపునుని యథిష్టిరుచుద్దీధించుట, సైంధవవధములో ఆస్తంగ మిష్ట్రీమాణసూర్యభగవానునకు చక్రిమధ్యవేయుట, భగవత్ వధములో తత్క్రియుక్తమర్మాన్వమహాత్రసంఘాతము తప్పించుటకై రథమును కృంగదీయుట, కర్మవధములో మామిలో కృంగిన స్వందనము నెత్తుకోసియంయే తత్క్రూత ధర్మప్రశాసనమునకు ప్రత్యుషప్రాసమిచ్చి తనుస్తకివిఖాదనక్రియాన్వర్థయమునకు పూర్వముగా పరీక్ష్యాని పోప్రత్యహించుట- ఇవన్నియు అప్పుకునిసభ్యాఫక్తి వృవమునకు కాండన ప్రత్యుత్తమలు.

సఖ్యాభక్తి - కుచేయఁదు :

కుచేయఁదు అవంతీపుర నివాసి. “అయోధ్య మనురా మాయా కాఁ జాంచి హ్యాచంతికాప్రీ ద్వారావలిచేవ సప్తితా మోహయాయా ” అని మోహప్రిదము లాగు పురమ లేదించిపోను అవంతి జొకచి. అట్టిపురమున ముమ్కుషినమూర్ఖమ్యేవగు కుచేయఁడునివసించెను. అతని ప్రాథమామధీయము సుదాముఁదు. అంటే ఈ శ్రీకృష్ణతో కలని బాల్యమున సౌంధీపసిమహ్యియెవ్వ రాన్ని ద్వయనము చేసెను.

ఇట్లు కుచేయఁడు కృష్ణుడు అక్రాలదాల్యసఖుఁడగుటయేగాక ఆ సహవర్తత్వమునఁదే ఆతని భగవత్త్వమును లెచ్చగా నవగాహన మొనర్చుకొని తన మనఃపీరమున ఆతని దివ్యమంగళచిన్మార్చిని సుప్రతిష్ఠిత మొనర్చుకొని నిరంతర తదేరధ్యాననిస్తానిశ్చిద్యోవయ్యెను.

శ్రీమంతనగు తటుంంచునకు తెందినవాఁదు శాకపోపుటచే సుదాముఁదు తీర్చప్రతారిష్టి కాలింపు కాలని తింఫికో తీరియు తీరని ఆకలి తీవ్రుకొనుటకు తగు శక్తి లేకి శాంతిష్టుఁడై మేధామాత్రిగేరవపొత్తుకై వస్తుకెక్కెను. ఆతని గుణాలింపులకు, తెరిపి ఉటిలకు, చుపుసంధ్యులకు మెచ్చి కృష్ణుడు తరమగా నాతని నాటపాటు కాప్యునించుచు నతని చెలిమికి ప్రామణ్య మొనగుండివాఁదు. సుదాముని కుచేలత్వముగాంచి అతనికి కుచేయాడని సార్థకపాము మొసంగినవాఁదు కృష్ణుఁడే. ఆచాల్యాప్సుంధియు కృష్ణువు కాదరాథిమాసములు మెందుగనే యుండె ఇని. ఆతని దారిద్ర్యమునకు సాముభూతియొదవిన అర్థప్రాదరయముతో కృష్ణ

బోతన అంధము హోక్కాగపతమున తక్కి రంగారములు

కసని ఎత్తునను ఆసుప్రింహా దవల్పసి ఏతడఁ కొంతమున నేమాతినుచందగా లికాడా ఏమి తిముమావచ్చ” ప్రేమతో ప్రీర్చించును దరిద్రేరిన కృష్ణ నట వీచఁదు స్వీయాఖారివర్షి చుప్పాచుచే సంకుచితయ్యిన్నై చెప్పినచో నాతనికి పెట్టువలసి గునని తినుమన్నది చుమ్మిన దాలివైచి ఏసియు రెండనెను. అంటే ఇనిమ్మని క్రూ కు చిఱునప్పు నప్పుటి వెపరిపోయెను. జన్మాంతరకంర్కావాసులు పరిలభి కేళబాలిద్వ్యాపికాచతావుకేలో లాను నిర్వహింపవలసిన పాతరీ ప్రారథ్యాముచే రిఫిర్మ్యునుగా నుండి ఆ లాచుధవముకు సొాంద్రగవంయఁడే యైనను కృష్ణ, కు ప్రమెట్టుతప్పింపగలఁఱు? ఉన్నగ్రహముతో గాని, యోగవిషాలికే గాని మచ్చే రఘుప్రసాదతవరప్రధానముచేగాని సంచిలాగములు నశించిట్టు ప్రారథ్యాము నుంచపు మిట్టి! అంచుచేతనే ఆరున నోటివెంట వచ్చిన ఆమాఁ ఆతనికి కీర్తాశామై అతరపాిచ్చు కుటుంబపై పుట్టుము అతనికి వైక్కల్పుయాయకపై యొక్కాని రింగులేరు మక్కానుటకు వీయలేక నెల్లిని మోహండిల పెద్ద పొత్త రమునె దాపుడించినది.

ఎ-త నువ్వొదులు స్పృహ ఉచ్చము తన్నవరించినను చెదరక, వెచరక
శగోంతులులేని ఆక్రమిస్తే మర్కుషులో పుచ్చేటు లోగా పేవరు లాలేశము పూర్వదయ
న ఆమీల్యక సిరంశరపాదిపాదారపిందసూలగ్నిచెలన్ము¹డై హరినామసంకీర్తన
శరణపానమత్తు²డై రీర్ప్రియాపులుపుచూర్మిపు-తనిసాంబరంగు³డై సంసారకా
మొన అంబీము ముక్కెల ఆండు కంధుల నెడి బాయిలి., లాఘురాట్టై సిటి
ఖూలెను, బురదలో లిడగాడు కుమ్మరి కుమగువరాను సిల్లిపునిర్కుంచిష్ట-కంక
ప్రై నిరామ గుణుగసు సిరంషియగసు నిర్మిత్తాయియెగసు నివ్వుచెంచు
ష్ట్రేవులు వామాక్తి ఆక్రూగానములు లేక అలమటించు బహుసంతాన మింట నాల
స బాలగోఁగా విలపించుయిడత భిషాంసములే కంపుచ్చెన మగవారెల్లరు అర్థించు
ష్ట్రేము గగన కుసుమాయమానన్నె తపేచుస్సురాయము మరణముకస్స దాయిణ్ణాగు
స్ఫ్రాధు గురించ పెంపోందించునది లాగా ఆమహావిపాద విశ్వాధిలో మనిగితేచు
ము సుమ్మా చెంక గొఱ్యుగా తోచు ఛీవనపురాలములోపడి క్రిందు మీర్దలై
ంగలేక క్రక్క-లేక తోక్కుట శమమ పొపఫలముచే అసురుసు తైవ్యసన పడు
గ్ర్యాను కుచేటు మాత్రీణ నివికార ప్రిపంచ సామాన్యమునకు సాక్షిమాత్రీణదగు
ప్రిపాసినిర సముదంవిత ప్రిష్టాపార్థవోదాయడై అదారిద్ర్యము తన్న తాకునది

లాదనియు లాను సుఖమీథములు రెండికి అపేతునదనియు నిర్గుబాపస్తలో నిమిష్టుడై యుండగలిగెను. బహుజనాగ్నితత్తుళ్లో ర్మఫలమై పొర్చిపించు సర్వంకష స్వీపహణీ యాధ్యుతచిత్రువుర్తిపరుండై చేతిక్కు తృణమునే మేరువుగా భావించుచు ద్వయంద్వా తీఱుడై ఇగత్తునందలి అషావలువుర్లిసో కణకము ఈశ్వరసోజుత్కురథాగ్రవైత వమును చూరగానుచు బ్రహ్మనందథాగధేయుడై కోఖిల్లెను.

కుచేలు కు వ్యక్తిగతముగ స్థితప్రభ్రాండే. కీలోషములు, సుఖదుఃఖములు, తుంగిపొంసలు, జరాయోఽసములు, రోగింగములు మున్నగు ద్వయంద్వయములు అతని దృష్టిలో భేదసహితములు కాక ఏకరూపముననే గోచరించిన గోచరింప వమ్మును. అతనికి ఈ ఇగత్తంతయ మాయాప్రకల్పితమై, మిద్యాభూతమై తోపవమ్మును. కాని అతిచొంటరివాడు కాదు కదా! ఒకవేళ ఒంటరివాడే ఆయనను అతనికి దేహం దీర్ఘయమనోబుద్ధిప్రాణాదిసాముగ్రి యున్నది కదా! దేహము వలన జరారోగములు, ఇంద్రియములవలన రాగదేవములు, మనసువలన సంకల్పవికల్పములు, బుధి వలన నిశ్చయము, ప్రాణమువలన తుంగిపొంసలు అతనికై సను తప్పనవి కాను. వాని నాతండు సమద్వాష్టితో స్నేహిరింపవమ్మును. ఇ శక్తి అందరికిని యుండదు అతనికి దారపుతార్చిపెద్దు సంసారలాంపట్టము వెన్నందియువుది. లాసు భరించినట్లు, సహాచినట్లు ఇతించు స్నేహింపతేకదా! అతనికి ప్రిప్యూపదార్థ మొకటియే తథ్యము. తాతి పొంసార్ధాఘిలచీకవ్యాపారములు మిధ్యాలు. జాని ఇందిలో సెల్లుతరు బ్ర్యాహ్మము తథ్యమో మిధ్యమో తెలియుచు గాని సంసారసుభంధాథములు మాత్రము తథ్యములు. తన కక్కురచేపోయినను స-పదలు వారికి కావలికు. సంపరాపదలను సంపదలు గనే పరిగచ్చి చూగచిఫూతి అతనిక స్వది గాని అతని ఆయిధ్యిలకు లేదు. ఆచ్చి యొక గృహప్రాశర్మిక్షుడై యున్నంతపఱకు వారి ఆయన హాలన చూడవలనిన బాధ్యత అతనిరున్నదా? లేదా? లాను డై వనిష్టుడై పొర్చిర్చడానుసారముగా అభించిన చాసిని భుజించునని పౌరుచుము పరిపూరించి చేతులు కట్టుకొని కూర్చున్నచో అది పొచుమును చూటకట్టులోనుటయే.

“దైవం నిషాత్మకురు పౌరుష మాత్రుకల్పి” (పితో. ప్రస్తావికా - 32 శ్లో.)
ఆ శాప్రములు చూచించు మన్నావి.

“దైవేన దేయమితి కాసుచూ వచంలి” (హితి. పరీ. 82 లో.) అని బైబిలులను తుటియుటిగను, భీరులుగను రాత్రిము వర్ణించినది. ఏ ఆశ్రిమము నందున్నప్పుడు ఆయుష్మిమాదారములను నిష్కృష్టముగా నిర్వహింపనిచో వర్ణాశ్రిమా దారవ్యవస్థ అవశ్యంలాం కావ తప్పుడు.

“ఉకచో నేఱను లవ్యాండు ఎంబచో గోచ్చారు యాస్మిప్తె
రెకిచో కాకము లారిగించ గొకాచో సుప్రాప్తులోప్పుడనం
తోంగోందింత దరించ గోక్కుతలన్ మోగ్గాందరచోంతె
క్కుము రాజియు దు రాబ్రంశులకోగు తుంగాంలుచో సుఖంలున్ ముక్కిన్”

(పట్టమ. పిలి. మాముల ఉప్పుకమి - లైట్ - 73 ప)

అస్మిన్ని ఏ ముఖమిఖములో ఒకి శార్యుర్వాను సాధించి ఆయవ్యాండు పోచించుట గృహాప్తినం విహితక్కువ్వుముగానీ వారిని ఆకట సకణించాడు పొట్టులతో సిద్ధించాలు ఇచ్చి చుండు రిసించలేక నిష్టము చుండుగా గృహాప్తినట్టి కట్టచ్చము కాసు.

శుభేందుస్తే భయంకర దారిచ్చిప్పారాచెవును # ఏకవచ చక్కయించ ఎందు చీర్చి అంత్యించుచితస్క్యముర్వాలుగ్గారిమిచే క్షించిపుటాన్నిటు విసలేక వించి అడుమ అకి రల్చిప్పు వాయాటి సించ్చిప్పార్చితచూర్చింతనాయిత చై భక్తును పొర్చించి రోమ్యముగానే ఎంది యమయ్యాండు అవసికట్టులపే కట్టేసింద్ది ఇంచి నిష్టించ్చుకి సాతనికి గీత రాగ్గు స్నేహముచు గుర్తి లేకి వ్యారువాడగిరమున కరుసు నట్టుము, ఖానువేస్తుని సుచక్కించి వుంచి ఇంచుగ్గిపుచునకు పూర్ణించునట్టు ఉప్పుంచి “రిత్యహస్తైన వోపీమూర్యామాసం బైచతంగుచుచు” అను సూతిసి స్కరించి కట్టిపుచుమ్మైప్పుచుండుపుకులుపు పూతశ్రీము చూసుగట్టి చూపుకు లైటి చుట్టునము గుర్తించినది.

ఇట్లు సరిపోవ్వాచుచుచే ద్వారానగరమున కట్టచుమ్మై కట్టచేఖని చున స్పంతయు అంశుంచే యోగాచించి రెప్పుప్పిపరినశు ప్రాక్తకప్రపుత్తి కి గొక రసమాష్ట బైచతుగు నంచనందనుని సంచర్యముచే దెంపము సాసందరుంచిలము గావించు కోపచును భక్తించిపోండ్రించే కట్టుండి మార్పాయనము సైచి ఎట్టేంతు ద్వారక

కరిగి కరివరదుని సండర్శనమును కాశుకగా పొందెని.. అథందక్కిసమ్మాంశును రుఱగు వైకుంఠవాసీయు ద్వారావాహుణై చేరుచుంచుటనే ఎట్టో యాతని చెంత కరిగిన అరుగచుప్పును గాని మూర్తి భూతశమన్సునంచ చనుఘాతియగు నాదేవదేవుడు తన్నాదరించునా? తమ బాధ్య మీతఁడు స్వరించునా? రాను చెప్పుకొనబోతు గోరు పాలించునా? అని ఎన్నెన్నో సంచేహములతో సదమదమైన కుచేయఁడు తీక్కుప్పథగవ స్నేహంద్రీమంచలవ్యాప్త ప్రసాదచంచీకా హృదమును గాంచి సంతనే తన్న లాను మరచిపోయి సరంతరతచారాధస్క్రించునమువాత్తు మహాసంచయందిలముగు దెందమును ఇ ఇందిరాహ్యాదయారవిందమించునిపాదారవిందములకు శాసుకగా సమర్పించి లాను స్తంశీచూతశమన్సుభావుఁడయ్యెను.. అథందక్కేము వెళ్లచోట్టేఁడు ఒనుగలుపలతో కుప్పుఁడు కచేలని దారిద్రీతప్తమనోదేహములకు అనూహృతిర్యాసిపడతి సన్నగ హించి అతనిని ఒక నిరుపేదగా గాక ఎవరో ఆనమకుఁడు అనదగా గాక తన బాధ్యస్థానిగా, తనతో సమునిగా తన అయ్యంతాచరించుఁగా అప్పుడు తన ఇంది కరుదెంచిన ఆటిథిగా పరిగణించు. అందుచేతనే దైవసమాంగఁగా రాదించి దైవము ఉక్కెల్ల దైవముగు తీక్కుపరబల్చుచ్చుచూర్తి అతని నాట్యానించి ఆదరించి, ఉచ్చారసాసీసుని గావించి, సకలప్రిచర్యాసునంచుస్నేచుగు నతిస్థిసేవతో సతక్కు-రించి, అంతరు ముందాతని మనుతోనున్న సందేహ శల్యముల నన్నొంతినిపెకలించి, అతని నొర్చునులా ఖాపమును చూర్చికరించి, తమగురుతలవాచమనాచి సవిపోవ్వసంగములను సంస్కరించి తల్లుచోడకమాను ఇరస్తున పోర్చిట్టించుకొని నిఱఖార్యాప్తికమతో తనని కనెక్తివిధ స పర్యాయ చేయించి ఆతని సమితాశ్చర్యమహింథోధి రాకోర్తాల మహితరంగ పరంపర అలో ముంచి తేల్చిరు.

కుచేయఁడు ఈ అద్యాతనంఘటనమునకు వితాకు వడి వినప్పుడై విఫి వైపరీత్యముచే తనడు దారిద్రీమే పార్చిప్రించుకోయినదో అప్పుడే వాసుదేవథగవత్సం దర్శనభాగ్యము అథింపకయే పోయెటిదని ఆ చారిద్రూముకు రాపముగాగాక వరముగానే పరిగటించుకొనుచు వరదాభయపూర్తిశ్రాంకిష్టఁడగు కృపుని తానతివేంచుహాక్తి పొర వశముతో దర్శించి, తత్సందర్శనపార్చిత్తుఁచోనందినుభామాభర్యమునే వాంతలు మరచి కన్నుఁరమొధ్ని ఉష్ణ బహిర్ముతగ్గతావిగ్రహించుకున కల్పించులతో కారిని తోరముగా నలంకరించి తనపట్టనంతయనేఁలు సభ్యభాపమును ప్రించిన సుదర్శ

నుని ఆన్నసొమాన్యసొణయును వేనోళ్కొనియాడుచు తానించి నుంచి బయలు దేరునప్పుడు భార్యచే మరిమరి బోధింపబలవిన విషయమును లీలామాత్రికుగానైనను స్నేరింపక స్వరకోటిప్రితిశస్మాందర్యనిధామఁడగు మాధవుని దర్శనమచేశనే తన జన్మము ధన్యమైనట్లు భావించి ఆసని ఒత్తిర్యము స్నేకరించి తాఁచెచ్చిన అటుకులను అడిగి మరి భుజించిన తగవామని దేవార్థమునకు ఇస్తునోయి, ఏలవచ్చిపివని ఆతండ్రదుగుకలు, ఇంచులకేవచ్చితినని రామ చెప్పకయి సాగిన ఆ సమాగమము నిద్రుశ్శమగను, నిరుత్తరమాగను ముగిసి తియగు ప్రమాణము క్షిష్టమే గాని కుచే అఁడు నిజ నిస్సుతా నివేదనమున కుపక్కినింపవే కేం పోయెను.

ఇది సంఘ భక్తి రోపర్యవసింయ భగవద్గీవతసంబంధమందలి వీచ్చత.

అఖండప్రభావసమేరుభై అశంభ్యక్త ప్రిపోషింయ సముదయము నవపీఠగా పొలింయ భగవంతుడు లీలామానుషుగ్రహాంచై పుడమికపతరించినప్పుడు, భక్తి, జ్ఞానము, వైరాగ్యము, మూగము, ఉపాసన ఇట్టిచే దొక నిమిత్తమును పురస్కరించుకొని అరణితించి సంబంధము పెట్టుకొని చెంతచెచగలిగిన వృక్షి, వ్యక్తిగతముగా నతని కెన్నిసమయాలున్నను అయి సమయాలను చక్కపెట్టుకొనుటకే మొదట శాతసి యొద్ద కేగుట కుండించినపు, ఆతనియొద్ద కేగిన తరువాత తదనిర్మాచనియుపోదార్చ మహిమ మందు తన పూర్వాప్రేష్ట విమయు నిలందదు. సమయ్యిమలో పడుటిచు ఉప్పు సముద్రమగనే పరిణమించినట్లు కగవంతుని డెంతకేగిన వత్తుడు తన ప్రత్యేక వక్కితప్యమును కోల్పోయి భగవంతుడుగానే శేషించుట తటస్థించును. ఈమక మొదట తానేమికోర్కోపడనని వెళ్ళునో ఆకోరికతు సంబంధించిన స్వేచ్ఛి యండదు. ఒక వేళ పుస్తవునరట్టాసపశమున గుట్టరెంప్రోస్సును ఆ మహిమాకోమయదివ్యుచైతన్యపించము నెఱట ఉదర, పిరిక్షస్సోరక మగు తన అఖప్రోమును ఉచ్చుడు ప్రిపర్చించుకొనుటకు సిగ్గుపడి ఆప్రిసంగమును తేజాలయు.

త్రీకృష్ణ భగవద్గీవైని సమ్మాఖ్యమున కర్ణిగాన రుచేలని స్తోత్రిచే అయినది. ఆతఁడెంత బాల్య సంఖారైనను తనయొద్ద స్వేచ్ఛగా వ్యవహారించుకు కుచేలన డెంత చనవిచ్చినను. మూర్తిభూత సకలసంపద్యుచ్ఛమగు నభాభైక్ష్యర్థము తాండ్రచించుచున్న మహిమహూర్ధగు నా త్రీకృష్ణా, వామదు తన మహాస్నుర్భవమును

ప్రిద్ర్వింపక చేపాచి ఆదిగి మరీ కుచేఱిని అధుకులు తినుసంతటి సామాన్యప్రేతిలి దిగ్గి వచ్చినను కుచేఱించు మాత్రిము అతని రొండు తనదైన్యమును ప్రిచర్చించుటకు గాని కిష్టములనుంచి తస్య గ్రహిక్రించుమని యాచించుటకు గాని తలపడలేదు.

“యోధ్యాథంగ భద్రేస గద్దదగ్గకత్త్రిః యై ద్యుప్రిసాకరం
కోచేసాతి పచేత్యుదగ్గ జి రణ్ణాంశీ మనస్సేపుమాను”

(భర్తు. వైరాగ్య. 21 లో)

అను సూత్రిని సార్థకము చేసిన ఉధాత్తు పురుషప్రాగప్రాండు రుచేఱిందు.

తల్కుఁడెంత మనస్సియై భగవంతుడంచెపు మనస్సియగును కూడా. | భక్తుఁయు తన గౌరవనును కాపాడుకొనుండుకు పాటుపుచుండు, భగవంతుఁడు కూడ వాతకుని గౌరవమును నిలబెట్టుటకే ప్రియత్తించును. సూత్రముగా విచారించినచో అచ్చుట తల్కుఁని స్వార్థము, భగవంతుని పరార్థమును గోపరింపక మానవు ఉపాధి యున్నించుటకు ఆపాచి స్వార్థమేష్టో ఉండక తప్పుడు కూడను. స్వార్థము పర పీఠనములో పర్యుచుసించు నప్పుడే స్వార్థమనిపించుకొనును గాని అట్టిచి తేనప్పుచు అది కేవలము మనస్సియగానే మనస్సియ మగురు. కనుకనే అది భగవంతునకు కూడ ఆదరచేయమై అసుగ్రీహా పరిథి నఢిపసించును.

కుచేఱిందు లోకర్ఘ్యాలో కుచేఱిందైనను తన దృష్టిలో మాత్రిము నుంచుఁడే. ఇది సర్వాంతర్మామియగు కృష్ణునకు తెలియకుండునా? అందుచేతనే వచ్చిన కారణ నూడిగి అతిధిని రోపించుట కిచ్చగింపక గోవిందుఁడు ధర్మము చాటున కప్పిపుచ్చిన కుచేఱిని ఉర్ధుమును మర్మముగానే యందనిచ్చి అతని సూరక పోసిచ్చి స్వీచ్ఛాఖానమున కేగులోపల తనయంతవానిగా చేసివె చెను.

ఉ. “సీరము తప్తులోహమున నిల్చి యసామకమై నశించు నా
సీరమె ముత్యమట్టు నఱిదశ నంస్తోకమై తనర్చు నా
సీరమె తుక్కిలోఱడి మణిత్వముఁ గాంచు నమంచిత ప్రిథం
చౌరుచ చ్చుటు రిట్టుధము మధ్యము నుత్తముఁగొల్చు పూర్తికిన్”

(భర్తు. నీతి. ఏసాగు లక్ష్మిజకవి - నీటి పు.)

అన్నట్లు ఉత్తముల నాళ్యియించిన వారుత్తములగుటలో సందియేషున్నది ? ఇట్టి మొద ఉత్తముల లోనికిల్ల తచోత్తముడగు యదూత్తంసు నాళ్యియించిన ఈచే ఈదు మహాత్తమ్మితిని పొందుటలో చింఠలేదు కదా!

రఘ్యాభక్తి - సుగ్రీవుడు :

భగవంతుని తసతి సమానుఁడుగా భావించుకొసుగంచి అష్టార్యాస్నేహి కృత ఎచ్చుటనోగాని యుండు. ఆట్టి బ్రాగ్ర్యము అష్టసునకు, సుగ్రీవుకు, కుచేలునకుఁ లభించినది. వారిలో అర్థసుడు సరవారాయములో నరుఁడగుటబే సారాయమున తెఱ్పును సమాండే. ఇంక కుచేలుడు శ్రీకృష్ణునకు సాంధీపనిమహర్షి మొద్ద విద్యార్థ్యాపను చేయుచినములలో సహిద్యాయుఁడగుటబే ఆస్తుఁ మనిషార్థము.

ఈని సుగ్రీవునిది మాత్రము ఆట్టి సన్నిహితము కాదు. రాముగ్రీవుఁ లుష్టమూర్ఖాద్రిష్టి కలిసికొనునంతపులకు ఉకరిచిగ్రార్పి ఒకరికి తెరియడు. కయ్య మునకు, నెయ్యమునకు, వియ్యమునకు సమత్రయము వంయుననెడి సూక్తిలో వీరిచుపుచే నెయ్యమునకు వై వికముగా శక్తి సమత్రయము ఆరసిణ్ణు విచిత్రమనక తప్పదు వీరిలో శ్రీరాముఁడు రావునికేసు, సుగ్రీవుడు హాలికేసు హృతధార్యులగుటయు ఇనుచు రకు రాజ్యము లేకపోస్తుయు, ఇచ్చుపు గిరివిపినాదిమర్మద్యమప్రాంతసంచారులఁటయు, ఇచ్చుపు రపరసాహాయ్యమునకై ప్రాతిష్టించుటయు వీరిలో గల సామ్యములు.

ఇది కేవలము రాత్రిక దృష్టి మాత్రమే. శ్రీరాముఁ డెత హృతధార్యుడై విషాపము నటించున్నను ఈ నటన మాత్రనియందు విలాసమాత్రమునే పర్యాపుసించును గాని యదార్థ విలాప మెన్నుబీళిని కాదు. ఏలయున రాముఁడు సర్వాంగు యుణును రావలవదవ్యామాజననిమిత్త మంగా కించిబ్బుక్కుపుణును నటించుచు మానసియ ములగు సుఖదుఁధాదులను సహించుచున్నట్లు కసిలుచుండిను. వాలి హృతరాజ్యుఁ దగు సుగ్రీవుడు తద్భార్యమ్ముతిచే అఖండమగు సగాంపిరి గురించు మయిల నెయ్యాడట్లు తనరాజ్యము తనదేతికి పచ్చుచూయని పరితపించుచుండెను. కాఁగా రాముఁడు రాజ్యాధికేళహర్షాశ్రావణసందర్భమున ఎంతదో సమ్మాదసంతృప్తులతోసుండెనో పద్మభంగవన గమనాదిసందర్భములందు కూడ ఆట్టి సమ్మాదసంతృప్తులతోనే ఉండగేర్చిన స్థిత

ప్రభువాడు. అతనికి రాక్ లోకంలో గూడిన ఒంచ్చియసుఖమూలపద్ధు ఏనోదును ఏ మాత్రము పీర్చితిలేదు సరికంగా అది వ్యాగసృష్టిపూర్వియమును నిఱ్పియడ్లానము నమ్మటి గాళల మహామహాదు. సుగ్రీవుడిందులకు సంపూర్ణముగా వ్యుతిరేకి. అతనికి ప్రార్థక్తుప్రార్థక్తు నందలి యిందియటోగాసుభవప్రాప్తి లపొరముగా ఉట్టప్పిల్లాటమే గాక తయవ్యాప్తికి సుఖము. తల్లి లోదానమునే దుఖము కలిగి ఆయస్థధూయలు చెందును యథార్థములను తపుయు కలదు. రామసాహియై మాత్రమికి అనివార్యము అపరిషర్యము కాగో; సుగ్రీవసాహియైము రాముడుకు లోకవిశంబహ్యము మాత్రమే. వారిముందు సుగ్రీవుడు రాలిముందు దూడి పోడని రావుని మంచు రాముడు తగదుముందు వర్యులుగా.

ఇన్ని వైలవయములు ఏరియవ్యాప్తిని దెరుచేయమన్నను రాముడు మును చెందుగా సుగ్రీవుడు సకలాఘీప్యసిద్ధి సమయాన్ని పిమ్ముట అనని సౌయ మపేషిం తసు. తాను ముందుగా వాతనికి సౌయణ చేసినచో సమయమున తల్లియు మోము రామువైదికాని టిపేక శ్రోగమ దేయునేమో యట సామాన్యమానపుండు లోయట ప్రాపుము. అట్టుగాక తన్నవోరథనామగ్రి అతనికి పూర్తిగా ఇచ్చివేయటలోనే ముని మానవాతీతళక్కి గోరరింపున్నది.

రాగా సుగ్రీవు రామువ్యుమును దైవముగా భూమించినేగాని మిత్రముగా విచించలటయి. ఒకవేళ అంతో అంతో ఇరుసికి రామునిపడ్ల సందేహమున్నవో అది. ఉత్సయ ప్రశ్న తాళభంజనానంతరము మూలముట్టుగా తుఫిచిపెట్టుకొని బోయినచ. మ్యట అతనికి రాముని పడ్లనేర్చిదినది అంటసేయునిపరి దైవభావమేగాని స్నేహప్రము రాము. రాశి రాముడు వాగ్యప్రము అతనిని ఇక్కణుగను, దానుఁడుగను వింపక సముదుగనే పరిగెంచేసాడి. మాసవకోకమలో ఒకరాళ సాధనసామగ్రి ఉతగా లేని అప్పటిలో సుస్మాహితు సర్వవిరమం అన్నపట్టికి యందున్న వానిచేత ప్రశ్నయింద్రగంగ తటస్థితిను, కాష్టింద్రు సప్తప్రిక్యలిసంపన్నుఁడను వేరాక జేని హిమ్యమభ్యర్థించి ఎట్లు గ్రస్తమ్మగో ఆహారమును తానాడి చూపులెనను సంకంపించి పరిగొఱునచు మూలార్థము.

రాగా గు చౌరమఁడసి సుగ్రీవుని తసలో సమానుగో పరిగచేంచిన్నన్న.

మాటయేగాని సుగ్రీవునకు మాత్రము రాముని పట్ట అంతరాంతరములలో⁴ సామ్యభూషణము కన్న తక్కి ధావమే ఏన్ను. అయినను గడ్డిపరక సఫిషణంతించి బ్రిహ్మిత్రముగా వర్షియోగించి కదలేని కదలిని అడుగుల కదలు నదిపించుకోగల ఏవుడమి ఏమిదయు దగు రాముడు విదంబనమునకై సున్ను సుగ్రీవుడిని సాయమ చేపించి తత్క్విహాతకపిపరి వారములో⁵ సీతాన్నేషుఱ కార్యక్రమమును గడ్డెక్కించుకోయామట మానవ జాతికి యుద్ధతంత్రమును గూర్చి అమూల్యమగు మపదేశము గాపించుటకుగాక మరియేబేకి?

ఒకవేళ తనపనిలో⁶ లంకెపెట్టుకున్నచో సుగ్రీవుడు తన్న నిర్వయము చేయునేపోయని రాముడు చంకించు వా దగుచో రావణసంపోంఘూర్యకముగా నిఱి కచత్రీమగు సీతాదేవి చేయిక్కు దాటి సుగ్రీవుని సందిగ్గిపితోనే ఉండేవాడు. శారి అట్టే జంకుగొంకు లేవియు పెట్టుకొనక పరిస్తితులేవియు పరిపక్కములాక ఏమను పేసుగ్రీవునకు వాలి సంహరింఘూర్యకముగా కిష్మింధూరాజుష్ఠవ్యాధిప్రక్రమా నిస్సంగంయముగా నిర్వయించి తన ఆప్రతిపూతుక్కి వైశిష్ట్యముచు రుజుపుణ్ణిసి ప్రాదర్శించను. ఆపిమ్మట సుగ్రీవుడు చిరదుఃఖానుచరవాసంరంగ్రాచ్ఛరాజురమాలో లుఁడై కొంత ఆలసర్వము చూపిపట్లు కనులడినపు దానికి కారణాను వర్షకాలం. శత్రువుసంహరణక్రియకై ఉపక్రమించి విజ్ఞంధించుకు నికంతరపర్వతాధారాచుకిలింపూమాగ్గరపు లముకూలింపు. కసుకనే ఆత్మడు మదిరాపొనరమాపరిరుండాదినుఖసంగ్రమ్యతక ర్తప్యాన్విత్వాలై రాత్రాలిక రామాగ్రహపొత్సిర్వయ్యుచై. ఇంచును రాజ్యము, పరివారము, విత్తము, సాచి ప్యము ఏమిదలగు నే సంపదలులేని రాముని మాటలు ఆపి అన్నియు గల సుగ్రీవుడు ఆల్పుధుగనే కాననమ్మటలేదా? ఉమును ఒకరాజు వేకోక రాజు సాయము సర్పించి తన పఱ్పము గడుపుకొనుటకు చూచుట సమమలుభ్య నెలకొన్న లోకసహజమైన సమ్మమగనే గోచరించును. దానికి రాముడేమియు సందేహింపబేదు గనుక సుగ్రీవ కృతరామసంంధము సఖ్యత్తిగనే పరిగటింపడించి. రామ్యామ లస్కుయైడు నక్కిరపితస్యులింగప్రసాగముతో థిరథిరముగా తెలిపినంతనే భరుపర్చింపిపేషు సర్వస్యులై సుగ్రీవుడు థిరథిరముగా తద్వాజ్ఞ పరిపాలనముక కంజలి ఇంచించి పుడమి నెడ్డల పుడమి కూరున్నేషింప ల్యోపరుటుగా కపిమొధులము చుపి దక్షిణపొర్చింతమునకు అంగదాదులలో అంషాన్ని పంపెను. పని అంతయు ఇరు కొలికి వచ్చిన పిటప యుద్ధము చేతగాని రావణాడు దాటి రాచసి తనచెయ్యున్న

కపి సేనవంతను రామర్ఘణము గావించి సమరసన్నాహములకు రామకృష్ణసేతుబంధన ముత్తో నాందీ వాచకము పులితెను.

ఆటుపిమ్ముట సముద్రింఘనము, లంకాప్రివేషము, అంగదొత్యము, రావంచోద్యమేవికము, రవంప్రిహితశక్తింధనము, శరణాగతవిశ్వము సంచర్యనము, సత్యమయసముపపన్నరాజ్యంగొత్తుచూచుక్కము ఒక దాని వోఱదిగా నొకచీ ఈ సంఘటనలన్నియు జరిగిన పిచప ఠంకోర్చోదగ్గవావద్విష్టసురటి ల్లభాగ్రిగృహస్థాత్రియే తానొక్కుమారాతనితై లంఘింఘటలో సుగ్రీవుని సఖ్యాభక్తి ప్రిస్సుకుమాంచున్నది. మహాశక్తి పుంతుయగు రామభూషాంధుడు అసదవల నేలమై నిలిచియుండి అధర్మాధికరితిదే హింశక్తికుండై తృణప్రియుంయగు రావణాసురుఁఱు సొధోపరిస్థిక్కడై యుండుట లాతఁడు సహింపలికపోయెను. ఎంతుకును కొరగాని డక రక్కు-సుఁడు సాపరాధుఁడయ్యును మహామైభవ్యపరిపర్యనములో పర్యవసీంచు రీతిగా మేడపైనుండుటను సహింపలిక సుగ్రీవుఁడు కసీసము మర్యాద కైనాను రాము న కెయకపరుషక ఒక్కుకంములో ఉప్పరమున తెగసి తెచ్చరమగు బాధిమికలిపుతో రావణానితై కెగఁఱడి అతనిని ముప్పుతిప్పులు పెట్టి మూరుచెయవులు సీరు తాచిగించి కాయము మీది గాయములకో వెనుదిరిగి వచ్చి రామునకు రావణాని హీన సప్రతిము చొనుఢవముతో ఎరిగించెను. ఇది మొదలు రావణంపోరము, వైచేషిపహ్నప్రియేవికము, రామకృష్ణిహాస్సేకారము, విభిషణపొలకోపక్కిముము అన్నియు సక్కిము యుగ- జరిగి ఆమోద్యుకు మఱలునందాక రామస్క్రగ్పల నము విలసిల్లిన సఖ్యాభక్తి, గమోధ్యతో స్వప్త్యాభిష్కాశంతరము తనకు సాయపడిన సుగ్రీవునకు రాముఁఱు చేసిన సత్కారములో కూడ ఒకరాజు సాంచిరాణునకు చేయు గౌరవముగానే తోచి కంచటుఫక్తుని ప్రాదిపింపఁటైయుకే తోధ్యదినది.

I. మధురభక్తి - గోపికలు :

జీవితములో మాఘర్యమునువది జీవుఁడిక్కురునితో రమింఘనపుడే సిద్ధింఘము. అనఁగా అత్యానుసంధానమునందే అఖండానందపొరవళ్యము లభింఘనునది సిద్ధాంతము. ఆ యానంపస్తుతినే మాఘర్యముని తజ్ఞులు పేరిగ్కండురు.

ఇది లోకార్త్ర రసంసాగ్ర-రచ్చిష్టత కాలవాఱముగు హృదయముగల భన్యాటిచీల తెవరికో
ఎక్కువనో ఎచ్చునో లబించునదిగాని సాధారణమానసానీకమున కండుయాటులో నుండు
సంఘటన నొంతమార్ఫీమును కాదు. ఈ విషయమును భగవానుడే

“మనుచ్ఛాం సహస్రిషు కళ్ళి ద్వాతతి సిద్ధయే !

యతతా మపి సిధ్మాం కళ్ళిశ్ఛాం వేత్తి తత్త్వతః ॥

(భగ. 7 - 8)

అని వ్రీవచించి యున్నాడు.

కనుక అట్టే ఆనందమును చొందగోహకోని రౌకిక ఆనులు కొద్దిమంది
కావ్యప్రిపంచము నాళీయించి రసానందముతో బ్రిహ్మనందసబ్రిహ్మాదారియగు
నాకావోక అనిర్మచనియుట్టి సమచించి కొంతపరాకు తృప్తిపరఁగా అట్టే అథంగుర
సంసాగ్ర-రసంఖారములేని పొర్కుతమానపు లెల్లరు కేవంసాంసారికపణిభ్రాహ్మదమును
మాత్రిమే అనఁగా మానవేతరపొర్కుపొధారచను కూడ నయిన కంద్రియఱస్యముగు
ఇంతవత్పత్తిని మాత్రిమే పొండి ఆదియే ఆనందముని భ్రమించు చుండురు. కల్పేం
ద్వియములలో ఉపస్థకు ఆనందమే ఒచ్చముగా నిర్వచింపఁడుట శాస్త్రీయమైన
ముచ్చితో కూడిన అనుభవ మగుడ వేత్తులెయగనిది కాదు

ఈ రౌకిలౌకికానందద్వయమును సమస్యాయపరమస్థిదీ కృష్ణగోపికారాన
కేటిపుట్టము. ఇది తీవ్రిక్కాక్యానుసంధానమాచురీసంకేతవిలసితమైన మహాధాత్త
సన్మివేశము. రాసక్రియలనునవి ఈ అభందానందామృతాస్యాదన్నవైభవములో పరతోటి
కెక్కిన పతాకస్టవేశము. కాఁగా బృందావనవిహిరము, గోపికావస్త్రాపహరచను
మొతలగు ఘుట్టములన్నియు అదిశగా పయనించిన దివ్యమధూతి కశాండములు.
ఇందరి పతి సన్మివేశమండును చెప్పునలవి అధ్యాత్మికవిభూతి ముముమచారుచు
గుణాంచ చుండును.

యంఘనాతీరమున మోడవాసనలు గుప్పించు సువిశాఖలసీవసములో
అర్ధరాత్రిమున టాలక్కప్పుడు గగనాంగణప్రశ్నితసాంధ్యిప్రశ్నందిద్విభాగుధారసవ్యస్థలలో
తొవ్వతోగుమ ప్రిక్కతిమాత యొదలెల్ల పులకించునట్టు ఆతిమసోహరమురజిగాన
మాఘర్యము ప్రపంచమును పంచిపెట్టుమాడ పవనతరంగదోలికానీయమానతస్మాదుర

స్వర్వాచికలు తర్వా సాహార్ద్యమున ఏకాంతశయ్యావినోదితస్యాంతలగు గోపకాంత లకు తురియపురుధార్థాభేషినిలాదము శ్రీవణకుహరములలో వృత్తిధ్వనించినట్లు కాగా వారెడ్డి రా సాంసారికటీవసపంకసంకలితశార్థింపికి స్వప్తి చెప్పి యొరకైరుగని తోకో తరపారవళ్లువై భవములో తర్వాలు, అత్తలు, అందుబిద్ధులు, తోడికోదండ్రుల్లా ఎవరే మంచులో లుసి గాని తెరచిన తలపులు మూయపరిసుని గాని శ్యాస్తాకరాదిషుధ్రీ బంధునంతానముచే దధిక్షీరనవసీర్థిషుభాంపములు కొట్టువోపునని గాని తలపక తలపుతెల్లు జలాశాపరచరణిలంకాంతమూలముననే సోలు చుండ కాళిందీతటిని సమిద్ధరులసి కాంతారసీమానమాలోకనప్యుగ్రమయ్యలై ఏతెంచి అతనితో సయ్యాటులకు సిద్ధపద సంయనందసుఁడు గ్రహీయోలామలగు మీరిట్లు గ్రుపుపరితాగ్యగ్రావుకముగా చతుర్పురుషుడు నగు నన్ను దాయబూసుట కన్న పాడికప్పిన పని ఏమైన మందునా?

క. “ధ్యానాకర్షణదగ్గున

గానంబుల నాతలంపు గలిగినఁ పాపనీ

బూనెదిరు కృతార్థర్థయుము

మానవములో చనుఁడు మఱలి మందిరములకున్”

(అం. మ. ఫాగ. 10-1-981)

అని లోకధృత్యైతి మఱలింపు జాచెను. ఇది వారి భక్తి పొరవళ్లుమొంత గాంపీర్యము గను, అనిహార్యముగాను మన్మఖో తెలిసికొనుటకు చేసిన పరీక్ష. అయినచుపారు తద్గతచింలాలోలమానసవ్యాపారాల నేమాణిము జాఱవిడువక

క. “అకటా! నవ్యుతి మేము క్రూరుడని నిస్సుర్పండె మాయింట్లో

సకలవ్యాప్తుల డించి సీపదసరోజాతంయి లక్ష్మింపు జి

క్షుక యేతెంచితి పీఠఁడాత్యుఁడు ముముఘనక్కలం గామపే

లికఁ గావందనఁ గావనే విడువమేలే ఉంతలన్ భార్యింతలన్”

(అం. మ. ఫాగ. 10. 1-985)

అని వేడుగొని

ఆ. “నిన్నాడి పబుకనేరపు మాయిపోయి
ప్రోట్ నసుచుం బఱక నోపచీతు
పూమనంబు లేం పుఱపి దొంగిలిలిని
యెమి సేయువార మిలక్ గుఫ్ఫ్ !” (ఆం. మ. భాగ. 10. 1-988)

ఈ అప్యునివేదనచూప్యకముగ ఆర్యా త్రథావచుంపో ఆర్థ్రాణవరాయమునకు నిన్న
విషుకోరి.

ఈది వారి అతివేలచ క్రిసమున్నిర్మతగవచ్చంగారపీలాలాలిత్యశునకు శుషుచ
తునక. భగవద్విధ్యమణును సహిం పరేక వారంప పరితపించిరో వారిహృదయము
వావిష్ట్రించు పోతవగారు చెప్పిన ఈక్రింది పచ్చము నిరూపించుతున్నది.

“ఏ చదవిన లక్ష్మి దిరుగ నిరుచిలాలకలాలిచ్చుము
చ్చావిధిం డాడకున్న నిమిషంబులు మాకు యంగంబులై చుసుం
గాచున రాత్మిలైన నిమిగస్తుల నించుగఁ డాడకుండ ల
ప్రైవర | దెప్పులడ్డుసుగఁ ఉసై నిదేల విధాత రూర్మియైడై”
(ఆం. మ. భాగ. 10. 1-1049)

గోపికల చ్చంగారము తక్కితో నెట్లు ముద్దితమై యున్నపో రాక్రింపి పచ్చము అప్ప
ములో వారె మనకు ప్రిస్ట్పేరించును.

సి. “ఈ చరణయిలే యిందునిథానవ, సనశాఖి మునిషంగసరంగాప్య
నీ పాడతంపులే నొలపాగ ! శ్రీతివరూ, సీమంత పీమలఁ ఒచ్చు దొంబులు
నీ పదా బ్లూంబులే యాతకులోత్తు ము యాన |, పాలేయ రాచూరి ప్రట్టుఁ గామ్మ
రీ సుంచరాం ఎర్రిపే యించీపరేపణ |, చుక్కికాంతా మార్చిచొచునంబు

ఆ. “ఏ యండుగుం రమె యంటి ! బిప్పొశ్చాది
దివిజివరులు మోరి దిశంఁ దాటు
రసుచుఁ గొండఱుంల ఉడ్డుపుఁదేగిన
క్రొముఁ గనియు నతనిఁ గానరైరి.” (ఆం. మ. భాగ. 10. 1-1029)

లోకుల రామపోరములు లోకికవిషయముగా నాటంబించబడ్డినియే వృష్టింధుట హోచు
షుగా బంధములై పునర్వసుపమున తోర్పువదు జేసినట్లు తక్కులకామకోర్చుములు
భగవత్పురములై వ్యుతముగారో అవ్యుతముగనో ఉపురణారవిందయుగశిశుమాలంబన
పూర్వకముగా విప్పంచింధుట ఆ భూమమిపే భపలవాలవిప్రతములై మోహసామాజ్య
ప్రపాంప్యుంకరసుచారమూగ్యత సామసంధింధుసు. కనుక లావ మేచైనను దాని
శాలంభముగా పాశుమిపే స్వీకరించి సముట్టు-టుసముజ్ఞంఫలములో వెల్లివిరించింపు
జేసినారో అది భక్తియే కానక్కురచేయ, ఉండ్డుంలోపలామాదినికృష్ణావములు కూడ
పరమపచసాపనుయాగినే పరిణింధుసని భూగ్రీగి ఖ్యాతి నిష్ఠుపటైన నిక్కంపములో
చాక్కుంచిరి.

గోపించేర్చి ఇచ్చట తుంపక్కరముగా వృసరించి మధురభక్తిషై రహితీ
గా. గోపించు పుట్టు పెనక్కిపుకోము నపందంబాంచతో కూడుకొనిన శృంగారము
గాగాత్మ భక్తి అంగి యసుకో మధురక్తి యసుపొ రూపగోచ్ఛాయి యను నాలం
కారికుఁడు

“పుట్టుమారై ర్యోభాప్రార్థి స్వామ్యుపాం నుధురా శతి
మా భాష్ట రను, పోర్చు పుచురాయ్యి మగీభిథి”

అని రన “క్రూపలనీలచుటి” లో నిఱంధించెను. ఇట్టే గోపికలమధురరత్ని పైపి
కామముగా కసఁలడినను అది హోచకామమునకు సంబంధించినదే గాని సిచప్పార్చిపంచిక
ఎగుప్పుగామునకు సుఱందించినదికాదు. ఇట్టే నిల్చుప్పువహోరములో కానవచ్చు నేఱావ
ముపెనను భగవత్పురముగనే వృసరింపు జేయుట అభ్యసించినవో కొన్నిజన్మలవ్యాగాన
సాధనాపలచుగా ఉగిపక్కి క్షుము సిద్ధించును. కనుకనే వివేకవిభ్రానవిలసిరమగ భక్తి
భాషస్పర్శగల మహాసీయులు తమ విర్మాకృత్యమందలి ప్రతి స్వులు చర్యను భగవంతు
నకే నివేదించుకొండుట. రహింప్రా కపీంచ్చియు కూడ గీరాంజలిలో

"This is my prayer to thee my lord...
 Give me the strength to surrender my
 strength to thy will with love.
 Give me the strength to make my love
 fruitful in service."

(గిథాంబరి - రపీచవ్యాఖ్యానం - 34 గితం)

"Let only that little be left of me whereby I may
 name thee my all."

(గిథాంబరి - 36 గితం)

అని తన భావప్రిపంచమును భగవంతునికి నివేదించుకొనెను. ఈ సంపూర్ణశరణా
 గతిస్వరూపము, ఆత్మార్జునసిశ్రుతయము, గోవికలలో⁹ అమూలాగ్రము గూడు
 కట్టుకొనియుండి తమ భర్తలు తప్ప మరియువ్వరికి తమ్ముర్చించుకొనని వారై
 యుండియు త్రీకృత్ముని పట్ట అంతటి పరమోదాత్త రాగరజ్ఞ వ్రీయిందుతను సంతరించు
 కొనుటచేతనే మహాత తక్తితోపారు ప్రీథమోదాహారటించుర్చి.

5. వైరథక్తి - హిరణ్యక్షహిరణ్యక్షిష్టలు, రావణకుంభకర్తులు,
 శిశుపాలదంతవక్తుర్చిలు.

భగవంతునితో¹⁰ సంబంధము పెట్టుకొనుటలో¹¹ భాషమేది యైనను జాబయ్యను
 గాని దాని దృఢదీష్టానైక్కల్పము ఆశేషణ కతీతముగా ఉండువలసియుండును. భగవంతుడు ఎచ్చుటనోలేదు.

"సర్వస్య చాహాం హృదిసన్మివిష్టః" (దగ. 16 అ. 1F¹²)

అని శాసే స్వయముగా వచించినట్లు సమస్తసార్వితికోణి హృదయగుహావిషారమునే
 విహరించుండును. శరీరము కన్న ఇంద్రియములు, ఇంద్రియములకన్న మనస్సు,
 మనస్సు కన్న బ్యాటు, బ్యాటు కన్న సున్నతస్తోత్రిలో¹³ ఆత్మ నెత్కోని యుండు సీక్రిమములో
 బ్యాటు ఆత్మవంకు వ్రీసింపక మనసు వంకును, మనసు ఇంద్రియముల వంకును,

ఇంద్రియములు విషయముల పంకకును ప్రసరించి ఆత్మరహస్యము సవగతము చేసి కొనుటలో సామగ్రింగు నివి యన్నయిం బహిత్యాఖప్రిసరణప్యాపారపారీములేదై పరమార్థమునకు దూరమగు దున్నయిం ఎల్లెస్త్రీ ఇన్స్ట్రుమెంలు నిర్వాకముగా సమసి పోయినను సమకూడ వంచిన సమంచితభ్లానసముద్రత్తచిత్తము సమకూడ కుండగనే సంసారము సంతతప్రవర్తమానమై అపవర్గసముప్పార్థనము వప్రతస్థితికి చేరుకొను చున్నవి. ఇకి అపవాగ్దము. జీవుడు విషయభోగసముప్పార్థనవ్యగ్రితతో ప్రజీవించి ప్రధర్మించినచో తురియతురచ్ఛార్థము క్రతలామలకపుగును. అది భక్తిధ్యానవైరాగ్యములకు విక్రహమైన వైరథావమైనము భంప్రవీచమే యగు సనుటలో సందియమున కావంతయు సంద లేదు.

ఈవైరము దితికళ్యాప సరీతత్త్వియగు హిరణ్యకశివుహిరణ్యములకు, ఆటు పీమ్మట రావణకంఠకప్పలకు, ఆమైన శిశపాలచంపవ్యాంగులకు ఇన్స్ట్రుంటరాగరమై చెంయగతమై యుండెను,

పీరిట్లు భగవంతునిపై పగయాంతరు ప్రభుంమైన వేగాక కారణము గలదు. అపెయు దైవ నిర్మయ మే. నిరంతరహాంధరణారవిందపనచుఫూజాఘరందిరులగు వైకుంఠద్వారపాలకులు జయవిజయములు త్రిమండ్రాయణసంతతసందర్శనప్రాప్తముహా సందసుధాసాగరసాంయాత్రికులై తత్త్వరచదైవమునకు ప్రసాదవైపరీక్షము కలన్నిచును కలిగించు తలపోతేలేని ఆభినిఖ్యలినిష్టతో విధిసిక్కుహాణ మొనర్చి తరి సిరంతరపుము విక్షానానీచివహరమాణమునసులును - త్రిమండ్రాయణచేపరఱిహృదముకేకాంతభక్తులును, గృహీతభాలభాషులుస్తు అండుష్టమాత్రిచేషాళను, యుక్తాయ క్రవిషేచపారహితముగా హరిసంచర్యనసాంతత్యమునకు కృతాంగికారులునుగు సనకసనందనాదిమహార్థిసత్తములు వైకుంఠవాసుని దగ్గునమునకు రాగా హరి రఘుసమాకలితశయ్యాసంతార్థించు దై ఏకాంఠమాసము చిత్తగింయ చుండెననియు తద్దర్శనమున కిది తలించన నియు దౌపారికులు నిమారణమొనర్చి అలిగి భూతోకమున ఇస్క్రింపుదని శాపమిచ్చిరి. శాపక ర్తలు, శాపభోక్తలు కూడ పరచువైప్పుతే. ముకుందిపోసనాముకుంథూతకరోపస్తిలో వాది ప్రతిషామ లిరుతురును భకరికొకరు తీసిపోప్పుపారు కాదు. శత్రువైన పీమ్మట జయ విజయమందినాలాచములు ఆభ్యంతరమందిరగతగోంచిందహస్తమును కండిం

పటియే తణండ్రి ఏమియో సంవర్తించుటక యసి ఆనందకందమగు నాసంబనం చనపరబ్రిష్టము విటంకమందిరాంయమసతు విసపిస వేంచేసెను. విషయము నిమిషములో సవగతము చేసికొని వైరమున స్నేహమున భవసప్తకమునగాని వెండియునన్ను చేరపచ్చును. మీకిందేది ఆధింపితమని ప్రశ్నింప చూరి విష్ణుగము దీప్తి కాలమండలవింప నొప్పిక వైరమున వర్తించుపుట్టుకే ముచ్చుపడి ఏవంవిధ రక్షిషన్ను సవధరించిరి.

ఈ మూడుఉండించు పరిమార్పి చురల తనవెంట కొనిపోపుతు నారాయణుడు నాలుగవలారములు రరింపవలసి వచ్చేను. హిరణ్యాక్షుండు పడ్జుసంతప్తిదత్త వరగ్రామిరెకమున విష్ణుంథించి ఇగ్రాప్తిన కూతప్రశయము నెసునందించుమండ ధర్మదేవత వాని చేతిలో మర్మాఘూతమునక్కు గురించే మరణియ్య స్విఫసించి యుండు తద్దర్శక్యమున కాలంబనయ్యాలె ఇగ్రస్తు-అయ్యణసముచ్ఛాసప్పున రసికంగు మహార్షి దేవ్యిప్రథిత్తుచుఱు తద్రీక్షించిర్చులనమంగళకంర్మమైప్పుడు ప్రసక్త మగునా యసి తప్పతమాపడుయందురు. హిరణ్యాక్షునకు అవశ్యంభావించుగు బైప్రాగముచే పర్మ నాథునిపట్టును, తద్వాతులపట్టును, తల్పుతీప్రాతములగు యజ్ఞయాగాదిక్రమకరాపముల పట్టును దురితిక్రమణియ వైరిలంధము తణప జప్పిపెర్చుమానమై లంచు చుంబకోసు కొండి విక్రమునకు వింయియి అనుభవగోదర మగుచూశిను హరిసెట్లయినును అన్వేషించి మట్టుపెట్టుపటినను హిరణ్యాక్షుని చికము చిరసూపుఁచేయు నదము కనిపెట్టి కమలాపుడు, శ్రేవపరాహరూపధార్మాంధై ఎమ్మో-నెచు. తన పేరు విస్మింతనే సకల పెర్మిషనమూహము గడగడవధికి పారిపోపు చుండుటయు, సముద్రించు, హిమ పంచుడు, మేరువు, వరుణారు మున్నుగాగల అమలికిలావై భవపూర్ణవోద్యాముల యంతికమున కేగి తొదటయినిను వానిలోడి కల్పుమినకు కాలచాచుట వివేకము కాదని యజ్ఞయాహస్యరూపమునక్రిందించు నా మహాత్ముని చెంరకే పోయినిచే నీ కోరిక లెకవేరీ తీరునని యుపదేశింప నాతడు సభై యసాధారణరూపరీచుభై తపసు నారసి శప్తక యితడు హరియగునని తలవేసి “హరికాప్తునే హరిసాని మట్టుపెట్టువలెను”ని గడ్డి నిశ్శయమునకు వచ్చి ఆన్నాశ్వక ఎన కోరిక నిరవేరమున్నారి గఢా యసి అమితాసందమహాపమార్పి నీదులాడుమ ఆ యజ్ఞమైంతిఁ హిరాహపట్టించావినోదమును గుస్తుకించ నమకట్టును. ఇది యాకని వైరరక్తిక ప్రత్యుత సాధ్యము. కొంతసేపు

వాగ్దాతి । రణవిశేషము చిత్త గించి తద్విషైవీరసంహారంరార్యాగమున విలంబము కావించుట విశ్వమునకే పిండించొన్నాగమేతు వగునని నింగినుండి నిరింపులు పొక్కనింప పెన్వరిల్లినకచ్చుతో విచ్చంలవిశిగ విజ్ఞంభించి వరామమూర్తి సింగయ్యేగ్గీప్రహీపుర నిమిత ముగా నతనిని స్వామ్యమేవాచవసగహ్యమున కుపహారమైన రైను. ఇట్లు మొకటింటలో నౌకాడు తానుథవింపవలసిన పొపముకో మూడవవంతు అనుభ వింది అంతమేరకు కుద్దచిచ్చుచుండయ్యెను.

హిరణ్యమున అన్న హిరణ్యకిష్ణును. ఇతయ ఆతని కంటె తామసిక తపోవిభూతికోను, బ్రహ్మదత్త నిరవద్యుపరప్రాణివములోను, ఇగ్నొర్మూలనదీఇప్రాధిర్మితులు గొప్పదిట్లు. విశ్వపక్రిక్రోమించునకు కేంద్రించువగు దర్శనుచు సుమారముగా నిర్మాలించి చౌష్ట్యప్రాయోగచాతుదీవిథవముతో లోకమునకు వ్యాకులాలత్యము వాపాదింఘటలోను, సామాధాకరపోర్టీలా విజ్ఞంరథంపర్చిశ్శాపాలనైక నిష్ఠలోను ఆతని కంటఁ దేసాయి. సాసారి స్వగ్రమున తెగి పురందరుసి పదశ్శప్తు హానర్పి సుధర్మాసీంహసనాకర్మిసుంచురాకయముతో విక్రీమించి యుచువై శ్యామరముఖ సర్వదిగిథీశాస్కసంప్రదాంగ్రమణకూర్మయరుంతస్తిష్టయయరాథ్యాన్వప్రత్యేసమారీహసుండై భగవతస్సుక్తి బలప్రాధమగు యుభ్రకర్మయును యక్కప్పుపునుండి నిర్మాలించునే వేలోక వైపు నుండి తనకు ప్రీతికరముగా హావిల్చాన పూడవించునదిగా పుస్త్రిపరేశ్వాలను బలార్పుర్మితి ధర్మదేవతకు తీర్చని అపసారము రావించుటతోపాటు సిరపాధులను మహాపురుషుల సెందరెందరినో సింగ్కారముగా దారుఱమ్మిరహింసావేదసాహారితుల గావించి ఏకాణములో ఎవరి ప్రోణములకు నీయతోడునో తెలియున్న దుర్భాగ్యింపు జీసి విశ్వప్రాయాకంటకుయగుగా పేరు ఫదసి పరమినిష్పురినిరకుళక్త్యముతో వ్యవర్తించి తన పతనమునకు రానే దారితీసికొనెను. దేవతలఁ, “మహాపూరసు సంరక్షించు దుర్గు కలవైసను రానరాని ఆ పరమకలోరమహాగ్రాలఘున హిరణ్యకిష్ణుఁడు చెక్కుమాయిలు వై కుంతముపై దండెత్తి విష్టమూర్తితో సాసారి పోలాచుటకు తొడచలమగా ఆ పాసుదేవుని ఖాతమైను లానరాతేదు. “సాహం ప్రీతాక స్వర్యాన్ని యోగమాయా సమావుతి” (ఫగ. 7-25 శ్లో) అని చెప్పుకొన్న వెష్టుభగపాసుఁడు పరమతపోఁ ఇందరంములకే కనుమురుగై యుండుపాయఁ. ఇంద్రియదాసుఁడు, ఇగ్నొంటకుఁఢుఁ, కుకుఁచ్ఛాపొనుఁడు నగు సచరితాఁన శిట్లు దర్శనమిష్యును? ఆతతో విష్టు వను

మాండు లేదను నిర్వయమునకు వచ్చిన పీటిఁడి యగు పీడు మరించ విద్యుం విడిగా విహారించుచు విశ్వామినకే విష్ణులభావము ననుసంధించెను. దేవతలు దీనులై ప్రార్థింప కరుచించిన కరివగదుడు స్వరూపసాఖాకృతము నుజుగించి పరమభక్తాగ్నిసరుచెగు ప్రార్థించుని భాదించుటకో వాని పతనము చేరువగుపు. అంతమలకు మీరు ఉపిక పట్టి యుండుడని ఒక శస్త్రము మాత్రము ఆకసము నుండి పుత్రీంచెను. అపిమృట హరివేషియగు పీనికి జినించిక ప్రార్థించుటపై హరిథక్తుడై వహించిన ఆతని నిరంతర హరిస్వరూపరాయణత్వ మసురీంచునిలో క్షణవంప్రావర్ధమానకోధంచిన్యుదొర్జన్మే దౌష్ట్యావేశము రేణుతుంకు తోద్విడి ఆ బాలభక్తుని పెట్టేర ప్రయలహించిని ఆతని ధ్వంస ముఖును కారణసామగ్రిగా బలపడెను.

సర్వము హరిమయమని ప్రార్థించుడు కావించిన సౌత్తిల్కసంబంధము హిరణ్యకరిషిష్టునిలో ఆసురీంపత్తి సంతకింఠకు అధికము కావించుటలో పర్వతసింఘట విజ్ఞాలకు కాకపోయినను సామూఖ్యములకు వీతగా కాల్పింప వచ్చును ఒలేవంచు ఒకరిలో సంయుక్తము బకరిలో విర్మంఖలత్వమును పోచిచేసి ఒకవి ఆభ్యుదయము నకు, వేరొకరి వినాళమునకు ఏకలాంపంచి పూరువగుట ఇచ్చుచీ విశేషము. ఇట్టు పరికింప అభ్యుదయమినాళనసులు కర్మమలో కాక, కర్మమలి మందరి అశయములో వేరుని ఉండునని విశదపడకపోదు. ప్రార్థించుడు హరిని తనకు రక్తునిగా పరించెను. ఆ హరికే హిరణ్యకరిషిష్టు శిక్షకుఁ కైనట్లు ప్రవర్తించి చేష్టుల సౌర తురి విగించుకొనెను. ఇచ్చట ప్రార్థించుడు డాడిన పూటులు ఆతని ఇగద్దురు ఛై నమును స్తాపించున్నావి. దిక్కులను గెలుచుట, దిక్కులకులను శిక్షించుట, అప్పురసూము బందీఱాగాంచ్చి కీర్తిసాపగ్నిఱగా వారుకొముట విశ్వములో తన కెదురు లేవని విత్తుపీటఁ ఇవన్నిఁచు అళ్ళానమూలకములు. ఏలయన ఇని ఒప్పార్చుట ప్రిప్పతి. అందు సుఖము లేదు. మనసున కెల్లప్పును అంకోళము విస్తరించు చుండును. భావ్యాశక్తులను నిర్మించి నంత మాత్రములో ఛీవసము పొవనము కాడు. జన్మకు చారిరాధ్యము అభిప్రాయము. అనుబు నిర్మింపవలసిన శత్రువులు బయటిలేరు. వారు లోపంనే యుండిరి. కామకోర్ధాదితదైవరిషట్టుమును నిర్మించి మనసును ఉహిఁ ఫ్రైక్రూతి మంది విరోధింపగలిగినటో ఆతనికి ప్రపంచములో ఎదురేలేదు. ఈ లోధ ప్రార్థించుడు చేసినను హిరణ్యకరిషిష్టు వినటిలేదు. హిరణ్యకరిషిష్టు సంసార

సామాన్యునుకు వ్యేతిక. వ్రిష్టిదుడు ఉదాత్తసంస్కారమును చిహ్నిము. ఇదిలే శాసవత మాప్తు రించు నపరీతిమాన్యులైరమ్యును. హిరణ్యకరిష్టు, ను బాహ్యమును తట్టి, వ్యేలాడుచు పతనము కాగా వ్రిష్టిదుడు ఆర్థ్రసోధనము గావించుకొని అధ్యయన్నతి సాధించెను. వ్రిష్టిదు ని మనస్సులో నెల్లపుచు నెలకొని యున్నవాడు హరియే. . అతనిది సాఖాదృక్తి. హిరణ్యకరిష్టుని మనస్సులో నెల్లపుచును నెలకొని యున్నవాడు కూడ హరియే. కానీ ఎట్లు? హరిని నిర్మాలింప పరిశు పరమ ధృతమైనాన్తతో నెలవిషిటి సాము చేసెను. వ్రిష్టియని యంచున్నది హరితక్తి. హిరణ్యకరిష్టుని యంచున్నది హరితిరము. తైరముతో నైనను అతని మనసు నంచు మాత్రము హరిని స్మరించుట విడువలేదు. రుం హోమపుచే అతడు హరికి ప్రీతిపడ మగు తుర్మాదమును పట్టుకొన వ్యేలాడుచు ఎచ్చుటను నారాయణుడు లేదను నిర్మాయ మును వ్రీకటించుండ అతని అసాధ్యపరమలు పరిషోరముగా హరి విధిత్రీమగు వృసింహరూపమును దరించి అఱువులుపున వ్యాపించి అప్పక్కు కై అణగిపుణి యించెను. . తు అవస్తలో “స్వంభమున హరిని పాప్తమూ” అని తండ్రి అడగఁ కొడుకరట్టి యని పణుతునే అతని దయ ఉన్నచ్చి ఆరు రాస్వంభమున చర్యన మిచ్చునని ప్రిమచించెను. కుర్తుప్పురహితముగా కర్మాను, నాచరించుట యను విజ్ఞిష్టమణి మిరయ ఇమిడి యున్నది. హగి ఉపస్థితి సంగీకిరణసీ అపురోంగ్రీచు స్వంభమును తీరుచ్చురభాషమతి¹ ప్రక్క ఉఱుపుచుచుగా అండలచి స్ఫురి రూపమున హరి సకలంగుద్వయంకరదికటాయఁకై ఆధిర్ఘమిఁచి కొఁర తదతు ఏఁచముగా రక్తసుని తోడి ఆహావక్కీచను చిత్రగించి చివరి కొక్క రుటిలో² వాని స్వీయనూచురములతో విషిరించి తుని తైరథక్తికి నిమ్మతును తద్వానపదేహము నుండి విషుర్తుని గావించెను.

ఆ ఉట్టునియులే శెందవ ఇన్నములో³ రాజంచుంభకప్పులుగా తైరసిపిక్కి కమ్ముంచు జిసించిరి. అంచు రాపువాడు ఇగత్కుంచకసార్పుర్మాముడు. అతని యొద్ద చేడ్ల చెంచ ట్ర్యూప్⁴ మంచియు నంచయే ఉన్నది. ఆఖండచివభూయాపురం ధరువడు. వేదవేదాగాదిసకలాప్రతిత్వుపేత. అంచిలితసౌందర్యాధకుఁకు, అయిను అనుపములోగలాంసుకై తద్వీగటివితమనకు ధర్మము కన్న అధర్మమునే ఆలంయముగా ఎస్సికొని రన ఛీవితపతనమును ఆనే కోరి తెచ్చుకొనెను. “కలకంత

గంపి కన్నీపొల్లికిన సిరియంట నుండయ్యల్లిద” ని (శుమట్ లతథం - 87 ప.) ఉపిన ధచ్చిభూపాలుని వాక్యమనకు సామాల్చిష్ట్యమాత్రుఁడు రావబడు. అతఁడు స్వర్గాది సమర్పించుకుండి దుండత్తి తన్నేతరీశికాములం నవవరతపీణిపీద్యమానమాసముల గావించి, తల్లిత్వనారీవారమును వారనిదారుణయఃఫవరంపరులకు గులిచేసి; బండిలగా తొపిసి”యి, లంజాపురమున నిల్చి, బలాత్కారించి, తన్నునధనము నఫహరించి అంపెంచావభనమును మూర్ఖక్షుర్మానును. వరపారీ సంలోగము పరమాయుర్దాయ విత్తిశంకలమని సత్కరుచులు యాచోసు మన్మము పరిగణనము లేని చూర్ఘ్వపరిపాలన రైతో త్రుణపోయముగా తిరస్కరించి నియపోతీత్యుంతమునకు పునాములు వేసికొని ఉపిశతో ప్రతిగిరుంచుకుయే తన వీచియమునకు ఛ్యోవము గావించుకొనెను. సమృత గల వేచపతి, చంట, చుంబిష్టుల ముస్కులు త్రుటు వానిపి శాపిష్టావములతో సుమ్మగా పుస్తన సాగించియే యున్నారు. అయినను “శాపాయురాయాం సభయం నలభ్రా” అను ఇంకి చీందిక ఏలభోషు? వాణికము పరప్రాణ్యమోహవాగురాచిష్ఠయ్యాది యగు గానీ లెక్క-కలిగాని ఇక్కట్ట పెప్పువు తలరు తగిరించుకొని అధిగమనష్టవసాయ ఆప్తపర్మముచే సాంచాయుఁ తయ్యాగు.

కుంపాఖుధ్వితో స్వీరంగాఁగా రాశునిపై కయ్యమునకు గాంచియ్యి భరపూవు డాచ్చుపోరచాసచలమును రఱప్పించి బలిప్పుకొన్నాఁగ్గుంఱ విర్యతరుపిచి అయియ్యా బుట్టి తెంపుర్పించే రావ ఎనితో కలా నీ ఓతిపిచి గల చూచ్చుమయిచ్చున బలభోసతమ పచ్చగి ట్టీ, సీంచచూరణయిశ్చర్యులు ప్రేరించి రాశసుాతినిర్మాణమునకు బీఇము వేసెను. అఱునను మూర్ఖించిర్చేప్పుటి రామునితో కయ్యమును కాణ దుప్పుట నిప్పుతో చెలగారు పూశుట, రాలనర్వ చండ్లుండరములలో క్రిందించుట, గుప్పించుట్టుం శాసనవ చ్చ్రీగాప్పారము ఉనచి తతశ్శుంచరమున శాస్త్రకమును ప్రచీకించుట, ప్రచీయ సుమాయించాయురున్నపోథ్యతికి ఎదురు నిలమట, పుష్టిరావర్తరాచిరాలించుట విగిర్సిద్ధాత్మపాతమును లోమ్ముశ్శుట అని ఎంతగానో చ్చేంచి విసిగి వెనొరిం గాని, దాంకు చచ్చిన కుంపిచి మూడొచ్చును వావమును చిచువదాచుట. చిపరికి సీంచప వారణము గాంచించి లంకలో చేర్పుకొనెను. సీంతను రావఁఁ దపహరించిన వణము నానీ రావుఁడు చచ్చేప్పి గ్రహించుటి ప్రకటించెను. సాథపీంచ కన్న స్వాప్తివిశిష్టమును దగ్గరచారి లేదు.

ఇట్లు రావణకృతసీహాశారణువార్త మహార్షిషుండిలములో రావణబీవితము నతు దినములు నిందినను నూరటు పోర్చిది చేసెను. అఖండివహూకాధురంధరుఁ దసుటచే రావణుని సంహరించుకు తివసుశారము లేనిదే పొసగదు. అది ఘూరించు ఉక్కే ఈండనేయవరూరము. ఆంజనేయస్వామి ఏశదశశ్రులందలి అలైకపాద రుడ్రిని అంశతో నావిర్మించెను. అహంకారి ఎప్పుడును ఈదైకములో కుతకుత లాహునేగాని భాషిథంచు నూహింపడు. తపస్సునకు తమస్సుతోనై విశాఖనము దాని వెస్తూందియే ఉండుటు. అతడు తాముసికతపోసిస్తు నవలంచించి శివుని అతి మాత్రముగా ప్రేపీంపవలెనని ఆదంబరమునకుపోయి స్వీకోస్తునపూర్వకముగా తివిష్టుతికి పూచోము గావించు తానెది సాధించ దఱంచెనో ఛానికి తానే విభూతము కల్పించుకోనెను. తనకున్నవి పరితలలే ఆవల రుద్రులు పదునోకండు. పారిని తృప్తి పరుపటోయి కావించిన హోమ విధితో పదునోకండవహాదగు శక్తింపాద రుడ్రిని కోపమునకు గుణించే తన యితారముగు నాంజనేయస్వామి రఘుస్వామి కందించిర సహశారహస్తముతో తన మస్తుముల పదించిని పుహీమంచలికి నైవేద్యము కావించుకోపలిసిన నాదయ్యేను. “అప్యుసుభో క్రష్ణం కృతం కర్మ తుభాషభమ్” అను పెద్దల సూక్తి వ్యుత్పను కాదుకడా !

కొండపంచే పుండరీకాయుని తగరు పంచి తాను దీశానుఁ బూసుఁ కన్న అవిపేక పొందుండును ? చండుని శాత్రుమేలేని మహావిష్ణురగ్రీగిఱ్యా రయ్యున్న రావణుఁకు శాస్త్రానుసారపర్చిపుత్తి నవలంచింపక స్వసంస్కరించితపురుషవ్యాఖాపహా థిసుకై “దైహంనిహాక్య కుయ పౌరుష మాక్య శక్య” (హితి. పోర్చా. 82 జ్ఞ.). అను విహితపాక్షు నందలి శాత్రీయపురుషుడా రాథికశును ధిక్య-రించి దాయింపైన పొపమునకు పొల్పాడి తల్పాపఫలంతూపసుగు మహాదుఃఖసాగరమున శాశ్వతముగా మునిగి గోయెను.

రాముఁడు విష్ణువహారమని సోదరుడగు విశ్వామియు, తల్లియగు కైకసి, భార్యాయగు మంతోదరి, కూటవిద్యావిశారముఁడగు మారీచే దు ఎంతగనో గోధించిరి. తిరస్కరించుటకు తన తెమిము అరచరము లేకపోయను ఉంరక ధిక్యరము గావించెను. పైగా వాయోక మానవుడు. మానవునకు మనము తయవడుటా అని ప్రిగంచు లాడి ఆ మాక్షుంలోను ఏ కొంపెంచి అంతస్తును లేక రాష్ట్రప్రిష్టుడై, పితృకృత

ఒహిచ్ఛాగ్రమునకు గుణిస్తే, చేత చిల్డ్రీ గవ్వబయిను లేక వికారిస్తే, ఆడతు ధరించి ఆనాకారిస్తే, బైరాగుంవలె కంచమూలాహారిస్తే, ధారియు వొంకయులోనే అధపులలో పడతిని కోల్పోయి ఎక్కువ నున్నదో తెలియత కంచికి మంచికి నేడారోగా విలసించు దీనమానషుఁడు నన్నేమి చేయశాయనని తోరమగా పీరములాడి లేనిపోని దారుణముగు కారాకూరమునకు ఖయిసేమాలి దోసిలి యొగ్గిను.

వానరము నరానుగ్రహముతో వారాన్నిదిని పారము ముట్టట సాత్యమగు పనియేనా? నాగపొళమును గరువుత్వాహాయుముతో విడిపించుకొనుట మనుష్య మాత్రినకు కళ్యామా? మూర్గమునింగి సూక్ష్మదయ వేళకు దీర్ఘ నిద్ర చెందుటకు సిద్ధముగా మండి సుచూర మందలి చండ్రాదిలో యవ్వలి ఉషధిపర్వతమును తెప్పించు కొని చికిత్సించుకొనుట మార్జిసి యథీనములోని పనియా? అవన్నియు రాముఁడు మానవుఁడు కాండు మావపుఁడు సుమా యుని స్త్రాపించుమన్నను తుర్మ తమోలకణ మైన మూర్ఖతావివిషేశమహాభివేళముతో ఇట్టే కొట్టిపారవెచి నశ్యరమగు స్వశక్తిషై ఆధారపడిన రావణని అపారశాస్త్రపాండిలోఁర్య మేముచ్చునో కదా? “పోరీయ స్వమాప్యు విపత్తి కాలే థించాపి పుణొం మలినా భవత్తి” (పితో. మి.లా. 80 క్లో.) అను లార్యోక్తి కష్టేతున్నది?

ఆసాధ్యమగు పనులను సుసాధ్యము చేయుటా స్వాత్మిక్ర తపోషూగముచే కరతలామలక మరును. అది దేవతలకు నీత్యకృత్యము. వారు సత్త్వప్రధానులు.. సిచ్ఛాగ్రణ లోఁహింసకు వారు పాల్గుదరు. అందుచే వారికి ఏవరి మనోవేదనా జన్మమైన శాపము తగులమ. ఇంక రక్కుసులన్నానో వారికన్న ముర్కిక్రుదు లెక్కుద దాపురించురు? వారి కాజన్న సిద్ధముగు తమమ్మ వారి తపస్సునకు స్వమిషా మీఇ మును గ్రీకరించి పెట్టును. అది డెలిసికొనలేక మనమీతో అమ్మగ్రీతపస్సం పస్సులము గదా? మన చేమి తక్కువ యుని మిడిసిపడి కముంగా చెపు నడవడితో పుషమి కీడుములు గడించిపెట్టి కదకు తామా ఇములకే ఆహుతియై నామరూపము చేఁ సాంచియు అట్టు సాంచిప చేయు తెలివి దేవతలది కాగా నశించు తెలివాలిన తనము రాకునుందగుచు. “ద్వావిష్వా పురుషోమూర్తా యర్యోతన దశానార్చ” అమ సభియుక్తోక్తి కి రావణు డంతటి వెదవెత్త గుణి యగుట కస్తు శోచసీయ మేముం దును? ఆ మూర్ఖత్వముచేతనే ఆండు పదే పదే పంపటదిన రాయచారములను

ప్రశ్న-కీంచి సంధి కొదంబదక బుద్ధిమాలినయుద్ధముకు సిద్ధపడి లాసునమ్మకాన్న ఇంద్రీజిత్తు చిత్త యిన పిమ్ముపు కూడ ఆహావమే అలిలషణియ మని తనతలకు తానే గౌటివి పెట్టుకొన్న అనమీవ్యాచారి నెవదు మాత్రి మేమి యుద్ధరింప గలదు? "రామ రావణయోర్యుద్ధం రామరావణయోరివ," ఆని ప్రత్యామ్రి గాంచిన ఆజగద్వయింకరమహా రంగార్థమరంగములో రుదకు అమోఘరామబాణాగ్ని కాత్రి దింధసమై దేహాంధమును తిగివాతి తన అసుప్సితిచే విశ్వమునకు అనక్కుర మగు కల్పాణము ననుసంధించెను

ఈ కుంభకర్ముడు "అతనికంటే మనుఁడు ఆచంట మళ్ళీన్న." అమనట్లు గావయానికంటే మించిన ఇగత్కు-ంటకుడు కావలసిన వాఁడే గాని దైవసంకల్పిలాటి క్ష్యమచే ఆతడు కోరుకొనుడలలిన నిర్మయను నిర్మరగా తడఁలడి కదకు సిద్ధకే అంటితమే ఆది దీర్ఘనిద్రీలో పర్యవసించు నట్లు పరికల్పించుకొనెను. అతని ఖల మపారము. ఆతడు బక్కుసాచు గైకొను నాశారము లంకరోసి రాషసు లందరకు నియాదిపాటు కముషినింపు ప్రమాణము కలది. మదిరాయిధిరమాంసాదినిపిద్ధపరార్థ రమాస్మాదనవైవర్యములో మదించిన మహాదేవ మాతనికి కొండంత అంద.

అంతదే భయంకరుడుయుద్ధను ఆతడు కూడ నీతిమాణిన రావణునకు సీరి తెర్వుకపోతేదు. సీతను తెచ్చినాడు నన్నుకిగి తెచ్చితిపా? నేడు సీ ఆహాలోచిత రణవ్యాపారమునకు నా సహకారము నభ్యుద్దించు చుంటివని అన్ను. ఆని వెగ్గిలముగా నిగ్గదిసెను. ఇరిగిన నష్టమేవో ఇరిగినపే గాని ఇకెనైనను పరిశిష్టకతఃపరిధారముతో సుఖిపడుడలచికొన్ననో తత్తుమై జానకిదేవిని జానకికాని కప్పగించి ఐటికి బట్ట కట్టుమరి హాతోపదేశము కావించెన్న. కావి "ముమూర్ఖ ర్యో తవతి ననభులు ఛిపతి" (ముక్కుకటికమ్ - 1. 81 శ్లో) అటు సూక్తికి ఉదాహరణించుచు కాదలాచిన రావణుని కీసితు లేవయు నెత్తికెక్కుతేదు. ఇంక చేయునది లేక కుంభకర్ముడు రాజ వగు సీ ఉప్పు పుతుసు తిని కంటు పెంచు కొంచేని గమక తండునుచో సీకు అందగా విఱుచుట కన్న రెండవ ధర్మము నాకే ముంచునని రణభూమి కరిగి అసాధారణపొరువ్యాపారము నెరపి కపిసేనలపారిచి ప్రీతయరుద్దుడై చిపరికి తనపారిచి ప్రీతయరుచ్చిదగు రాముని చేతితో ఖండిత మస్తకుడై భూమిని శాశ్వతముగా విడుడైను.

ఈ శ్యోతవరామకల్పములో రాజుకుంథకడ్డ లియన్చు రాముని చేతిలో కొచ్చులైరి. కానీ గత కణములో రాజువుడు రాముని వేరిలోను కుంథకడ్డుడు రావ్యుణుని చేతిలోను నిష్టతలగుట తటస్థించెను.

ఇట్లు జయవిజయుల రెండవస్త్రు మగు లావణుంఫక్కర్చుడు వైరచ్చి చే
శ్రీహరి సాన్స్కృతమునకే చేరువె రి.

ఆంక మూడవఁట ఇంపొలదంతవక్కులు. జన్మము యి గడమచ్చు రొంది వారికి విష్ణుభగవానుని పట్టి గం వైరము కొంచెం తగ్గయన్న సూచన ఈ మూడవ ఇన్నములో గోచరించును. ఇంపొయిఁడు తెపలము కృష్ణుని పట్టి నామ మాత్రమిలోధములో కోర్కెదించి చూచించుట, రుక్మిణిసంధారులపక్షు వహించి కొంచెం కటువుగా ప్రాప్తించుట తప్ప హిరణ్యకిశీపురాగ్రిపాదులవలె థర్మనిర్మాణ పరాయణశ్రుంఘులోను ఇగత్కుంటక్కుములోను లాకు దీరిన వాఁడై వారికి శాట్టెమైనవాఁడు మాత్రము కాఁడు. అంక దంతవక్కుని పొత్తి అత్యుంతము నామమాక్రమే.

శింపాలుని పుట్టుకలోనే చక్కనియ్యాదివికృతలవణములు కొన్ని, గోవ పెంచుటయ్య, “ఎవరెమ్కానగా ఉపికారములు తొలగి ఆకారము సుభగ మగులో వారిచేలిలో ఏని మరణము స్థిరించుక” నీ ఆకాశవాణి లోస్యము దెప్పుట తట్టస్థించినది. ఇది ఎందుకి తపుసీంపవలసి వచ్చినది?

వారి తోలిపూపము విష్ణుద్వారపాలకు లగే జన్మిషయ్యాడు. హరిపారి పార్వతీతులు కూడ హరివలని చుట్టూ జులు శంఖచక్రతయలు, ఆశానులంబివచ్చులొక్క తపస్సులు నైయుంచురు. ఇవేక అల్పకూలముకో పీరు నరిశేషమును పీడి వైకుంచమున తేగి ఏర్పావము ధరించురిపో అరూపమిష్యుచే సూచిత్రిష్టైన దస్తుమాట. రంకసననందసాదిభాగవతశిక్షారథుపమైన పాపము చాల వఱకు నశించి నామచూత్రి ముగు నేడో కొంత ఆవశేషించి బీర్జన్యుస్థార్థిముగా పరిణమించినిసిదే గాని అంతక్కన్న నిది ఎక్కువ పాపమూలకము కాదని సూచించుటకో యన నల్గొ యాకార మతనిక ఖండున్నిద్దమే సహాయముగా అట్టి రూపము గల వైకుంచచాసుందరగు జానుదేస్తున చేతి లోనే ఆవని రూపము క్రోమపథుట తటస్తించినది. ఇది అతనికి కొంత వరకు స్వస్థ

సామానుసంధానమే యని చెప్పునగను: అయినను వైరథ్యి తప్పదు గణకను నిలిపినే అతనికి ముక్కి చేకూరపలసిన దైవసంకల్ప మన్మహి గనుకము అతనికి ప్రశ్నదేవు మీషన్స్‌త్రైము సంక్రమించి యుండెను. అదియు నతనిని చూషించుట, ఏరుల ఎతుట అవమానపరము, అయినఁములోను వాయణమ్మతి లొంగి చూచుట ట్రైవే వైరథ్యి లీటలు.

ఆలాచవాయి వాక్కు— విన్ను అతని తల్లి సాత్యతి శిశుత్తను చూడవల్సిన వారి తీట్లరకు ఎత్తుకొముడ కిమ్ముయండిది. అట్టే అక్కాయసములో కృష్ణుని వేతి కిచ్చినప్పు తకని విక్రతి తొలగి పోచిటో అతని యంతము కృష్ణుని. వేతిలోనే ఉన్నదని రూఢి గా బాగె వంద తప్పుల తలకు కమింప వాసినవిగా కోరి యుండెను. ఆ వ్రీకా పొతే అతడు ఆపరాధపరంపరల కొడి గట్టుటయు, అచ్చుయుడు లానిని తక్కు-పెట్టు గొనుటయు సాగుచుండిను. ఇట్లు సాగిన లెక్క రక్కుజాణసూయయాగసందర్శము రాబోయిని పోయాడి. అగ్రితాంబూలవ్రీదించసందర్శమున ఇతపాలఁ దిరపిం రాను: చంపించియు ఏతో గూల్లావాడని, వెన్నుదొంగయని, గోపికావ్రాటిపురుత్త యని, ఇరాసంధువి చేతిలో నోడి పెత్కుస్తునూరులు పొరిపోయిన వాఁడని, తన కియ కంపెట్టిన రుక్కిలీ నపపారించి రావసవిఖాపము చేసికొన్నువాఁడని ఇట్టేవే కొన్ని ఉపాంకాక్షములు పరిశేను. కృష్ణుని పట్ల సాపరాధులైన కంసాధులతో పోల్చినది ఈ అపరాధము లనచెన్న తగ్గివేతువు. ఏచోనియిత్తము చూపి అతనికి మోక్ష పీయ కలెననియే కృష్ణుని సంకల్ప మగుటయు, అంటు వంద కొఱకే శాతకోరూహులుడైనిదురు ర్వాంచుమంచుటయు తటసీంచి అతని తల్లి కిచ్చిన వాగ్దానము నాఁడితో చిండి పోపుటచే యుథిష్టిరయ్యాగసభాభ్యంతరమున తక్కు-కాపురాధత ముచ్చాటించి స్వియా మోఖవక్రాప్తి మోగముచే అతని శిరశ్చేదము గావించి తమిద్దతదిచ్చుతేషియును సకల సభ్యునముకమున తనకో పీనము గావించుకొనెను. ఇది ఎల్లరకు మచ్చిచ్చ క్రారణమై జ్ఞాప్తిత్రైత్తినిరంతరపాఠునిర్వహణపరాయణంతర్యమే స్వాఖాంచుగా గల వాని కింట ఉచ్ఛప్తితి నొసంగుట ఏది భాష్యముగా నున్నదని విభ్రాయి కూడ విష్టపోయిరి. భర్మణుఁ దీవిషయమున నారడుని ప్రశ్నించి దళ్తత ప్రశ్నిత్తరముచే మనుస్స భాధాము కూచించుకొనెను.

ఇట్లే దంతపక్కాను కూడ వైష్ణవమంచము నుండి

విషుక్తి ప్రసాదించి తస్తో లీనము చేసికాని తన ఆర్తార్థిణి పరాయణత్వమును రుఱువు చేసికానెను.

ఇట్లు వైరథక్తితో పెనవైష్ణవున్న మూడులన్నుహులు ముగిసి చూరిదానా రికులు నిజస్మానమునకు ఎండియు వేంచేసిరి. మానవ కాలమానముతో చూచినచో ఇది ఒవలాదిసంవత్సరముం కాలవరియితికి విస్తరించినట్లు గోచరించునే గానీ వైకుంఠ కాంమానముతో చూచినచో ఒకవఱమాత్రముగనే గోచరించును. ఆశ్రమము కూడ విష్ణు విష్ణుగమును సహింపరేకి జయవిజితుము లంతగా దిగులు పది తమ ఆశాగ్యమును గూర్చి ఆక్రోధించిరి. చూనవేతరము లగు కొర్కెలోకము లందిలి మాఘర్య మంతచి దన్నమాట. అందులోను

“యద్గత్యా సనివర్తనే

తద్భావు పరమం మము”

(భగవగ్గీత - 15 అ. 6 శ్లో)

అని భగవానుడు చాటుకొన్న వైకుంఠ మంతలి అతిలోకమహానీయులితప్రమాణమయి సంగత సైన వైశ్వర్యకంన మంత ఆచిర్యపనీయమైన దన్నమాట.

6. దాస్యభక్తి : కుట్టావిభీషణాంజనేయకుణజరేంద్రులు

భగవంతుని ప్రిభుస్తానమునంచుంచి భక్తుడు అతసికి దాసుడై తన్నిర వర్యసేవాసామస్త్యముతో తన్నచోషరంజన మునర్చి తదనుగ్రహముతో గడ్డికున్నా దాస్యభక్తి యందలి పరమార్థము.

ఈ సంప్రీదాయములో తక్కుడు నానాశత్రుపరింలనప్రాప్త పొండితీమండి యాడైనచు, అనంగిగతిభిష్యగంధుడైనను ఒకచే. ఇచ్చుట భగవంతుడు సర్వ శ్రీమోదాయకుడనియు, ఆశాతనిని ఆశియించి తన సకల శక్తులు కేంద్రికరించి పతనిని కొలుచుకొన్నచో అతడు తన్నద్వరించునానీయు నమ్మిట ప్రఫానము.

అసలేభక్తి సంప్రీదాయమునకై నను, ఆమాటకు వచ్చినచో తీవీతమందలి ఏరంగము నందైనను రాజీంపవలెసన్నచో ప్రధమతో గ్రాహ్యమైనది నమ్మకమే అను మాటను విస్తరింపరాచు. విశ్వాసములేనివారిని విశ్వేశ్వరుడు కూడ ఉధరింప లేదు.

మానవుడు కర్మానవరణమున తుపక్కిమింయుటు గాని, వివిధ తీవ్రత రంగములలో అథ్యన్నాచి సామించుటకు గాని, పురుషాక్షపరుఱ దను యోసే వైలకణ్ణ మును సంతరించుటకు గాని సర్వోక్తునిచే ఆతని యథినమందుండుండఱాడిన సాంగి) దేవోందియమనోబుద్ధులు. ఇని ఏ ఏ యు అపరిమితఫలప్రిదములు కాను పరిమితశక్తిసంపన్నము లైన ఇట్టి సామగ్రింతి¹ దైనందినజీవికాసముపార్శవమాత్రి) ప్రాణోఽనముఁ సిద్ధించేశికొనుటయే ఆంతంత మాత్రిము. పైగా ఇవన్నియు కాలగమనములో అవారోగ్యాచిహ్నమృక్షిభూతములై వార్షకాదికుర్రక్షణకంపితప్రీకంపిత ములై వివాహిస్యుథముగా పయనించునివే గాని వఱకణముధ్విష్టసమధికోత్సాహనైరంతరముతో నెసలారునవి కాను. పీని నన్నిటని కొంతలో కొంత జేమస్టుల్యాచి రామములుగా తీర్పివిఠ్టుకోవలె నన్నువో శ్రీరామరక్కగా నుపుచూగపరునది భగవంగురణాగతియే.

ఈ విశేషమును శాస్త్రీయర్థముతో నిర్ద్వాణించి గాని, ఇన్నాంతరనమాగతమిథవారాపోస్మిల్యముతో నిర్వాయించి గాని తీవ్రితారంథ దళలో కొంతకాలము స్వశక్తిపై నాథారపడి ఏవేవో లౌకికభోగభాగ్యసంపత్ప్రీకరములకై ప్రాకులాదినము అవిరకాలముతోనే ఆందరి అస్థయిర్యమును, అభారితార్థమును, అప్రమాణకత్యము గురించి ఇంక స్వసుజేమసముపార్శవమునకై భగవాంధారవిందనిరంతరాశ్రియాంరూపజ్ఞయమే శరణ్యమని నిగ్రహపోత్తనైర్మలైకల్యాణకల్యామైన మనోవిభూతితో నిర్వయించి ఆంతటి నుండియు తద్విశాప్రస్తావమునకు నముకు కట్టుమా. ఇట్టి నిర్దయముతో భగవదసుగ్రహపాత్రిలైన మహాసియులు కుర్కూవిషిషణాంణనెయుకుంబాంచార్

పీరిలో కుర్కూ శ్రీ. విషణువుడు రాజసుఁడు. అండనేయఁడు కాథమృగి సార్పుధోముడు. కుంజరేంట్రీడు చతుప్పాత్రు.

కు బ్రి :

ఈపో మధురానగరమున ఒక పుష్పలావికగా తీవ్రితమును కొనసాగించుకొనుచు కర్మపరంపరాసమాయాతపాసుదేవభగవదనంతలేలావైభవాతివేలచేలాలాలిత్యము

నవగారము చేసికొని దౌతితముగా నేపని చేయుచున్నను మనస్సులో మాత్రము నిరంతర హరిషరణపరిచరాంపరిణితికి పొందిందేను.

పొప మానె నలుగురిలో తిరుగుటకు కూడ దైర్యముగా రాగలిగిన స్తుతి గండి రాచు. శారీరికముగా ఆమె లహువిక్రుతస్వరూపిణి. దానికి తోడు తానట్టి విక్రుతారముతో ఉనిలోచనజ్యురకారిటి అయినట్లు కూడ తెలిసికొని తపులో తానె అపరిమితసంఖాపవేదనాసాగరకల్లోఒములలో మునిగితేలుచు ఉక్కిరి బిక్కిరి యగు చుంపుకి. ఆమె మనస్సిత అనిర్మాణియమైనది కముక సొధారణపున్చలావికోవిత ముగా నెవరితోస్తు ఏట్టి సరసవ్రిసుంగములకు దిగెది కాదు. ఎల్లపుడు అవిదిత స్వీయజన్మాంతరపాశసంక్రాంతిచే తన కీస్తుము నందిష్టి అసుభగస్వరూపము స్థించి నని గదా యని లోకోన కుమిలి ఏమ్ముచు మురిపముగా నెప్పురితోను ముచ్చట లాడక ముచ్చముడిగి లండిదిది.

ఆట్టి స్తుతిలో దస్తుల్యగసుదర్శనమునై ప్రిధానాలిథిగ కంసునిచే ఆహ్వానింపఱి శ్రీకృష్ణవగానుడు మధురానగరమునకు వేచేయుచ్చుడనీ ఓక శథ వార్త ఉనకోలాహలనమానితమై ఆమె శ్రవే వినరనువ ప్రవేశించెను. వెనువెంటనే ఆమె మనస్సాగరములో ఒక వినుశ్శమసోల్మాహాపీచిక తాలోల్చాలముగా సమతీత మయ్యెను. ఆచి మాత్రము ప్రైకి పొక్కనీయకుండ ఎప్పుడి వలనే తన పులిలో తాను నినుగ్గమైనట్లు కనబలుచు “అహ ! ఆతివేంహాందర్శ్యాశి యగు నావాసుదేపుడు ఈ మధురానగరములో ఎప్పుచు ప్రాచేకించి నిఱపుకంఱముగస్వర్యచే ఏతస్తుగరలకే ఔరామను అఱువుచున పులికింప సేయునో కదా! మునిషుకూనస్తురసీరువాట్చిమర స్తార్యాధాముఁడను యాదవకులచక్రవర్తి హాలతులొంకుఁచరక్షాదిభాగ్యైహ్వాచిహ్నార స్వీయతారణాని పేచుచే తమమధురానగరము నెప్పుడు పొపనము చేయునో కదా ! అపుందుందహచోనచంద్రికానుందర మగు ముఖదంప్రాచించముతో గోవిఁదుఁ డెప్పుడు మధురానగరప్రాణయనదికోరములకు పరమోత్పచకారి యగునోగదా!” అని యట్లు పరిపరివిథముల గోపికాహృదయమ కోచ్చంగిశిలోచ్చయనిరంతరవిషాధవారి యగు కారిపారచేంద్ర్యి చెప్పుచు ఛీరథిరముగా మధురాపుటబేదనపీధిపోరలిల కుపక్రిమిం చునా యని ఆముతందుని రాక్షమై ఎన్నరు తెస్తులు రూమమ పీయలలో యత్కించి

సోహసంకౌర్మింతమైన కలకలము చెలరేగినప్పుడెల్ల ఐలఱదళాయని ఆగమన తలూ సంభవించేనేమా యని అత్యార్థమేదురాంతరంగముతో ఎదురు చూచుట నిషిష్టయాంతరమైన అంతరంగమును ఆ యనంతశయనుని సుఖవాసమసుకు గావించుచు త క్రింపంఫరతీపార్చినిపేశముతో చీమబిటుకుస్తమన్న త్రిమహిణా చుని చిన్నయదర్శనథాగ్రారేఖాయే ఆమలిక్కినని ఆశాంతసమాలోకనవ్యగ్రిజేతస్త స్తన్నంతరో ఆమో హర్షార్ఘ్యంశ్యములు పంచి హరార్థగా అధ్యాత్ముఁడు సంసార కు సాముజిసార్ఘ్యాముఁడై కంసాధిధితమధురాపురోషకంటమున మధుర రణవిస్యాసవితఃరక్తిధావినోదియై విచ్చేసెను.

ఎప్పటి నుండియో ఆపుండరీలాయని ఆగమనమునకు తపూతహాతుచున్న రంగముతో ఉట్టి ఎదురు చూచుచున్నను ఆసమయముకు మాత్రిము సిఱ లేరవక్రితావిపాకవిచేష మంతకంతకు స్కృతి పథమున గోచరింప ఆతి తయ క్రిమందేహవిష్ణుంథందందహ్యమానహ్యదయప్రిణాకగయై కించుదనముతో కొని పోయెను. కానీ త క్రతుణహ్యదయకూసారాజమాంస యగు నాకంసు ము అసాది సంసారమును ధ్యంనము కానింప కృత న్నిశ్శ్వయుఁడై అసుగ్రీహం రావీన ఇవిథాపరిశ్వరపూర్ణాటాపుర్ణముతో ఆమో మనఁకుముదపనమును శతధారా వికసింపఁచేయుచు తదంతికమున కేతెంచెను. అట్లయాచితముగా సమీప న సరోజాయని సాన్నిహిత్యముచే సంభర్షిసూక్ష్మర్ఘ్యసమ్మాదవీచితానోథ పోదెతిన హృదయసాగరము ఆమెను పరమపొరవక్ష్యలీలావై భవమునకు చచ్చర్థశథుపనభపనస్తంభాయమానుఁడగు ఆయిశాయనకు పరమనిర్వక్త యుగు నేను ఏమికాయుక ఇచ్చి ప్రిర్యుఛ్ఛానము గావింపఁగలనా యనీ కర్ణ మ పంచిమో, పుస్తిమో, ఘలమో, తోయమో భిర్ముపహితమైన - ఏంప ఉపాయముగా పోసగినచో ఆ ఆమాతునే ల్యిప్పుండముగా స్సీంచి ఆ దధాంపోదరుడు పరమబ్రహ్మిష్టునందలీకాపారపుర్ణమును త త్రసమార్చిట్లఁ రాంపును అని వాచును వారును అంచుకొఁచున్న మాచలను జ్ఞాప్తికి తెచ్చుకొని పూలచెండుచు సభరీకముగా, అసరేశ్వరునకు సమర్పించి భయులక్ష్మావినమ్మ మై తల్పుదమూలనిషిష్ట సీషేతణయై నిలచెయు. అద్వష్టదేవతాదరపోసిపస్తుత కనప్రిసార పొవరిపై ఎప్పుడు వెల్లివిరియునో ఎప్పురు చెప్పగలరు ? సకల

ప్రాణమృతంతరప్రక్కగాత్య యగు నాపరాత్మయుడు అమె నయవినయువులుల్లాసంతో
పూఛిత క్రూపయవహావంహారీముఖోధ్యముషు గుర్తించి సామగ్రిప్రశనపల్లవప్రసార
ముక్తో వాపి నమగ్రేమించి తచ్చాపవికృతికి నిష్కృతి ప్రసాదించి ఆలోకసామాన్యు
సాందర్భ్యంమైనిటపసంపన్నురాలినిగా తీర్చిదిద్దెను.

“న మే భక్తః ప్రైణశ్యాతి” (గీత - 9 - 31 టో) అను భగవంత్కు-
రూపః పట్టి అనరథః ఇంక్కి సార్థకమైనవి.

విధి పుసు దు :

ప్రాణ్మిద్యాదు పొరణ్యాక్షిషువి పుత్రీండుగతు, విధిషుండు రావణవి
శమ్యుందుగను రావణశాస్త్రాంతికో తప్పపుట్టిరి. రావణుండు విష్ణువుకో జాతివైద్యరము
ఖంచుగా నుండగా వీరిరఘురుతు గాద్య సంగ్యమేర్పుండుట విక్రమున గోవరించు వింత
ంచే వింత. నాచె ప్రాణ్మిద్యామని యునికి పొరణ్యాక్షిషున కెంత కంటకముగ నుండెకో
నేచె విధిషుందు ఉనికియు రావణున కంత కంటకముగ నుండెను. తత్త్వాంజుల
ఉనికి ఆతత్త్వాంజుల మనికి సమస్యగా పరిషమించుట సహజమే కదా !

ప్రాపుల్లి స్తోంతమునకు వైశ్వవత క్రిసంప్రీరాయమున ప్రాణ్మిద్యాపతిష్ఠ చేసిన
పునర పెట్టినుపాచి. ఉండ ముత్తుసులో ఇందీంట రావణులు వేదాధ్యయునాగ్ని
శోశ్రేసహారవాదివిహితకర్మములు గోవరించి వారి అభ్యస్యున్నతికి సూచకములుగా
ఉన్నపు “యాచా తాప్మా” అచ్చుట్లు రావణుని ఆవర్యముతో వరస్త్రిపరపిత
చాదిమష్ట్రుత్యములతో పొటు హారిప్రేషదావావంసంమహము కూడ వాచి పతనము
రండ సప్తోషేయత్తులైనవి. వారి నథ్యమ విశీషించుటాడు గంభోజుతోఱలో మొలచిన
మంచిమొక్కలై మోకషానను గుబాంధపజేయుటు, నమ్మి ఆశ్రియించినవో రాకున
వారి కంతకును అసవ్యాప్తైన రచించు నమసంధింపగారిగి యుండెను.

ఉచ్చాయి నమ్మి చచినవాండు లేయను సూక్తికి విధిషుందు బీచితము
గ్రేత్యమనిచుండము. తమూ దూషితమైన రణో వంశములో సత్క్యంపచ్చుండగు
బీచితము అన్మించుట అంతి కెంత అవ్యాప్తా అతనిపోతోపనేళము తాతింప

కుండుట రావణాసురుని కంతది దురదృష్టము. నిరంతరపరాంగసాపరిశ్లేషపరాయణుడగు రావణుడిని వెప్పుదు సీతాపూర్ణమును అప్పుడే అని అధ్యాయము హర్షార్తియైనదని గుర్తించి విభీషణుడు అది లంక కంతతను చేటగునని ఎవరచచ్చినను వివిధించుకొనక ఇతరుడేవేవో కారులు పేరీలి పరదారాపారణము దానవహారికి స్వాధర్మము, సుధర్మము అని తన్ను లాచు మత్తుపెట్టుకోంచూచెను. ఈని ఇంతలో శరధిబందనహర్షార్యకముగా దాశరథి లంకానుమిషగురుడగుట తెలిసికాని వేడిపుట్టిప్రాణ రాకసాఱ మంత్రిపురోహితాదిసుహృన్సుందలము వాహ్యానించి సభ దీరి కర్తృవ్యము గూర్చి చర్చింప దాడంగెను. “అప్రియస్యులు పథ్యస్య వక్తా శ్రీరాఘ దుక్థః” (రామా. అరణ్య. 87 స 27). అన్నట్లు అందఱు తపుక్తిసామృద్ధముం పరిమితి ఎంతో లోలోన తపుకు తెలిసియు ప్రెక్షి బింబము చూపి మేకపోతు గాంపిర్యముతో ఇంతవార మంతవార ముగు మేఘందగా సీవాక్కు మానవుని గెఱుపుగు ఏమి లెక్కయని ప్రియవాక్కులతో రాజుము యద్దుమునకు ప్రోత్స్థాంపంచందగా హితవాక్కుంతో విశీషయాఁ కొక్కుండు మాత్రము వారి నెల్లరను. ప్రీతిమచించి రామాఱ మహాత్మ్యపతిపాదవునస్సరకుగా అలాటి సీతాపూర్ణముచుండుప్రాతమును ఉపసంహరించుకొని శ్రీరాఘవశరణగతి ఆచరించుట ఒకచియే గ్రియుకును బాగుపరచుకొనుటకు మూర్గముని ఉపదేశించెను. హానుముపైన కోరలతోను, పంచాంగుళి రూపవైన శిరఃపచరకముతోను సీతాదేవి ఒక కాలసర్ప మనియు ఆ కాటు ముండి తప్పించుకొనుటకు రాముని శరణు బోధ్యట కన్న మాగ్గాంకరము లేదనియు, ఇప్పుడు పీరము లాడిన రాకసు లందలు రామవిశాశవరాగ్రధిస్యుకరియలై కణములో యసాపురి శేఖిన పిదప విధారించి లాభము లేదనియు కంఠ మును సక్కుమును హతికలోర మున భాషలో పోగిగా ఆ సభా మధ్యమున నావిష్టారింపగా చేటుకాలము దాపురించిన రావఁఁడా మాటలను పెదచెని పెట్టే విభీషణునకు ఫార్మల్పుద్దిష్టము, రాజద్యోహము అంటగట్టి శరణమాత్రహర్షార్యకముగా పరమపరాభవము పొఱు చేసి సీదిక్కున్న చేటుటి చొప్పుని తరిమి కొట్టాను. విభీషణునకు నాఁడే కాక ఉన్నప్రెత్తుతి రాముడే దిక్కు. ఇన్నాంతరాయాతథక్తివాసనాప్రిపాకవిశేషముతో పండహారిన ఆని హృదయము అవివేకి, అషాంకారి, అత్మప్రీపీ అను సగ్గిలుని అశుభిత చర్చాచే నెంపచారి అధూర భవిష్యత్తులో సంభవింపదోష రష్ణోన్యాయ సమూల వినాశనమునకు వగమచు రాకసరాణ్యమును విడిచిపెట్టెను.

గృహశాసు జేప్రాదిసంపదులు, దారాపల్యాదికుటుంబవ్యప్పోరములు ఉచ్చిజన ప్రార్థాగాదిమహావస్తువేళములు - అవి ఏషియు విషిషుని లంతరంగమును బుంధింపజాలక వీయొను అతని మనస్సుంతయు రాముర్మేతిరాళునపుసేతరూషితమై తల్లి, తండ్రి, గురువు, దాత, కైవము అస్మీయు రాముర్మే అను ఖావము మనస్సు సంతకంతకు రామపూన్చిధ్వముసకై త్వరపెట్ట పంకించేంతనిఖాసము నేపేగించుకొను రాఘవంస వలె తర్వాత స్పాన్సీప్రమును అనప్రాంచుకొని మోక్షప్రదాత యగు రాఘవు సాక్షీయించుటలో వు మాలసించినను యుగముగా ఖావించుకొని తల్లి ఒప్పించి విడి వడిన చిడ్డ మరల తల్లిని తేరుటకు కలవరించి చలవడించు ఎరవున తచ్చరణ రకోతేశ విభూషితమున్న కత్యము తనకెప్పయి సంపూర్ణించునా అని తపాతపాలాడుచు సకల సాంసారికసంపద్యాపుక్కమును నరకముగా పరిగచించి ఇంద్రియములతోను, మనస్సు తోను, బుద్ధితోను, రాఘవాయియునే అపరిచోర్చుముగా అధిలచేంచుడు రాక్షాదిపురు షార్చుచత్తుయము పరంభాషుధగు రామునితోనే ముహిషి యున్నదని గుర్తించి పూరామా ! నీవు తప్ప నా కీకోకములో దిక్కు వేరు లేదని ఆక్ర్యిందించుచు, ఆక్ర్యి ఇంచుచు, ఆరాటపడుచు అకాశగమనమున రూపామస్క్రంధావారమును సమీపించి తన ఇష్టదేవ నుగు రాముని శరణి జొచ్చెచు.

పరమరణాగతిశార్యత భైస విషిష్టాని రః చర్య దాస్యధర్తికి తలయాది కము వంటిచి, కైవము చీఫుపోయి, లాసు దాసుఁ దసిపియు ఖాచించి తల్పెయి జీవితమునకు పరమావధిగా పరిగచించి తపసంతరఫలమూధురీతి ద్వితలయు తల యొగ్గక భగవాన్సించ్చుమును మించిన ప్రాప్యవస్తువరేణ్యము వేరొండు లేదను దృఢ నిక్షయముతో ఆగతికుడై లోగాలిపాషక శాశ్వతముగా తెరచించివైచి భగవదాఖ్యాను పొలనమే పరమ కర్తవ్యముగా స్వీకరించి అమలితవిశ్వాసుకలోరథకు పెట్టిని కొటగా ఏనువడిన మనస్సునకు భగవద్యస్తుము నోగిరముగా సమకూర్చి అప్పుత్రుసారిత దృష్టితుండై కైమంకు లేళమేసియు బెర్మా పురోగమించిన విషిషుని భక్తిబంధర శిలమాధుర్యము తపసంతరథక్కుం కెల్లిసు కింధాంగ్యము.

అంజ నే యుఁ దు :

అంజేస భక్తిలోకమును ఆరాధ్యమూర్తి యగు అంజనేయస్సామి పెట్టు-

మూర్తి లతో లోకమున పరిసిద్ధుఁ కై యందెను వానితో దాసాంజనేయస్వామి అని కూడ ఒక మూర్తి భేదము కలదు. పీరాంజనేయ; భక్తాంజనేయ, సత్రాంజనేయ ప్రిథ్విత్వానేకమూర్తి భేదములు, ప్రిసన్నాంజనేయ, శ్రీ అంజనేయ, పంచముభాంజనేయ ముఖ్యగు షషమంత్రప్రిషిష్టములైన విశిష్టాక్షర భేదములు ఎన్నిటో కలవు.

అయిన్నిటిలోను దాసాంజనేయస్వామి ఆంజనేయుని నిజతర్వామిష్టరు సమర్థ మైనది.

నంది, గిరుత్వంయుచు, చేపఁడు ముఖ్యగు తక్క గణమలో ఆంజనేయస్వామి ఒకడు. నంది కైలాసపాశుఁ దగు పరమేశ్వరునకు వాహనసేవ బనర్యుచు తన జన్మము సార్థక పరమకొనిను. అట్లతఁడు దాస్యులక్రికి ప్రతిశిక్ష నిలచిన మహానీయుఁ దయ్యేను. గిరుత్వంయుఁ వైకుంపాశుఁ దగు విష్ణువగవానునకు వాహనసేవ బనర్యుటలోను, చేపఁడు ఆ వాసుదేవుకి పర్యంకసేవ్స్తుపరికర్మించుట తోను తపు తీవ్రితముల తెనరేని సార్థక్యాను నాపాదించుకొనిరి. పీరందు దాస్య భార్తలే.

ఆచ్చె ఆంజనేయస్వామియు శ్రీరాఘవునకు దానుఁకై తస్సురంతరచరణవడి చూయసమాచరణముచే నిఃపావనశీవనస్వయమును సమృద్ధిగా పుంచించుకొనిను. అట్టి దాస్యచరణముచే హనుమంతుఁ దు రాఘవాను అని విరుదు పట్టముఁ పొందిటు.

థగవంతునకు భక్తుఁ దు దాస్యము చేయుట సఃగ్రాత్రీ దృష్టిమానముగు విశేషమునుకలో సందేహము లేదు. కాని తత్త్వానుగ్రహ పాఠించుని అంజనేయకుపొచ్చి పాకముచే థగవంతుఁ కై క్రమ ను దాస్యము చేసిన ఘట్టములు కూడ ఇతిపోసప్రిస్తు ముత్తి గోపరించుట కట్టు. శ్రీకృష్ణుఁ దిక్షి అగోధారాంత్రితికి ఉచ్చారపేచుఁ దయ్యేను.

యుచ్ఛాయులను నిదిలీకరించుకొని రాజుల నిచుమ చూత క్రుణ్యము నిర్వించిన రాయలీయవేత్తలు జరిత్రిలో పెక్కుమంది గలరు. నలుఁచుఁ; ఆంజనేయుఁయు అంగదుఁడు, సాత్యకి, శ్రీకృష్ణుఁ, సుంయుఁ దు మున్నగాగల. పెక్కుమంచుఁ దూతలు గోపరించునున్న ఆంజనేయస్వామికి రాఘవుక అనియు, శ్రీకృష్ణుఁ

పొందవచూ అనియ విరుద్ధములుగా నేర్చడుట వింత యగు సంఘటనగూ దోషిను. అందులోను హతమంతుడు రామాతక్కుడై అగుటచేతను ఆరామనకే దూకప్పుత్తము విర్యుల్లింపుటచేతను అతనికి రామచూర్ అని పేరు వచ్చినను విప్పురము లేదు. ఈని త్రికృష్ణుడు సౌకా దృగవంతుడు. అతని భక్తులు పొందతులు. ఆ పొందప్పులు దూర క్రత్యుము నెఱిపి పొందవచూ అనిపించుకొనుట అమేయానుగ్రహమై దఖలిరీకమునకు సౌకరి కాక తప్పదు. ఆటి డవరిని పేరిపించి అతనిలో తన శక్తి ప్రిపేళపెట్టి అవిచేత దౌత్యము నదిపింప వచ్చును. ఈని స్వయముగా సాకఁడే అందకు ఫూనుకొనుట చూడ ఇది అంతము అతని దయగాక పురి లేచి ?

“శ్రీరామయాతం ఇరసానమాని”, అని భక్తులు తక్కగణములో నెఱ పరమార్థకూ గేసిపరుఁ దగు వాంజనేయుని కొలాచు కొండరు. “బ్యాప్టిస్మతాం వద్దిష్టమ్” అని పాశుమంతుఁడు ఆక్షంత సునిశితచేముచ్చిరోరంవర్షైమునకు సతీ వోదాహరించు గా పేకొన్నటది తాణు స్వయముగా సేవకుఁ దచ్చుయ్యు అసంధాక్తు ఉను సేవకులకు సేవ్యాడై విరాణిల్లిను. సామృద్ధముకు ఆశండేమైన సామాన్యాడా అసుకొన్న గొప్పాశ్రితప్రకాశాలియు, మళకిక్కతరాకుఁడును, ఉత్తాపాహరాయు, ఉండా కాంచించుటును, “న రాచునప్పాసుం మే నయ్యాడై ప్రార్థించి వేలి” (రామా సుం 4 లిన. 10 శ్లో) అని స్వయముగా వ్యోమించుకొన్న ప్రాతి వీర చాండికుఁచును ఆయి రాసాయణమహామాలా బాటేగా ఉగ్గించేక ప్రసిద్ధుడైన మహామహాయై. సాక్షాత్ క్షూరామునిచే “విశీషణాయ రామేణ పేష్ట్రారత్తం యెఱ్పురా” అని పార్వతీదేవి కుపదేశంపఁ ఐదిన పాశుమత్కుపచుపఁమంతర్పిరాజుమనకు అధిక్కానడైవమై వింసిల్లిన అసాధారణమహిమనంపర్చుఁ దగు మహానీయుఁ డు.

అంతటి కై శిష్టము సంతరించుకొన్న ఈ హానుమంతుడు తనకు పరిచెవు
మగానేవ్వమాటి ఇట్లా సామాజిక రిందిన శ్రీరామచంద్రిథగివాసునకు పెక్కావిధము
ఎన్న సేవలు చేయటి గాక నిరంతరము తప్పరథాం బుట్టపోంతికమున ముక్కింగ్
కరకమయి కై తావన్నాత్మిమతోను తృప్తి దిండక తన్నరణసంవాహనశేఖిలాంపుకై
తప్పదకు శేరుయరణస్వమండక్కుతమస్తకుకై అనందసుధావారాకిరంగికరంగిలాంతరం
గుణ దేశము.

“... అతనికి దారీరకముగా గాని, పూనసీరముగా గాని, ఆధ్యాత్మికముగా గాని లేదా శత్రీ లేదు. అలఱు చేసికొనుచూరి రాశు దాస్తుమే అయినపు ఒకఱు లేది రాముకార్ణము గడ్డెక్కుట క్లిప్. రఖవిషయము అటు రామునకు, ఇటు సితకు తెలియును. ఇట్టి ప్రతిక్రియ అతిందంత స్వయంత్రీంది ఏ విధముగా విష్ణువుండినను అతనిని వారించువారెవరుకి అంచన రక్తి సంబ్రిధాయముల కోని తెల్ల దాస్తు రక్తియే నిరుపమాన మగు నాత్మశంత్రుప్రి హౌసంగు నని అందరి దుధి ఎరిగిన ఆమహాసీలుఁడు అట్టి భక్తి పద్ధతికి అంకితమైన మనోవ్యాపారమత్తు క్రిందుసేకా ధోరంధర్యమును పీద వైమకొని రారితో నెన్ని అష్టంక లేర్చినను విటిలో వాణి సెల్ల నితిక్రమించి సఫలీకృత మనోరథుఁ దయ్యును.

ఇట్టి దాస్తు క్రి నా హనుమంతుఁ దెన్నుకొసుటు పూర్వు ఉండుగా కిం పిషుపు మరియువంసి యున్నది. ఐగ్నోర్స్టివప్పులాపుపోచుటము. ఓర స్కూర్ట్టో తీర్పిత్తురాసువుల విశ్వార్థి లారకులై విరముకొని పుటుండగా విశ్వార్థల్యాజులకస్సిక క్రూపు గుత్తుగాన్నిద్ది దేవలా కోటి నిటిగ సంవ కడ తేరి తమ గోపి ప్రాణక ఔపి కొమ పోర్చివేయము వేర వనంట్టుఁడు త్రిమస్తుపోవిభ్రమముందు సభ్యులైంచిర గణ తః తెవచ గదవ నలని జారని ఉపదేశించి పుంచరీళామని చోర్చించి రాణించియేది యగు నా కమలా సుకోప్పరుఁడు కైలాసపాసిచే గాని తః బంగ్కుక్కుపోర్చి ‘పత అసు పరమేష్ఠారప్రార్థనాపరాప్రాచిత్యులను గావించెను. ఆ త దా కి అండు. గు సంచితపోపతామ్రీండై పురతల్యియరఛేపీమండు కోస్కుకరింప వాతి సికు చుం మయ్యుఁడు మాము మహావిధ్యామయుఁకై ఆ భస్మరాంశులను సిస్ముపుచూపించు ఇం వై పుస్టీవియలను చేయుటయే గాక పూర్వాంగ మహాంగలో స్పోరంపుస్టీపు. గాను గావించెను.

తన ప్రీయత్వ మంతయు ఇట్టు పెట్టుకచే యని ఉకచే చ్చుయును కించ మను చుండ త్రిచేరి ఉనికి ప్రీతికారము నేను గావించెనను లెన్నుఁ ఆటమ ఏడ్చి అను గోమాపధారిమై చచుయ్యానని వత్సముగా ప్రాణించి పదించునుగా ఉప్పుగా ప్రాచీవేళము గావింది రప్పామయగత సిస్మరసము సంతసు తులైడో వాస్తుఁఁఁ ఆచ్చుక్కుచుయ్యును.

తాండ్రపచేథరునకు వాటద్దిన ఈ చిక్కును త్రీవల్లఖుఁ దిట్టు విదదీసి సంతసేసరూపిత్తుడు ముఖ్యి సాంయాత్రికుఁ డై అసాధ్య లగు నీ ముట్టిక్కుడి రక్కుసు లము మట్టుపెట్టపలె నన్నుచో అసాధారణప్రయత్నమునే ఆళ్ళియింపక తప్ప దని పరమ్మితుడు భూమిని రథముగు, చతుర్ముదములము హయ చయష్టయములుగును, సూర్యుపంచ్యీలను తద్వితక్రిములుగును, బ్రిహ్మదేవుని సారథిగును, మేరుపర్యుత మును విభూగును, సముద్రిమును అమ్ముఁపొదిగును, చేష్టునీ నారిగును, చేష్టకయునుఁ దగుఁ త్రీషంక్షుహివిష్ణునిఁచాణముగును గావింయకొని తాను రథియై ఇట్టు అప్పుతిరథసమర సన్మానోహించుఁడై తిర్పురూసురులంపై దండత్తి అభికతోరహంబారమిక్కిలాట్టపోస మహామాసంరావనిర్మిస్తుల్చిప్పైంధలాండుఁడై తిర్పురూసుతులను, తత్కరివారమును తత్పురక్తయమును కణార్థమున భస్మిపటలము గావించి ఐగెద్దిపుస్సివారణప్రివిఁడ జయ్యును.

అప్పుడు కీతుఁడు మహాసందకందశితహృదయారవింటుఁడై శందనిందను నమరోక్తి గోవించుఁడా | ఈ సందర్భమున సీవు కావించిన సేవ వర్ణనాతీతము. నీ ఖూచిమును నే నెట్లు శీచ్చుకొండును ? కముక భూవియగవర్తిష్కమాణావణ సంఘరష్టమున సీవు రాముఁదవై అనించినవుడు, నేను అంణనేయుఁదనై ఆవిర్పి వించి, నీకు దాస్తుము చేసి కొండునని వాగ్నము గావించను.

ఏతదకుంటితవాగ్నమహలముగా హావిర్పవించిన వానరసార్యద్వారులు డగు పాచని పొవకసేవ చేసికొనఁ బూచుచు రామకార్యపరిపూర్తికి స్మీయసపుస్తక్తిసంపాదుఁ కోణ్ణి ఆ బుఱము దక్కిం ఐగున్నతిపార్మర్చిఁ దఁయ్యెయు.

ఇట్టు భగవంతునకు దాస్తుము చేసికొనుటకే అవశరించిన పవసూసనంవ ను, దు తన యివచారమునకు మూలతుమేదగు పరమేళ్వరుఁ డెల్లప్పుడు త్రీరామ సామయపోనుసంధానమానుపుఁడై యుంచుటకే దవ్వానూహాఁచాంతశక్రగుఁ తగు మాను మంచుఁడు కూడ జనకతన మాపార్చిక్కర్వరహాఁచరవిందవరివస్మాపరాయత్తిచిత్తుఁడై ఈమామామృతనిరంకరాస్మాదమోదమూనుఁనుఁడై ప్రజీతిఫలవాంధా రహితముగా స్నేహప్రేయదేవిఁచాఁస్మక్కియసమున్నేషమున తు ప క్రీమించి పుట్టీంప, పెంప, య్యీంప తగ పరచైవ మగు రాముఁడే ఉధ్యముఁ దనియు తాను నినిత్త మాత్రిపే

ఆనియు సెప్పుయిఁది వలు ఫలప్రిసంగధంగిసమారింగితము కాని అంతరంగముతో : ఉపాత కర్మాచారణమునకు ఘోసుకొని సాగకలంఘనాద్యసూధా రీటమహిశోర్యున్నిషోభేణు గారథారేయ మగు నమేయిక్కయితుకోతే లంకాప్రివేశము తస్యగోరలక్ష్మివిష్టవము పురాంతఃపురాతోకనము, అరోక్షవసాస్త్రేషణము, ప్రైదేషిసంపర్యున్నము; రాముసందేశ్శోభము, సీతాసందేశ్శోభము, రాముంగంళియతప్రాద్యసము, సీతాశోరోష్మస్తోప్రాతిప్రాప్తము, ఆరోక్షవనటంజనము రామాధ్యాద్యసద్యప్రశ్నాప్రశ్నావిధారణప్రాతిప్రాప్తము; ఎక్కుకరగ్రహము, రావణాతిరసోఘరము, విశ్రితషపురస్మాన్మరము; లంకాచౌచముపై ఇత్యాది లోకస్తుస్తు కృత్యు నిర్వహించు అవరీలగా లాచరించి కుణ్ణుజుప్రపాపరమునో రామానుగ్రిహపతఖవలోకనమందారమాలాసమంకృతపహసుగ్రే దయ్యాము.

అండనేయుఁదు నిత్యుబహ్యచారి యగుటచే ఆతని చర్య లోకిస్త శ్యాంగా కము దక్కు తక్కిన రసము లన్మించికి నాస్వదములై వివ్యవ్యుతోభ్యము అస్తును. కంఠి సముత్తరణమున ఏర్పర్సము, కూడి సందర్శనమున క్రయి రసము, అంతరాయ తిరస్కరణక్రియాసామర్క్షప్రాదర్శనమున ఆమృతరసము, ప్రిహరింపట్టియు నిత్య జాగరుతుయుటు, సమయాచితరణకంఠ్యకుశలు; క్రము ఆగు తన విచిధ తర్పించే ప్రిహరణపాప్రింగు బక్కసుల గ్ర్యుక్కుడితము నావివ్యారియ పట్టున పోసురసించును, ఉచ్చావసనమురక్కెలివిలాసఫిచోరవై యాత్మమును చిత్రవిచిత్రిపంచంభుక్కర్మాలు; సమాస్పార్శతరపస్యమువ మోపద్రవిశుంభవమును రెండ్రుభుమాపాపిత్యుమును చిత్రగింయ పట్టునే శాంతరసమును, అనవరత శ్రీరామునామస్మరణలీలాపారణక్ష్యుమును చిత్రగింయ పట్టునే శాంతరసమును. అట్టు ఆ మహిమహుని తీవితము సర్వరూపసాంగ్రామితిమై, రసామ్మారయ్యసమూక్క ర్షాయప్రిశస్తు పై ఘువకమహానీయ మగును.

సీరాపారణాసంతరము లవ్యాంసహిత్యుదైన రాముఁఁకు తెదున్నిఁంచుకొవో అప్పిలప్రాదేశములను అవలోకింపుము దారిలో ఇఱువ్వుమూకాదిర్మితి వచ్చి వీరి పూర్విము శీరుఁదగు సుగ్రీవునిచే వారెవలో చూడ వలసినదిగా పంపటి సప్పుడు భీష్మిప్రచు ములో వారిని సమీపించిన హనుముతుని వాళ్మయ గ్యాదివిశేషములను, తథాగ్రతో వ్యాకరణాధ్యంగనపాతనానిగమవిద్యాసారమును శ్రీరాముఁఁదే స్వయముగ్గా మొద్ద క్రానుటలో అండనేయుని అవితరసొధ్యవిద్యాపరిప్రామాదికము ప్రిపంచమువకు ప్రిప్పిక్క.

ఉండది. ఓ చిటముగా ప్రీతిమాపలోకనములోనే ఘగలైవములే ప్రీకృష్ణముగా ప్రశంగించిని అయి పరమేశ్వరములోకములో వానరతలో తొంపుల్ని అక్షిలోకములోచూచుటకి రచించు, సర్వా, సర్వా విధ్వంశోళమైనది. ఫిదవ సీహాన్యోషుల ఘుష్టములో క్రతువర్ణతలోగాగంచునమన్నప్రీతిపాపసామ్రూషమునేవము నదులు, వాయధలకు జాత్రిమే గాక సరలకు సురాదిపంట దూడ పరమ ప్రీకృష్ణపాత్రీమై రామికార్య పీశ్వమామస్తిమైకములో అతని విష్ణుతిరస్కరణైపుణ్యప్రాణల్యములు వేత్త్రుజసవంద సియుమ కైవమి. పిష్టుల లంబాప్రీచేకము, లంక్తిపే భైమర్ముచు మొదలకొని లంబాపాపర్మంకము పుట్టిన అభిభంగమములలోను మానుషంచుని చర్చలు మానుషంచుని దధు అస్యులు సౌధర్యము. కావను విష్ణుము విశదికరించుయనే ఉన్నవి.

సీత గాడ పాచి రఘ్యునె గాని రావఱనితో తదాప్రానమున బలప్రీచర్చ మమ చేపి రఘ్యుని రాముడు చెప్పురేదు. శాని హాముమంచుఁడు రామాదేశమున కంట అరిరిక్తమగ వశవంగాదిచర్చలు పెశుక్కలు గావించెను అస్మియు చేసి వెను చిరిగి సీహా సంవేళము రామపాప విధిపించునప్పటికి రాపుపాపుకొప్పుమని సేను దమ్పుకించి అని రాముఁ ధాంపించుఱి ప్రీర్థించి లేదు. ఇంటుకోనే ఆంపించుని పరీగి తావగాపిత్వము, వెత్తెనిర్వహణ ప్రీతిభాపికాకము, సమస్తాచితప్రీత్యా ప్రీర్థికపాపము, విష్ణురాప్తుమాలోకనపాండిత్ప్రీత్యర్థము మాన్మగున వన్నియు చ్ఛుతమాని చుప్పుని. అంగరోవు రామురావఁంగార్థిమును చృష్టియం మంచుకొని రామకప్పీమగ రావఁఁఁ బలమెంత యున్ననీ, ఎమి పూతుకొని ఆంపి సీతాప మాతమును అంగర్యమున కొడిగప్పుటా తలిసోచు మాత కర్తువ్యము. మాత అంపి దాన్యు ఏమిది యున్నటి మానుషంచుఁడు నిర్వహించిన ఈ ఉదసపు కార్యాలయమలో అంగి దాసుఁడు క్రీతి అక్షిలోక సుందరముగా ఆవిష్కరించునది. స్వాపుణ మాతమున తేని అంగరుంటఁలు కాపీయం స్తోసంసులేని కార్యిరాఖ్యములో అతఁ కించ అసహియుఁడై విష్ణుంచించుకు. రాముక్కియే పేరికము, స్ప్రాకము,

పీపుడు సేచనిర్మాచానంశరము నసైన్నుడై రాముడు లంకను ప్రీచే కొరిక ఏపుక యువ్వమును సర్వసస్తుండై యున్న తరి విధిషుఁడు అక్షా

గమనమున రాష్ట్రచార్యుల్లో నువ్విచుట్టంథాగుచుట్ట పొర్తులుట్టం కూడా ఇతి కూడ ఎల్లరును వాని కాళ్ళియ విషయం కొండా పొర్తులుట్టం కూడా రాముని పొచ్చరింప

“సక్కయేవ ప్రవాహయ తచ్ఛితిచ యాదతి” (భాగం అంగు, 150 : 100 : 1)

“శరణం సర్వాహాశైల్మీ దదా వ్యోత చ్యోతం చుపు” (భాగం అంగు, 150 : 100 : 1)

ఆని పరంధాముడగు రాముఁచు భక్తులను ప్రమాదించు ఉండించుచుండు ఏం నిశ్చయము ప్రీతటించు పట్టున దాస్యభట్టుఁడగు అంటించు ప్రమాదించు ఉండించు భక్తుఁడగు విశ్విషున కాళ్ళియ చుప్పులు సర్వప్రముఖ ప్రమాదించు అన్న గండ్రింది తన సారప్రిష్టును ప్రిదర్శించుకొనెం. అని ముచ్చు లాపాచామాపు ఉండించి ప్రథమాపు శరణము, కాలనేమి సంపోరము, గుండ్రుప్రాణిమిశ్రము గుండ్రుప్రాణము గం సకం సాహసార్యాంశులలోసు, పుసుమత్తుప్రాణిశ్రాగణం కూడా గం గంసంపత్తి తద్విషుల దాస్యభక్తిని గుర్తొకరించుఁడు. కృత్తమసామాన్యమునకు మగు మన్మంతి.

గ తే ० ద్వారా రు :

పోవ మనుసది పూనపుట్టచే చెందిన సామాన్యాన్ని కొండిఁడ మాటలు కద్దు. కాని ఏప్పాఁత క్రీనును ఉత్తరమనిచ్చుఁరపించుకొనిపుట్టు ఉత్తరమనిచ్చుఁరించు యాక్యుప్రపత్తిని పొండ గలిగినప్పు ఉఁప్పుఁడుఁచుగ్గిప్పించుకొన్నాడు. కాఁ చ్యోగ్య మగునని పురాణిపోసాప్యుధాకులాయిలు దింపిఁచు ఉప్పుఁడు. అంటు నిష్పత్తం కృత్తమరిపాణముతో ఉప్పుఁను చేసికొన్న నాచుఁడును, మాటలు, ప్రాణము, తిన్నుఁడు మొనలగుఱు మోతుఁము నీఁంచినట్టు శ్రీకాళ్ళిప్రాణిపుట్టుఁడు మొట్ట మిష్యు మన్మంతి. పీరిలో సాలిపుటును స్వేచ్ఛము, పీపులు. గుర్తుము అంటు నిచ్చి సీసుపుము. సాచుము ఇరాయించుము చ్యుగ్గఁడు. ఇందు తిన్నుఁడు మాటలు త్తును వాగరకుఁడు కాఁడు. మరి సంఘచురంగాప్రారంబము వేఁపుఁడు అతమికుఁడు. ఈ సన్మిచేశము నుచ్చేరించియే

అ. “నీ వేదంచో బంచె లూతో భుజగం వే కాప్రము ల్యాచె ? దా నే విధ్యాభ్యసం ఔనర్పే గరి చెంబేమంట్రీ మూహాంచె ? నీ దాచిచూడ సీఱానము చదువులయ్యా ? ఈచు | మీపాదసం సేచా సత్క్రియై కాక జంతు తతిన్ త్రుణమస్త్రుక్కూ |”

(ప్రికా. १. 18క.)

అఁ హృద్యమచ్చో చుండు అచందంభక్తి ప్రాప్తస్త్రుములు ప్రిశంసించుచు ప్రీకృత ప్రిపంచములు ప్రీర్మించుస్వాము. కనుక తోధావిర్భావిదానములు చదువులు జావనియు భగవత్పూర్వమంసేచాసత్కియే యసియు త్రాపితవైనది.

ఈ విషయమనే భగవతము కూడ గణంయ్యిని మూలమున బుబుతు చేయుచున్నది. గతేంద్రుయు చరుచ్చుత్త. దశంకకోటికరిసీనాయుఁడై స్వేచ్ఛ సంబాధముల్లాసియై కుచ్చవేళము అగు కాంతారసంబాధములచు నికోప్స్తీతిచే మన్మించు చుంచెటు. అట్టే ఆ మాతంగమహాన్వయసమ్మాట్యున కొకప్పుడు దప్పి గొప్పగా భాష్యది ముచ్చు మా.మకొని వచ్చెను. ప్రార్థితోకమువ ఆశీ దప్పులు లేసి దెరుయి? ఇది యొక విచేషమూ ? ఈని ఏన్నివేళములు పురస్కారించుణాని సర్వేశ్వరుని సంకటము కల్యాచోన్మాముగా ప్రిసరించునో ఎపరి ఉయక ? కరేఖాప్రార్థితే శ్రుతును మోహినకరైన దాహ మూదవి సంతనే నియప్రార్థిక్యారీయురముచే నసుగమ్మి మానుఁడై విశారదిపీచీభిఖితమును జలసంపాదనప్యగ్రిమియై పర్యాటించెను. సుద్రప్రాయాశామానంతర మొరోటు వికసత్కంచేచ హమరండాస్యాదశమత్తము కరుంలారకోలాహాలము.శ్శమహాంచు పైన సువిశాల కాసారము నేలార్థినంద ప్రిధా ఉచితముగా సౌధార్థార్థించెటు అది కినినంతనే చిరకాంజంచాంచ శరపర శీర్యకో వీర పైన రథవలాక మొదవె నాటు ప్రిభ్రమలాసుగాస్యాంతుఁడై నిజాంత లతనిని చెంఱియిన్న ప్రాచము చూఱగ శాసును అందు ప్రిమేణించి తుండ్రాకృష్ణులప్రిసాతిత సులాంచోయాగుఁడై సమ్మాన్యోధ్యండక్కిందల హోముగా మెలు సోత్తాపోవనరమున ఆశ్రితర్థితమాగి శ్రవిపాదము వుకరములగ్గిన్న మచ్చును. ఒక్కసారిగా ఆనంద స్వీపించి ప్రిచ్చుచేసిమునకు పెక్కులు క్షుట్టొని వర్మిన వర్షత మత్తుపదినట్లయ్యేణు. అఱునను సుమతోద్యందవేదంప్రికాండ మగుటచే టక్కు- యుచుటున మొనలిని జల

మధ్యమమతు త్రైసి వై దెను. ఈని లిప్తాలమలో మకలనది ద్విగుహిక్కతరచొఱ్ఱుంత గమన ప్రిచండమై మగల వచ్చి యింశార్థముగా తత్త్వమము నిషదంప్రాప్తిప్రాప్త నిజీష్ట మొనర్చుచు సరిలాధః ప్రిదేశమన కాక ద్వించుటయు వికర్ణాక్రియాలోం చూచు తురాలము కరామాతదంతసంఘమట్టమహిమాసమరక్షించావిన్యాసమై ప్రభుముచే ఏడి భూతవిభూత మొనర్చుటయ ఎంతగానో ప్రియత్వముఁ ఛేసి విషం చుట్టుము.

ఇట్లు కరి మకరి సంగ్రామము పెట్టొఱ్ఱు కొరముగా దొగిన ప్రమాద పీరాటమలో సీరాటమనకు బలము పొచ్చుటయు వసాటమనకు అంత కంతట తస్మా ఉటుము తటస్థింపగా తాను స్వప్రియత్వముతోనే పురోగమింపఁ డాచిసబో మరీరమాఁ కలహసంతర మళ్ళిగప్రాణమైన ఉటమి నంగికరింపక తప్పదని నిక్కయించి కరీంచామా భుండు సురపోయిఁ దగు పురుషోత్తము నచండలద క్రియుట్లు, దై నామాలిపార్చుని పురుషోనిపేదియాత్మ సంతాపుఁడై పరిపొయిపుఱుఁ దయ్యుము. అంయను తన్న రక్షింప జెప్పురుము ముందుకు రాకునికి వివేషలగు లోకు లెల్లప్పుచు ఉత్తమ క్లోకు దగు పెరుంకుఁ క్లోచుంచుట ప్పోఁ మేనా అను సందేహము కూడ కలిగి అసు వారి నింతగా ప్రిశంసితుఁ దగు పరమేశ్వరుసి యనికినే శంకించి

క. “కలఁడందురు దీనుల యొదుఁ

గలఁఁంచురు వరమ యోగి గణముల పూలం

గలఁఁ తంపురన్ని, దికశలను

గలఁఁగు గలం తనెతువాడు గలఁఁలేఁడో” (ఆం. మ. రాగి. 8స్టం. 9టి. 2)

అని సందేహాగోరాయితస్వాంయుఁడై అంయలేని వేదినతో ఇంతింత యనరాని ఆశాం చిక్కి కణవణమనకు ధాతుఁడైయుమనకు గుటి యగు మన్మ తనదేహమలో మఁయ నియ బలస్తుమర్యములు తేకపోపుట గుట్రించి తన అప్పటి యింపుఁచి వావిష్టించ

క. “లా నీక్కింతయు లేదు కైర్యము విలోఁం ఇయ్యో రాఖింయిలన్ తాపుల దమ్మెను మూర్ఖ వచ్చేఁ దమ్మున్ దస్సున్ క్రమం ఇయ్యోక్కి

సివే తప్పనితః పరం బెయిగ మన్మింపం దసున్ దీనుసిం

రామే యాశ్వర ! కావే వరద ! సంరక్షింపు కృపాత్మకా!”

(ఆం. మ. రాగి. 8-

ఏ ఆశ్చర్యమైపరాగతిప్రయహపినిచ్ఛితచేకస్తుట దమ్మిము. ఇద నిష్ఠీయవస్తులీ
ప్రయిణాంగాదికంఠాశ్రమాత తైన దివ్యశక్తి ఏతైన నున్నచో అది కదలి వచ్చి
తప్ప రద్దించ చెంచే కను నుకరి చేంచో మరణము తప్ప తక్కిన
అచ్ఛాయమనంపొట్టిటై కలఱ గుచుట పగడి కలతే ఎంగలవని పరమనిరాశాపరి
ఘరితమ్మాదంతరుకై చిరోపాత్రశ్రమప్రపత్తిచేపొందియ మనోయిదై ఇంచిగంతము
ఎంచు నిషిరసికలోకనంతావిలాశనమును పుస్పరింపు జేయుచు మహాయాన్స్తేకనిశ్చా
మమ పేస్తూ వీష్ట్యాముచే తిగంతకాంశరచేఖులను పరిష్ఠాన మొసర్పుమండ ఆ
కీమూసమాన అక్రమందన శ్యాని “అంటేకుంపురంయిచో” సగరిలో లామూల సౌధంబు
ఉపం మంచారవశాంతరాశ్చరసరపొర్చించేయకాంతోపతోత్పులప్రయ్యంకరమావినోది”
యుం పాపన్న వ్రిసస్తునకు ఉళ్ళగోరమై అభ్యర్థరమామైనశేయిష్ట్యైసాదిపరివార
మాగుక గాని, ఈయవిషయాదిని విలపోరిపూర్వులను గాని మాట వరుసకైనసు
పిట్టము తప్పుకటే చంథవంక్రాంతిపరికరసంపత్తిని గ్రహించక విషాదపోర్చుత్తులుచో
పరచేంతవర పైకుచు పీడకయే, ఆక్రమికాంతరధన్యుల్లము చక్కొత్తకయే ప్రపోండ
భాందముం కేవో అమాహ్యామహావిష్టురంపర సంమచ్చిల్లర చాచ్చున గజపార్ణిణావకో
శ్యామోమై వైపుంకనగరచ్చార్సనిస్తునపూర్వముగా గగణారోగపఫప్రయ్యివర్తి యిలు
యులాస్త్రాతసక్రిప్తికల్పుగారుఛోథకు సురియైన కరిషియై తుండెలో తలాగ్నాసార
చెరముక కచుం చుంగా ఆవచ్చురటు, వను నాకోరి నశపోయి యును నరవిలా
మహాచేపియు నాశి వెచుట తద్వికుంతవగేపుష్టాంతాంపంచానము, తవంతికమున
శంఖశక్తిరి విషాయంధనివహము వెచుకనే వైనతేయుణు, పిదవ నారమును ఆ
పిష్టుకటే విష్ట్యైస్తుయు తదనుప్రతి అప్రాకృతిలోక నివాసి సకలుప్రఙస్తికము
అంశంగోపాంచు విచ్చేయసాంగంగి. అది కని తవలోకాధిష్టానుచు విస్మయా
ఉపాయాంచుకలై ఏక్కుడిమా రక్కుచోనే సమాధిరులై ఉపాయచో మనపురక్కునుక్కత
విశేషముచే ఎంచుం తర్వాన ఎచ్చుమాన్మాచ్చలై విష్టుభగొముడు కముగానుఁడు,
అనరసపే సరపించ నివాసిని యుగు సందిరామపటేవి శిఖపుస్పధాయమునుచురీమయు
రాగునగంపిరముగా మొరయు వంట మల్లదిగించుకున్న ముర్కు శిఖాన్మిష్టుమై దర్శనియ వైన
సుకర్మన మదిగించు అని పరస్పర ప్రదర్శన పూర్వుకముగా భక్తిమాయాలాపశంచాప
పరపక్కలాంతరంగాలై సంభాషించేకానుచు నిటలప్రాప్తికరాంబుందియైలై నమో
నాశాయిసేకిమహాంత్రమునక్కరణపురస్పరముగా మాచిసంకీర్తన మాచరింపు దొడం

గిరి. అట్లు సకలలోకప్రసూదాపట్టుఁ డార పరమేశ్వరుడు దివి నుండి భక్తవరించి కొఱపేరిపాపున అసారసనసారపిదాపరిపీద్యమానమానసుఁ తగు పాఁ వప్పుభునకు నిషాధాంగచ్ఛిసారితక రూపాపకోకసుధానుధారలచే తయస్మన్మనాన్మాంతి ప్రదించుమ ఇంచాతర్థతశింతచారసార్యాంము సుదైంచి చక్రిప్రిమాగ మొనర్చినంత అపరిమితక్రిధానలశ్యాలాధగద్ధగాయితద్విక్రమి మగు సాచక్రిము ప్రితాపనిర్వక్రి సక్రిముపై విక్రిమించి కణార్థములో తస్మాన్మకమును ఖండించి కరిసి కెరుణారసము నభిచ్ఛించెను. వెంటనే పుకరముధాంతరాళము నుండి విషివడిన పాదముతో వేది నిర్వుక్త మగు వేదండ మీపలకు వర్చి తవపట్ట సపారక్షపాపరిపాకమును వేదజ వేదమూర్తియగు వైకుంటప్పి దొడగని అసిర్వచసీయభక్తిఖారవినమ్మిరస్మృతి మీర్కు తండ దయాచుపోహరుఁ దగు రమాముపోహరుఁచు భుజివాంశరిషప్రిష్టి ముదిచుండాదిపరచువైష్ణవిచోపస్థిత్వస్తు మగు హస్తముచే అప్రిశస్త మగు హస్తము చేతనే ఆన చేకమును అనంతవ్యాంతి నమగ్రహించి తన చక్రిస్మర్మాచే పురాదేవలదక్తాపార్యాప్తగార్మామారివిమోచనపూర్వకముగా నిఱదేహము నోందిన హౌహూగంధర చేఖరునిచే నానాచిదభక్తిమయగితికాప్రింసియుఁ ప్రిసరపారింతసమావిష్ణురసంరాంధ్రాయిదులకు దరస్మైతమంగాపలోకములచే పరిపూర్వమగ్రహము ప్రిసాదిం శంతట్టుతుఁ దశ్మోసు. అట్లు హార్షముగ్రహమును పాత్మర్మి తగు ననేపనేత్తుర్మిదాస్మైక్త నవలందించిన మహానీయులలో సగేసర్పుఁచు.

వా త్న ల్య భ క్రి :

తగిచంచుఁచు ఇగజ్జనకుఁచు ఇగత్తునందలి సకలభిషరానులు ఆతి విధ్యులు. విధ్యం చ్ఛు ఉధ్యంచలచుఁచు కుంచునకే వాప్పల్యము. ఏది కృంగారమునకై ప్రాముయగు రతికి చూచాంతరమే. రతి యమునది యమప్రాప్తిల ప్రాప్తి నుంచు నముఱంచునకు చిచ్చుచు. ఇది యమప్రాప్తి నముల నముమ నున్నాఁ స్నేహమగుము. గాప్పుఖారి పట్ల తట్టుపూరాపారి కున్మాఁ గౌరప మగును. గుఁ ఇమ్ముల నముచు గాని, తల్లివిష్టల నడుమ గాని ఉన్నాఁ వాత్సల్య మగును. ఆఁ మగుల నముచు నున్నాఁ ప్రించు మగుఁచు. భగవంతుని పట్ల ఖాగవతున ఈన్నాఁ

భక్తియుసుము. పీదు వారనక చిశ్చమూనపసంఖ్యము పట్టి రోక యుద్ధాత్తురిత్యస కున్నబో ప్రీమ యుడు. ఇన్ని వూపములు దరించునది ఈ రత్నిదే.

రత్ని చొక్కు రూపాంశు మంగళముగా తల్లిదాతురీలు విష్ణుంయంచ కలిగి యుండువు. గురువునకు ఇష్టుచియంచున వాస్తుశ్శామే యుండును గాని అర్థి చొప్ప విద్యు స్వీశారమునకై ప్రీచించు గపుచీకి ఇష్టునకు కొంత వయస్సు వచ్చి పోర్చుత ఏర్పడి యుండును కాని చూత్పుప్రీదర్శనియవాత్స ల్యామునకు పాత్రి మగు లిధ ఏమాత్రిము వయస్సు లేవిదై తన ఆకలి చప్పులము గూర్చి గాని సుఖముభాగములను గూర్చి గాని ఏమిము తెలియని అమాయిక స్త్రీలో మండి సమస్తమునకు పరాధిసత్కార్మే కరణ్యముగా కలిగి యుండును. కచుక మాట్లా వార్షిల్యము అమమహారమై, అమమాల్యమై, అమమాల్యమై యుండును.

పోకికమైన ఈ వాత్సల్యమే ఇష్టే ఉన్నారిని సాధించి యుండ ఇంచ భగవానునే నిర్మగ్రాంశసి పెంచు లా తల్లిదంపుర్మల కుండ వాత్సల్యగరిమ ఇష్టత్తచే నిమాపించ సాధ్య మగునా? ఇష్టే భాగ్యము కేస్తూపురాణాను, దేవకీవసుదేవులాటి, సందర్భాచలము లభించినది.

కోస ల్యాద శరథు లు :

ఇన్నాంతరసంపాదిప్రాణ్యమికెషు చూజుముగా ఖండినపే గాని వామంతుని సేవించుకోవలినము ప్రీతి యొక్క ప్రాణమికెషుపురుషులు ఉపరిక్కను ఆశాదినంసార సమాసాధితిష్ఠత్తిఛేతరవానసాధాసికైన మసమ్మచే ప్రీతితము లసు నిందియములు బాగద్దేషప్రచీఘాతములై, కృష్ణాతథ క్రిత్తి రాగ్యమరి విష్ణుయల్యాంపట్టముతోనే సంతతము సదిమద మగుమండును. ఎచ్చు పురాణములు విష్ణును, ఎంత మండి మహా పురుషుల భర్తుప్రపాదనములను శ్రీమంచు చేసినము, సత్యర్థిత్యముగా సాగు జనన మండిముల నెన్నెచ్చిని చూచినము ఒకేవేగముల్య మనిషు, తీవ్రము పట లాంతలోయితరం మనియు, గోగానందము కరి కిష్టాంత బచుల మనియు ఎన్ని నీతులు విస్మయు సామాన్యముగా పార్శ్వమ సంపూతము ఇత్తుపాసాసివృత్తి కెమ్పు పోరాణము భగవచ్చరణసమాచ్చరమున కిమ్మట గగనకుగుపు మనియే కెప్పువలసి నమ్మను.

అట్టి యెద జన్మాంతరసముప్పాడ్తిత సమున్నతపుణ్యవిధూతిషహితుచే భగవానుఁడు శాముఁఁకై కౌసల్యాదళరథుల ధాంపత్యమునకు ఫలముగ చూచుట చేసికొన్న యముఁ య్యాసుక్కతవిజేషమునకు మూర్తి సున్నట్టిగా రాముఁలై ఎయికటరించు. వసిష్ఠమిశ్చార్పి మిత్రాదిమహర్షివేషముల ప్రార్థక్కపర్విష్టాప్రార్థికోదారులై రాముఁదు మాధవుఁడు గాని మానవుఁడు కాఁడని ఎంత తోభిందినము అది కావని ప్రత్యుభ్యానము చేయకయు అట్టి ఖాగ్యము తమకు లభించి నంముల కమీకానందము నొందించు అతన పట్ట వారు చ్ఛిదర్యించు అపరిమితాముగాగమే వాత్సల్యథక్తికి పృతమొదాహరించుగా పరిగటింపు దగ్గరిది.

రాముఁడు మూర్ఖుఁవంగమున ఇంకించినము సూచ్యుని నై ఇ షును ప్రీతాప ప్రీతాశమలకో పోటు ఉండున్ని నై ఇ షుస్త సోమ్యుల్చాష్టీదనములు కూడ నాతనియుండు మూర్తిరవిని యుఁకుటచే పుతమిమై సూర్యువంగసంభవుంలో ఎవరికిన రాని రామ ఉండున్ని దను పేచు ఆతనికే లభించినది. దళరథుకు చంచపారీణవిశిష్టు లగు తక్కిన సర్వమానములకంటే ఒక ప్రాణ మధ్యికము. అది రాముఁగు. పుత్రమామొహము పొధారించుగా గృహమైఁ ల బెట్టరుకు ఉండుట సహజమే అయియును, దళ రథునకు రాశునిపై నుండు పేరీని సోమాన్యుమైనది కాదు మంవి గాఁ, చెళ్ళ గాని కొన్ని పూటులకు లోఁఱడి యుస్సుప్పుచే యుద్ధిష్టి ప్రమోఇనము నెరచేయును. ఆగీత నత్తికమించినది మంవి కూడ చెళ్లినే పర్వతసింహును. రాముఁయు లేకుండ ఆశవదివేంసంవత్సరములు నివ్వించారుముగా తీవించు గరిగిన దిఁరుఁఁను రాసావి ర్యాపానంతరము ఆ స్వయంర్ఘము నేల కోల్పోవెను? ఇందు కోఁడ ఆవసే ముహ్యు రహస్య మిమికి యుస్సుది. దేని నశిను ప్రగాఢముగా పోసుంతురో ఆ బాధిక దూర మరటయు, వాఁ తద్విమోగాభావేహయునమునులై క్రించుమీదు లగు ఉయు లోకసమాయము. ఇంఁసు సంబాసంచ అపంత యేనియు అంతరంగమున సావిర్యమింపుని పూర్వుకాలమున నెప్పునో అతఁడ పొరపాటున బుషించాలకుని ఏన్ను గనుకొని చంపినప్పుడు తప్పుత్రివిమోగముకో మరియు సమ్మిహార్థి సేవును నిట్టే పుత్రమియ్యాగప్రాగభిరసుందరప్పుఁడై మరణించును గాని యసి పెట్టేన శాప మయ్యక్తముగా నతనిని ప్రీరిపించి నిరంతరరాసుసాంగత్యమాట మగు రాగు బంచమును పెంచి వణాల మేనియు తద్విమోగమునురార్పిన ఆకోచను మనుస్తోనికి

భస్మకోసుటే దుర్వర మను నంతరి చురుచటప్పీరికి చేరుకొనెను. ఈ దాయిణమ్యద దేశనే విశ్వామిత్రిమహాత్మ స్వాముగసంరథ జయితమున రాము సర్పించుటయు ఆ మాటలే వినిశేషి మరవుతు లోనైన సమార్థు గాఢిచొక్కిపంచులుప్పురోక్కు లచేతను, వసిష్ఠోప్పేళముచేతను స్వాపుడై రాములచుల నాతని మెంట వంపుటకు సమ్మతించెను. అది ఇంకాను ఒత్తనికి ప్రాచుకాలము కాకోవుటచే అప్పటి కాగుడము తప్పిపోయినది. రాముడు ప్రాచుకాలము విగ్రహం డగుటచే ఏది ఎట్లు ఇరుగుచున్నాడు సాక్షి మాత్రించై కముగానుట దక్కు కర్తృత్వంభోక్కుత్తుములను తనకారోపించుకొను ఉచ్చ ఇము కలపాడు కాకోవుటచే విశ్వామిత్రీచు డగికి సప్పుడు గాని, దశరథుడు ముందు సమ్మతించి వెనుక తిరస్కరించి సప్పుడు గాజి, వసిష్ఠుడు ఉపదేశించి నప్పుడు గాని, తుదకు తాను నంక్కుఱాడై కొళికుని మెంట అరుణముల కర్తుల సప్పుడు గాని, అవరీంగా తాటకాదిసంఖంకోరచీరకార్యానిర్వహణమున కుపథిప్రిమించినప్పుడు గాని ఏకరితిగనే నిర్వాతయైనై, నిర్మిత్తుండై, నిరంజనుండై “పద్మపత్రీ మిహంభసా” అన్నారీతి నుండగలిగినను దశరథుడు మాత్రి మంత పరకోటి డక్కిన స్తోత్రపూజత నలవరచుకొన్న యచ్ఛస్తవంచు కాకోవుటచే ఆతనికి రాముని పట్టి గం వాత్సల్యము భక్తియై, తత్తీధాత్మంయామై, తుదకు రెండును కలసి వాత్సల్యాంగ్తిమై ఆతని నంత కంతకు ఉక్కిప్రిమిక్కిం చేసివెవ తత్తీప్రితకు తట్టుకొన లేక శట్టుముట్టాకుము సీలా కల్యాణాగంతరము ప్రకయగాలాప్రాంగణములో పరంపరానుగర్వథంగము చేయు తలవడు రాముని సామర్థ్యమును సరిగా నూహింపలేక, ఆ చూహింపలేకపోప్పుటచు వాత్సల్యచేయకమే కాగా తప్తరాసి వాడు సీట నునిగి సట్లు పొర్చించుటయి చూచు కట్టుకొని నష్టైటి పగిలన వాపలోని యాఫిర్మించి పరి ఆప్రిపాటునకు పాపర్మిమై ఎట్ల కేలకు రాఘవ వీరి అంకసొంగాన్నసామర్థ్యచేయి మంచు సుధాంతము కాగా ల్పియుకు కీర్తుడా యని ఒక్కిన్ని చేప సీట ప్రశ్నాలు గుండిల నించుగా గారి పీల్చుకొని సోయుని మేయగలిగిం

కాని కల్యాణాగంతరము రాముడు స్వీయగేషమున కాలు పొపిన కొండి కాలమునకే తన కతప్రిపుముగ పొర్చించిన యట్టుమత్తుములను నిమిత్తికించుకొని దాశరథికి పద్మాఖిషేకముకోత్సవము నిర్వహించి గట్టున పదవలె నని తలంచి వసిష్ఠ భగవానునిచే ముహూర్తము పెట్టించెను. ఆ పద్మాఖిషేకముమహార్థమే వనపాన

మొహూర్తమై రాష్ట్రమునకు సంతోషము అగ్రయ్య కు కి ల్యాణియు, చశచండిన సంతోషము రిగించి తుదకు ఆతని అంశేష్టులో పర్యవేసినచేయు. చల్లమాలిన వాత్సల్యము మృదుహృదయుఁ డగు దశరథిఁ ప్రాణమిలుఁ బలితిసికొశ్యు. పసిష్టీవిశ్వామిక్రాన్ నీతార్థిది తత్త్వజ్ఞులు రాష్ట్రమావలారహమ్యము నెంకగా విశదీకరించినను రాష్ట్రము నగవంతుఁ కు కొండ వుతునికి లెకున్నను, ప్రకారేక కల్పిన ఆ లోకాత్మకా నక్కానిఁచ చుంగి అనురాగసంపత్తి వాత్సల్యమై ప్రచము, తల్లి పరిపాచము అన్నియు లేసి ఏర్పడ్డ వాత్సల్యతత్త్వి హేమవుగా దశరథుఁ రాష్ట్రమిని తన తమాయని గానే ప్రియయించుట వీఘ్నపడిచు గాని అతిఱు సర్వక క్రిస్తిసంప్రమ్మాడు, అమేయమూ వ్రిథావథురంగర్యాధు, చస్తుండ్రార్యాసంప్రమ్మాడు నోఁ భగవంతుఁ దనియు, ఆతనిది పర్వతావశకతత్త్వమునియు, ఆతము తస్మా తనయుఁ దైనందు అగ్రయ్యకు ఇనకుఁ నీచుము ఎవ్వుకి మున్సుఁ సగ్గువ్వాప్రకుఁఁ దేయుఁ యుగుఁచే ఆశవి కరిగినవో ఇంట నున్న గాఁపు లాక్ష్మీఉనియు తలుపలేక పరమితిర్పుర మున వాత్సల్యారమ్మా కుర్చింగి, ఒమలి, ప్రశించి ప్రచము తప్పి ఆంనవిస్తర్షనశ్శార్యాకముగా కదకు వైపీకముగా శించియు రాజమండ్రముగా క్రాంతింకి వాత్సల్యాల్యిత్తి పరిపాచ ప్రార్థించుకు పరశాస్త్రమై ప్రాంగులో విర్మాణగా నిరివిపోయెను.

దేవకిపరుదేవుయ, సందయించేదలు :

పున్యము కొట్టి పురుషుఁ ము దానము కొట్టి విధులు ఆసు లోకోకి దేశమిను పులదాంపత్యేచితములో యవార్త మైనది కాశ్యాదిపుణ్యాష్ట్రిముంలో, ఖాగిర జ్ఞాది శ్రీధూమిప్రము గంచు అశ్చేరయుముకోదయుగిష్ఠాంశులను పున్యంపుంకొని చేసిన దానముఁ చురింత సత్కంపుచ్చములై విషయ్యాన్నించు చూడంతరంగమున తెంకమో సంతసముఁ సంతరించి పెట్టును. చేయబమ్ముతులోని గ్రాను మనస్సు బుక్కిలి పొగ్గుమైనది. గ్రహించ లందరిలోను భగవంతుఁ పూగ్గులముఁ చు. కషాయ అఖండచత్రిభావనాపాతనమోగసహాదిస్తోగ్రిఫ్ఫుఁ దైనసుము భగవంతునకు సమిద్రిచిన నెరదాతకు ఆచ్చే దానమునకు తగ్గి ఫలము తానే క్షమ్ము యివతరించుట దక్కఁ తక్కిన దారిలేదు. కాషాన పాప మా వసుదేవుఁ లంత భక్తి యుష్టింకి భగవదారాధనవ్యాపిసేయు దమ్మునో గాని ఆతని అగ్రయ్యము

ఈ చుణ్యము అస్త్రము వండి సామాజ్యగవంచుఁడే యిసు శ్రీకష్టఫర్మిల్యుమూర్తి ఆయికి పుత్రీహాహమున నవతరించెను.

పొక్కపుత్రునంతకుణాధార్మాల్యాఖార్మాలో మునిగి దేలు మహాభాగ్యమునకు ఆతనితి పొరు దేవప్రీవియు, ఆ పుణ్యదంపచ లింగురితిన్న శందయోదలును ఎత్త సుక్రుపవిశేషమును సంతరించిరి. చిరతథోవిః ాసురువ మగు సమ్మత్రి ఘలము సట్టు బాలక్రిష్ణాడు నిమిత్తముగ పదయుగరి విసుదేషుడు ఆకాశవాణి ఆవేశముకో ఆర్ధరాత్రీమున యమునా నవిని తరించి అవ్యాలి వైపున మన్న నంద కులమున వురియింట నిజేపించి అవ్యాటి ఆమ విష్ట నెప్పుకొని వచ్చి నురల మధురా నగిర మందలి కంసకారాగారమున చేప్పు నద్యప్పమును రోషుకొనుట అత్యుత్ప్రశంనా వాత్రీ మగు మధురముట్టిము.

“మహిమాహింపుగ నెంత భాగ్య మొక్కాయిమ్మాయాంత స్తిధూంతపా
భ్రమిశాకుంతలమోక్షికాతరంబున్ మండాకినిచ్ఛారుం
గుచ్ఛానూడైరథు యోగితుంగపుని కథ్యక్ రాజుబాగ్గంబున్
ప్రియాయిచేయిన పీంపునందిరముగా వై క్ష్మంచసాలస్యతన్”

(పారా. 2 - 88)

అన్ని ప్రశంసితుఁడైన విషయాలు “ఒకచోది దీటుగా చచు, ప్రుఁ మా అసంఖ్యేయబ్రిష్టింద భాంపోదరుఁ డగు రాతముకుండభగిపచ్చాయని అధ్యాత వ్యుగ్గా అరచేత ధరించి రాక్రికి రాత్రి జాగించి మహాస్తుంతిని తరించుట చూచ “పుచ్చినూపొంపగ్ నెంత భాగ్యమొక్కా!”

ఏ కేపెటిచుదేపుల ప్పటముగర్చము. ఈ గర్భమే కంసును గర్జ నిర్వీవక ముఖచూరి ఆకాశవారీ తోఱక నాచేశించు ఆలుడు పరమురంతదుర్పర దౌష్ట్యదేవతామహాపారకుండు గగనబాటిదివ్యాదేవర్షాపువఱవణము నుండియు విశ్వ చిఫ్పునసనుమంసుంప్రిజ్ఞాస్మానుశంపు తగు కూసుఁటు ఆ యష్టముగర్ప మెప్పు డావిర్ప నించునా ఉపి వంటుఁల లెక్కాపెట్టు కొనుచునే యిందిచు. కృత పుణ్యముకు పుణ్యఘంపు పీది పీర్చితిన్న, పాపాయ్యునకు పాపపంచును గూర్చిన శీతి మిన్ను-తాప్య-రీకముగా ఒకరి పాప తొకరి యింఫులో పర్యవసించుట కన్నట్టును గాని

తర్వాంగోకనతత్త్వమై ఇగదదేవణయాయి.. అను వారి తెప్పురి పాపము వారి శాస్త్రముగనే చరిగటంచు నని అపగతము కాకిపోదు. ఇట్లు మై వారికి గాక తల్లాప కట్టుకు కూడ ఆ ఫీలి నిండుగా మెండుకొని మనస్సును పించలి వంచు చేయు చుండులు. ఈ సత్యమును కంసు దత్తికవింపతేక నిత్యము దేవకిచెవి యష్టమగర్వ నిర్మాలనమునైకి కనిపెట్టుకొని యుండగా తుదకిట్లు ఆరుగుటచే కారాగార మందలి శిఖరోదనము విన ఆతఃధు వెంటనే తత్త్వంనమున రుషక్రమింప దేవకిషసుదేవులు నివుకొన్నట్లు మగళిష్ట శాస్త్రమా! ఆసున్నిష్టుడై ఆహాత్రము కనిపటము మాచలేషా? అని కాక్క మేఘ ఒడి పింతటతిములూడి రోస్ట్రము శిర్భీతమునమ్ము తగు నాకంస ముంచ్చు-రుఁడు !! శిఖ హనసమునకే నిర్గాయంచి యాత్మారముగ చేతులనుండి లాగి మైకి పిసరి క్రింద ఇట్లి చెయ్యిగా నాశాచ్ఛేషమాయ యున నా శిథు నిస్సు వధింప గం వసుచేప్పేటి గర్వము నందగోళులమున పెరుగు మన్మది తేరా, నీ అంత మెట్టయి నము అతని చేయలాగే గాక తప్ప చని ఉట్టెన్నిస్సురమున ప్రెకటించి మైనే అవ్యక్తమైచోయెటు పిమైటు ప్రోజెక్టిలితమునస్తుఁఁతగు కంచుండు దేవకిషసుదేవుల ఘూర్ణంటానసమ్మకుమును వారెంత పల చని చిలపించు మన్మము పదలక వధించి వారి కడ్చెతిహాయగ్రహోకమును క్షీసాంచెచు. అది దారిశో నిచ్చాచముగా గూడుకట్లు కొన్న వాత్రులైభుక్తి వంపు ఉప్పిచ్చుకొన్నాతకోస్తుతకోస్తే తెక్కుటకు తోయుడుఁఁ గాక తమ విష్ట తమ చొచ్చ పెరుగతన్నాఁ నిరంతరతన్నామరూపస్తురు వారపుట్టముని కంచులై మానసికారాధనతాత్పర్యముతో వాసుచేపుఁడు, చేపిపురుఢు నందకిశోయఁడు, యాఁ ప్రియుఁడు సాఁ నారాయణి చింతించుట చోచో తమ కాఁ ముము కారాగారమున గడువ దౌడంగిరి. వార్షిక్కాబిలాసాంతవారికిని అముధవింపక తప్పుటు కా! భగించునే బింగా బదసిన ఆ పురాణదంపతులకు పరమయిర్వర బంధనక్కిశము తప్ప దమ్మును. ఈ వ్యవధిలోనే దేవకిషసుదేవుల హరిథక్కిపురావతార మగు పుత్రిపూర్ణము సాందర్భమై, సాంధ్రితరమై, సాంద్రితమమై తమలో తమకు తెలియకుండగినే గంఢుకట్లుకొని యున్న తమము సంతను దమించి, అంతరంగమును యమించి తక్కివితములను నారాయణపోస్తుథముగా క్రమించు, జెసైన.

ఆఁక శందయాఁదల ప్రసక్తికి చచినచో రన్న ప్రేమకన్న పెంచిన పేర్చిమ ఎక్కు-దను నానుడిఁ వారి తినిపుఱులు సమీపచిత్రిములుగా లిఖింపదగ్గని.

ఇస్కోనీ నెంత వ్రేషట్టి మహాత్మాసుమలంకృతస్వరూపమున పూరిని సేవించుకొని ఇస్కోనీ గాని వా కీయవ్యామిన తల్పుశాచమి నకు పాత్రులైనట్లు నిరంతరసిద్ధుపుము పన్పుమాధినిమగ్నముతో విపీన దూషులకు ప్రిపము లంకిరమ్మ ఇసిన మహార్షి రీష్వైలు కూడ పారితో తుంటగాలేదు. సామహాపగుళక్రియాదివ్యవహారచిహ్నామారుఁ దగు పరమేశ్వరుడు డు ఆ చిహ్నము లన్మిటిం రరించి లీఖమానుషవిగ్రిహా ఏరించు వారి తేషులలో నల్లారు ముణ్ణగా పెరిగి పెట్టవాఁచయ్యాము. లోక మందలి కంటివితప్రాపాములో ఎచ్చుము తారసిల్లని అనేకాంధులనిచ్చి కెళతరంగములు లముతుంచుని తీవితములో సంఘిల్లగా అది యన్నియు లోకాత్మక మైనవే యని సుకొనుచు కూడ మరల లోక మందలి సామాజ్యాగ్రహాస్థలవలి మేము తల్లిదంచు ము అని ఎప్పటి ఒప్పడే తమ మనసులో ఆము సరిపెట్టుకొను కొద్దిరి. ఎదియే ప్రవ మాయ. “మమహాయు తురత్తుమో” (గిత-7-14) అని భగవాంచు యుయముగా చెప్పినది చీసిని గూర్చియే

అఱున నిక్కాడ ఒక విషయము గతునిఁపు చూసి ఉమస్సుచి “మామేవ ప్రపద్యానై మాయా మేతాం తరన్నిరె” (గిత7-14)అని తరచోపాయము ననుగ్రహిం న హరిధాంగ్రు నెరిగియో, యొద్దిగతయో వారు సర్వాత్మా ఆ శిఖ సంరకణమే తమ రితపరమావచ్చగా భావించి సేవించుకొని రసుటలో ఆపంతయు నందియేము తేము. అఱును నీడు సాఖుతె భగవాసుఁడే యసి మాత్రిషు వా రసందిగ్గిముగా తీర్మానిఁచు నక మగల బాయఁడు బాయఁడు అను నిష్టిల్పముఁఁంచె మనస్సును అగ్నపరుపు చ్ఛిరి. అది కూడ పారిమాయయే కాచయ్యాము. కానీ ఇది అపాయికరము తర్విము కాదు ఏమాత్రిపు మాయ అపాయికరము పోయినఁచో సామాజ్యాప్రవాసించి దాచుని ఆగ్రా ఆ పూతించే వారి సాపట్టించి యండునట్లు పరాత్మరుడు ప్రికల్చించె) అసుకొనవలసి యున్నచి.

నెఱల శిశ్వై ఉయ్యాలో పుచుకోని యుఁయగా చేసిన పూర్వాపుఁచో ఇ, ప్రార్థించుండగా ఆల్ఫి నల్లిట్టుట్టై అలూఖబంచున ముంతు దానినే నిమిట్లే యుకోని కావించిన యమరాఘున భంజనను, తప్పుట మగులు వేయుచుండగా మాడి । దూషమున వచ్చి తస్మైత్తుకొని గగన పీథికి పరతెంచిన తృణావద్దునకు భరింప విచాన ఇరువు తోచి తుదగు సంపారించిన విధానము - ఇట్లు సాగిన ఆమా

గోపాలుని లీలా విగ్రహములలో ఏది సామాజికవ్యవస్థన కన్ఱయింప ననుట పకును? అని ఆన్నియు అసాధారణాలైపీచ్ క్రిష్ణదాపదానురచులే కదా? ఇటి అన్నియు ఒక యొక్క కాగా, పీటు మన్ను తిమయన్నా, ఇనీ బలరాముడు చేసిన దోషారోపణయు విచారణకు స్నేహరించి ఉండేద “ఓరా మన్ను తినవచ్చునా? అని గ్రహింప ఆ శాఖలు భాషించ లాంచ మండు తినలిపెన భయము భయముగా చెప్పుకా డానె. ఏద నోరు సాంఘ మనగా అతఁడు రోరు తెరచి ఆ వాతావ నత్కులోక పర్యంతమైన క్రిక్కోప మంతు అంచు చూచుట. మన్ను తినవిదే బలరాము, రథద్వాచునా? తిన్నవాకూ తినలేవి వలుకుట యచ్ఛాక్షరము చూగలు? అయిన నోరు చూపు మని దండింపగా తెరచి కాపిన నోటిలో బలరాముఃపు ఐప్రిన మన్ను గాక మన్ను మిన్ను అస్తి వింగచింపదాని విశ్వరూపము సంతు ప్రివర్ధించట చిత్రముల తెల్ల చిత్రము కాదా! ఇవి యిష్టియు పరికింప ఈన్నసాధారణభక్తిభావముహావైభవముతో మేళవించిన వాప్రశ్నమును నిధింపుకొని తదేకభాగముద్దార్శమహాధినైక్యంచుతో పెంచుచున్న మార్పస్థానియురా లగు యోద యందు చ్రిసమ్ముఁకై తన విశ్వరూపము నను గ్రహించి ఆసెను మముకు జన మహారాస్యురాలినగా తర్చిదిర్చవలె నను సంకటు మాతనికి లభియే అట్లు కావించే నని ఆచ్చోనర శీరదు. మండు లిందు వేల అని గ్రహించి నితుండు అతఁడు పలికిన

“అమ్మా! మన్ను ఇనంగ నే కిష్టుకో చూకొండిలో వెళ్లికో
సమ్మంజూదకు పీరి మాటలు మది నచ్చితు కొట్టంగ ఎ
రి మ్మగ్గమ్ము మటించి చెప్పేద్దు కావేరిని మార్చియస్యు గం
ధ మ్మాప్రమాణము సేసి సాపచనముల్ దప్పుస దండింపవే”

(ఆం. చు. భాగ. 10-1-887)

అని బలికిన పబుకులలో తప్పుచేసిన వాఁపు తన్ను సమాఖ్యించుకొనుటకు వాకొచు పెట్టి మిట్ట వాక్కుయి గాక అన్నియు పొతోక్కులే చ్ఛోర్చించుట గమనింపదగియున్నది. మన్ను తినుటకు నేను కించును? ఆపునది అతఁడు వేసిన మెదటి ప్రిక్కి. కించు కాక మళి లొవరు? “అమ్మా! నీ వురాక్కతనుక్కతవిశేషమున నిన్న మార్పించుటకై సీతు కించుగా కాస్పించు మంచినే గాని యచ్ఛామానకు కింపార్చియమైన ఇగత్తున కంట కును నేను జనకుంచుసుమా” అసు కల్పాంశు మందు పచిమరొచు మన్నది.

శ్రీ 'ఆ. ఎంద్రా' అని వేసిన రింపవ ప్రీశ్వర మరించ గంపిరమైనది. ఆపని ఇకరి మాట మాటికిని కలుగదు. ఆకరి కలిగినమ్ముచు జగత్తుకు ప్రీరయేఁ ఎంఠమిమసు. ఇది సర్గ కాలమా కాని ప్రశాయ కాంసు కాయ సుకా అను గంభీర త్యా మాప్రీశ్వరీ నిమిడి యొన్నది. ఇక 'మెట్రోలో?' అను వేసిన మూడవ ప్రశ్నలో ఇంగ్లెంలము బెట్టిపెట్ట నట్టు తుసరక్కితు క్రమిషయాసువోగలాంసమై, ఆలనమైనికి.మీ నంసారమారమున పయనించుచుండగా నేను దాడుర్భరణమునకై దళ చ్ఛిసాక కొన్నువడై దిగిమచ్చు చున్నును సన్నిఃమి కొనట కొక్కరును ఎత్తిపాటుగు చును ఆపేదన మాప్రీశ్వరీ తోంగి పాచుముచ్చుది. “మమ్మంజాడకు పీరి మాటలు దిన్” అని పిచ్చుట ఆతిదనుటలో “సాటమాంపరీకాళస్సర్కాస్టో మోగమాంమా చూచుతామి” (గీత. 7-15) అని భగవాంము తప్పు స్థార్మి చెప్పుకొన్న మాట రుచలి ఒరుమార్ప మించు పరిమించు చున్ని. నేనేము లేచు చున్నిట్లు బాచుచేరి కపితిచు ఇంచు చుంచు నార్గుమాపముకుమ నాయచూర్చుతత్త్వమును ఏమి మూరణించుపు తేయ సుమా! మాచూబాహితచిప్పలై మానవులు నామాస్తుప్పితిరి గము కావలేక అసమగ్రివిషయపరిష్కారమిదానవసుచులు లకు చుపించిరీయములు చిపిన నావే నఱ మని నమ్ముదురు గానీ నేను చేసివచ్చ అందరి ఆంధువ చున్నిసు మాకు యపుచుహార్థవిభవచౌర్మిగల్ముచు తోపికిస్ గాంచు చుంచుకు. క్రోక్ర విప్పియములలోనే క్రూక్రిమున (Horizon) మమ్మాల ఉపుట ముచలగు వానిలో కమ్ము చెప్పినది పుని సామాన్ముల ఆసిచుపియు బాయిపుచేచుచుచుంచును. ఇంక నా విషయమున ఐది విన్నది కస్సుచుమ్మా విన్నట్లు ఓ మాత్రమే యించునా? నిరంతరాల్మునంధాం మోగచివ్వాచుమ్ముల స్థామే నాప్టు అనత్కుము లంచ చుండగ పీరికెక్క యేమీ ను పురచ్చాపేచ ఉండియిడి మన్నచి.

అం యుంచులు ఇప్పి రెప్పు యచు చున్ను క్రిచెక కొస్టైంపుచురుస క టిం ట్రో చీసే బాగ్గములు పన్ని పీట్లు తెప్పుచుండి రనీ చురుల చెప్పుటారో కాలము వ్రుము మాదిన శారి శైల్చరును లిత్తుమైనదు ఆటు నిటు జరుగసేయక సరిగా నదే కు కొట్టుట కంపాటు ప్రథ చున్న కొట్టు చంచెచు, ఇకపేర అట్లు కొట్టుటాఁయునచే కారికి చేసు : మాదించుసు సుమా అను పోచ్చులిక ఇందు పిచ్చులుఁచు చున్నది.

ఇంట వరము ఎన్నీ పురమార్పములు అవిప్పుతించిన పిచ్చు ఇంకను సీసు

వామాటపై నమ్మకము లేదిచే అదిగో నాయోరు తెలుగుమున్నాను ఏపి రంధుకోను మని శరీర ముంతు నోచు తెలుగెను. ఈ సన్నిహితమును పరిశీలింపగా లాండు ప్రార్థించిని వను నమ్మకముతో అశరీర అభ్యాసమూహముతో దిగుబడి పోతుమన్న దని కాలి తలచి ఆమె నెట్రోవును ఉద్ధరించుటకే తన్న గూర్చిన యాధ్య పరిశ్శాసము కలిగించుకొలే ఆమె ఓచితమును మహార్థసుందరము చేయటకే నిశ్చయించుకొని నోరు తెలుగి తన అవిలాండుకోటిప్రాంతాలుణ్ణించకరిత్వమును ప్రొద్దర్శించెను. తామె అయ్యావిచంపూర్వు మహావిశ్వమును—ఎల్లీ తపోధనుల సౌక్రమ్యమునే కూడ ఆవిష్కరించుటకు కాని అయనిర్వచనియుచ్ఛాద్వాతకోకోత రదివాయ్మిఘూతిష్టై దవమును—సంచర్యించి ఆ చుము సింహాగ్యవతీలామము తన కమ్ములము లాండు నమ్మలేక తానున్నది అవాక్షాత్రాయములో ఎయవస్తుకు చెందునో తెలియని వివిధ్రీ పరిస్థితిలో తగుర్చొని

మ. “పలమూ వైప్పవ చూయచో డుతర సంబార్థమో సత్యాపో
రులద న్నేరక యున్నదానరో” యోదాచేంగానో పర
స్తులమో రాబుఁడెంత జూతని చుఫ్పంచే యాండంబు పో
ఇక్కల మై లాండుట కేమి హోర్సు మహార్థార్థంయి చింతింపగన్”
(అం. మ భగ. 10. 1-841)

ఆని తల్లియై పదిపోయెను. చివరికి తానెల్లీ స్థితిలో నున్నదియు తనకే ఆశ్చర్యము కాని అగ్మయ్యగోచర మగు నోక విలకుణావస్తులో మంచుటచే లాసనులు యోధావెచి నగు దునా? లాహా? యాము నంతలి సంపేచా ముకో కూడ పడిపోయెను. ఆప్యే సువేహాము లలో నామె కది పరస్తుల మేమో అరి కూడ అయించెను పరస్తుల మగు లోక సామాన్యార్థము కాదు. రామంం చీటు తన కంతలు పరిచికమి గుణక ఏవైని విధిత్రీ పత్తు సంచర్యానము మలెల్లినమ్మదు వేరాక చీటు సుండి మేమో అని పించుట చూసపుటఁ సహాయము ఇది సామాన్యార్థము, కాని ఇక్కడ పరస్తుల ఒనఁగా ప్రార్థిత స్తుల మగు భూరోకము కన్న, భిన్నమై “యద్గత్యాన సివర్తాంతే తద్దాము పరమం పుమ” (గీత. 15-8) అని వగవాసుఁడు తన్న గూర్చిన వాసే చెప్పుకొను, అప్రార్థిత స్తుల మగు భూరోకము కైపల్యాదామము అగు వైకుంఠలోకము నుట్టేళిచెనని చెప్పుకొన వలసియన్నది. ఇది యామె యున్న సామాన్యాప్రస్తికి అతీతమైనదిగా గోవరించిన ఉత్కాలమున తర్వాతగోచర మైనది గనుక అమహార్థవిఘూతిని పచపంచరబద్ధ

మొనర్చి ప్రీతచేంపగలిగినని తలాపవలసి యున్నది. ఇదియే మహాపురుష వలన సామాన్యంలకు కలుగు సహజపలము. అటునడు చిరమాననా చూఢుమైన పరమామదేయ మగు అభ్యాసము అంతంత మాత్రములో ఉన్నిపెట్టుకొని ఓహి కపము కావున బాలకుఁ దేచె ఇతని మాఖుస్తండ్రై అణంతంఱి హిమ్ములమై కేవి కారణ మని వితరిస్తంచుకొసిను.

ఇది దినకినము హిత్తిక్కలే¹ కెళ్లే ఆశ్చర్యం విస్తాగ పెంచుకొస్తు ఉ తపము. ఆతల్లి తన విశ్వదు చూడ లోకములో² నెలచి విశ్వల వంచించి దే యు కొనగా నేనట్టి డాడను కను సుమా యసి తన లుచుర్చు³ మొక్క మామె రిష్యంచి చిర క్రీంబల నెల్ల చూరీకించెము ఏ లోచుచుచు లేక్కించు కాగినము నైవము గురు చించు పూర్వుకముగా స్నేహితించవి చేచుచుచుచు పోర్చు ఒకు ప్రత్యు వివేచి⁴ అవాకులు చెవాకులు విసరుచుండిరి అని యనుగా అంధార్యమేసుని

9. వైష్ణవ మతమునకు, భక్తి శృంగారములకుఁ గల సంబంధములకు సుఖము కలుగుకేయి మాగ్గములను మతము అందురు మాగ్గమే త్వరగాను, ఎక్కు-పగాను సుఖము నుచించ గఱని పోఁ జ మతములు పెక్కు లెక్కించి.

ఈ మతచూలలో⁵ వైష్ణవము ఉపైదికము నని ప్రథానమాగ భేదములు గలపు. వెదసుం ప్రమాణముగా స్నేహితించు వైవిష్ణవాదిన వైదికములు వేదప్రాచుర్యమును దిరస్తురించి వైన్వాద్వాచండకాపాలికాదిను అవైదికములు.

వైదికములలో⁶ వైష్ణవమతము వైశంకనాయుఁ దగు విష్ణుమూర్తిని ఉపమంగను మొత్తప్రాచుర్యగసు అంగికరించును. మాలోకము పార్వికృత వైకుంఠము ఆప్యాక్ష్మిక్రపించామి. పూరీకషిష్టులు ఇన్నుజరామరణాదినికార అగమాచాయములు కలహారు కాగా, వైకుంఠనిపాసులు నిత్యశిష్టులు అచ్చ కెల్లరకు చకుర్చుణములు, శంఖచక్రిగచాఖ్యనమాలికాదిపరికరము అంశములు.

మోక్ష మనఁగా నిరంతర నాభాయణమామ్యపానవిచేషముచే సాతోక్ష్య, సామీష్య సాశుహ్య, సాయంత్రి మూర్తులను ఒడసి వైకుంఠమున శాశ్వతముగ నీవసించుట యని వైష్ణవ గ్రీంథములు ప్రతిపాదించుపు.

కుంట మనఁగా ఫల సాధనలో మొక్కాపోవునది, ఎనుదియునది, వ్యుత్తమగునది యని యర్థము. వికుంప మనఁగా అట్లు రానిది అని ఆర్థము. అనఁగా విప్పాసాయుజ్యదూష మైన మోక్షసాధనలో వ్యుత్తము కానిది-కడు-గడు సమర్థ మైనది అని ఆర్థము. వికుంప మనకు రూపాంతరమే వైకుంఠము. అందలి దేవుఁడు విప్పాపు. విప్పా వనఁగా సర్వతర్థి ప్యాపించిన వాహు అని ఆర్థము, కసుకనే విప్పు పుసు వాసువేఁడు, అగన్నిచాచుఁడు అను వేర్పు వచ్చినది.

ఆశ్చే అష్టాకరాప్యత్రి రూపమైన ముక్తి కొసంగులలో అప్రాతిహతప్రియావ మరంథరుఁడై ముత్తిందుఁ డని చోంచిన గోచించుని సందర్శించి అందై క్ష్య మొందు టుకు భార్తి ప్రాథాన సాపనము. ఇక్కి యనఁగా భగవంతుని వైపు ప్రశసరించిన ప్రంగాఢమైన పేర్మ యని యర్థము. ఇందు భగవంతుఁ కొక్కుఁడే పురుషుఁడు. తక్కు లందరును భాత్మికముగ త్రీలైనను పురుషులైనను ఆధ్యాత్మికముగా మాత్రము త్రీలుగనే పరిగటింపు లడుచురు. భగవంతుని యొక్క. అనఁగా పురుషునియొక్క విచోగము నెంత మాత్రము సహింపక అనని సాన్నిధ్యము కొఱకు అనిర్వచనియు మయిన కుటూహలముతో కాల విలంబనమును సహింపలేవ అర్థంతపరిశాపముతో వేగ పోతుటయే భక్తి యందలి పరకాష్టగ కెప్పుఁటడినది. ఆశ్చే పరమ భక్తిని వైష్ణవ సంప్రదాయము ఏకాంశ భక్తి యని ప్యులిపాంచించును. ఆశ్చే ఏకాంశ భక్తితో భద్రుఁఁడు విప్పు స్వయంబు భారియై చెకంఁ లోచులో ఎవతెగాని ఆనందము నమత పెంచుటయే మోక్ష మనఁఱువును. అచ్చుట ప్పు పుసు భద్రుఁఁకు అభేదము-ఉక్కొము-సామ్యము చెప్పుఁటడినది.

ఇట్లు అభేదమే కృంగారములో శ్రీ, పుచ్ఛమ సంమోగ రూపముగ సాఖింప చూ బడినది క్రుష్ణ పోతనమార్పుఁడు భాగింపతములో భక్తి నెడ్చుట ప్రతిపాదింప ఇంచి వచ్చినను, అచ్చుట తద్వాత్కృతి సంతేత మాత్రముగ కృంగారమును ఉఁటించు చుండును. అచ్చుట కృంగార మనఁగా కణికమై డైసికమై, ఉండ్రికథరితపై, పో

వికమై, యంథమిళీతమైన ధౌలిక సంఘము కాదు. మరి అది శాఖ్యతమై, అప్రకృతమై, దుఃఖరహితమై, పరీగాంతమై, దివ్యమైన తీవేశ్వరై శ్వాసు. లంఘించాయినా ఒను వర్ణించునపుడు పోతన నోరట ఇట్టి ఆరోకికృంగారమునే అముసరించును.

“మందారచనాంపూర్ణమై ఏరిపుర్ణించుండుంతోపెల్చిత్తుంచరము. చీరోటి”

(ఎం. చం. భాగ. 8-95)

అను నష్టుకు ఇట్టి ఆరోకికృంగారపరమార్థం ప్రేరించునే వ్యక్తించు ఉన్నాను. ఇచ్చటి రమ తీవుత్త్వము. అపన్న పరిస్వాపనాల వారాయించు ఇత్యున్త్త్వము. తీవాత్మక పరమాత్ముర అవిన్యుత్తుం ఇంచు స్వాచ్ఛించుటాడని. ఇంచు అన్నిటిటిట్లను అనుసంధేయమై ముప్పై తత్త్వము వ్యక్తిసుగును. “శృంగార ప్రియో విష్ణుః” అని చించిన తత్త్వాన్వేత్తలు చెప్పిన రాపిన అంచే పరాత్మారుఁడగు విష్ణుపు శృంగార ప్రియుడు ఇనట్లు తెలియుచున్నారి. కనుక విష్ణుప్రార్థించున్నము నుగ్గించు లాగిపరమునే శృంగారము మర్మారా పురస్కరముగా లార్క్టాపులే వ్యుతపు ఇడిని.

శృంగార మొప్పు వ్యుతించు ఉడిచూ ఇరుపురి లైక్షణు ప్రాతిపాద్యంకు కాక తప్పం అని ధౌలిక మైనాను, అల్మికమైనాను ఉచారోక అనిర్మాపుచేయసుభాను భూతి గోచరించి ఈ స్త్రీలి ఇట్టె శాశ్వతముగా సున్నచో ఎంత దాండుమారో గదా అనిపించును. వఱములో స్త్రీలి వైపు తోరుముపన్నమై నామ్రము వైన్నమ్ముగా కోరి స్తోత్రులర పార్చిపడ వాఫుంకాఁచు కా కా స్టోక్షమంఱులూలిగనూర్చుగారథుమిక జాఁచే ఇంత సంగమాఁ చు గోచరించుచుండ ఉక సెన్నునుగు విశాంగును జాఁ, ఎమ్ము దీకి ముచ్చు కోపుచు. స్తోత్రులరపుపోఁగుకిరుచాలితత్త్వమున శాస్త్రాను ఉన్న అమోఘ పూరికటాక్షీకణాఁంచచచపీకాంపులేఁ కోవయును అచించ్చు శృంగారమున భగవద్యాగము పుంచూగుఁచుమై కా కోపుత్తింగారథంగీసుముత్తుగఁచుభాను పూతి లాచ స్టోత్రులు కు జెతుంగు పొప్పించు నప్పిఁ అపి సచ్చవ్యాపునేతరచనప వచుభూతి సుచిత్రా కోపుము ఎవరికి శాస్త్రాను జాపిచుఁ కోకి పుఁచు? అది ఆసుచు కోకిలయే కాఁచు. కోకి అమునటి మోవును వచు పొత్తించుకముచా బంధుమును కముబంధును సంభిష్టును కనుకనే కోకిలను వివిధిసే గాని ముచుచుత్తుచు మట్ల చని చేత్తు చు మాంగుఁచిరి.

సంసారమునకు దోషాదము కల్పించి సంగముచే మంగళ స్తుతికి తంగము గావిందు కోరిక యుండుట ఎంత ముఖ్యిగే సంసారధ్వంసహాము ఒన అపవర్గమునకు మాగ్రమాదేశించు సౌధావిశేషమంచు కోరిక తఱిక లక్ష్మ కుండుట అంత తప్పు. భాతిక చంపువు లంఘి మసకు కలిగిన వాంచ స్తోంతము తెలుగు సంతప్తము గావించి నుండి ఆవస్తువు వ్యుతి యొట్టిటు రాచు. వ్యుతియే దాని కొఱకు శ్రీమించి, తహు తహులాయి, తహులూ పాయి, వెంట నంటిపెట్టువారి తిరిగి ఉబాటు పడి రక్తము నీరగు నట్లు ఎతడగనీ కృష్ణ చేయబడు. అందునఁ ఆచి లథించునో బింబించి తెల్పి చెప్పుటి కళ్పము. కముకనే “య క్రీకృతి లంఘి నసిద్ధ్యులి కోటట్రిపోచో” (పాతో. ప్రశ్నా. 82) అని రాత్రుభూషణ అభయపుర్ణిశ్శాంగమరికల్పించిరి. ఈని అపార్యిక్తత చుగు నాత్మక పవర్మమామై - అపగూ సోశాచ్చగపామునిపై కోరిక జానించి కావించి తత్త్వాన్నిపోత్తు మంతుబించి ప్రియబరిను ఘనత్పుట ఆఙకరించినటో లోతిక వస్తు పుంలోఁ లేని పలవను కానుని ఒకా.ఏ.శ మహిమాపేతములన సహారము భగవంతుని పలన కమ్మువకు సంఘటిస్తాడు. వార్షిక్కుఁడగు త్రీపారి తక్కునను కెంబిత్తుయత్తు స్వర్ణాంశుపదమనఁ తనంతటి తాసుగా ప్రాప్తించును. దాదికి కమ్ముఁడు చేయబలసిన దెల్లి ఇతర ప్రాయిత్తుములు మాని రస్వాక్షర్తుఁఁను భగవంతునిపై కేంద్రీకరించుటయే “సర్వాధర్మాన్ చరిత్యుజ్ఞ మాచేకం గ్రహం వ్రిణి” (గిత. 18-66) ఆని భగవానుడి దాదేశించి అట్లు చేసినటో ఖం మేయిచూ చెప్పుము “అపంశ్మా సర్వ పాపేభోష్మ మోహ యాధ్యామి” (గిత. 18-66) అం వ్యాఘాసము చేసి “మాచూఁ” ఆని నురం నోదారించునుడూ. బ్రాహ్మణుష్టమున కిట్టి ప్రాతిసమాధానము లోకిక వస్తుపుండుండి ఎవ్వు చమ్మును. కముకనే భక్తి యనునది శృంగారము కాచు. శృంగారము యొక్క పరమాత్మాను కాబోయి. ఆ పరమాత్మా ప్రాపించుటలో సాంసారము తంగములు పోతును గసుక షుసర్తన్యుము లేపించుటచే భగవత్పుంటంవము ఒన కోరిక కోరిక్క కాచు. ఇట్టి స్వస్యాధారమునఁ నాను భగవద్గాపతసపుఱక్షాపుమిక మగు నాత్మిక శృంగారము రిక్తితో సవినాశాచినంబంధంచురము అఱు యుంపుటచే పోత గారు ప్రతిభాచించిన భక్తిశృంగారము పరమోత్కృతప్పణి అఱు యున్నపరి చెప్పుపలసి లుస్సాయి.

పోతన అంద్రమహిభాగవతమున్ భక్తిశృంగారములు

10. భక్తిశృంగారముల కేర్వదిన అవినాభావ సంబంధము

శృంగారములోను భక్తిలోను ఎరువురి బక్కము నాచంపుబడుత ముఖ్యమును వంఫుటనముగ గోచరించుచు. శృంగారములో వైనిష దంపతుంచు జక్కము మదీల్లాను. ఇది కేవలము వైపికము, పజికము, ఉండియానంద వరిచితము. కాని భక్తిలో నేర్వగు వైక్కము జీవేళ్లురులయి. అది ఆప్యాక్రూతము, శాశ్వతము, అప్పిందీయము. పోతవాపూర్వ్యాయ ఒట్టి పునరావృత్తి రహితము ఎన అపవర్గరూప మోవస్థి యగు తీవేళ్లుక్కమును లాంకిక దాంపత్యవైభవ మంచలి లానవైళ్లమును సంకేతముగ స్వికరించి నట్టు గోచరించుచు. కాని ఈ శృంగారములో కూడ ఈకవి కేవలము దౌతిక నుఖమును మాత్రమే ఉన్నేశింపలేదు. సహతన సంప్రదాయ నిష్పత్తి మయి భర్త పునుచ్ఛర్త సహకృతములున కాను విశేషమునే ఉన్నేశించినట్టు సృష్టిపడును.

భగవద్రూపితములున పిశ్చ కాప్యాచమివకు ఏక్రిక్రతిష్ఠుచసంయోగరూపము బణ శృంగారావరమచేయ మగు బక్కమే మూలము. అది ఇగద్విషారమున కాదర్చప్పార్యియము బణ ఆశ్రిమ వత్సల్యములో మతటాయమాన మగు గార్పస్తుమునకు శిరోధార్యము బణ సృష్టి దూప మగు సీప్పుక సంకల్పమునకు దాంపత్యయాప మగు దోషదమచే బలము చేపార్చు ఇన్నొది. అదిమే ఆశ్రిమాంతరపర్విష్టులకు పురుషార్థసంపాదనాపోషాపిత ములున అంశరథాంతికి భక్తిరూపమున పురణమించు చున్నాది. అవగా ఒక యవప్రశ్న శృంగారముగా ఛాసించిన ప్రుషిల్పయే ఆప్సాంతరములో భక్తిగా దూషాంతర మొండినాడె చెప్పు వోప్పుచు.

శృంగారములో ఇంద్రపుసు చ్ఛాక్షుల బక్కము ఇందీయూడిగతములు గోచ

వించుట సర్వులకు విశదవైనంత స్వప్తముగా భక్తి లో విరువురి బక్ష్యము విసిత పదక పోవచ్చు. అభిభరిత ఫేదమును ఒబ్బే మోగ్గుతా విభవ సంపత్తి రిస్ట్రీ బిన్సుముగా రుండును గటుక తక్కి యందు ఏరెంటి కచేదము సిద్ధించునో అది తదనులో క్రతు తప్ప ఇతరులకు స్వప్తపతము. ఈని అంచో క్రూమహశయుని సారదా ఱంముచే పరిసరవ రన్నానవ పొమూవ్యమునకు కూడ హృదయప్రీరాంతిరూప మరు నా పరమప్రీయోజ నము అంచో ఇంతో అనుభూతుసాన చుగుచునే యున్నది. కనుకనే “కామి కాని వాయి మోక్ష కామి కాండు” ఇత్యాచ్ఛాయిచుచ్చేయ్తు లు సముద్రప్రముఖై జనప్రపూహిరములో చిర స్థిర స్థాపితము లైనవి.

ఇందియాప్రారసాధిత మైన బక్ష్య మొక వంక సాసారవిస్త్రీరమునకు దేవుడము చేయుచుండ అంందియాప్రారసాధ్య మైన బక్ష్యము వేలిక వంక సంసారధ్యంసప్రీయోజనసిద్ధికి పోతుభాత మగుట ఇద్దయి విశేషము. కనుకనే ఇది ఆమలిన ఉంగారమునకు కాటవేసినది.

క. “దాయాదరపుర భక్తిం

గామూచుంగెల్పినాఁఁ గు గాపుక గరుణనీ

చూమీసేదలుగు తయ్యాపు

సౌమ్యును గలిగి చోష సంగిన్ కృంగిన్” (ఆం. మ. ఖాగ. 1-458)

అని పూరి భక్తిచేత తుచ్చమైక కామక్రోధాయులు ఇంయింపు బమనని కృంగినే శపింపు బదిన పరియిస్తుచోరాజును చిత్తించు సంసర్పములో వోతనమార్యుడు వచించిను. కనుక తీవేళ్ళైక్కుటూచ మగు తక్కిఉన్నచోట తుచ్చమైన కామమునకు తాపులేదనించు గోవ్గారి వర్ణనలో అన్న-ఉక్క-ఉక్క కృంగాగంచికలు గోవరించు చున్నపనగా ఆ కృంగారములో మాలిన్యము లావలేళముండ చనిపు వ్యప్తపతము.

క. “కామింపక చుము సర్వముఁ

గామించియునైస, ముత్తేగామించి తగన్

లోమించి పరమ పురుషునీ

నేమించి భణించుఁదత్త్వ నిత్యాంపథిషా !” (ఆం. మ. ఖాగ. 2-29)

ఏ కత్తుమార్గస్థిర్మితివయమన పోతన ఒక నిర్వల మయిన సూత్రిమును ప్రీతిపాంచెను. భక్తిభావంఅధరుడై, భగవంతుని సేవించువాడు అనరేమియు కామింటసూడ దనియు, ఒకవేళ కామించియో ఒక ముక్కీని మాత్రము కామింపవచ్చినియు నిండు ప్రీతిపాంచెను. అనేగా పురుషోత్తము దగు నారాయణునిలో ప్రీకృతి మాత్రమేందగు శత్రువు చేయు దివ్యదాంపత్యమే తక్కి యని వెల్లడి యాగును. ఒక సింహలో వటికోద్రోధకథకిలము ఐన వైపొకశ్యాంగారముల్ని మెడ్డు చేసు కిసి కానును ?

గాంధీరవణాలై ఎక్కండము నుండి నారాయణుడు వచ్చునచ్చుము వివాద పోర్చుత్తిత త్రికుబోపరిచేలాంచంయు ఐన వీపడఱి” (ఆం.చ. ఖాగ., 8-96) రచించెను. మరియు నా చెచుపెంచనే వచ్చు ఉండ్డేవిని వర్ణించుపుడు తైవణ రథతో విరోధము లేకండ -

“రాఘవంకారంనంబుతో, భుజనస్తుమ్ముల్లి బంధంయతో,
శారీ ముక్క కుచంయతో, నద్రుడ చంచలాగ్యాంచితో, శిర్ లా
లా టాలేపముతో, మనోహర కరాలగ్నేత్తురీయంయతో,
గోదిందు ప్రితతో, సురోజభర సంకోచ ద్వాలగ్నుంయతోన్”

(ఆం.చ ఖాగ., 8-102)

అని చెప్పిము. ఈ పద్మములో కుచక్కాము ఉన్నంత మాత్రిములో శ్యాంగారము నులినము కాదు ఏం యన్నగా విష్ణుమూర్తి వచ్చునపుం ఆంతకు ముందు తాను ఉణ్ణినేవితో వేసిన చందెము లభై ఆమె మైటించుకొను ప్పుల్కొసుటిచో ఆమె హరిచి ఆనపాయిని అను ఉత్కృష్టవైష్ణవస్తుంతము వ్యుత్త పరమాంకియే యని లోధ పతును. పైగా ఉణ్ణినేవి పరదేవత కదా! పోరున్నగాయ అమె కుచములచు వర్ణింపవచ్చునా అని ఒక ఆచ్ఛాయకున్నది. ఇది అనగారోతము ఐన ఆరోపణము. ఏం యన్నగా ఉణ్ణినేవి ఇగ్గుకని. భస్తుండు నిశంతరము అలర్లి కోసమే ఆరాటపు శిరమ్మ వందియాడు. మరి ఇంతనకు కావలసివది స్తున్నమే కదా! ఇట్లు చూడగా ఇంచు మాత్రమాహము గోచరించును గాని మరిన శ్యాంగారము కాదు. ఇట్లే పుంచాచ భక్తి స్తురూపుండగు ప్రిస్టెండుని వర్ణించుచు -

“కస్తుపోయికి సన్మాంత అందుం వైన చూత్పులూవన సేసి మరలువాడు” (అం. మ. బాగ. 7-11) అని చెప్పేవు కప్పక ఇడ్లి ఏ సందర్భములో వైనను భక్తునకు మాసమ త్రీలైనను దిష్టుప్రొలైనను తల్లిగా గోచరించుకే గాని తాను ఉప్పికి ప్రోసముగా గోచరింపతు.

పుఱుచోర్చులు నాగీలర్చోగా అవ్యాప్తములు మెక్కిలి క్రిమైక సాధ్యములు. అఱునస్తి మొచి దగు ధర్మము లేని . తమ్మాలి యే పుఱుచోర్చు చేపడదని శాస్త్రముద్వోషించుచే గాక మానవుని అముఢంచు కూడ చాటుచుచ్చుది. సుక్షమా స్వర్యభూతానాం మతాస్వర్య ప్రిప్రత్యయః సుఖంచ నవినా దర్శం తస్మాతే దర్శపరిభవేత అని శాస్త్రము లోకమును పౌచ్ఛరించుచు దర్శను పట్టి పేరిపోయి ఉన్నది. పనుల పొంచల్చుకొండుకు గాని, ధనయకంపదప్రిముఖ్యవివిధప్రిప్రాణములకొండుకు గాని, లోకములో ప్రియత్నించి విషయాలైన వారినిపూర్ణి అములు “వారికి కలిసి పచ్చుటకే” దసు కొండుకురు. ఇచ్చుట కలిసి పచ్చుట లేదనిగా ధర్మాలము లేదనియే అర్థము. కనుకనే పురుచోర్చుకైనను ధర్మమే మఖ్యము. అసుయ ధర్మసహితమైననే గాని అర్థముమలకు పురుచోర్చత్తుగాను సిద్ధింపదు కూడము. ధర్మరహితమైన అర్థము చోర్చుముతోను, శామము వ్యాధిచారముతోను సమానము లగును. కినుకనే దానీకి పురుచోర్చుము లన్స్సింటోను ప్రిప్రమాణము ప్రిప్రాణింపండిసినది.

ఆప్యే దర్శానుండ్రమైన తృతీయపుచ్ఛము రోజుపస్త్రాద్రిష్ట మానుచే కామమే అగుమ, అలోకపద్మాశ్రావింప్ప మగుబో శాస్త్రి యుగును. కామములో వైపో శాసందశుల్పర్చిప్రార్థితినిభూము గల అంశ మాచాప్రాలకు, ఇంచుపులకు కూడ సమానమే. కనుక తావన్నాతటి మగు దానీని జాంతవ్యామి లేక పొళవికము అని నిరసించిరి. అంయలో వైపోశాసందము పొంచ నామమాత్ప్రము ఇగ్రుప్రాణము పొంచ ప్రిధాన మగువో అప్పుడు దానీని పురుచోర్చ మనిరి. “రచు నిలఁ బుచ్చిచోర్చ పరుపు గావలె” (సునుటి శ. 18) నని గుమతీ శతక కారుఁచు పౌచ్ఛరించినది ఈ ఆప్యముచే. ఎంబ ప్రియపొర్చు మయిసను అది శామమన్మంగానే వార్షికులు, మహాపురులు, శాసాతములు మొదంగు మహాపురులు పెదవి వికము కంచలి తస్మా సంపర్కమే శారణము. అది విశ్వావనేప్పితస్వర్ప కూడ మంచుల కవకాళము లేని మానవేతర

పార్శ్వతపార్శ్వియుల కన్నిరీకిన సమాన మగులుచే దానిలి బ్రీహ్మ నిష్ఠ లిప్పుఁడును పార్శ్వధాన్య ఏయరు.

కసిటనే పరి వేషవ్యాయమున తృతీయపురుషార్థ మాదలి రోషిఖవున్నసంబంధము వరిపూరించి తప్ప స్తోసమున అంతికపరబ్రహ్మసంబంధము జస్తసంచించి ఆచితప్పుడు పరమపవిత్రీ మగులుచేతను అపరిచిన్నప్పానందకొన్న మగులుచేతను దానిని భక్తిగా శిక్షించార్థ మొనర్చుకొసి సేవించి లాఘు కరించి పరుగును తరిచుటేసిరి.

పురుషార్థి యులు శార్యించిలోను వెంటని రెంకును లారణయులు కాగా చివరి రెంటను ఫలములు. ఆపలములలో శామము సంసారపోవుఁము కాగా పోవయి సంసారసాళకము. కాను మంచలి ఈ కోషమును పరిపారింపుటకే అగాగా దానిని కూడ పరిష్ఠముఁజేసి సగ్యజన సేవనియము చే యుటకే అంచలి తోకికాంకు అంతికప్రాత్యమ్మాయవ్యక్తియచే దక్కిగా సంస్కృతించి మొదటి చెంచును చివరి రెంటిని శారణము లమటలో మరింత విశేషించి రూఢగ మొదటి జంటలో కూడ కార్యకారణసంబంధము లేకపోవేదు. మొదటి వగు ధర్మము రెండవదగు సర్వము నకు శారణము. రెండును కలిసి శామమును శారణయు ఇట్లు పూర్వగా అర్థము ధర్మమునకు ఫలమై శామమునకు శారణ మగులుస్టడి. కముక మండుకము వలి ఆది ఉథయతోముఖమై కంక ఆదియు లక్ష లక్ష సిద్ధియుమై విషాంతుముగా ద్విత్యాల్మా భినమయు చేయమన్నది. ఇంక మొదటి దగు ధర్మము లేసికి రివరి దగు పోవయి లేదు. కనుక మోకము భలకోటిలోనికి చెంచు ఒక చిధయుగా పాచిసచో మోకమునకు మొదటి పూతు పురుషార్థములు కారణమయి లుగును. ఓల యనగా ధర్మము లేనిదే ఏ పురుషార్థమును చెప్పి. అర్థము లేనిఁ.. ఎరంగసంయను అయిన ముందుకు సాగుచు. ముఖ్యముగా ఉత్సమవేంతగ్యంచంపాలోకస్తుము, ఇను శశార్థ, దేహధారణ మాత్రోపమోగి వయి సేవశము మొదటగు పే యాత్రమున కైనను అర్థమపరిషిర్మాయే గముక దాని శారణత్పూసాయగిర్చి దాని కుండిని చుప్పుది. ఇంక మూడవదగు కానుమన్నది ఆది ఎట్లో భలమే లుగులలో సంయము లేక పోయినను అందలి రోకిక ప్రసక్తిని చూశికరించి తథ్యమున బ్రీహ్మ ప్రసక్తిని తచ్చి దానిని భక్తిగా సంస్కృతించిన వెనుక ఆ భక్తి క్రీమికి పరిపుష్టిని, సభలమై, ఛ్వాపోత్సాధనకు పోకునై ఆ ఛ్వానము మోకములో పొత్తాత్మార మగులు గముక

తృతీయ పుట్టచొర్కము కూడ తల్లియ పురుచొర్కమున్న హైన్ సామగ్రిగా పర్మము సింఘటలో సందేహమునకు అవు లేకపోయినది. కసుక చర్మము లేజికే ఏ పుట్టచొర్కమునకు పురుచొర్కశ్యాప్రిస్క్రైమీ కాసరాకుంచు కతన దాసికి ప్రీథమప్పాన మీయుం బడినది. అదియే మానవులకు ఇంతుతుంచుండి వేరుణ్ణి ఉన్నతప్పానమున నింపేటే నది. “ఇది వాధర్మము, భక్తము న్యాయము లేని బ్రిత్టికాక బ్రిత్తుకేనా, సికింధర్మముగా కానటము మన్నదా? ఖట్టు చేయుట మన భ్రమము, దర్శము విడిచి నడచి నింపపాలు కానేలా?” ఈ మీదిలగు నన్నె ఒలుకుండులలోను సమానమగ నున్న రక్క శప్తమునకు పురుచొర్కచుర్క సమానముగా, అసమానముగను గోచరించునే యున్నది. అది హైతుపుగా గల కామము గోయిత కామ పుట్టచొర్కమే అయి ఇగద విచ్చిన్న గతిక హైతుఫూతమై పిన్ముట అంతిన్న సంగముతో ప్రీపర్తిల్లివచో పతన మగుట తప్పదు గసుక దానినుడి రోకిక స్పర్శము తీసి భక్తిగా పరిణమించుణేసి దానిని మోక పుట్టచొర్కమునకు తద్జ్ఞాలు జోడించిరి. మోక గ్రీంథ మగు ఖాగన తమలో ఆ భక్తి ఖచుముచీనముగా ప్రీపరించుండుటచే భక్తి-కృంగారములకు ఆవిషాక్షణంధ మేర్పుడుట తటస్థించి నిరాపైపణేయముగా నివ్యాటిల్లినది.

పోతన ఆంద్రవహిభాగవతమున్ భక్తిశ్రూంగారములు

11. పోతన నిర్మించిన పారవూర్దికమార్గములు

అధ్యాత్మిక రంగమలో అర్థము, అసర్ఫము అని రెండు విశేషములు ఉంటాయి. అభ్యము అనగా బ్రిహైక్షములోనకు శ్రీవిషమవననిదిధ్యానసాత్మకముగే దుతాగని పిబ్రి ప్రియత్నము చేయట. అనర్థ మనసగా తఃశ్యతచింతన స్పర్శి కొంఠ ఛేలము చారణులాదిపోషణములో, ఉవరాలిఖిత కృతంపుషేషధారంధరాలో ముంతా, లోక ప్రత్యుత్తి నిర్మిషాయములో తల ముఖ్యాలుగా సెలకోని యుండి దృష్టిమే దుత్తు మని నమ్మి సకలార్థకులాపములలోను రాగప్రేషణములో ప్రిపరిశీలి ఇరాకోగాది క్రీతి కీటికింతే మరణించి చర్యాముపూరముగ పరం ప్రాణి యుస్త్రే మృయురూపసంసార ప్రాణమానులో తగుప్రాని ఆజ్ఞానిగానే కీర్మిందు ప్రేమంటాడుట.

ఇక అభ్యములో నిగిధ్యాంవావ్యాసు పూడ దాటిన పిమ్ములు వైలభారవతె వాచ్చిన్నముగ తఃశ్యతచింతనము చేయట. అనాందురఙగా ప్రప్రప్రతిష్ఠే, బ్రిప్రేకారా లితచిత్తవ్యత్రిష్టుబ్రిప్యాయము నోందుట. పోత చరమ స్థితిని పరమార్థ మంచియి.

పోతమాయ్యాంపు అంద్రము, అప్పుము, పర్మాంపు అను నీ మూడించి వ్యూఢుంపన్నామహాముగ తీర్మించుకోని తత్త్వంవాయ్యాసాగముగ తత్త్వాలూ చిత్రమహన వశంక్రమించు నష్టము కవిలా మర్మావాసుసారముగ, రసావిష్టార మంత్రముగ వర్షసర్వాంశాత్మర్మముతో ఎచ్చురుచు ఎట్టి ఆచేపణకు తాపులోని విధముగ తక్కిమాంచుచు వచ్చేసు. పోతమాయ్యాంపు, పోరణ్యాకశిపుండు, ప్రమృజదు నర ఒండు, ఓంసుసు, ఇరాసంఘాదు, శిశపాంచము, దంతవక్ష్యిండు, పోంధ్రిక శాంతి వచ్చేసు. కంచిపంచ, రాష్ట్రము ముగ్గును సంధ్రుప్రిధాముండు వచ్చు

లను వ్యక్తికరించునపుడు వారి ఛీవితములలో పెనవైయ కొన్నటియు, ఇగతికి సంక్రమించి నట్టియు అనర్థము వాచితీపరిపాకసమన్వితముగా రాద్రి, శయనక, భీథక్కరసన్సోరకముగా నావిష్కరించి తన అప్రీతిహతరసనిచ్చాడనసామర్థ్యమును ప్రిత్యక్షితిరించేను.

భీష్మయు, విదురుడు, సంజయుడు, కుంతి ముస్కగు సాత్మ్రికముట్టల తరిల్పిలను నిఱంధించు పట్టున, సముచిత సంయువనములో ఆయ పాత్రిలను నిర్వహించు పట్టున వారు లోకమునకు అనుసంధించిన సుఖశాంతి దూష మగు ఆశ్రమించేన మును పరమ జాగరుకతతో నావిష్కరించుచు తమ తమ ఛీవితములలో సంఖ్యాను సారముగా ఎప్పుడైనను శాంతభిన్నరూపస్వర్గము తాపీయ పంసి పమ్మావో వానిని అంగ ములుగనె పరిగణించి తీవిత మహార్థ మగు శాంతి సౌమణుస్వాప్సుల్యము నావిష్కరించుటలో పోతనామాయ్యుడు అనిందనియ మగు కృతార్థత కాలవాయిద శ్మేషు. వారు ఛీవితములలో అప్పుడప్పుడు గావించిన ఖండభండము లను కళ్తప్పుములు ఆశయాశ్రమితిపండనమర్థపులు కాశంచుటకును తీవిత మంతయు నోకే మొత్తముగా పరిగణించినచో తన్నపూచయప్రత్యేకిరణమచ్చాపై లోకమునకు అరర్పించి యమైధశ్శులా వాచక ముగ్గులో గుహకరించు పట్టు లః కచి మూర్ఖమ్ముఁసు చిత్రించి ఆసుడన్ము దగుటయే గాక చదువరులను కూడ ధన్యుల నొనరించేమ.

ఆడ పరమార్థవిషయములో అంధర్మివాయురంగమున పోతనగారి స్తోనము అప్రీతిద్వంద్వ మైనపి. తీపితపరమార్థ మనగా భగవానైక్యమును సాంధంచుచే దానికి సాధనము భగవదారాధనమే. అది చిక్కిలాగ్రితచే లపపన్న మగుసుందానికి భక్తియీటు నామాంతరము. భక్తి యనగా తణమాత్రి మైనము భావశ్శైలింగమును సహింపు చేయి చుప్పేయసే విమోగము వణణాలమైనపు సహింపరాని తనమును స్వార్థింపఁ కే. మసు. ఇది భూతికపఁ. అది ఆభూతికము. ఇది మహర్షిపాసాచి మైక్కాచావ్యాపారములతో పేగివోచు ఎతటాయిను అపరిచోర్చు మగునర్చును. అది ఇట్టే గ్రాతికి ఇట్టిప్రతింధిక సామగ్రిసమూలంబుయితో సంబంధము లేన్నటి నిరంతరమధ్యమందఫారాసముఁస్మించు సుమత్తము తనలో సంపర్చించుకొని సంసార నాటిమునసు తెరచించి తానే శాశ్వత తమగా చేసిఉన్నము.

ఇట్లు పరిశిరింపగా భక్తికి శృంగారముతో భావనా మాత్రిషుగ తైనము
ఓ ఈ అవిజ్ఞాప్తి చుగు రాండ్రవ్యమును పురస్కారించుకొనియే పోతనమాయ్యేడు
నెన భాగవతములో ఈ కెంబేకిని సముచితసమేళనప్రక్రియను సాధించి ఆక్రూత
ఖద్దుంచే యోవనాసుచవన్మారకముగా ఇట్లు గచించేవేంచే యనీయు, కృత బుధులచే
పురుషార్థపరిపాకపరిషోధార మైక పరమార్థమై శవముణు పరమనైష్ణయములో ఉఱ్యు
మూర్తిలకు సౌక్రత్నారింపజేసె ననియు వాకొనుఁడినాడు. పొంచురోగికి దుస్ప
హమగుట ఎండవోషుకు కాదు కదా!

కర్మబధుంటైన జీవుఁపు ఇననాంతరవాసపూరులముచే సత్పంగత్యాదినిమిత్తము
ఉను పురస్కారించుకొని ఇప్పాక్రూతప్రయాపిలింగనమునకై అనఁగా ఈయ్యిర శృంగార
మునకై తపూతపా లాభను. ప్రప్పాదాదితక్కులలో⁴ ఎవరి చరిత్రీను పరానుర్మించి
నను ఈ తపూతపాపాటు సృష్టముగ గోచరించును.

కనుక పోతన భక్తి - శృంగారములు మేళవించి ప్రాపించిన పరమార్థము
టీపంచ్చిప్పుక్కును సంధానముకన్న వేరు కాఁటసుట నిర్మివాదాంకము.

పోతన అంద్రమహాబాగవతమున భక్తిశృంగారములు

12. అనంకరణలు .. అనుసరణలు

కవిర్య మమనది అడస్తేకమా ఆకషముంచి రావిషు సమ్మానము. ఏ కవితైను గట్టార్చుకువక్తవాజ్యాముగాన్ని పేర్కె చూచాలి. అస్తు సుక వెనుకకు పీపుచో - వోక కవిత్త ముగుచే దీనికి ఇది ఉథాను గనుక - ఎంస్యుతములో నేని ఆయా దేశభాషణలో నేని ఆరికష్టంకు పేర్కె రాముగాన్ని చ్యాటి నుండి వచ్చును ఆని సంవేషము ఉఱగిపట్టును. ప్రిపంచ మందరి పాశముచాయమంతచిలోను సుంస్యుతముమే పాపిపిసము గనురాము, ఆ సంస్యుతములో చింపుణాదిన రాఘవయిషము కడ్పు ముందు ఈ జావ్య మున్నదని చెప్పుగార ఢీరుటు ఇచ్చటిపై సింతవణకు జనిషపలేచు గనుకను ఆ రామాయణ మాయిజ్యము, ఇవ్వాల నుగు వార్యుకి మహార్థి ఆధికిషియు అంటిలో విశ్రితిపత్రి లేచు గనుకకు అంచే రిచంబర కవిప్రిపంచమునకు ఉన్నేచుకొమాన్ని ఆయన డమకింపులో ఇచ్చాడియి. రాని మరి ఆ వార్యుకి మహార్థి ఉప్పేధకమానగి ఎన్నండి ఇంచుంచును ?

అలభినకు తప్పుగ్గు మంచం శాచ్ఛాంగిపచను మంచియే .. ఏ ఉంచి ముంగపరిను. పురి అంతకు ముంచు జావ్యమే లేయిదా ! లేకేయి ? ఇంగ్రెసుచితావ్యము. తన్నిర్మాత దును వగిచంచు తె మహికవి చేచుమంచుఁఁఁ, ఇతిప్రసపురాణము లయిను “కవిం పురాణము శాసీతారణ” అను లేతిగి భగిపణ యును కవిశ్శ్రుతి వాయ్యాకై ప్రిష్టురింపుఁఁఁఁఁ నకల విష్ణువోళ్ళమై జగత్కుసిద్ధమై విచాయించునే యన్నది.

శఖాంతరప్రస్తుతిపణస్సిపరమానంచు సంచారించిన ప్రశ్నల కశ్మాశన

ండు . జీవీయే స్ఫుర్తి రార్జుక్రీమము కించినాగును. పూర్వపూర్వకట్టయిష్టిరాగుం కర్మ మాసములు ఉత్తరోత్తర జగన్నిర్మాణమును వేరిరక సామగ్రీ ఉపటిచే అనంతమైనిధ్య శోభిర తైన ఈ స్ఫుర్తి లోచనగోచర మగుచిన్నది. ఆ వైవిధ్యమును జీవీయే ప్రాణి కోట్ట బ్రిప్పత్త ర్థములో అనంత మండ పరిచామములు పొడకట్టు చున్నవి. ఆ ప్రీప ర్థముల వైపవణ్ణమే వాగ్చ్యుక్రీభ్రిమించరూపముగా సాఖాత్మకారించు చుస్సుది. రాజుము గాంపుసము అసంగా సమాధమునకు ప్రితిరూపమే గాంక ఆధికచియు ఈ బగ్గుతునే లక్ష వాపర్ముగా ఎని చరాచర్యాపమున గోబరించు లోకమును ఆకర్షయపమున లన గ్రీణి మంచి సాఖాత్మకారించు వేసెను కణప్పర స్ఫుర్తి యందరి స్వంతాంచరిణామ మంచయు బుంచ్చుములో చిప్పికరించుఁఁడిస్ట్టే లభసంరసమూహములో రత్నమిచిలాఁఁకరణపరిఓరిక తైన భూర్భుక్తని ప్రిపుత్తి స్వీకృతరమై పోర్తుఁఁహరిఁఁరి తమ్ము అంటండు బొంచిపరుచుఁఁదిననే.

ఇట్లు పోతడగా చచుర్ముని స్ఫుర్తికంర్చప్రిణాపము నాయ్కి సంయమించుని ప్రేఁజిసట్టే తర్క్కుండి రస్త, వగు రామాయణప్రీలాపము నన్నయ్యాదికపులమైనము, నన్నయ్యామం ప్రీలాపము పిమ్మచి వత్త లగ్, తెల్కునాములమైనము చ్చెసరించి చ్చెసరించి పోతన తాలము నాయ్కి ఆతనిలో¹ శీర్షమైన ఈ కవి ప్రిపంచతు నిర్మాణమైపుణ్ణి మంచయు లన నాగివకములో² లోకాంధ్రసమివేశమై రసళ్ళము. పోర్జణకముగా తూపు దిష్టుఁఁచెను.

నన్నయ : పోతనక నస్కుంచు పైనము. తిక్కున తైనము అపార మగు గౌరవము గలుఁడు. భూర్భుపుత్త దెవ్వుఁఁ థాగపరము నాంధీకరింపు కుండుట పోతన. తన తుఱ ముగ పేంచ్చినిపాడు. అంతేకాక అచ్చాఁడలో³ నన్నయ్యాములపట్ట అపారభక్తి ప్రిపతుఱు చ్చెపర్చించుఁఁచు. “ఆఁధ్ర కష్టా గౌరవము మనోహరి నన్నయ్యసూరి” (అం. మ. బాగ. 1-10 ప., అని నన్నపాపము నోరార కొసియాదినాడు. నన్నయ్య కవిరలో⁴ ఇంద్రమునకు గౌరవము మొండు. తిక్కున కవిరలో అర్థమిసకు గౌరవము మొండు. ఈ తెండు కట్టులు మొండుగా దండుకొని పోతన కణటగఁల కవిత అల్లించుఁడు.

నన్నయ : దమయఁత నలని ఒన్యేంపించు అపపుంతో⁵ రిండుఁ సంపర్మముఁ -

న న్నయ :

- సీ. “సహార! మత్రివిషయార్థం లెచ్చుగు, కుచ్ఛిగుయిల్ల పొఫ్ఫున తింటు
ఇందన! యథహరి తండ్రుఁ ఎంజ్యుతా, రోక! సుహృద్యన రోకపును
వకుక! కులైక దీపకు విశీతు! కణో, పేతాత్రిహారు సబఁద్రితోవు
గానరీ! ఆనలలోన రోకోర్తు, నని మార్గినిమార్గినికి శరిగి ఉరికి

చౌఢుచంపుక్కున

- అ. “పెటుగు నడుగు లెండ తింటవొడుఁ టోర్పుక

నీళ్ళరాంరథముల నిలుపు చొలుమ
గిరుం చచుం చెచుం సురుగుపోగ్గుపొములు
పొంగితాంగి రూచు తోచుజాఁ”

(భార. అర్జు. 2-25)

అని బచించనట్టి “పోతెనామాయ్యుడు” విరహగోపికలు కృష్ణుని ఔదణ ఘ్యుముచు

- సీ. “ఇన్నుగ! లానవే! పున్నుగ పంచిచు, రిలకం కానవే! రిలక నిటిల
మనసోర్క! లానవే పున్నొర రోధితు, ఇంధుక! లానవే ఓంధుమిత్రీ
మన్మథ! లానవే మన్మథారూసి, పూళం! లానవే చుకఫయనిఁ
సంచన! లానవే చందన కీర్తలుఁ, గుంచఱు! లానవే కుంచరదశు

- అ. “సించుపూజము! లానవే ఇంచ్చిర్చితచుఁ

గుపుప్పునువు! లానవే చుచులంచిపుఁ
బ్రింగు వ్యాపు రా చే ప్రియవించోరు
సంమఁ గ్రంథుని ఎచ్చి బయ్యుచున.. ఏము”

(భాగ. 10-1-1008)

అని బచించియె.

న న్నయ :

- చ. “అరితులి రాగుండఱున యారసికిన హృదయ చ్చిమొచము

తతముగ నప్పునయన లరాలంసత్ మృదులానిలాపచ
రితునుమూహరాచఱు సేసులు వెళ్లు వ యట్టిరేరి సం
పత్రచుఁఁ సించమ్ముడు ఛాపుం దీపన లాపునిచ్చుమన్” (భార. 1-4-17)

ఓ తన :

క. “హాస్తక విసరుహా సరసీ
కళ్లోర్చుల్ల యూధితా గిరిష్టి
వృథి మహావ తరపక
స్తులితానిలము వలన సంతుష్టం కై”
(యాగ. 9-601)

క. దుష్యంచుందు వమ్మ నవసరంబాన..
(యాగ. 9-602)

క. ఇందిందిరాతి సుందరి
యిందిందిర చితుర యున్నదిందింద కుఠం
నిందిందువంశ! యుస్కిరియ
నిందిందిరవీథి మౌర్యీసై నిందిందిరములే..
(యాగ. 9-603)

క. ఇండిర్య, కణ్వమునీరిని
చందన మొరాంచి తిరిగి చవ్వేద నమమం
చోంచుగ నమచచులును చా
నందు నందంద నిరిపి యచుచని మౌర్యింద..
(యాగ. 9-604)

మీవలగు వానిముందు ఫాట సాచ్యశ్వము రానసమ్మస్త..

ఓ వ క తు లు :

నన్నయ తరువాతి తాలములో కైవడిష్టవములు విష్ణువింది చరస్తుర
ధీశములో ర్యాన స్వర్ణనాయలు విస్త్రించి యుధ్యాంశుభూషణ ప్రాత్మిందిరి. అందు
పీరైవగుమీకరైన పండితులు శివకుతుగా బోసిథ్యిం గాంచిరి. శివకుతులు సిర్వ
సించిన కవిత్యము ఒక మహాద్వాము. పీరు సంప్రదాయివేయరహితులు.
కైవడంప్రధాయము పేరుతో పీరు విష్ణుతు మీదనే గాళ తవితా సంప్రదాయము
పీంద కూత ధ్వజమెత్తి ఒక చిలకం మగు వ్రిమోఇనమును సాధించిరి. మాటలు
శేఖలుగా చెప్పుట చందన్ను, వార్షరణము, సంప్రదాయము వీనిని ఉల్లంఘించుట

కవితా సైంప్రచిహోరము గావించుట. ఇది పూర్తిగా మేలు చేయకల్గు. పూర్తిగా కిడుష చేయకల్గు. అట్టి లిపకతుల కవితా భక్తియలను గూడ పోతన ఎన్ను కళ్లి మయ సన్నిహితముంటో సమసరించినాడు.

2. మల్లికార్ణున వందితారాఘ్వీయు :

వందితారాఘ్వీయు దు లివరత్రయసారములో “కళ్లివంననే ముక్కి కలుగును గాని కేవల భ్రాహ్మము వలన కబుగదు” అని ఈ క్రింది విధముగా తెల్పి యున్నాడు.

ర. భూని యగువాడు కళ్లి ఏ, పీంసుందరునేని ముక్కి తెలుదు. అట్టు “పోతనయు” పెట్టి బుస్సుడు.

గ. “పూర్వి లర్మాతు గేళతు నసుంచు భజింపఁగ, ‘భర్గతత్త్వఁ
పరిషతి సౌధనంగాను స్వభావముఁ దాల్చిన యట్టి ముక్కులు !
సరసిగానేయుఁ మాయను భృగుంగ మొహితులై ‘తదంప్రిపం
కరుహము ఉర్దుయై ఇంచుఁ గానమీ పోసుచు తల్పునంపన్న ”

(అగ. 8-506)

3. పొలుగురితి తిమన :

ప్ర. “కీర్తి లోపల శ్రీదింషుశూన
కోరునే పదిలుం సీరు దార్శివంగఁ ”
జూర వలంయిలు సుందరించు రియక
చార్యింతి యారుగు మార్యిని చంపు గడ్డించునే?
రాలాషుల కోప్పుఁదార్థపు చకోర
మారాంవ సేయునే పీంచకుఁదార్థిప?
విరిదచ్చు వాసన విహారించు దేఱి
పరిగొని సుధియునే ఒప్పిలి విచుల ”

(ఇం. త. 8 ఆచ్చ.

స. "ధారాషుల కోట్టుప్పుఁ దార్మివసిచ్చులు గాన్ను, నాచకోరంయల కరుచి యగునె? సహార ప్లావ చయములు దొరిగిన, ఇగతి కోఱులకును చప్పనగునె? క్రీరామోపల కీర్తింపు గలిగిన, తువిరాజమాంసకు, బుల్లనగునె? విరిచచ్చై వాసన వెద్ది ముందిన గోర్చు, ఘట్టుచములకు నాస్యాదమగునె?

అ.పె. ఐహికతర దయూర్ధ్రి భావ ప్రాణాపన
మహిమఁ దరులు ఇంగమఁఁఁరాగ
సతుల తక్కి పరుల శాపళ్ళుకుఁఁఁ |
పరిచ్చుతాఖితంగ ఉనవ లింగ!"

(పట. పా. 158,

నై పక్ష్యములను "ప్రోతన" ఈ క్రీంచి విధముగా నముకరించెం. విష్ణు భక్తి రుచి పుటిగిన వారు ఇతరములు ఆదరింపు కొ చెప్పు సంచర్పములో -

స. "ముఖారమికరండమామర్యమును దేఱు, మధుచంబు వోతునే? ఏదనములకు సిర్గులనుండాకినీ ఏచికంఁ చూగు, రాయుఁచ సముదె తరంగిఁఁఁలకు అలిత రసాం ప్లావ థాదియై చొక్కు-, కోఱుల సేరునే? కుటుంబములు యాద్యేంచు చంపిఁకా స్వురిఠ చకోరళ, ఘరునునే? సాంద్రి ప్రోకములఁ

శ. "అఽ. కోచర కిష్య హాదార వింద
చింతనామృత పాన విచ్చెడ పుత్త
చిత్త మేదీతి నితరంయఁ మేర్నెఱ్చు
వింద గుణీలఁ మాటలు వేయునే?"

(ధాగ 7-160

స. "సరదాగమ మేఘు నిర్మల్ పరుఁఁ పాన, చాషకం పేరునే చౌడి పడెఁఁ
అరిచక్కు మాకంద వలరసంబులు గోర్చు, కీరముల్ చమునె చుండ్రారములకు
ముఁ రహాకళ్ళ నోత్కులిక మయూరముల్, గోరునే కతన రిల్సీ రచంయఁ
గరితుంఫ పిచిత సద్గుర్మిసమోదిత సింహ, మరుగునే శుసక మాంసాఖులాచ్చు

శ. ఒప్పివులాకారః । భవదీయ పొదపచ్చ
యుగ సమార్థియ లైపుతోబ్రోగ లిత్
మ్యామ్, జేరునె తన కుపాస్యంయి గాఁగ
భక్తమండారః । దుర్ఘత భవ విధారః” (భగ. 10. ఉ. 257)

త క్రూ న :

అంద్రీ కతులలో¹ పోతనకు తిక్కు-సతో ఏక్కి-లి దగ్గర సంబంధ మున్నది ఆ సంబంధము వారు సమ న్యోయ ము గావించుకొన్న అద్భుత సిద్ధాంతమును సంబంధించినది. కైవల్యముల పరస్పర చీఱ్మారములతో నాటి జాతి సీతి దప్పి యున్నది. పంచా రూరకల కఱకు కష్టం క్రీంద పత్రలై సీఱు గప్పి యున్నది. తిక్కు-న హాపిహ-రాదై-ఔము ప్రాపించి ప్రఫుక్త యయ్యెను. పోత నయు స్తోరధ్వనిను గావించువ త్రీంచండ్రీని సాంక్రాంతికాని అద్భుత సిద్ధాంతమును తన యందే సమస్యయ పరచి ప్రిచ్చించెను. తిక్కు-న అద్భుతమును ప్రిచ్చించిన జ్ఞాని పోతన అద్భుతమును సమస్యయ పరమకొన్న తప్పుడు. తిక్కు-న జ్ఞానవేత్తిముచే సూర్యీకరించిన విజయమునే పోతన రణాప్రాప్త వేళములో వ్యక్తికరించెను. జ్ఞాని యగుటచే తిక్కు-న చూపు నిఖిలముగ సుంఘము. భయ్యుఁడగుటచే పోతన లోప చట్టగా నుండుము. తిక్కు-న బుద్ధి వాది. పోతన హృదయవాది. తిక్కు-న బుద్ధిచే నీధ్న సూప్తి పహించిన రహస్యమే పోతన భావా వేళ రసగంగా లర్చానెతమై చూపదిలపు గస్సుట్టుచు.

త క్రూ న :

సీ. “నెత్తుమ్మి రేకుల మెత్తిఁడనము ఎచ్చి, యచ్చునిఁ లోసినట్టుండి మొంది చక్రించంటల చందంయి గానిపచ్చి, తుప్పులు చేసిఁట్టాప్పు మెలసి చంచిరు తుసుఁ గాఁతి కంచెర్చి కూర్చీ డా, గుణకుఁ నెచ్చిన యచ్చు కొమరు వాగిలి యిఁకులుటప్పు గుంచుఁరుచును ఎచ్చి నారువిసిన కంగా సంక లెంపు-

కీ. యంద్రి తలములు గుచములు ఫానసంబు
గుచములయేను విట్టువు రుచిరమూర్తి
యెనుఁఁమాన భోగములకు నాస్పురంలు
శాఖ యాత్రిష్టు లేటికిఁ గమలవదన”
(భార. నిరా. 2-52)

అంతా :

సీ. “పాలముస్నీతితోపలి మీరి మీగడ, మినిమి త్రిష్టును తేసి మేసువడని
కొర్కెర్కురుమెఱుగుల కొనం కొర్కెతుకుల, మెనిచేగఁ నిగ్గమెఱుగు సేసి
నాఁడు నాఁలేకిఁ కొర్కెది నవకంపు దీగెల, నునుఁఁద నెయ్యంబు
నూతుకొలిపి
కొర్కెవ్వాయ తెందమ్మ కొలు కుంటొర్కొద్దిను, దొంసిన చంతుం కొర్కెదిచెట్టి
తీ. పసీరేడి చంపకథామంబు జాగుఁ గూర్చి
పాలు కొన్నెం దెబుపున పాఁడి దీర్చి
జాణలిపమును తేఱుల తిష్టు విచి
సంబ యా కొమ్మ పొగిఁ కేసినాఁడు నేఱు”
(భాగ. 8-266)

ఉత్కాశ :

సీ. “ప్రోణంయాతితోరుగ రక్కసి చన్నుం, పొయి ప్రావిన పొర్చి దాలఁడితఁడె
ప్రేల్చిటిఁ ఊణారు వియివి లోకముల నె, చ్చించిచ యాతగ పెట్టి యారుఁడె
దుర్యుష్టుఁదగు కంసుఁదునిని యారుని తండ్రి, చట్టంబుఁ గచ్చేన
ప్రొట్టుఁడితఁడె
సప్పుఖామకుఁ బారిశాతంబుఁపై గల, కోర్కెఁ దీర్చిన రసికుండితఁడె
గీ. పెన్నులు గోపికా చిత్తవృత్తములును
సరసి మృదిచ్చిల నేర్చిచ హరి యితండె
ప్రతి శింహాగములు దన సుశగ చరణ
సరసి జామోదమును గూర్చు తతురుఁడితఁడె”
(భార. ఉక్కె. 8-160)

పోతన :

సీ. “పీఎఫె! రక్కు-సి విగతశీవిగడ జక్కుఁ, బాముడ్దార్చిన మేచి బాలకుండు పీఎఫె! నందుసివెలఁదికి జగమెళ్ల, ముఖమందు జాపిన ముద్దులాడు పీఎఫె! నుండలో పెస్టుయి కొంగిలి, దర్శించి మెక్కిష దాఁపరీఁ దు పీఎఫె! యెలయించి వేరీతల మానంయి, చూఱలాడిన లోకసుందరుండు

శై. పీఎఁ లేకస్తు పుర మంపీస్తులంయి
పీనీఁ బొందని అన్నంయి విగతఫలము
పీనీఁ బఱకని వదనంయి విహగరుతము
పీనీఁ డాడని హాడ్డులు వృథలు వృథలు” (ధగ. 10-1-1248)

పోతన :

సీ. “పరుకూడిక్కి ముద్దియ వదనంయిత్తే ఇఁబి, తిప్పుపైనుసుగాంతి తీపు గ్రీయ సుందరీ రక్కుంయి చూపు మనోరము, నదుగుల యొప్పుత్తే శ్వలనదరు, ఎలిచిలోకనములు పడుతుకమైచీవే, గలయంగడ బలములు మెలుగుచేంచు వెలచి కట్టావముల్ విథునిపై గర్జిమమున, నెగసిమోమునఁ తోఁకి మణిగివచ్చు

శై. పొందొచ్చువుం లేఁయిమటల నూని వేరీఁగు పదిన చాడ్చున సపయవ భంగులంచుఁ
చుగొని మఱపువుఁ పదయు నిద్దుఁ విచాల
నయన దీప్తుఁ నెలకువ యంచు పడుఁగ” (శార. విరా. 5-396)

పోతన :

సీ. “కలికి చేష్టులు ఘాటగర్జుంయి లాయ సు, బీయుమేఁడి కూరిమి వెగ్గిలింపు బిరపిద నై లాయ షుదీఁ ఉననిచ్చినఁ, బెలిమేనుఁ యలకుల చెక్కు-లొక్క వాదనాగ్ని సంతప్త మానస యగుటను, గురుతుచుశోరవళ్లరులు కంచు తీత్తంయి నాయుకూయుక్కమై యుఁటకు, మఱుమాట లాడంగ మఱపు గచురు

4. నాచి పిసమున సిగ్గు మొహంబు తంపు
 మొం పుషుంము నెత్తుమ్ము తొచుషు మాడ్గు
 ఉంప చింపాథరంబును బద్దునయన
 కోర తంపు పాటింప నేరచయ్యు” (భాగి. 10 క. 280)

5. ఎడ్డ న :

ప్రాణింధ యుగమునకు నాంది పలికి ప్రీయందపరమేశ్వర వియదాంకితు, ప్రాణ మహార్థియుచు ఎళ్ళున. ఆయన చేతికో హరిషంశము, అంధ్రీ మహాఖారతము కూడ చుంపార వర్ణనా సమంచితములై కవితా నూతన శకమునకు నాంది పలికినని. లాచు భాగింధార్థికరణ యుగ మందలి చిట్టవివర కపిటై యుండి ప్రీయంద శకమునకు వైత్తాశులై చిర్మిన వాఁడెళ్లన. పయగా పోతనకు ఎళ్లున కించిత్పూర్చుడై శంఘ దాసుల గౌపించుకొనిన తక్కి పరుఁడు. ఈ రెండు శారణములచేతను కూడ ఎళ్లున పేచ్చాచము పోపశ పీద కుత్తుకుబంటొగా పడినది. ఎళ్లున రచన అంతయు పొర్చుఫుంచరముగా నుండుకు. పోతన రచన అంతము సుకుమార సుందరముగా మంచుచు. ఒప్పనగారి శీషుకునుపు పేళలనుధామయోక్కులు పోతన కలము నందే నుంగిప్రమాగా పర్చుక మిమ్ముచు. ఎళ్లున హరిషంశము, మహాఖారుము మాత్రమే గాలి. శృంగారాపూరాణము అనువోక పురాణమును గూడ రచించెను. ఆ రచన పూఛేళ్ల ప్రశ్నలు సమంతితమై పోతన ప్రాణ్మరచితర్మిను తీర్చిదిద్దుటకు ఆతుగుపు గాన పెచ్చాకరించెని. ఆయన మాటలకు మాటలు, ధూపములకు ఓపములు ప్రిప్పుదు చరణిలో కొల్ఱు కొల్ఱుఁగా మనకు దర్శన మిమ్మును. పోతన తన పూర్వుకు ఉపాచించ తర్వాగా చమచుకొని అర్థము జేసికొనినాడు. అంచు ప్రిప్పుదు పుంచు ముం ఏగు వ్యావహరించు ఉపాచించును ఎనించుకొనినాడు.

ఎడ్డ న :

5. “అంపులై పాడ పంకజముల భక్తి తగదిను తంద్రిపుం ఉండి తాఁడు పెడ, తిరమైత విష్ట ఉర్మమునకున గౌపించు గురుడును గురుఁడు గాఁడు పిట్ట దుఃఖముల మాన్యు బ్రిథువైన హరిసేవ సదలంచు హితుఁడును పెక ప్రుగ మతమును వైష్ణవ క్షానంబు వదలిన చదువును చదువుగాదు

ప్ర. లేఖార లీలా గీతానీ కు
దండ్ర దొండని తలఁపును వంపుగాదు
మానవ సోత్రీ ఘన సుధా మధుర రుషలఁ
బ్రియల కుండిను జిహ్వాయు జిహ్వగాదు”

(పు. పు. 5-22)

పోతన :

సి. “శమాను నర్సింహ కరములు కరములు, త్రీవాట చస్తించు తిమ్మాటిహ్వా
మిపరివక్కడా లాయ పూహుగ్రులు పూహుగ్రులు జేమాయికి మొర్రికుగ్రు—
శిరము శిరము
ప్ర. పూర్ణించు బీచులు వీసులు మధువైతి, దవిలిన మనము మనము
ప్రాణించు పూర్ణించు పూర్ణించు పూర్ణించు పూర్ణించు పూర్ణించు ముని మీఁ ది లుక్కి లుక్కి
ప్ర. పూర్ణించు లింకించు లింకించు లింకించు
పూర్ణించు లింకించు లింకించు లింకించు
పూర్ణించు లింకించు లింకించు లింకించు
పూర్ణించు లింకించు లింకించు” (భగ. 7-169)

పోతన :

సి. “అప్పించు నిచ్చి గూరిక ప్పచ్చుడు
మెఱు, నివ లయతు మెఱరినపుడు
చ్చి చ్చి వంయ చ్చి చ్చి చింతయ గాని
పుచ్చిప్పించు లుక్కి చలపప్పించు” (పు. పు. 9-160)

పోతన :

సి. “పూర్ణించు పూర్ణించు గుమయున్ లాచ్చింపున్ పోస్తి
... నిదాచించు సేముచ్చే తిపునుచ్చే లాచ్చింపున్ సూతత
ప్రాణాశుంధి వాచుచ్చు యగ్గి లింగామ్ములాప్పాప్పాప్ నం
ఫాచుండై పుఱించే సుగారిగుంచు వేత ద్విష్టుచున్ థూవరా !”

(భగ. 7-128)

ఎట్లి ను :

సి. “కలఁడు మేదిని యందు, గలఁ తుదకంబుల గలఁడు వాయువుషందు
గలఁడు వహ్నిఁ
గలఁడు బాణసియందు గలఁడు సోముసియందు, గలఁ తంబంబంబును
గలఁడు దిశలఁ
గలఁడు చరంబులఁ గలఁ తంబంబులఁ గలఁడు బాహ్యంబును గలఁడు తోను
గలఁడు సొరంబులఁ గలఁడు కాలంబులఁ గలఁడు భర్యంబులఁ
గలఁడు క్రియలఁ

A. గలఁడు కలహసియందును గలఁడు తేని
పానియందును గలఁ డెల్ల పానియందు
నిఁక వేయును నేల నర్మేళ్యందు
కండు సీరుందు నాయందు గలఁడు గలఁడు” (సృ. పు. 5-78)

ఖోతన :

మ. “కలఁడంతోఁ! గలండు గాలి! గలఁడారాళంబుకం గుంథిరిన్
గలఁ దగ్గిన్ దిశలఁ లగళ్ సిశలన్ అచ్చేత చంచ్చైల్చైలన్
గలఁ చోంగారమునుం ద్రిమార్గిలఁ, ద్రిలింగ వ్యక్తులఁ దంటడ్
గలఁ దీశుడు గలండు దంటో! ఎవరకంగా వేల లూయాయెదన్”
(ఇగ. 7-274)

ర. ఎట్లి ను :

ఆంగ్రే చోయి నప్పుడనుశాత్మకులు దంబుబనాటు నప్పుయుం
షాకుద మాదిదేశు వదపంకు షాఙులు సేసి భక్తి పై
నాధుద మఫ్ఫుతైక శరణాగయలం గని కర్మంధముల్
పీశుదమందు లఱ్పుఁగడు విస్కుయ మందగ్గ తోడించుకుల్”

(సృ. పు. 8-140)

క. “ఆచుదము మనము చూరి రత్ని
బాగుద మే బోర్డు విష్టు భద్రియశంయల్
వీరుదము దసుషసంగతి
గూచుదము ముకుంద భ క్రోతీన సూతిన” (భాగ. 7-248)

6. నాచన సౌముయు :

నాచన సౌముయు ఎఱువుకు సమకాలీనుడు ప్రీత్యుద్ది కూడ. ఈతఁడు నిరంతరం కవితావిల్మకుల కియుక్కుయు. ఈతని రచన ప్రీత్యుద్ద మనోహరమై యుండును. ఒక్క పర్వమచే ఈతడు సమస్త ప్రీపంచమును బయటగల లోకాత్మక ప్రీతిలిఖాలి. కొన్ని సందర్భములలో ఇతని రచన నన్నయాదిమహానీయుల రచనలను కూడ తోర్చిసి రాజని తీసి నారపేయుండును. నాచన సౌముని ఈత్తర హరివంకము ఉంధర్మి ఆపురుష మగు చలంకారము. ఈతని రచన జెవిం లడి చుట్టును గాని సాహితీ ప్రియుయుండుయు. ఫోతన గూడ ఈతని కవితా సుధా మాఘాలీ సాభరియుల గోర్చి మేలి కవితల కేలికట్టుపోయాడు. ముఖ్యముగా నరతామురసుచోరములున సోము సీతఁడు అసమ్మాని శరసు జొచ్చిపోయాడు.

వాచన సౌముయు :

మ. “ఆరిఁ జాతునీ హరిఁ ఆధుఁ జాచుకము ఉంగంధంద మందారకే
సరమాయామకరందచిందు సలిలస్థూందమ్ములందమ్ములై
దోగోగన్ ఎయ్యాద కొంగోకింత దోలోగన్ కోక్కోరాసారమున్
దరచఁసామృత ఘోరమున్ సరిముయున్ దహ్మంగి శేషిగతిన”

(శ. మ. వ. 1-162)

ఓ త న :

మ. “పురుణుయున్ వరుఁ ఇంచు కొంప నలరింపన్ కోచురాసోదయు
ఇరతమ్మాకటి మందపసములతో పీరంయ చ్చంగారమ్ము
అరగోన్ గస్సులు గెంపు సొంపు ఇరగోన్ ఇంచాత్ర సందోహమున్
సరపాతోర సమూహమున్ నెఱపుమ్మె ఇంద్రాస్య హేతాగతిన”

(భాగ 10-2-178)

7. భాస్కరుడు :

సన్మయ లిక్కానాయం చ్ఛిక్కున చొక్కు వగు సాహితిసింహపితిక నథిష్టించిన కవిరాజు వుళకిన్న భాస్కరుడు.

- ఉ. “సన్మయభట్టతిక్కుకవినాయకులన్న, వుళకిన్న భాస్కరుం
డన్నను, ఇమ్మహాది యమరాధిపుఁ దన్నను సత్కాపీశ్వరుతీ
నెస్సుచుటం గరాంజఱలు నింతఁఁ, జేయవి రావిపాటితి
ప్రప్రయు నంతపాత, తగునా రాయటు పోసచు మాట లాదగనీ”

(అ. రా. 38)

అట్టి చ్ఛిఫ చేపట్టిన రవి ఇట్టి భాస్కరుడు. భాస్కరుని కవిత సుకుమారసుందర పదఱండురమగా నుండి పారకుని తెల్లుపుడు వీఱు గాల్పు చుండును. శక్తాంబ రచు తోల్లికి పోతులవ లలితపద్మాలముచే కవిత లల్చిన కవితల్లుజాయు. ఈతని క్రాల అంగాత మఘరమై చుండును. అతని చ్ఛిభావము కూడ వోతనపై లేకపోతాడు. ఇట్టే మద్దత్తాగ్నిభ్రము, తీర్పిపూంతకం కవిలా చ్ఛిభావము, రచసా దాతర్యము పోతక రచసంయందు దానచమ్ములు.

భాస్కరుడు :

- ఉ. “పుస్యు చరిత్యీఁ తటిఁ ముని పుంగపు మీర్పుని రాముఁ తంచితా
గణ్ణు పాణాధిమానుఁ తుపకంరము నంబసి కాంచె దండకా
రణ్యము స్విప్సనాయమి చీరాణిత చారుతపోనుణాత స
తృణ్యము నిర్మలాఁయిపర పుష్టిర ఘోర సరోవరీణ్యమున్”

(అ. రా. అర. 1-2)

ఖాతన :

- ఉ. “పుస్యురు రామచంద్రీఁ దట వోఱు మదంబును గాంచె దండకా
రణ్యము దాపోత్తమి కరణ్యము కుర్చుర బట్టి ఉర్చు లా
చూణు గోతమే మెల వాకఁ పర్మటఁ ప్రీతుల సా
ఘ్నణ్యము సుల్ఫుర త్రుత నిమండ కాఁణ్యము సగ్గిగణ్యమున్” (థగ. 8-267)

8. మల్లిశాస్కర లట్టు :

- మ. "దాసు ద్వారంవ్రుతు మీఁడికెటి కది కంబంచాగ్ని తప్తుండు మూ
సాచచుండు విజేంద్రియండు సతినిష్ఠాయత్తచిత్తుండు న
వాయ్పిర చ్ఛిపుండునై దాసు సహాయించు తేకచ్చుల
గ్రామిత్వం బమరవు మాచపవు గోకరంగుసన్ షేయగన్" (ఫా. రా.)

9. తన :

- మ. "వాచ వ్వుంచ్చును సేఁ చౌటి ఒచ్చుం ఊథించి చంచేట్రిచూ
స్వుండు స్వులగించి డ్యూలపకన్ మాచారు హత్తించి న
ధైర ల్రిహ్మాపదాచలంచన గతిం గ్రిదించు మోగించుర్చిమ
ర్ఘుచ స్వురము విక్రియించే గరి పొదార్చించ నిర్మాణమై" (ఫాగ. 8-95)

9. అయ్యలరామ త్రివురాంతకుఁడు :

- మ. "పుచ్చారీ ఉపపుంటపోరికలంపై పొద్దాళ్లమగ్నుంచుపై
క్రమమాలు లంపై కపోలతపై కంకంబుపై కొప్పుపై
ఎచ్చుల్ వారెడు నాలుంపులు మిమున్ ఫాచింపగాఁ జేసి న
ర్ఘుతసాంగ్రహి | నమ్ము | లోపు | రమ్మితా! ఆన్మినాయణ!"

(ఒంటి మిట్ట రంగిలిక శరకము - 89)

సా. తన :

- మ. "అకిన్ త్రీసతి కొప్పుపై | వసుంత్రుపై సంనోత్తమించుపై |
అద్భుతమించై | గపోల తచ్చిపై | వారింట్లుపై నూత్ను మ
ర్ఘుచం ఓంచు కరంచు గ్రిందగుట మీఁడై నా కరం బుటు మే
గ్రామ రాఘ్వము గీఱ్యమన్ సతతమే కాయంచు వా పాయమే"

(ఫాగ. 8-691)

10 శ్రీనాథఁడు :

శ్రీనాథఁడు సామాన్యకవి కాఁడు. అంధ్రికవితాసారస్వతప్యపుష్ట పండ

శాండులాచ వాంచికప్పలలో లాను బీపించిన కాలము, తాను కలము పట్టిన కాలము త్రీశాఖ యిగముగా ప్రస్తుతిగా విన ధన్యుచీవి త్రినాథుడు. పొట్టకూటికి రాబులు పెక్కుమందిని అచ్చియుంచి చిరిత్తిలో వారికి రఘుచికి చెరగని స్తోవము కై సేసిన వాడు త్రీనాథుడు. ఇరుషా చేసినది లాంచికప్పల రఘునే అయ్యును కొంత మక్కికి మక్కిగా అనుపదించు మన్మహు తన వ్యక్తిత్వానిశేషమునేత కవిత్వమును రసరమ్మాముగా పౌరీడసుందరముగా తీర్చిచెందిను. అతని శబ్దాలము కరిసముగా మంచును. కాని అందోక లాలిత్యము కోడై మమ్మమండును. త్రీనాథుని కవిత్వము పక్కితీ సమన్వితమై మారచుచూ పారిణాంక సదృష్టి సుకుమారసుందరభావసుకుం చితముగా సాగిపుంచును. ఈతనికి పోతనకు పోలికలు చాలికలకంటె ఆవేళ లభ జములలో వైవిధ్యమే పొడగట్టు మంచును. పోతన లానెక్కుచూ కూడ త్రీనాథుని పెరు తలపెట్టిలయ కంటఁడు పోతనకు సమకాలికుఱగుటలో విప్రతిపత్తి కూడ లెడు కొడ్డు భక్తి మయ స్నేహశమలలో నీ కవిసార్వామ్యుని కమనీయకవితా ప్రభువము దూడ పోతన కచిత్తుమై పటివ్వట్లు కానప్పును.

శ్రీ నాథుము :

- సి. “ప్ర శ్రీమలాయకశిష్టామధీనంఱా, తింతిప నేర్చిన తిప్పు తిప్పు దక్కవాలీపురాభ్యావమోహనమూ తీఁ. ఖాదంగ నేర్చిన చూతుచూపు దక్కిణాంఱాధి తరు స్తోయ పోచన రీతి, చే నింప నేర్చిన చెత్తులు చెత్తులు దారచ బ్రిహ్మ విద్యాదార యోచల, విరులు చూస్తుగ నేర్చు కరము కరము తే. దపుకర చేఖరునకు బ్రిదహిణిఁ సర్ది తిరుగింగ నేర్చిన యంతుగులు దంబికా నాయక ధ్యాన హాథ్ ఇలధి మండును దేలి యాదెడు మనసు మనసు” (శ్ర. పు. 8-197)

పోతన :

- సి. “కములాపు నరిగుపు కరములు కిరములు.. (భాగ. 7-168)
అఖ్యాదిగా పార్చిసెను.

ప్రశ్నగాంధీజ్ఞానమాయించునుండి, నిష్కుంక కొమ్మున వివరిలావిలాసము లేదా, ఏం ఈ దిక్కీహర్ష చికిత్సించునుండి, ఆశంలామాయ్యుని భోజరాథీయులు మాటి, ఎవరి పరిశ్రమలుండి పూర్వప్రశ్నల నుండి తక్తికృంగారాత్మకమైన అనుకరణ అణి చేండుకాంధీజ్ఞానప్రకములో ఉండుగా ఉంపవచ్చును.

ఆప్యాకరణ వస్తువుకి ఇది కాన. కానీ అను శబ్దములోనే అనుకరణము ఏమియి వచ్చును. “సూర్యా దఃప్రామసౌ” ధారా లోకా పూర్వ మకల్పయటి”, అని ఏమియి రచించు మూక్తిని ఉప్పే బ్రిహమ్మాచేతుఁడి సూర్యపుండ్రాది గ్రహములను, ఇతర గ్రహములు పూర్వ ఉప్పుములలో ఇస్తుట్టు స్ఫురించెనని చెప్పఁటదినని. ఆశిగా దిం కాప్యము వంపఁ ప్రశ్ని పూర్వ కల్పిసు నంపఁ స్ఫురించును అనుకరణమే కదా |

ఇట చూరాతఁడు భగవానుని స్ఫురించున్న విశేషములనే తన కూలుత్తున్నాడి విశేషములను గాని ప్రీకృతి కల్పించున సరికాత్త స్ఫురించుని అచ్చిప్పి విశేషించు. త్వరిత్తిలో ఆయురసు అండగా సాహిత్యాలో తాపియైది రసము మాటిప్పించ్చు. రామి ఆసుఱ రసమునువి ప్రీకృతి సిద్ధమే. అట్టి సుఖముఁచుములు ఉండుటి భాక్తులోలో మూలాయిఁఖులగునే ఆసుపూర్వము లంగుండగఁ రావ్యక్తశ్రీ సీంపాపు ప్రాణ సుకుమారుగఁ అసుపూర్వము కావచ్చును. కాని అసలే ఎందుసూ లేదు ఇంచుమించు చేయాలి కావిష్టించ లేదు కదా !

ప్రశ్నలో సింహముగ ఉన్న సూర్యాజ్ఞానప్రశ్నవంటిదయ, మేఘారణ్యసౌగర్హ ప్రశ్నాచేప్పుటాయిప్పుటాయిప్పుటాయిప్పుటాయిప్పుటాయి సిత్కుము వుండుకఁ కొన్కుత తవము సముద్రవింపకలేని జూపుపుఁడు అప్పుకుములనే తత్తుమిలిపుపునర్జునసన్నిశ్చేష్యార్థకముగ కవిదిత్తిరాలాది రామాస్తుమి అచ్చిప్పించుఁగా అంపఁ కై ఉప్పుయుసుకు అర్పుట్టుటై అట్టి కొంపుఁడు లేదుని ని. కొంపర్చుటిప్పుటఁ స్తుపచ్ఛించు ప్రశ్నించు ఉండును. ఇట్లు చూడగా అందుకుఁడు తింపఁ సింహ మునియు తదభావ సుస్థాధ్య మునియు, పైఁగా ఆది కొంపుఁడు కాను కొష్టుంచ పోషము కావసియు ఉంచున్నది.

స్వర్ణయోధులు ఆసుపాదములనే వెలయించిరి గనుక అంచుకఁ అనుకరణ అట్టుటు కంచర తప్పుము. ఈ అనుకరణ కళను పురికాంత ముంచుకు నడిపించుటు అప్పాడని కానీ గ్రీంఫము సమపదించుకఁ దానినే గాక సందర్శించికముగ తదితర

గ్రీంథములందలి మనోహరముట్టయులను పుట్టుతాడునను, సమాసాదికములను అనుకరించి చూపేను. కాంగి లిందములో మయూరశతకము, శివరాత్రి మాహాత్మ్యములో లాదంబరి, హరవిలాసములో అనుర్ధరాఘవము ఇత్యాములు చీటు చేసికొనుట అగదియితిలమే.

ఆట్లే పోతనామార్యుడు కూడ తన బ్యాగవతములో కౌన్సిల్ కౌన్సిల్ ముఖ్యములను చిల్రించు పట్ల తన హూర్య కష్టాలను అనుకరించినట్లు పై పరిశీలన వలన తెలియుచుస్తుడి. అది ఆయి గ్రీంథముల పట్ల తనకు గం ప్రీగారపరిచయ మును, తత్కృత్తం పట్ల గౌరవమును తెలియు తేమునే గాని గ్రీంథచౌర్యము క్రిందికి రాదు. తనదిగా ప్రీతిపాదంపఁ ఐడిన దేఖియు లేక అందరిది అందలిది రుసకలు మనకలుగ గ్రీహించి ఒకచీటు కూర్చునటిగినేఉన్నటో అట్టిది పోవమగును గాని తన వ్యక్తి త్వయు స్థాపించుచు దానికి ఉపయుచుణపార్యియముగ ఇతర గ్రీంథముల నుండి ఉపాయాలు ఉపాయాలు జాము.

క్రీతక్రంగారాత్మకనన్నివేళములలో పోతనార్యుననుకరించి యనునరించిన అనంతరకష్టాలు :

పోతన తన రచనలో పెక్కుచుండి హూర్యకష్టాల పునోహరవాగ్గుంఠనల ముకరించినము తనదిగా దెమ్మకొన దగిన వ్యక్తిత్వానికిష్టమైన ఒక ‘దాటి’ ని రాహిత్యరంగమున స్థాపించి రాధాకృతిని, అర్థక్తిని సహృదయపూదయుష్టాచకరముగ పేపించి కొంతమంచి అనంతరకష్టాలకు అనుసరించుఁడు లాంగలిగను పోతన ఖుకరించి యాతని పలె చెప్ప నేర్చిన సంహృదచ్ఛ్రీతిఖాసంతుఱ పేకపోయినను అనంతరకష్టం రచనలలో నచటచ్చుట పోతన భాగవతపద్మపాదముల యనునరణలు గాని చ్చుచున్నావి.

శ్రీకృష్ణదేవరాయలు :

“పోతనామార్యుడు” భాగవతతృతీయస్క్రంధములో

మ. “ందీతోద్యమసాంతనంపరణ లీలాతోల హంసాఁ కో
కీల వారాచత పక్కివాక ఒక కేశిందింది రాసీక మ
తృతీయం గృతిమ పథుంన్ నిఱ విషాంగజీవి యందున్ గుట్ట.
పలిచై పథ్యం నాకుమండఁ ల్యాపితాధారోహణ వ్యాప్తులన్”
(భగ. ३-८०३)

ఆసి వార్షికిన కుచ్ఛిమమనకు భావయగా చిరిటుచూరు నగరమును వ్యక్తించుటు ఆముఖు మాల్యదలో “ర్తికృష్ణదేవరాచులు”

“లలితోద్యమ పరంపరా చికి సూలావ హృతిధ్యమమ
అయిలభీ నీం హారి స్వాప్న విక ఇక స్వాసథ్రమం బూస్ట మీ
స్వాలతో రాము సుప్పు దారముల నెంముంజుచంపొర్కొంది తీ
విలు బూప్పులు సెలాంగు బూండ్రు నగరోర్కొర్కొర్కుసీమంతమై” (అము. 1-51)

2. అనంతుని భోబరాజీయములో భక్తిమయ సన్నివేశములు పోత నాడ్యని భాగవత పద్యములతో ఈ లైండి విషముగా ఛోలి యున్నావి.

ప్రశ్న :

సీ. “కములాను నర్చించు పెప్పులు తరచుటా... (ఫిగ. 7-189)

అనుమతి చేయడానికి :

“ప్రశ్నలు విష్ణుమూర్తి లాస సాంగ్రహిగ్, విష్ణులు విష్ణుమూర్తి యో
శాప సుఖంబు తెండుగ్గే (ప్రశ్న. 2-26)

ప్రా త న :

“ఇది నాకు నెపచి యీరీతికి ఉండుదు, వోకి చేటనక నిండి యుండనేట్ల నెప్పని వాడనం చేయని పటుడు, నాయంతపాడ లై నడవనేర్తు నీ నడవడి యని యొట్టు పక్కా-ఓంఱు, బూని ముఖ్యకలా తోపనేర్తు నదినేర్తు నిషినేర్తు నని యేల చెప్పంగ, నేరుపు లన్నియు నేన నేర్తు

అ. నొరులు గాతు నాకు నొరులకు నే నోడు
నొందివాడఁ జాట్ మొకఁడు తేడు
సిరియుఁ కొర్కిఁ గలదు సెప్పుద నా పెంకి
సుజనులందుఁ దబముఁ జొచ్చియుందు”
(అగ. 8-552)

అనంతుఁడు :

సీ. “ఒక చోటఁ గాదు నా యునికి వెళ్లుట లైన.
నుండుదుఁ జామ్ము వాచుండ నేఱు
ననుఁ వీరితి నించు రమ్మని ప్పటి తశనండు
పెట్టు భర్కు ప్రార్థించి బుట్టు నొక్కా...” (కోఱ 8-189)

ఓచన :

ఉ. “అట్టీ యుకంపక్కి ఆగదాయ్యని వాభిసరోఇమందు నే
బుట్టీ యిలిపఁగా మనసు ప్రట్టిన యిఱ్ల పదార్థ శాశవులు
వెళ్లున గావరామికిని నిర్మలమైన తచిలు రూపమును
గళ్లేగ బుట్టీ నిలిపి కంచి నుపాయము సామనంచున్” (అగ. 2-98)

అనంతుఁడు :

ఉ. “అదికి నాదిమైన పరమార్థుని వాభిసరోఇమందు...” (కోఱ. 1-160)

ఓచన :

ఉ. “కనియెం దాపన పుంగపుండరిల లోపధ్యాత చర్చిష్ట...” (అగ. 8-148)

అనంతుఁడు :

ఉ. “కనియెస్సుప్రీఁ కఁ సర్పులోకహితవిధ్యాతన్ ఇగన్నాత...” (కోఱ. 2-11)

ఓ. శోఇవి గోపరాజు :

గోపరాజు “సింహాసన ధ్యాతించిక” యందు పోతన ననుసరించి
యున్నాడు. “గోపరాజు పోతనకుఁ ఉపరి దినములలో సమారికుఁడు” (పోతన-

నిషుచపోతు వేందురాణు) “గోచరాయ త్రీనాథయగమలో తుది దశాన్నిలోని వాయగా పొడకట్టును” ((ఆంధ. ప. - పింగళి లష్క్రుకాంతం- 512)) గోపరాజు కైలి అంచుమించు వాయపోరియి బాధుచు సన్నిహితముగా నుండును. ఇతఁడు తన గ్రంథములు హరిహరనా ఏమో కృష్ణ ఇష్టము. హరిహరులకు విదివిధిగా నితఁడు పద్మములు ఏనుర్దించెను.

ఓఁ త రా ః

ఉ. “శ్రీయైము రామచంద్రీ! తుది ఏయి ముదంయానే గాంచె దండకా రణాముఁ దాచ సోత్రుచు ఉరణ్యము నుభుత జాత్రి ఎర్రులా వణ్ణము గోసమీ విమల వాళకణ పర్మణున ప్రమాత సా న్నణ్ణము సుల్లగు త్తరు సింహా పరేణ్యము సగ్గిగణ్ణమున్” (భాగ. 8-267)

ఓఁ త రా ః

*. “పుణ్యపుషంయ భంగి తయ వెగిము వోంచక గొట్టే వండకా రఘ్యము కై ఉగిప్పిత హీరాయము లాపుచిత్త సిల్పు రా గణ్ణము గెంచ ఱంచున్ లోపిత కౌచనరాజ లచ్ఛా గణ్ణాఁ ఒత్తెంబ్రిష్టుఁ ఎగుంబుఁ వాణ్ణిణునాను సుణ్ణమున్”
(సిం చార్ప, 6-58)

ఓఁ త రా ః

ఉ. “నిరయంకైన నియంవిష్ణున భరతవిష్ణులంసం కైన టు బ్రురణం కైమం గుల్మాంకైనైన నిషమున్ రానిమ్ము కానిమ్ము హి హరుకైనవన హరిష్ముక నిరజవత్తంతణ్ణగుటుం కైన వా దిచగిష్టేరఁ వాచ లిహ్వ విషుము లిపర్ము ! వే యేయిలిన్”
(భాగ. 8-592)

సో వరా హా :

- ఏ. “మేరువు నందలించిన సమీరుడు నిర్విన భూమి కుంగినె దారక లెల్లదుల్లిన సుధాకరుఁ దగ్గికజంయి లొర్మినన్ వారిధు లింకిన స్వాతము వారీలిన బానుడు చల్లపైన నం భోరుహఁ సూర్యి చమ్పినను వాంకుచునే మునుపాడి కృష్ణులన్”

(సిఱ. చార్. 5-199)

4. వాన్నెలకంటి సూర్యాను :

ఇతఁడు పోత రాగారి చాయువును తన విష్టు పురాణములో ఈల్లింది విధముగా అముకరించేను.

సో తన :

- ఏ. “బాటుక కాటిఁచు బముకమ్మిపుముంలడనేల య్యెడ్చెపో కై ఉత్తరమ్మిషునీ గాయిలి కోడల | యోచుచంద | మూర్ఖిఁడ గర్వురాచి సిను వాఁచటికిం గొనిపోయి యల్ల క క్షాయి కిరాటి కీచతుల కమ్ముయ్యికుట్టిగ నమ్ముళారకి” (భాగ. పీఠిక)

వాన్నెల కంటి సూర్యాను :

- ఏ. “బాటుక కంటిసీరుఁ ఇంద్రమ్మును బాసిన చీరకొంగు... (పి. పు. 8-98)

ఏ. శేషము తమునూఢాచ్చుఁఁడు :

ఇతఁడు తన కులాఁథిర పుహిఁపాల చరిత్రిముతో ఇంద్రమ్మాకరించేను.

సో తన :

- ఏ. “నగు మొగమున్ సుమథ్రమును నల్లనిదేహము లల్చికాటు ట్రీను సురమున్ మచ్చేభుజము లంచిత కుండల క్షుముల్ మప్ప భగితియు సీలవేణయ్యు గృహించన దృష్టియ్యు గ్లూ పెస్సుఁ డి ముగ్గుగుఁ బోదసూపు గాతోగను మూసిన యప్పుడు విష్ట్రోప్పుచున్”

(భాగ 9-782)

చేషుచు తథుహార్యుణు :

చ. “నుండి ముగిము , వింపనమనుమ్ములు ఉక్కని చెక్కుదోయి కె
స్వగు సరుమాచ్చు పెచ్చురము నంచిత బాహుయుగంలు ముత్తెపున్
అగ్గిరచుకొక్కు పుట్టున చిన్నిచుమ్మారపు దెయ్యుకొప్ప సోం
పున పుటుముంచులాయికల సారర మేర్పుడ గోచరించినన్”

(కు. మ. చ. 1-15)

6. శోఖ శిష్టామరపి :

ఇతియు పాశంపోషాధ్యానమును ఒక ప్రసిద్ధ గ్రంథమును రచించెను
ఈ కవి

శోఖ ను :

సీ. “కమలామ నర్మింష కరములు కరములు...” (భగ. 7-18)

అమ వోతవగారి ప్రశ్నాదచరితర్మిములోని పద్యము నమసరించుచు

సీ. “ఇప్ప శమేషించిన చిక్కంబు చిక్కంబు, భపు కథ లాలించు చెప్పులు చెప్పులు
కరుకోఁడు బూటించు కరములు కరములు, త్రీళంథు వ్యక్తించు తిహ్య తిహ్య
గౌరీపు చేపగను కన్నులు కన్నులు, మచన వైరికి మొర్చుక్క

సుమరు సుమరు

పూరు మంచిరము మెక్కు సపుగులు సపుగులు, సర్వేశు ఇపియించు

జమము జమము

7. భగ్వాని యాత నేల్చిన భక్తి భక్తి

చిన్నయాచ్చుని సేవించు సేవ సేవ

సీలకంధరు దల చోయు నేర్చునేర్చు

శర్యు మహిమంయు పెప్పిన చదువు చదువు

అను పద్యమును ఈ కవి పాశంపోషాధ్యానమున రచించెను

వ ఈ వ ట్టు :

పదునాయవ శాఖ్యాకి చెందిన శకమి “పరతత్త్వ రసాయనము” అను
ంఠమున పోతహామార్యుని ఫాగవతము నందలి తత్త్వమయసన్నివేశములను బధిక
గా సముకరించిసాఁడు.

త న :

“పలికెదిది ఫాగవత ముఁచు
పలికించు విఘుండు రామ శద్రుండుఁచు నేఁ
బలికిన భపహార మగుసట
పలికెద వేతొండు గాథు ఉబుకఁగ నేలా”

(ఫాగ. 1-16)

ఏ వ ట్టు:

“చించను యంఙకమున నీడి
పలికించు గ రామ కథలు పలికిన యద్దె
పలికెదు ఇరుత్తుంటుఁ
యలుకులఁఱుకుల గురుండు పలుకై యుండన్”

(ప సా. 1-24)

త న :

“రంజుమునకుఁ గాని లారుంటు రాయమే? పవన గుంథిత చర్చ భత్తు గాక
వైకుంటు వోగడని పత్రుంటు పత్రుమే? భకుభమ భ్రమిని తోడి తప్పు గాక
పారిష్కారము లేని హన్తుంటు హన్తుమే? ఉరుళాక నిర్మిత దర్శి గాక
కమలేశుఁ ఆశని కస్తుఁయ కస్తుఁలే? తను కుట్ట జాలరంధ్రములు గాక
చక్కి చింతలేని ఇన్నఁంటు ఇన్నఁమే?
తరచ సలిల యాద్యుదంటు గాక
విష్టువత్తై తేని విఱుండు విఱుఁడే?
పాదయుగము తోడి పటుషు గాక”

(ఫాగ. 7-170)

ఎ ఈ భ ట్యూ :

- సి. "కమలాచు మూర్తి నారాంకఁ తింతింపదే, మనము గాదది డుఱవనము గాని పరమాత్మ బర్మలాదరణ గీత్రింపదే, నాల్కు గాదది తెడు ముల్కు గాని కువనేచు పూజ లే పోర్చైద్దాబరింపదే, గరము గాదది భవకరము గాని కేళవార్పిత విధి కీర్తియలంబ ఇరంగే, చూచ్చి గాదన్ని ఉండుచ్చార్థి గాని
- శి. ఏరము పురుషాప లోకన వారవచ్చే
తగుపు సర్వేంద్రియ వ్యవసోరఘులము
హారి పరాయమ్ములై లుండుదయ్యైనేని
సరపచుచు గాఁడు వారు వాసరవచుండు" (ప. ర. 1-65)

ఓ త ను :

- సి. "సొంగార శిఖువ సంఘంయ విచ్చునే? వక్కి దాస్త్రప్రీథంటనము లేక తాపత్రీయాలిం దాఖాగ్య, దాయునే? విష్ణు సేవాముతప్పుష్టి లేక సర్వోక్త్రా? "ఘుజలరాప ఎంరునే? పూరి పురీచూ ఇదహగ్గి తేడ
ఘునవిపద్మాంధలారంయ లంగెనునే?" పద్మాంధును తిరచిప్రీథలు లేక

- శి. సిరుప మాట్లారాచుత్తి సిష్ట్రుంక
ముక్కి విచ్చే గాపచున్ననే? ముఖ్యమై
శాంక్రాకోచుత చింతనాంఛేము లేక
శాఖరస గాంచును లైన దానపెంచ్చే!" (భగ. 7-171)

ఎ ఈ భ ట్యూ :

- సి. "చారినామ కిఫన మొంచూనిలోర్చుతిచేతు, చూలదే శ్మోరాఘుచూల సమితి కంజాపవర్షనా కర్మనార్గునిచేతు, జాఱదే మాయాంధలారపణవి విష్ణు సేవాముతప్పుష్టిరారలచేత, నాలదే కర్మనాపానలంబ
కమలుగ్గర వాళున గరుఢాత్రుమచేత, వికియదే విషయాపో విషఫలయంబ

ఆ. అన్నంయ వేగమగు దుర్దీచార వారి
శార దుర్దీర కామాదిఘోర సంగ్రి
చార సంచార వారాశి సమసి చోద
వంకోదర పదభక్తి బాదబమువ”

(ప. ర. 3-284)

బోతన :

సి. “మండార మకరంద మానుర్ధమువఁ దేలు
ముఖుపుటు వోచ్చువే? మదనములకు... (భాగ. 7-150)

7. ఏ లో ఈ ట్యూ :

సి. “కర్మరంద్ర్యంబు లా ఫుమని పల్చాక్కలించు
చచి నంచి చెంక వంక ఇరుగ వెపుఁడు...

బోతన :

మి. “పుఁడై యాక్కుటుఁడై, మహి మహిముఁడై పార్చుర్చువ ప్రాణ సం
పూరణ ట్రైతఁటైడై త్రీఖక్తి యతుఁడై యంతర్గత త్యోతియై
పరమేష్ఠిప్రమాణాచాచరాభపులకున శ్శాపింపరాకుండు ఉ
స్తర మాగ్గంయనఁ దేబరిఱ్లు హరికిందల్యార్థినై మొర్కెడవన్”

(భాగ. 2-58)

ఏ లో ఈ ట్యూ :

సి. “చిరమై నిర్వులమై మహావిభవమై చిన్నాళ్లమై సత్కుమై
పరమై సంతత సంయమిశ్వర మనఃప్రశ్నయమై నిత్యమై
ఎగితారణ్ణ దవార్పియై మదిని భత్తలోరు నర్చంయనై
స్తోర బాటంయనఁ కోమ జ్ఞిష్టము మదిన సేవించు దచ్చార్పియై”
(ప. ర. 1-182)

ఈ విఘమగా అనంతరకవుయి పూర్వుకవుల భావములను ప్రతిషీలింపుచ్చు కొచ్చుట, పలకటిం ల గసుకరించుట సాహిత్యరంగములో ఆనాది స్తుముగా కానవచ్చు చునే యున్నది. “అహారే కావ్య సంసారే కవియే ప్రిణాపతిః” అని పెద్దలు చెప్పి యున్నారు.

మానవుడు తన జీవన నిర్వహణ చుంచు తన తాతంపురీల నమకరిం చుటు వారియందలి గుణములు స్నేహరించుటకు ప్రీయల్చించుచున్నాయి. అట్లే వాని యమయాయులు కూడ వాని గుణములు అనుకరించుపు ఛీవితము గడుపు చున్నారు, ఇది మానవులకే గాక సమస్త ప్రార్థిణి కోచీకి సాధారణమైన విషయమే.

“యచ్చ దాపరతి శ్రీప్రస్తుత దేవేతరోజునః

సయుత్ప్రమాణం కురుతే లోకస్తుదమువర్తతే”

(గీత 8-21)

శ్రీప్రస్తుతగు మానవునిఁ జూచి ఇతరులు వాని వేషభూషలు ఖచార వ్యాప చూరములను అనుకరింపుఁ జూరురు. శ్రీప్రస్తుతగు కవి విషయమున గూడ ఆంశి, ఆట్లుసునిరీఁచుట రోషముని కొట్టి ధారవేయుట పాణిగాడు అంచలి ప్రచిత్యుమును అవగాహనము గాపించుకొని ప్రిమ్మతింప వలసిన అవసరమన్నదిఁ

పోతన రొందరికి శిష్యప్రాయాదైనట్టే ఆకంతరిక కవులను రొందరికి గుచ్ఛాస్తీయు దచ్చును. ఈ యమకరణముల మాబెట్టున్నాను ఐసలు ధాగవతున్నిఁ పోతనగారి చేతియుగా మంచణదిన శాంతి ఇప్పానము లందలి సీవ కఁ యే దాని చిరస్తుతికి కారణము.

ఉ ప సంహ ర ము

సాహిత్యము వురుడొర్క చతుర్భవయ ప్రతిపాదకమైన మామవనకు ఒన్న సార్త క్షేత్రమును ప్రాణాదించుట కేర్వికినది. వేదము పలనే పురాణము, ఆరెంబీ పలనే సాహిత్యము కూడ జగన్నిధ్యాత్మకమును, య్యిహృసత్యత్యత్యమును బ్రిత్తిష్టాపించుటకే ఉద్దిష్టమైనది.

మామవులలో సంస్కృత భేదమును బట్టి అధికార దేశముండును గండుక ఈర్పు పరులక భారతము, ఇంక స్థాపించును రామాయణము, అక్కి ఇంఘరులకు భాగి పరమ పరిమార్గ సాధకములుగ ఉపకరించును.

భాగవతము భక్తియోగ ప్రతిపాదక మగుటచేతను. రగవయ్యజెలాచార పద్మినావిశోప్తక మగుటచేతను అంతాంగికముగనే ఆ గ్రీవమానకు పోవిత్తుము సేద్యంలి యున్నది. ఇష్టాండగ సంస్కృతములో దాని రచయితయు, తిలుగులో దాని అనువక్తవు స్వయముగ భార్యలగుటచే తద్దర్శింథ పూర్వమైన నకల విచముల తగియుండిరి. వ్యాస భాషాబంచుకు వ్యాస తట్టారకుఁడే సాతియైట్లు పోతనామాత్య నకు పోతనామాత్యఁడే సెచి.

ఆట్లి వ్యక్తమారి చేతిలో ఆఖి భాగవతము నవదాస్మేషరసాలంకార మనోజ్ఞమాధురీమంఱలమై, అంధరీణికి చిరస్నురచేయము ఏ నితివాననా గ్రంథ రాణము ఏ వింతిభ్రమయ్యాచి అంచలి ప్రార్థి పద్మము, ప్రతి వాక్యము, ప్రతి పచము వశ్వమైక్యర్థిదర్శించగు గ్రంథమంకని స్వరూపమును సాంతారించుఁ కేయు టాప సమాధములైయున్నది. భద్రుల చరిత్రలు వారివారి సైఱమును వాతాకుల కిమ్ములకు కట్టునట్టు పోటదువడి యున్నది. భావనామాత్రి చాలనములో భాతుదారు పెక్క అందికలు మానవుల విశ్వాసీకమలో పొదనూపు ఇదిలముయన సమస్యలకు పరిచ్ఛార మార్గమును చూపి మనశ్శాంతిని చ్ఛిసాదించు కెయిగుండై పెలముఎర్కువి గ్రంథ రచనకు ప్రాణమ ప్రాయమాజన మిరియే. ఈ ప్రమాణమును అనగా మహావత సంధారకమైలసముద్రోలకమైలిసంతాశ మ్మిర్ప యివితమునకు నించురంగ ఇలాశంమ సాచ్చమ్మము నంఘటించుట ఈ భాగవతమునకు ప్రత్యక్షర సిద్ధమయికి.

భక్తి బాపూ పాపనతరంగివిని రసభాంధ్రిహృదయజ్ఞేల్పిములపై పొద్దు బారించి వారి సాహిత్యప్రీతికి అద్భుత్య విష్టము, అధ్యాత్మిక విభూతికి సాహితీ గౌరవమును సమకూర్చు అంధ్రి ముముక్షుము రాసిక్య దరియ్యిలు లారు సుమా అని సారస్వతేయుల తెల్లరక తెల్లముజేసిన ఘోతనాచూత్యుఁడు స్వీయము చేసి కొనెను. విచ్ఛాల్చోని తెల్ల అధ్యాత్మ విచ్ఛా అతి ముఖ్యము ఐదవిని సిర్పుచించు భగవాన్యాసుపై ఓఽపాచూత్యుఁడు ముఖ్యములు, దోగ్గాచూములు, అముహాత బ్రిహ్మ స్వర్ణులు నగు సిఫూల తెల్లము కరతలామంకమే శాగా, స్వాను దూరెక్కుమూన మగు నా మహాదాత్త స్థితికి తిక్షాసాపరులు పాతకసామాన్యులు కూడ బహిరూపులు లాగూడదని యిత్యుత్త మూళచంచలుతో పోతనాచూత్యుఁడు తన అంధ్రిమహితాగవతగ్రింథరాజమును నిర్మించు నయ్యము వేదాంత ఏషయములందు సాధారణముగా గోచరించు శిష్టప్రతసు తన అసమూన వాహాత్మయీ విభవాతిరేకముచే ఆర్థ్రిమెనరిగ్రింథకున కంతకును అను సూచించుగా రచిపనఁచ్చతి ననుసంధించుటలో కృతకృత్యుఁదయ్యును.

స్తుతిములు, శతకములు చున్నగు భక్తిప్రవోదక గ్రింథము లవ్మియు అద్భుత్య ఎన్నా వాసితములే అయినను వానిలో అతి వ్యాయత్తముతో లాని విరశ ముగా గోచరింపని రసస్తుతి ఈ థాగవతములో అవ్యాయత్తముగా, అవిరకముగా గోచరించుట గమనించడగ్గ విషయము. ఇది పోతనుగారి చ్ఛక్తి త్వమునకు ప్రత్యంక నిరవ్యవము. పద సన్నివేశము నుండి ఆవిర్పచించు వ్యాపాధుర్యము అనాంకశముగా ఆవిర్పచించు చుండ దానికంటే నతిరిక్తముగాను అంతకన్న నథిక భవ్యావేశములోను గుణాదించు క్షక్తి పరిషముకు తన గ్ర్యాథము నాశరముగా చేసిన రథవి ఈ మహా భైశిష్టుఁడుతో లనకు మహితవుల సరసను సముద్రస్తాసము సంపాదించుకో గలిగను.

అ ను ఇం ధ మం I

పోతనను గూర్చి ప్రాచీన సచీన కష్టాలు కొంచెం చ్యాక్టస్ త్వుకముగా రచించిన పద్మ రత్నములు.

పరుల కణార్థుమై పరగు భాగవతంలు రహస్యమంతయున్
హరికృపచే నెఱింగి శ్మృతిలాంధ్రిపచే రచన చమ్మల్చి-యా
కరణ మహాబ్రాహమముగా రచియించిన భార్యలేళు బ
స్వేరురపుర పోతరాజును సమిక్రత తేజా చుక్కించు నెప్పుతున్.

—ప్రశ్నాప్తి సరవన్త్తాత్రీ పోషిలూజి-ప్రశ్నాప్తి-

పదభాలిత్యము వాకుల్లి కగవవ్యాప్తాగ్రహిసంసేవ్యవున్
పదమయ్యున్నతయున్ మహాతికగయున్ పోత్తేర్పువానంపమున్
చిదచిమార్పిపిఖాగ లాగాపతమున్ చింతుంచు వాంధరీంగుగా
సదయం జ్యోతి పోతరాజు పదముత సత్యీపు నే గ్రమైన్తెచ్చ.

—చిదంబరకవి — అంగడి రామయాణి

దైవము మాచోకృతినిఁ దార్శి లగళ్ళిత భ క్రి నింపాగ
భావమునందలాచి పరభాగవతంగునుఁ తెల్లుఖాసలీ
తీవి ననస్యసాధ్యమును తేప రచింపఁ గఁఁసే లోకస●
భావచ మీణి దా పఱటు ఉండ్చుగ వోతన లెంట సత్యవిన్.

—నందిరాజు తలపతిరాయకవి — మంగళ గీతి : ప్రశ్నాప్తి

ఆఫిల వేదాంత విద్యారఘస్యమిదుండు, సహజపాండిత్య విశారదాంతు
మత్తు క్రితీలావము స్థోప్త్రి విముఁండు, శంఖపద్మా పూజారతుంత
పటుతర కనితా విభాసిక చర్చితిథుంచు, సకలాంధ్రి లయ చక్రింపు
రఘుకులేళు నీదేశరచిత మహారాగివతప్రాంతక పుణ్యమర్మించు

ఖురజనమీంచుచు యిస్కూర పోతనుకవి
యెన్న, రేఫ రణరంగ తెలుగుడనుచు
నళ్ల కొకకొండ రాహుచు రమ్మయోత్సు
కవిత నెందుచు లోపమ్ము కఱగ దతనవి

- కూడియంచి తిష్ముకవి - సర్వలవణసౌర సంగ్రహము

“భాగివతంలు సర్వార్థాధురములో వెలిగించినాఁ చు సి
ర్యాగ మసారవేది ఇంరార్థముగాఁ ఇంచుసాఁచకే మాచో
భూగుఁ డితం” తటంచు నరపాలురు మెచ్చుగ ఛీవితంలు పొం
పో గతి కోమినాఁ కీరు లొకురె పోతనవంటి సత్కృతుల్ని!

- తిరుపతి వెంకటకపులు - చాటుపద్ము సంపుటము .

చాయసపీతము చుఱ్చు బాసికపట్టుతో, భావగితమ్ముగా ధ్యాగితము
ధూరతీ లీర్చంయి, బాపరాయణ చూచి, సామమేదా సహస్రార్థధార,
ఉకమని నుఱావిని స్సుత సుధాహృతారంయి, రసనిర్వర కవితామ సరసే,
భక్తి భూవతరంగ బంధురావగ, భగ వద్దివ్వు గుణగణ వత్సనా ము

పోర్చువమ్ము నాయోళనం బదథరించి
ఆంధ్రమున సమ్మయః కృతి నవచాక్య
తిన వెలార్చిన కవిలోఁ తివ్వు సంయ
మికిని వూ పోతనమూర్చురుకు జోచోవి !

- యస్సీ ఏగారాతు, పంచ కల్యాణి

ప్రభురపదంబులంయ భగవత్పుత్కుతి చ్ఛిణయానురాగ త
త్వయును సమర్యాయించి, పసి పచ్చిక మేయుచు తప్పిపోతే వ
త్యములకు కృష్ణగానమువ దారులు సూపి, సుధాధుసీతరం
గ స్మారుమృదంగ భంగి కవితాంతుడు పోతన విస్మేత్తెస్తునన.

- రాయపోర్చిఁఁ సుఖ్యారాతు - ఆంధ్రావి

అమృతమహంసురాళి తెలుగై మఱి ఆగవతమ్యునై తీర్చిలిం
గమనకు దిగ్గినేమై యన్నే గా హృదయమ్యుల నాడు నేడు నా
ట్యుము లొపరించు పోతనమహాకవి ముష్టులప్పదైముల్ శతా
భ్రము లయపోవుగాక మఱవన్ తరమే రసిం చృఖాకిన్ :

- దాశరథి - అంధర్మిక్యేతి, 14-3-1982

అచ్ఛావు జూదీతేనియల, నైందవబింబముధారణాల, గో
ర్మైచ్ఛని పొలమీగడల, విచ్చైడి కన్నెగులావి మొగ్గలన్
మచ్చరికించు ఈ మఘరమఱల మోహనమ్యుగైలి నీ
ఎచ్చుట నేర్చునావు? సుకవీ! సుకుమార కొ కళానిధి!

ఎండిన మోర్చితులే కిశలయించెనో! యేకర్మిలాపురమ్యులో
ఒండలు పుల్కురించెనో! అపోరముదమ్యున తెల్లుతల్లికిన్
గుండెలు పొంగిపోయి కనుగొల్చులు నించెనో! పచ్చిపైరులే
మండకి! జాలవాలిన భవత్కువితామృత తక్కిళారలన్!

- కరుణా - ఉచయ్య.

● ను బిందు మండల II

ఉనయుక్త గ్రంథ విల్సైట్

1. తెలుగు

1. అంధ్ర కివితరంగిణి - దాగంటి శేషయ్య - హిందూర్జుగాత్రు గ్రీంఫ నిలయము కపిలేశ్వరపురము - 1960
2. అంధ్ర ప్రొతొపచుద్రీ యశోభ్రాషణము - చలమచల్ల రంగాచార్యులు - గ్రెనిహార్స్ పట్టిశేషన్స్, హైదరాబాద్ - 1972
3. అంధ్ర ఆగపత విమర్శ - వ్రిసోరరాయ కలపతి - డార్టిపీట్ - గుంచూరు
4. అంధ్ర మహాభాగవతోచన్యాసములు - వివిధ రచయితలు - అంధ్ర సారస్వత పరిషత్తు, హైదరాబాద్ - 1969
5. అంధ్ర మహాభారతము - (బిరాచోద్యుగ) - తిక్కన, వాచిక్క రాంపోన్మిమి శాస్త్రీలు అండ్ సన్స్, మద్రాస్ - 1964
6. అంధ్ర మహాభారతము - నన్నయ - (ఆది) - వాచిక్క - 1969
7. అంధ్ర మహాభారతము - నన్నయ - (అరణ్య) - వాచిక్క
8. అంధ్ర సాహిత్య చదిల్చి - పింగలి లక్ష్మీకాంతు - అంధప్రొఫెసర్ సాహిత్య ఆకాడమి, హైదరాబాద్ - 1974
9. ఆముక్క మాల్యిచ - ప్రైప్లిట్రేవరాయలు - ఆం. సా. ఆకాడమి - 1967
10. ఉత్తర హరి వంకము - నాచన సోములు - అం. సా. ఆకాడమి - 1970
11. ఉండిమిట్ల రామేశ శతకము - ఆయ్యలరాజు ప్రీప్లుగాంపుకుడు
12. అంధ్రభారత సంగ్రహితము - శ్రీ సన్మిధానం సూర్యునారాయణ రాప్ - ఏప్రింటింగ్ (ఫాస్టాప్ ఫూట్ ఎస్స్) యం, శేచెచలం అండ్ కంపెనీమచిలీపట్టు - 1976
13. ఆంధ్రభారత శతకము - చూర్చుట్ - గొల్లుపూడి పీలాస్యామి సన్స్ రాజుమంట్ - 1972

14. కులజేఫర మహీపాల చరిత్రీము - శేషం రద్దునాథార్యుతు
15. క్రీడావిలాముము-వినుకొండ వల్లభరాయుడు-తృతీప్రియాకర చరిత్రోధక
మండలి ప్రీమిషను 1960
16. చకుర్చైదసారము - వాల్యూరికి సోమనాథుడు - అంధ్రప్రతికో
ముద్రిణాలయము - చెన్నపురి
17. చాటుపద్మమంజిలి - తృతీ వేంకారి ప్రియాకరణాప్రి - మండిమంజి,
ముద్రాంగం - 1962.
18. వారంక త్రి సూత్రిములు-అనువాదకులు-దొస్తు వెకట రామిరెడ్డి,
త్రిరామకృష్ణ మరము-ప్రీమిషను, మద్రాసె - 1971
19. సృసింహాచురాణు - ఎఱ్ఱన, వాదిగ్గి - 1953
20. చరత్కృష్ణ రాపోలునము - వాపచ్ఛు
21. బోతన - వెంచలం సూర్యునామాయణాప్రి, ఎం. పా. ఆలాడమి - 1975
22. బోతన - నిధచగ్గిలు చెంకాంప్రి - నేపసన్ లుక్ ట్రిప్పు ప్రిమరణ - 1982
23. పోతనగార ప్రసిద్ధి-చెతవరం రామకోటు కాప్రి-రామిలీ చ్ఛిటిర్పు,
చెంచపాద - 1982
24. పోతన నాచిల్స్ గోట్టి - సంక్లిషకుడు - కొర్కెలాట త్రిరామమహాప్రి
అంధ్రాయానిషద్మిప్రి పెర్మిస్ - వాత్తిరు - 1984'
25. లాచుపురాణు - జాగ్రత్త-రిక్రూ వీసునాథుడు-అంధ్రప్రతికో
ముద్రిణాలయము, చెన్నపురి - 1952
26. తల్ల ప్రసిద్ధ ఏపిభాగవత రచన - ఖండవర్మ సూర్యునారాయణాప్రి
చెంయలట్టు పవర్ ప్రిమిసె-అమలాపురం - 1977
27. తల్లప్రంబి సుఖాంతము - తల్లప్రంబి - వాదిగ్గి - 1968
28. భగవత త్రయమంజి - సూమాదకుడు - కరుణా - అం. పెస్.
ఆజాండు, కైనచాల్ - 1983
29. భారతి - వివిధ సంప్రాణములు

30. థాస్ట్ర్-ర రామాయణము - థాస్ట్ర్-ర్చ..
 31. శిషేష్యర పురాణము - శ్రీనాథుడు, వాచిచ్చ - 1958
 32. చోగీ తండకము - వోతన - ఆం. సా. అకాయమీ - 1980
 33. దింబరాజీయము - అనంతాచాత్మియు - వాచిచ్చ - 1924
 34. దురగంగాధరమణి-బమ్ములముదక మాఘపరామర్శు-కైలాస ముద్రిణులము - గుంపాయ - 1955
 35. రససిద్ధాంతము - అంధర్మిలపరివసర్గు - తిఖ్యాధట్ల రామకృష్ణమార్తి - నపేచయ పట్లి ఇఱ్పు - విషయవాద - 1981
 36. దైతయ విలాసాను శిలనము - డా. కలిదింపి మెకటు రామరాజు వృథారణ - శ్రీసుక్తి కలిదింపి పర్వత పర్వత గ్యు - థీమపరం - 1983
 37. విష్ణు ప్రాణము - వెన్నెం కుంటి సూరణ
 38. పీరథద్రీ విషయకు - పోలు - వాచిచ్చ - 1952
 39. కృంగార వోతన-బెల్లంకొండ చంద్రమాశిరాత్మి-అంధర్మిసారస్వత పరిషత్తు - ప్రాచరాయ - 1972
 40. శ్రీ దీణమహారాణగంగారంబ్రంగము - జమ్ములముదక రాఘవరాముర్జు ఆంధ్రిచ లారతి - గుంపాయ - 1970
 41. శ్రీమదాంధ్రి థాగవతము - దళమస్తుంధము - పోలు - గాంపర్తి సాగేశ్వర కాట్టురిలు - మదర్మికరణాల - 1884
 42. శ్రీమదాంధ్రిథాగవతము - పోరన - వాచిచ్చ - 1952
 43. శ్రీమదాంధ్రిథాగవతము_పోతన మెకణాము అంట కే - విషయవాద - 1953
 44. శ్రీమద్వాగ్వమాసుశిలనము-మాచిపాం త్రిరామమార్తి - మార్యతి సగర్, విషయవాద, ఒట్టాచి, చెంబు.
 45. స్తుతిసన ద్వాత్మింశిక - కొఱవిగోరాజు - ఆం. సా. అకాయమి - 1982
 46. సుమతీ శతకము భద్రథూపాలుగుల్లాప్రాది పీరస్వామి సన్మి రాజమండ్రి - 1987
 47. హరవిలాసము - శ్రీనాథుడు - వాచిచ్చ - 1949

2. సరఫరాల ప్రశ్నలు

- 1. అమర కోళము - (గురువులాప్రీతీభిక) - అమరసింహదు - వాచిత్ర - 1953
- 2. ఉష్ణయిలమయి రూపగోప్యామి - యన్. వి. గోపాల్ అండ్రె లో - వుద్దార్థిని
- 3. లావ్యాధ్రిహము - మమ్మిటింగు - పోహితీ సమితి - గొంతుండర్ - 1953
- 4. వృశింహాచచ్ఛము - నీనంయయుక్తు - నిర్వయ సింగరాఖ్య పుష్టియుద్ధర్మంగులయ్యాము
- 5. వ్యవాధ్యాలీకము - ఆచండ ప్రశ్నలు - నిర్వయ సింగరాఖ్య పుష్టియుద్ధర్మంగులయ్యాము - 1935
- 6. వాయ్య శాస్త్రగులు - భరతుంతు - తెలుగు వొంచు - తుమిల్చిప్పింగ్ - ప్రాంగణా - వారాణసి - 1971
- 7. భరత్తుపురి సుబ్రాహమ్యము - భరత్తుపురి - వాచిత్ర - 1968
- 8. ముహింగమాల - నీలాప్రశ్నగు - వాచిత్ర - 1969
- 9. ముహుర్తు ప్రశ్నలు - వ్యాప్తియుగ - ఇంగ్లీషు, అమర శారత్తీ ప్రశ్నలు - వాచిత్ర - 1987
- 10. బ్రహ్మపతింగు - భారతీయు - వీటింగు - ప్రశ్నలు విషయాలు - వుద్దార్థిని - 1966
- 11. భారతీయుడురుము - గురువుల తపాలింగము - విషయాలు - వుద్దార్థిని - 1966
- 12. రామాయణము - వ్యాప్తి వ్యాప్తి వ్యాప్తి - వుద్దార్థిని - 1985
- 13. కృష్ణగురువు - వ్యాప్తి వ్యాప్తి వ్యాప్తి - వుద్దార్థిని - 1970
- 14. శ్రీకృష్ణగురువు - వ్యాప్తి వ్యాప్తి వ్యాప్తి - వుద్దార్థిని - 1986

15. శ్రీమద్భాగవతము - వేదవ్యాసుడు - పాచిశ్చ
1941
16. సరస్వతీ తంశాతరణము - భోజుము - పాంచురంగ జవాబీ పద్ధిష్టర్సు
లొంకాలు - 1934
17. పీతోప్సాధనము - వ్యాఘ్రాత - ఎన్. వి. కె. సుఖ్యరాజు
విధ్యానిలయ పోదురణలు - శ్రీమపరమ - 196

3. E N G L I S H

1. A History of Sanskrit Literature - A. A. Macdonell
2. A study of Bhagavata Purana or Esoteric - Hinduism - Purnendu Narayan Sinha
3. Gitanjali - Ravindranath Tagore.
4. Studies in the Philosophy of Madhu Sudana Saraswati - S Gupta, Sanskrit Pustak Bhandar, Calcutta - 1966
5. The History of Indian Literature - Albrecht Weber.

పోతన ఆంగ్రేమహాభాగవతమునే
భక్తి శ్లో १ గా రము లు

ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము నుండి డాక్టరేటు పట్టము పొందిన
సీఫ్సాంత గ్రింథము

డాక్టర్ తనువంఱారి బలరామశ్రీప్రసాదబ్బరాజు
ఎం. ఎ., ఫిజాచ.

అంధ్రప్రదేశ్ సర్కారు, పి. జి. కోర్పున్
ది. యన్, ఆర్. కొన్సాల .. బిమవరం

ప్రాథమ ముద్రణము
(మే 1990)

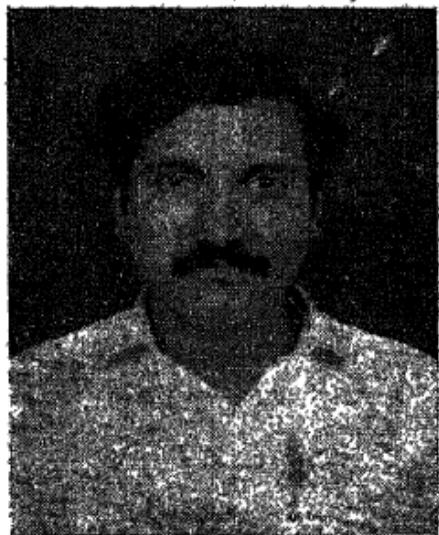
ప్రతులు : 1000

ప్రముఖ : గ్రింటకర్ట్ చి

వీల : రూ. 50/-

ప్రిమలు : శ్రీమంతి డి. మండి
C/o. డా. కె. బి. తె. సుబ్రాహ్మ
లెక్చర్స్
పీ.ఎస్. లెబంగ్ రాజ
కి. లున్. అర్. లాలేష
శిమహరం - పూ. గో. తిల్లా

: ముద్రణ :
శ్రీ శాసల్య్ లైంపింగ్ & క్రోంటింగ్ : శిమహరం - 1

డ्र. वे. रि. के. मुर्त्युराज

मर्म : २७-१०-१९५७

निवासिमय : तरुगुरावृष्टी, कॉल्डलैंग्सपें सिंधरां, शहरी, शहरी
वन्दिमन्दराल

र रूप त्रिपुरा : श्रीकृष्ण मुकु

वीचट : सामुद्राचान्द टरीमंडल और्हालू-गरगन्हारी
अंकरी, वी.ए. - डि.यॅ.एर. कॉलर -
वै.व, व्रीक्ष्य शेत - कौर्यन-एर्सी., पी.कॉले
चिपाह, डि. - अंध्री विश्व विद्यालय - मे
र्कोगम : अंध्रीप्रवासनक्षेत्र - ए. कॉर्पन - डि.यॅ.एर. कॉलर र मुकु

अद्यता विवरण : अद्यता विवरण - नसात्तु नंबरीदायम - अधृती
रचनावान्नंगम - कौर्यन